

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการ“การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้อง
กับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก
ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน”

โดย

นางสาวศรณินิษฐ์ เล็กสุทธิ และคณะ

มีนาคม 2559

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการ“การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของ
กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง”

ทีมวิจัย

1) นางสาวศรกาญจน์ เล็กสุทธิ	หัวหน้าโครงการ
2) นางชื่นชม สุขรุ่งช้าง	ประธานกลุ่ม กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก
3) ว่าที่ร้อยตรีอิทธิเดช ยุทธานนท์	นักวิชาการ
4) นายสมจิตร เล็กสุทธิ	ผู้ทรงคุณวุฒิจังหวัดลำปาง
	อาจารย์พิเศษ มจร.วิทยาลัยสงฆ์ลำปาง
5) นางฟองจันทร์ สุทธิพงษ์ เงือก	รองประธานกลุ่ม กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนอง เงือก
6) นางสาวพัฒนา พงษ์ดา	เลขานุการ กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก
7) นางสาวอำพร อุ่นอินตะ	เหรัญญิกกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก
8) นางวันเพ็ญ ศรีกอก	ฝ่ายจัดซื้อกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก
	วิทยากรสอนนักเรียนเรื่องการทอผ้าฝ้ายด้วยมือ
9) นางสุพิน วัชรียง	ฝ่ายผลิตกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก
10) นางเพลินจิต ศรีกอก	ฝ่ายการตลาดกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก
11) นางเกิ่งคำ รัตนพงษ์	ฝ่ายปฏิคมกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก
12) นางวงเดือน โป่งใจ	ประชาสัมพันธ์กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก
13) นางบุญทอง มูลชีพ	ฝ่ายตรวจสอบกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก
14) นางศรีนวล จอมจันทร์ยอง	สมาชิกกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก
15) นางวันเพ็ญ มหวัน	สมาชิกกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก
16) นางบุปผา สิทธิบัว	สมาชิกกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก
17) นางลัดดา จอมวงศ์	สมาชิกกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก
18) นางยุพิน อินตะ	สมาชิกกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก
19) นางพิสมัย จันทร์ศิริ	สมาชิกกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก
20) นางจันทร์หอม ขาวอินทร์	สมาชิกกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก

21) นางนิตยา คำสุข	สมาชิกกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก
22) นางเครือวัลย์ ตุงคำ	สมาชิกกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก
23) นายเสน่ห์ ใจสิทธิ์	อาจารย์ หัวหน้าสาขาวิชารัฐศาสตร์มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย(วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน)
24) พระมหาไกรสร โชติปัญญา	อาจารย์หัวหน้าฝ่ายวางแผนและวิชาการ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
(วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน)
25) นายประเด่น แบนปิง	อาจารย์ หัวหน้าสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
(วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน)
26) นางเพ็ญพรรณ แสงเนตร	ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองเงือก
27) นางสาวสมร ปาระมี	ครูชำนาญการพิเศษโรงเรียนบ้านหนองเงือก

คณะกรรมการที่ปรึกษา

1) พระครูสิริสุตานุยุต,ดร. (สมาน จันทรัส)	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2) ดร.นิรันดร์ คำนโพนาลัย	นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน
3) ดร.ฟ้าวิกร อินหลวง	อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
มหาวิทยาลัยธนบุรี (ศูนย์ลำพูน)

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่นๆ ในท้องถิ่นโดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่าชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่าการเขียนรายงานเป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงได้ปรับปรุงแบบการเขียนรายงานวิจัยให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนองานออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัย สูการเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอบำรุง จังหวัดลำพูนวัตถุประสงค์ เพื่อทบทวนทุนเดิม กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกตำบลแม่แรง อำเภอบำรุง จังหวัดลำพูนเพื่อทบทวน สถานการณ์ และ ปัจจัย/เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ บ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอบำรุง จังหวัดลำพูนและเพื่อหาแนวทางการพัฒนา การอนุรักษ์ และการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้าย ที่ สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ บ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอบำรุง จังหวัด ลำพูน

กระบวนการเป็นการสืบค้นประวัติศาสตร์ชุมชน ประวัติกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกประวัติ ผ้าฝ้ายทอมือ วิธีการทอผ้าฝ้าย การย้อมผ้าฝ้าย ลวดลายที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น การฟื้นฟู พัฒนาและ อนุรักษ์ภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้ายทอมือของท้องถิ่น ที่จะส่งผลให้เด็กเยาวชน สมาชิกในชุมชนได้เกิดความ ตระหนัก เห็นคุณค่า ให้ความสำคัญและรักษาภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่นบ้านหนองเงือก ให้คงอยู่คู่กับ ชุมชนไม่ให้เลือนหายไปกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ ที่นิยมการแต่งตัวตามค่านิยมของ ชาวต่างชาติในระยะที่หนึ่งเป็นการชี้แจงทำความเข้าใจการดำเนินโครงการวิจัย การสืบค้นและรวบรวม ข้อมูล โดยวิธีการรวบรวมข้อมูล ทั้งจากข้อมูลหลักฐานในชุมชน จากคำบอกเล่าของภูมิปัญญา จากผู้ที่ ชุมชนให้ความนับถือ การสัมภาษณ์เชิงลึกการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดมข้อมูลจากผู้รู้และผู้เกี่ยวข้อง โดยเน้นให้เด็ก เยาวชน นักศึกษาได้เข้ามาเรียนรู้ร่วมกับทีมนักวิจัย

กลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเงือก โดยนางชื่นชม สุขรื่องช้าง เป็นกลุ่มทอผ้าฝ้ายที่มีการรวมตัวของ ผู้หญิงในหมู่บ้าน จำนวน 21 คน เพื่อประกอบอาชีพการทอผ้าฝ้ายทอมือที่ย้อมสีจากวัตถุดิบจากธรรมชาติ และเป็นอาชีพเสริมให้กับแม่บ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่มฯ การผลิตผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มฯ จะเน้นกรรมวิธีและ ขั้นตอนที่ได้รับการสืบสาน สืบทอดมาจากบุพการี เป็นวิธีการทอผ้าแบบดั้งเดิมโดยใช้แรงงานคนเป็น หลักตั้งแต่การปลูกต้นฝ้าย การเก็บดอกฝ้าย การทำเส้นฝ้าย การย้อมเส้นฝ้ายด้วยวัตถุดิบจากธรรมชาติและ การทอผ้าฝ้าย ลวดลายผ้าฝ้ายในชุมชนบ้านหนองเงือกมีมากมายหลากหลายลวดลายที่มีการคิดค้นของภูมิ ปัญญาโดยการสังเกตจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว แล้วนำมาลองถักทอจนเกิดเป็นลวดลาย

ข้อมูลด้านลวดลายของผ้าฝ้ายในชุมชนบ้านหนองเงือก แต่เดิมลวดลายของผ้าฝ้ายบ้านหนองเงือก มีมากมายหลากหลายลวดลาย ซึ่งแต่ละคน แต่ละพื้นที่จะมีลวดลายเฉพาะและมีความสวยงามแตกต่างกัน แต่ตามขนบธรรมเนียม ประเพณีและความเชื่อ หากมีผู้เสียชีวิตจะต้องนำเสื้อผ้าเผาตามไปด้วย ทำให้ ลวดลายผ้าฝ้ายสูญหายไปและไม่มีการสืบทอดการทอลวดลาย ปัจจุบันมีลวดลายเท่าที่สามารถสืบค้นได้

แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ลวดลายดั้งเดิม และลวดลายประยุกต์ ลวดลายดั้งเดิมที่สามารถรวบรวมได้มีทั้งสิ้น 14 ลาย ได้แก่ ลายเกล็ดเต่า ลายดอกจัน ลายเขียวหมา ลายงูลอย ลายเต่า ลายดอกแก้ว ลายดอกเคาะ ลายดอกหัวแหวน ลายดอกบัวเครือ ลายดี ลายช้าง ลายนก ลายปลาและลายบัวโคม ลวดลายประยุกต์ที่สามารถรวบรวมได้มีทั้งสิ้น 8 ลาย ได้แก่ ลายเกล็ดเต่าประยุกต์ ลายรวงผึ้ง ลายรวงผึ้งใหญ่ ลายตัวหนอน ลายดอกจอก ลายเรขาคณิต ลายเม็ดถั่ว ลายธรรมชาติ

หลักการดำเนินงานยังได้ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานดังกล่าว เช่น หลักพระ 5 อัน ได้แก่ 1) ศรัทธา หมายถึงความเชื่อ ซึ่งเป็นความเชื่อด้านการทำงาน มีความรักในงานที่ทำจนเป็นแนวทางให้การทำงาน หรืองานทอผ้าฝ้าย ด้วยมือนี้มีประสิทธิภาพประสิทธิผล 2) หลักวิริยะ หมายถึง ความเพียรพยายาม การทอผ้าฝ้ายด้วยมือ ต้องอาศัยความอดทนอดกลั้นอย่างสูงยิ่ง หากขาดคุณธรรมข้อนี้ การทำงานก็ประสบความสำเร็จได้ยาก เพราะต้องอาศัยความรอบคอบ สบายงาม ประณีต ผลงานทอผ้าที่อาศัยความอดทน ความละเอียดอ่อน สบายงามย่อมเป็นที่ประจักษ์และเป็นที่ยอมรับของผู้พบเห็น 3) สติ ความระลึกได้ หมายถึงการทำงาน ต้องอาศัยสติ เพื่อเกิดความไม่ประมาทในการทำงานเกิดความปลอดภัย และ ระลึกเกี่ยวกับงานที่จะออกมาในแนวทางไหนที่ควรจะเป็น เพื่อให้เป็นที่ยอมรับ และงานมีคุณภาพ 4) สมาธิ หมายถึงความตั้งใจมั่นการทอผ้าด้วยมือ ต้องอาศัยสมาธิ จิตใจมั่นคงไม่วอกแวก หว่นไหว งานนั้นจึงจะออกมาอย่างสวยงามไม่ผิดพลาด 5) ปัญญา คือ ความรอบรู้ หมายถึง รู้ ถึงจุดแข็งจุดอ่อนของงาน ควรจะปรับปรุงแก้ไขอย่างไรผลิตสินค้าออกมาอย่างไร รู้ถึงวิธีการทำงาน รู้ถึงวิธีการจำหน่าย ตลาด รวมถึงรู้ถึงการอนุรักษ์ส่งเสริมอาชีพที่ตนทำ เพื่อให้คงอยู่ และ มีคุณภาพสืบไป

แนวทางการอนุรักษ์การพัฒนาและสืบสานภูมิปัญญาทอผ้าฝ้ายที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง

1. ร่วมกันอนุรักษ์โดยกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกร่วมกับโรงเรียนบ้านหนองเงือก จัดหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการสืบสานการทอผ้าฝ้ายทอมือ
2. ร่วมกันรื้อฟื้น ฟื้นฟู เอกลักษณ์ของผ้าฝ้ายทอมือที่มีความสวยงามของท้องถิ่นที่ถูกลืมเลือนไป ให้กลับมามีความสำคัญ มีความสวยงามอีกครั้ง
3. พัฒนาและ ประยุกต์ผ้าฝ้ายทอมือ
4. การจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การสร้างความรู้ คือ ส่งเสริมให้กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ได้ศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มทักษะความรู้และความสามารถพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ได้ในอนาคต การจัดเก็บความรู้ การเผยแพร่ความรู้ คือ ให้เทศบาลตำบลแม่แรง จัดทำโครงการเผยแพร่ความรู้ให้กับนักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจในพื้นที่ ตำบลแม่แรง บ้านหนองเงือก ได้ตระหนักและให้

ความสำคัญในการเรียนรู้ และ อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันดีงาม ซึ่งควร
แก่การรักษาไว้ให้คงอยู่สืบไป

5. การอนุรักษ์และ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น การกระตุ้นหรือประกวดผลิตภัณฑ์ ผลงานจากการ
ทอ ผ้าฝ้ายทอมือ จากผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติให้มีคุณภาพมากขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนหันมาให้
ความสำคัญกับงานหัตถกรรมการทอผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติให้มากขึ้น และส่งเสริมให้ ช่างผู้มีฝีมือ
เกิดการแข่งขันทางด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการออกแบบลวดลาย และรักษาคุณภาพผ้าฝ้ายทอมือ
ซึ่งเป็นผ้าฝ้ายแท้ และเป็นเอกลักษณ์ผ้าฝ้ายทอมือที่ย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มให้สม่ำเสมอ

6. ประกาศยกย่องเชิดชูผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ครูภูมิปัญญาผ้าฝ้ายทอมือในชุมชน ผู้มีผลงาน
ดีเด่นในชุมชนทางด้านวัฒนธรรม คนดีศรีสังคม เป็นต้น

7. จัดการด้านการคุ้มครองลิขสิทธิ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นมรดกทางปัญญา

ข้อค้นพบจากการดำเนินงานวิจัย การทำงานโครงการวิจัย ทำให้ได้รู้ข้อมูลของชุมชนมากขึ้น
รู้จักผ้าฝ้ายทอมือ ขั้นตอนการทอผ้าฝ้าย ขั้นตอนการย้อมเส้นฝ้ายด้วยวัตถุดิบจากธรรมชาติ การแปรรูป
ผลิตภัณฑ์และการนำเอาลวดลายดั้งเดิมกลับมาทอขึ้นใหม่อีกครั้ง เพื่อไม่ให้สูญหายไปกับกาลเวลา ทีม
วิจัยได้เรียนรู้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากขึ้น จากการทบทวนถึงข้อดีข้อเสียและผลที่กลุ่มผ้าฝ้ายทอ
มือบ้านหนองเจือกได้รับ พบว่า ผ้าฝ้ายทอมือและลวดลายที่ภูมิปัญญาเคยคิดค้นและถักทอลงผืนผ้าฝ้าย มี
ความสวยงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน มีการใช้ฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ มีความสวยงามอ่อนช้อย แต่เมื่อ
เวลาเปลี่ยนไป ความนิยมในการแต่งตัวเปลี่ยนไป การทอลวดลายดั้งเดิมเริ่มลดน้อยลง มีการพัฒนา
ลวดลายอื่นเพื่อความสะดวกรวดเร็วในการทอผ้าฝ้าย ลวดลายดั้งเดิมจึงถูกลืมไปเป็นเวลาเกือบ 30 ปี กลุ่ม
ผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกได้นำเอาลวดลายดั้งเดิมกลับมาทอขึ้นใหม่ และยังคงอนุรักษ์ลายดั้งเดิมไว้
รวมทั้งมีการย้อมผ้าฝ้ายด้วยวัตถุดิบจากธรรมชาติ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาหลายรุ่น โดย
การนำเปลือกไม้ ใบไม้ ผลไม้ ผัก หญ้า พืชชนิดต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นสร้างความสนใจให้กับผู้ที่พบเห็น
และซื้อหากลับบ้าน ทำให้สร้างรายได้ให้กับกลุ่มฯ ได้อีกทางหนึ่ง และกลุ่มฯ จะนำลวดลายอื่นที่เป็น
ลวดลายดั้งเดิมที่มีความสวยงามกลับมาทอและจัดจำหน่ายต่อไป

คำนำ

รายงานโครงการวิจัย“การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดลำพูน” ได้จัดทำ ขึ้นเพื่อเป็นการรายงานผลการดำเนินโครงการวิจัยกระบวนการเริ่มการสืบค้น และรวบรวมข้อมูล โดยวิธีการรวบรวมข้อมูลทั้งจากเอกสารที่มีอยู่และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดมข้อมูลจากผู้รู้ แก่นนำ ชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง โดยเน้นให้เด็ก เยาวชน นิสิต นักศึกษา ได้เข้ามาเรียนรู้ร่วมด้วย การสำรวจข้อมูลลายผ้าโบราณ วัตถุศิลปะที่ใช้การทอผ้า แหล่งวัตถุศิลปะ ขั้นตอนกระบวนการในการทอผ้าฝ้ายทอมือ โดยกลุ่มผ้าฝ้าย ชุมชน และ เด็กเยาวชน นิสิต นักศึกษา เป็นหลักในการลงไปสืบค้นข้อมูล การสรุปรวบรวม วิเคราะห์สังเคราะห์ซึ่งเป็นการ สร้างการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเยาวชนกับคนในชุมชน

อย่างไรก็ตาม ผลที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยซึ่งเกิดจากความร่วมมือของทีมศึกษาวิจัยการดำเนินการครั้งนี้ยังถือว่าไม่สมบูรณ์ ยังคงต้องใช้เวลา ความเพียรพยายาม มีการจัดเวทีระดมความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อย่างจริงจังและต่อเนื่อง อันจะนำมาซึ่งความร่วมมือในการจัดการปัญหาในชุมชน

ในการจัดทำรายงานการวิจัยครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน และอาจมีข้อขาดตกบกพร่องไปบ้าง ทางคณะผู้จัดทำ ขออ้อมรับคำติเตียนเหล่านั้นเพื่อการพัฒนางานวิจัยให้เกิดประโยชน์ต่อ ชุมชนและมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

คณะวิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมา ความสำคัญของปัญหา	1
นิยามศัพท์	5
คำถามการวิจัย	5
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
กลุ่มเป้าหมาย	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
ส่วนที่ 1 บริบททั่วไปของหมู่บ้านหนองเงือก	8
ส่วนที่ 2 ฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก	11
ส่วนที่ 3 หลักพุทธธรรม	17
ส่วนที่ 4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น	23
ส่วนที่ 5 กรอบแนวคิดในการวิจัย	30
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	32
ขอบเขตการวิจัย	32
กระบวนการวิจัย	32
การเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล	34
การวิเคราะห์ข้อมูล	35
สรุปผลการดำเนินกิจกรรม	36
บทที่ 4 ผลการดำเนินงาน	50
1. เพื่อทบทวนทุนเดิมกลุ่มฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน	51
2. เพื่อทบทวน สถานการณ์ และปัจจัย/เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการทอฝ้าย ของกลุ่มฝ้ายทอมือ บ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน	80

3. เพื่อหาแนวทางการพัฒนา การอนุรักษ์ และการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้าย ที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ บ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน	83
บทที่ 5 บทสรุป ข้อค้นพบ และข้อเสนอแนะ	124
สรุปผลการดำเนินงาน	124
อภิปรายผล	130
ข้อค้นพบจากการดำเนินงานวิจัย	132
ข้อเสนอแนะ	133
ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน	134
ข้อคิดเห็น	134
บรรณานุกรม	138
ภาคผนวก	139
- ภาพกิจกรรม	
- การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย	
- ทำเนียบนักวิจัย	
- ประวัติหัวหน้าโครงการ	

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ฉบับสมบูรณ์

โครงการ“การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม
ของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอบำเหน็จ จังหวัดลำพูน”

โดย

นางสาวศรณินิตย์ เล็กสุทธิ และคณะ

มีนาคม 2559

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา/ความสำคัญของปัญหา

ผ้าฝ้ายเป็นผ้าที่ทอด้วยด้ายจากฝ้ายจะมีลักษณะเบา และบาง เหมาะสำหรับอากาศร้อน ผ้าฝ้ายเนื้อหนาก็มี แต่เมื่อสวมใส่แล้วไม่ร้อนเพราะเส้นด้ายไม่กระชับแน่นลมจึงเข้าทะลุไปได้ ประเทศไทยนิยมใช้ผ้าฝ้ายมาแต่โบราณ ผู้หญิงไทยส่วนใหญ่จึงต้องเรียนการปั่นด้าย และทอผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือน (คณะกรรมการฝ้ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542:73-75) จะเห็นได้ว่าผ้าทอของไทย ส่วนใหญ่ทอจากฝ้าย และไหม ฝ้ายค่อนข้างเป็นที่นิยมในกลุ่มช่างทอผ้าทางภาคเหนือ ขณะที่ไหมได้รับความนิยมในบริเวณภาคอีสาน สันนิษฐานว่าสาเหตุที่ทำให้ผ้าทอชาวไทยภาคเหนือนิยมทอผ้าฝ้ายมากกว่าผ้าไหม อาจสืบเนื่องมาจากค่านิยม และความเชื่อ กล่าวคือ ชาวเหนือถือว่าการทอผ้าด้วยเส้นไหมมาจากรังดักแด้นั้นเป็นบาป ต้องมีการฆ่าสัตว์ ฝ้ายคือเส้นใยเก่าแก่ชนิดหนึ่ง ซึ่งใช้ในการทอมาตั้งแต่สมัยโบราณ จึงเป็นศิลปะที่มีประวัติอันยาวนาน อีกทั้งยังมีการสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีการผลิตผ้าทอมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งรูปแบบลวดลายและกรรมวิธีในการผลิตมีแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น อันมีรูปแบบเฉพาะของเชื้อชาติ สิ่งสำคัญการสอดแทรกภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่าผ้าทอพื้นบ้านจึงเป็นศิลปะแห่งภูมิปัญญา ที่แสดงออกถึงความเจริญรุ่งเรืองทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม รวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มคนแสดงผ่านทางลวดลายเส้นสีของผ้าที่สอดแทรกความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณี อันรากฐานทางศิลปวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เปรียบเสมือนการบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ลงบนผืนผ้า อีกทั้งเพื่อแสดงออกถึงความเป็นเผ่าพันธุ์ของตน

จังหวัดลำพูน เป็นจังหวัดที่มีชื่อเสียงในการทอผ้าพื้นบ้าน โดยเฉพาะผ้าฝ้ายทอมืออำเภอป่าซาง ถือเป็นถิ่นที่มีการทำผ้าฝ้ายทอมือที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งในภาคเหนือ ซึ่งผ้าฝ้ายทอมือดังกล่าวเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของป่าซางเนื่องจากกลุ่มที่ทำการทอผ้าฝ้ายทอมือนั้นส่วนใหญ่เป็นชาวยอง โดยแต่เดิมพวกเขาทำการทอเพื่อใช้กันเองอยู่ที่บ้านหรือไม่ก็นำไปแลกเปลี่ยนกับสิ่งของที่ตนเองต้องการ ไม่ได้ทอเพื่อทำการซื้อขายแต่อย่างใดการทอผ้าของชาวยองป่าซางในอดีต เป็นการทอผ้าฝ้ายไม่ใช่ผ้าไหมเหมือนในตัวเมืองลำพูนหรือป่าซางในปัจจุบัน ในอดีตเป็นการทอที่เรียบง่ายไม่มีลวดลายที่สลับซับซ้อนหรือมีความวิจิตรแต่อย่างใด เพราะทำเพียงเพื่อใช้สอยเท่านั้น กระทั่งพระยาเจ้าดารารัศมีได้ถ่ายทอดความรู้เรื่องการทอผ้าไหมยกดอกที่พระองค์ได้เรียนรู้มาจากภาคกลางให้แก่เจ้าหญิงส่วนบุญ พระยาเจ้าจักรคำจจรศักดิ์และเจ้าหญิงลำเจียก ธิดาในเจ้าจักรคำจจรศักดิ์ ให้เป็นผู้เริ่มทำภายในคุ้มก่อน ต่อมาการทอผ้าไหมยกดอกจึงเริ่มแพร่หลายไปสู่สาธารณชนทั่วไป ทางป่า

ชาวจึงหันมาปรับเปลี่ยนรูปแบบการทอผ้าให้มี ความวิจิตรมากขึ้นด้วยเช่นกัน นั่นคือ เริ่มมีการทอผ้าฝ้ายเป็นลายขกคอกนั่นเอง

เมื่อเวลาเปลี่ยนผ่านไป ความเจริญที่มีเข้ามาในป่าซางมีมากขึ้น กลุ่มชาวของแถบป่าซาง ได้อาศัยประสบการณ์จากการที่เคยมีโอกาสติดต่อค้าขายในเส้นทางทั้งการค้าทางน้ำกับกลุ่มพ่อค้าชาวจีนที่มาจากกรุงเทพฯ ปากน้ำโพ เมืองระแหง และเส้นทางการค้าทางบกกับกลุ่มพ่อค้าไทยใหญ่ พ่อค้าจีนฮ่อที่มาจากเมืองทางตอนบน สามารถสะสมทุนจนสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นเจ้าของกิจการการค้าอื่นๆ ด้วย โดยเฉพาะการผลิตและการค้าผ้า เช่น กระจูดนั้นทขว้าง กระจูดอุณจะนำ และกระจูดอังกะสิทธิ์ กระจูดต่างๆ เหล่านี้จึงได้เข้ามารับซื้อผ้าที่ชาวบ้านทอถึงในหมู่บ้านแทบทุกที่ในป่าซาง ไม่ว่าจะเป็นหนองเงือก บ้านคอน บ้านกองงาม ฯลฯ ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะนำไปขายริมถนนพหลโยธินในเขตเมืองป่าซาง ที่สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2497 เชื่อมระหว่างกรุงเทพฯ กับเชียงใหม่ ตัดผ่านเนิน ลี บ้านโฮ้ง ป่าซาง และลำพูน การสร้างถนนสายดังกล่าวนี้เป็นไปตามแผนบูรณะประเทศในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม จากการที่มีถนนพหลโยธิน สาย 106 ดังกล่าว ทำให้เศรษฐกิจป่าซางเติบโตสูงสุด ทั้งการเปลี่ยนอำเภอจากที่ปากบ่อง มาเป็นตลาดป่าซาง รวมไปถึงการเกิดเป็นศูนย์กลางการค้าทางบก และกลายเป็นจุดแวะพักการเดินทางระหว่างเชียงใหม่ถึงกรุงเทพฯ ซึ่งการเป็นศูนย์กลางดังกล่าวได้มีการขายสินค้าของชาวบ้าน ไม่ว่าจะเป็นการขายสินค้าพื้นเมือง โดยเฉพาะผ้าฝ้ายทอมือซึ่งมีเป็นจำนวนมาก

ที่ป่าซางเมื่อครั้งที่เจริญเติบโตสูงสุด ช่วงประมาณปี 2495-2520 นั้น ได้มีการค้าขายในรูปแบบห้างร้านขึ้นตามถนนในเขตตัวเมืองป่าซาง บนถนนป่าซางทั้งสองฟากฝั่งถนนจะละลานไปด้วยร้านค้าขายผ้าทอมือของชาวของ เต็มไปด้วยรถทัวร์ที่มาจอดซื้อสินค้าและของฝากอีกเป็นจำนวนมาก ร้านค้าต่างๆ ในแต่ละร้าน ได้ทำการโฆษณาลูกค้าโดยการเปิดร้านโชว์การทอผ้าให้เห็นถึงกรรมวิธีการทอมือ ผู้ที่ทำการทอผ้าที่ร้านต่างๆ ก็คือ ชาวบ้านที่อยู่อาศัยตามหมู่บ้านต่างๆ ในป่าซาง ซึ่งในอดีตครั้งที่ป่าซางรุ่งเรือง ชาวบ้านที่รับจ้างทอผ้าจะไม่มีการประจำร้านใดร้านหนึ่ง ชาวบ้านที่เป็นคนทอจะสามารถเปลี่ยนร้านทอไปแต่ละวันก็ย่อมได้ ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ อย่าง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของเวลาและราคา

ส่วนวัตถุดิบ เช่น ฝ้าย นอกจากชาวบ้านจะทำการปลูกเองในพื้นที่บ้านของตน เมื่อการทอผ้ามีความสำคัญมากกว่าแค่การสวมใส่ หรือใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น อดีต ผู้ผลิตและผู้ประกอบการได้มีการสั่งซื้อฝ้ายมาจากที่ต่างๆ ทั้งเชียงใหม่และลำปางอีกทางหนึ่งด้วย เพื่อที่จะรองรับกับจำนวนสินค้าที่นักท่องเที่ยวต้องการในสมัยดังกล่าว ก็ทอผ้าที่ใช้ทอจะเป็นที่พื้นเมืองแบบที่พุ่งกระสวย แต่ก็มีการปรับเปลี่ยนเป็นที่กระตุกบ้างเพื่อความรวดเร็ว และเพื่อให้ได้ปริมาณที่มาก แต่การทอที่อยากจะได้รับความประณีตจะต้องเป็นที่พุ่งกระสวยเป็นสำคัญ

ป่าซางในอดีตเป็นแหล่งพักของนักเดินทาง ประกอบกับการมีร้านค้าของฝาก ของที่ระลึกเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะผ้าฝ้ายทอมือ และมีการประกวดสาวงามลำพูนขึ้น จึงนำเอาสาวงามที่ได้รับ

รางวัลจากเวทีดังกล่าวมาเป็นผู้ประชาสัมพันธ์ ให้กับร้านค้าที่มีมากในป่าซางขณะนั้น ไม่เพียงแต่ร้านค้าผ้าฝ้ายทอมือเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงโรงแรม ร้านอาหาร ที่มีในตัวป่าซางด้วย เมื่อใครก็ตามที่เข้าไปแวะพักหรือเที่ยวชมตลาดป่าซาง ซึ่งมีชื่อเสียงในเรื่องตลาดผ้าฝ้ายทอมือแล้ว ก็ย่อมที่จะได้ยัเห็นบรรดาสาวงามป่าซางที่เป็นประชาสัมพันธ์ในแต่ละร้าน หลังปี พ.ศ. 2520 เป็นต้นมา การพัฒนาทางหลวงสาย 11 จากลำปางไปเชียงใหม่ หรือที่เรียกกันว่า ซุปเปอร์ไฮเวย์ ได้เสร็จสิ้นลง จึงทำให้การคมนาคมระหว่างกรุงเทพฯ - เชียงใหม่ เปลี่ยนไปใช้ถนนสาย 11 ดังกล่าวแทน โดยทั้งนี้หมายความว่ารถบรรทุกต่าง ๆ ที่เคยวิ่งผ่านและแวะที่ป่าซาง จะไม่ได้ผ่านตัวเมืองป่าซางหรือทางหลวงสาย 106 อีกแล้ว จึงส่งผลให้ภาวะทางเศรษฐกิจของพื้นที่ป่าซางเริ่มซบเซา มีการขยายตัวในด้านต่างๆ รวมถึงการทอผ้าที่ลดลง เมื่อเส้นทางเดินรถเปลี่ยนไป จึงเป็นเหตุและปัจจัยหนึ่งที่ทำให้การทอผ้าในตัวป่าซางซบเซาลงด้วย และจากการที่ร้านผ้าซบเซาและลดจำนวนลง ต่างก็ส่งผลต่อบรรดาสาวงามที่อยู่ตามร้านค้าต่างๆด้วย ที่ต้องออกจากพื้นที่ป่าซางเพื่อไปหาอาชีพใหม่เลี้ยงปากท้องของตนด้วยเช่นกัน

จากการที่ป่าซาง เป็นแหล่งทอผ้าฝ้ายชื่อดัง ความที่เป็นแหล่งทอผ้าดังกล่าว อาจจะลดปริมาณลงแต่กลับไม่ได้สูญหายตามกาลเวลาและความเจียรเยี่ยงของตัวป่าซาง เพียงแต่ถูกเปลี่ยนสถานที่จากอดีตที่มีการค้าขายผ้าฝ้ายทอมือ บริเวณถนนป่าซาง ในปัจจุบันมีการก่อตั้งกลุ่มทอผ้าฝ้ายขึ้นในหมู่บ้าน แทน ลักษณะการผลิตก็เปลี่ยนไป เดิมที่จะมีการทอเป็นผืนขายในร้าน แต่ปัจจุบันนอกจะมีการทอขายเป็นผืนขนาดใหญ่แล้ว ยังมีการประดิษฐ์ให้เป็นของใช้ผลิตภัณฑ์ต่างๆ อีกด้วย เช่น เสื้อผ้า กระเป๋า รองเท้า ผ้าคลุม หมวก ฯลฯ รวมทั้งมีกลุ่มที่ทำเชิงพาณิชย์มากขึ้น มีการส่งออกมากขึ้น

บ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง ถือได้ว่าเป็นแหล่งกำเนิดผ้าฝ้ายทอมืออันเลื่องชื่อของลำพูนมาแต่โบราณกาล เพราะตามตำนานกล่าวว่า ยุคเก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง ได้มีผู้คนอพยพมาจากเมืองของ ประเทศพม่า มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณเขตบ้านหนองเงือก 5 ครอบครัวด้วยกัน โดยแต่ละครอบครัวได้ปลูกบ้านกระจายกันอยู่และมีการทอผ้าฝ้ายใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มในชีวิตประจำวัน ต่อมาได้มีการขยายครอบครัวกลายเป็นชุมชนใหญ่ ดังเช่นปัจจุบัน

ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวของซึ่งยังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมแบบดั้งเดิมเก่าแก่ไว้ โดยเฉพาะความโดดเด่นทางเอกลักษณ์ของผ้าเป็นลายเกล็ดเต่าที่ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษมานานับ 200 ปี เป็นลายโบราณใช้สีย้อมผ้าจากวัสดุธรรมชาติ ด้วยศาสตร์และศิลป์แห่งการทอผ้าของชาวบ้านหนองเงือก ที่ได้รับการสืบทอดการทอผ้าฝ้ายและกรรมวิธีการผลิต จนปัจจุบันได้มีการพัฒนารูปแบบสีสันทน ลวดลายให้ทันสมัยเป็นสินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองจากผ้าฝ้ายที่โดดเด่นและแตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ ในอำเภอป่าซางที่ส่วนใหญ่จะใช้วัสดุการย้อมผ้าเป็นสีย้อมผ้าจากสารเคมี เนื่องจากการใช้เคมีทำให้สะดวกรวดเร็ว สีคงที่ไม่ตกสี มีหลากหลายสีสนองต่อความต้องการของลูกค้า โดยการย้อมสีเคมีดังกล่าวได้ส่งผลกระทบทางด้านสุขภาพทั้งให้กับชาวบ้านผู้ผลิต ลูกค้าที่สวมใส่ผ้าทอ และยังส่งผลกระทบต่อมลภาวะจากน้ำย้อมจากสารเคมีด้วย

ทั้งนี้ ภูมิปัญญาการทอผ้าที่เป็นการทอผ้า แบบดั้งเดิมนั้นยังมีข้อจำกัดหลายอย่าง โดยเฉพาะผ้าทอที่มีกระบวนการย้อมสีจากวัสดุธรรมชาติของภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ต่อสุขภาพทั้งผู้ผลิตและผู้ใช้ การย้อมผ้ายังเป็นกระบวนการที่ยังยากมากกว่าการใช้สีย้อมผ้าจากสารเคมี ทั้งยังทำให้สีดกง่าย สีซีดไม่สดใส และไม่หลากหลายจึงยังเป็นที่นิยมเฉพาะคนบางกลุ่มเท่านั้น ถึงแม้จะมีข้อจำกัดอยู่หลายอย่างแต่ก็ยังมีกลุ่มคนที่ยังสนใจในการทอผ้าแบบดั้งเดิมและยังมีการอนุรักษ์รักษาภูมิปัญญานี้ไว้ ซึ่งก็ยังมีข้อกังวลว่าภูมิปัญญาเหล่านี้จะสูญหายไปถ้าไม่มีการนำมาพัฒนาปรับปรุง หรือเกิดการสืบทอด

กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ตั้งอยู่เลขที่ 15 หมู่ที่ 5 ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เป็นการรวมกลุ่มของผู้ผลิตผ้าฝ้ายทอมือตั้งแต่ย้อมสี ทอผ้า ตัดเย็บ จำหน่าย โดยมีนางชื่นชม สุขร่องช้าง เป็นประธานกลุ่มปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มจำนวน 24 คนสมาชิกส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ใช้เวลาว่างในการทอผ้าเนื่องจากแต่ละคนมีความรู้ที่ได้รับการสืบทอดจากรุ่นพ่อแม่ บางคนมีความสามารถในการทอผ้า ตัดเย็บ จำหน่าย ก็แบ่งบทบาทความรับผิดชอบไปตามความถนัด กลุ่มนี้เป็นกลุ่มเดียวที่ยังใช้วิธีการย้อมสีธรรมชาติ และในปี 2546 เมื่อมีการคัดสรรสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ดีเด่นกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก โดยมีนางชื่นชม สุขร่องช้าง เป็นประธาน ได้นำผ้าปูโต๊ะที่ผลิตจากผ้าฝ้ายทอมือเข้าร่วมการคัดสรรได้รับคัดเลือกเป็นสินค้า 4 ดาวในระดับจังหวัดผ้าปูโต๊ะที่ทำจากผ้าฝ้ายทอมือของชาวบ้านหนองเงือกมีเอกลักษณ์อยู่ที่ลวดลายที่หลากหลาย เป็นการนำความดั้งเดิมมาประยุกต์ เช่น ลายเกล็ดเต่า ลายดาดี ลายปม ฯลฯ ผ้าที่ใช้ทอเป็นผ้าที่ย้อมด้วยสีที่มีคุณภาพเมื่อนำมาทอจึงได้ผ้าทอที่มีสีสันงดงาม คงทน สีไม่ตก การทอใช้ฟืมเหล็ก ทำให้ได้ผ้าเนื้อแน่นและละเอียด ผืนผ้าที่ทอออกมาดูสวยงามน่าสวมใส่ ผ้าที่ผลิตได้สามารถนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ได้อีกมากมาย เช่น กระเป๋า เสื้อผ้า ของใช้อื่น ๆ อีกมากมายนอกจากนี้ทางกลุ่มได้เปิดโอกาสให้หลากหลายพื้นที่มาเรียนรู้ พร้อมทั้งการไปเป็นวิทยากรช่วยสอนเด็กนักเรียนในโรงเรียนบ้านหนองเงือก การเข้ามาประสานความร่วมมือในด้านเทคนิคความรู้การใช้ผ้าฝ้ายที่มาจากกระบวนการย้อมสีธรรมชาติ โดยกลุ่มอื่น ๆ จะทำในเชิงพาณิชย์เป็นส่วนใหญ่ ทำให้เวลามีกิจกรรมต่าง ๆ กลุ่มนี้จึงเป็นตัวแทนของชุมชน หลายคนบอกว่า การมาทำตรงนี้มีมาด้วยใจ ทำงานอาจไม่ได้ค่าแรงมากมายนักแต่ได้เป็นการสืบสานภูมิปัญญาและเป็นการใช้เวลาว่างหลังจากการทำงานทำไร่มาด้วยกันทอผ้าย้อมผ้าจากการหารีร่วมกันทางกลุ่มสนใจกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่จะนำมาสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน จึงได้จัดทำโครงการวิจัยนี้ขึ้นมาเพื่อหาแนวทางการดำเนินการในการฟื้นฟู รักษา พัฒนา ภูมิปัญญาดั้งเดิมให้เกิดการขยายผล และเป็นแบบอย่างให้กับชุมชนหรือกลุ่มทอผ้าพื้นบ้านอื่น ๆ รวมทั้งสร้างความรู้ความเข้าใจกับผู้ใช้หรือผู้บริโภคให้เห็นความสำคัญของการทอผ้าที่เป็นการทอผ้าแบบภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสุขภาพ รวมถึงเกิดการสืบสานภูมิปัญญาให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

นิยามศัพท์

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง ระบบการผลิต การแลกเปลี่ยน และการวิภาคของชุมชนที่มีความสอดคล้องกับชีวิตเศรษฐกิจสังคมวัฒนธรรมภายใต้เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบที่สมาชิกของชุมชนร่วมกันบริหารจัดการโดยมุ่งให้บรรลุถึงความพอเพียงความเป็นธรรมและความสงบสุขภายในชุมชน

หลักพุทธธรรม หมายถึง หลักธรรม คำสอน ที่เชื่อกันว่า เป็นผลแห่งการค้นคว้า เป็นภูมิรู้ ภูมิปัญญาของพระพุทธองค์ ที่ถูกถ่ายทอดสืบต่อมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 2550 ปี แล้วและได้ชื่อว่า เป็นภูมิปัญญาโลก เป็นภูมิปัญญาของมนุษยชาติ เป็นมรดกโลกที่หาค่ามิได้ ในการทำโครงการนี้ให้หลักพุทธธรรมในการเป็นกรอบวิเคราะห์ เช่น การใช้หลักพุทธธรรมผละ 5 อัน ได้แก่ ศรัทธาผละ วิริยะผละ สติผละ สมาธิผละ ปัญญาผละ มาใช้เป็นกรอบในการทบทวน พัฒนา และการขยายผลภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ รักษา ขกระดับ และนำไปสู่การขยายผลได้อย่างยั่งยืนบนฐานวิถีพุทธธรรมของชุมชน เป็นต้น

การพัฒนา หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้มีคุณภาพมากขึ้น แต่ยังมีการรักษาระดับพื้นฐานของความรู้ภูมิปัญญาเดิมอยู่ เช่น การพัฒนาลายผ้า การพัฒนาการย้อมผ้า การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

การอนุรักษ์ หมายถึง การรักษาให้คงเดิม ดังนั้น การอนุรักษ์ภูมิปัญญาผ้าฝ้ายทอมือ จึงหมายถึงการรักษาภูมิปัญญาผ้าฝ้ายทอมือของชุมชนให้คงอยู่เป็นมรดกของชนรุ่นหลังต่อไปโดยศึกษาถึงสาเหตุและการเสื่อมสลายและหาแนวทางเพื่อการอนุรักษ์ให้ภูมิปัญญาผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกดำรงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์เท่าที่จะทำได้

การสืบสาน หมายถึง การสืบทอดความรู้ ภูมิปัญญาพื้นบ้านให้คงอยู่

การยกระดับ หมายถึง การทำให้ระดับหรือมาตรฐานของภูมิปัญญาผ้าฝ้ายทอมือให้สูงขึ้น

การขยายผล หมายถึง การนำเอาบทเรียน ความรู้ที่มีถ่ายทอด ส่งต่อให้กับคนอื่นได้เรียนรู้จากคนหนึ่งสู่คนหนึ่ง หรือจากชุมชนหนึ่งสู่ชุมชนหนึ่ง

คำถามการวิจัย

คำถามหลัก

การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนเป็นอย่างไร

คำถามรอง

- 1) ทุนเดิม ในด้านประวัติความเป็นมา ภูมิปัญญาดั้งเดิม ของการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอบ้านนา จังหวัดลำพูน เป็นอย่างไร
- 2) สถานการณ์ และปัจจัย/เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ บ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอบ้านนา จังหวัดลำพูนเป็นอย่างไร
- 3) แนวทางอนุรักษ์การพัฒนาและการสืบสานภูมิปัญญาทอผ้าฝ้ายของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ บ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอบ้านนา จังหวัดลำพูนเป็นอย่างไร
- 4) การสืบสานภูมิปัญญาทอผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก มีความสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมใดบ้าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อทบทวนทุนเดิมกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกตำบลแม่แรง อำเภอบ้านนา จังหวัดลำพูน
2. เพื่อทบทวน สถานการณ์ และปัจจัย/เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอบ้านนา จังหวัดลำพูน
3. เพื่อหาแนวทางการพัฒนา การอนุรักษ์ และการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้าย ที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ บ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอบ้านนา จังหวัดลำพูน

กลุ่มเป้าหมาย

- กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอบ้านนา จังหวัดลำพูน ซึ่งมีสมาชิกกลุ่มจำนวน 24 คน
- ชุมชนบ้านหนองเจือก
- โรงเรียนบ้านหนองเจือก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

เชิงงานวิจัย

- เกิดองค์ความรู้ ผ้าฝ้ายทอมือที่เป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอบ้านนา จังหวัดลำพูน
- ได้สถานการณ์ และปัจจัย/เงื่อนไขของการทอฯ ไม่ใช่แค่ของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอบ้านนา จังหวัดลำพูน

- ได้แนวทางการอนุรักษ์ พัฒนา และสืบ ตาน ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มทอผ้าฝ้ายทอมือ บ้านหนองเงือกตำบลแม่แรง อำเภอบ้านนา จังหวัดลำพูน และชุมชนอื่น ๆ
- ได้ผลการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับแนวทางการสืบสานภูมิปัญญาผ้าฝ้ายทอมือ

เชิงพัฒนา

- หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด นำผลการวิจัยไปแนวทางในการพัฒนา อนุรักษ์และวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงการวิจัยการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนครั้งนี้ ทางทีมวิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 บริบททั่วไปของหมู่บ้านหนองเงือก

ส่วนที่ 2 ผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก

ส่วนที่ 3 หลักพุทธธรรมพอละ 5 อัน ได้แก่ สรัทธาพอละ วิริยะพอละ สติพอละ สมาธิพอละ ปัญญาพอละ

ส่วนที่ 4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือ

ส่วนที่ 5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ส่วนที่ 1 บริบททั่วไปของหมู่บ้านหนองเงือก

ประวัติบ้านหนองเงือก

ช่วงปี พ.ศ. 2348-2356 ผู้คนอพยพจากเมืองของประเทศพม่าเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำทาเขตอำเภอป่าซาง มีชาวยอง 5 ครอบครัวจากบ้านม่อน เมืองของพม่าเข้ามาตั้งรกรากปักฐานอยู่ ณ บ้านหนองเงือกในปัจจุบัน โดย 3 ครอบครัวตั้งบ้านเรือนอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้านและตั้งชื่อว่า “บ้านม่อน” (ปัจจุบันรวมอยู่ใน “ค้อบ้านโน”) ตามชื่อหมู่บ้านเดิมของตนในเมืองของในช่วงแรกนั้น บ้านม่อนถือเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน มีการสร้าง “ใจบ้าน” ตามแบบพิธีคนของล้านนา อีก 1 ครอบครัวตั้งอยู่ที่บ้านร้าวา อยู่นอกบ้านทิศตะวันตกของวัด (ปัจจุบันเรียกว่า “ค้อป่ามะหุ้ง”) อีก 1 ครอบครัวตั้งอยู่ทิศตะวันออกของวัดตรงบริเวณตลาดสดในปัจจุบัน (ปัจจุบันเรียกว่า “ค้อบ้านหลวง”) แต่เดิม 5 ครอบครัวต่างเรียกชื่อบ้านของตนตามที่ตั้งขึ้น ซึ่งแต่ละบ้านชื่อไม่เหมือนกัน

ถัดออกไปไม่ไกลทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านมีหนองน้ำซึ่งมีน้ำไหลออกมาจากตาน้ำตลอดทั้งปี ชาวบ้านเรียกว่า “หนองออกกู” เป็นต้นกำเนิดของลำน้ำเหมืองชื่อ “น้ำเหมืองกลาง” จากคำบอกเล่าสืบต่อกันมา และตำนานในสมุดพิบสาคล่าว่าบริเวณหนองน้ำแห่งนี้ มีเงือกตัวหนึ่งขนาดเท่าตัวคนมักผุดขึ้นมาและเคยจูดลากเอาวัวเป็นๆ ของชาวบ้านที่ปล่อยเลี้ยงไว้แถวนั้นจมหายลงไปด้วยเหตุนี้ต่อมาบุคคลทั้ง 5 ครอบครัวจึงพร้อมใจกันเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ใหม่ว่า “บ้านบวเงือก” (บว แปลว่า หนอง) และเรียกอย่างเป็นทางการว่า “บ้านหนองเงือก” ปัจจุบันบ้านหนองเงือกประกอบด้วย

ค้อบ้านย่อย (หมวดหรือป้อกบ้าน) 7 ค้อ ได้แก่ 1. ค้อบ้านเหนือ 2. ค้อบ้านสน 3. ค้อบ้านหลวง 4. ค้อบ้านใน 5. ค้อบ้านป่ามะหุ่งเหนือ 6. ค้อบ้านป่ามะหุ่งใต้ 7. ค้อบ้านป่าคา¹

ประวัติความเป็นมากลุ่มทอผ้าบ้านหนองเจือก

บ้านหนองเจือก มีการสืบสานภูมิปัญญาในการทอผ้ามาตั้งแต่สมัย ปู่ ย่า ตา ยาย ถ่ายทอดกันมารุ่นต่อรุ่นเป็นเวลากว่า 200 ปี แต่อดีตการทอผ้ามีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้สวมใส่ เพียงอย่างเดียวฝ้ายที่นำมาถักทอเป็นฝ้ายที่ปลูกขึ้นเอง โดยปลูกแซมในท้องไร่ปลายสวนซึ่งอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านออกไป ดอกฝ้ายที่เก็บถูกนำมาปั่นแยกเมล็ดออก ฟั่นเป็นเกลียวเป็นเส้น นวดด้ายแบ่งด้ามเพื่อให้คงรูป นำเส้นฝ้ายมาทอเป็นผืนผ้าตัดเย็บด้วยมือเป็นเครื่องนุ่งห่มอย่างง่าย ๆ ลวดลายในการทอเป็นลายเส้นสีล้วนเป็นธรรมชาติตามสีของฝ้ายมีการย้อมสีให้สวยงามบ้างโดยใช้พืชพรรณไม้ที่หาได้ เช่น ดันครามเมื่อนำมาย้อมจะได้สีน้ำเงิน หรือที่เรียกว่า สีคราม ดันประดู่จะได้สีแดงเป็นต้น

การทอผ้าของชาวบ้านหนองเจือกเริ่มแปลเปลี่ยนกลายมาเป็นอาชีพของสตรี ในหมู่บ้านนับย้อนหลังไปได้ประมาณ 70 ปีมาแล้ว จากคำบอกเล่าของยายศรี ขาวดา วัย 89 ปี หญิงชราอายุยืนที่สุดในหมู่บ้านที่ยังมีชีวิตอยู่เล่าว่าเมื่อครั้งที่ยังเป็นหญิงสาวในวัยประมาณ 19 – 20 ปี ได้ออกเดินทางไปรับฝ้ายจากท่าน้ำ ในตำบลริมปิง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 15 กิโลเมตร การเดินทางในสมัยนั้น เป็นการเดินเท้าไปตามทางเกวียนใช้เวลาตั้งแต่เช้าจรดเย็น เมื่อไปถึงแม่น้ำปิงซึ่งเป็นลำน้ำกั้นระหว่าง อำเภอป่าซาง และอำเภอเมืองต้องนั่งเรือข้ามฟากไปอีกต่อหนึ่งเมื่อไปถึงจะมีชาวบ้านในละแวกนั้นรวมทั้งพ่อค้าจากตัวเมืองลำพูนนำฝ้ายมาส่งให้เมื่อได้ฝ้ายมากพอสมควรแล้วจะใส่กระบุงที่นำติดตัวไปเดินทางกลับหมู่บ้านเพื่อทำการทอโดยกำหนดนัดหมายวันที่จะนำผ้าทอมาส่งให้ผู้ว่าจ้าง ณ สถานที่เดิม ระยะเวลาในการทอแต่ละครั้งประมาณ 15 – 30 วัน ลูกค้าส่วนใหญ่สั่งทอผ้าถุงและผ้าพื้นเป็นชิ้น สำหรับนำไปตัดเสื้อกางเกง การทอผ้าถุงจะทอเป็นลายเส้น/ แฉงอย่างง่าย ๆ สอดด้วยด้ายสี ลายที่ได้รับความนิยมสูงสุดได้แก่ลายสามฮ้อย (สามรอย) เป็นลายเส้น 3 เส้นสลับกันพื้นสีเป็นระยะ ๆ ค่าทอที่ได้รับเป็นเหรียญ(สตางค์แดง)มีรูตรงกลางซึ่งผู้บอกเล่าจำค่าจ้างไม่ได้แต่บอกได้ว่าเป็นอาชีพที่มีรายได้ เป็นที่น่าพอใจในสมัยนั้น

ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2487 ในตัวอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนมีโรงงานทอผ้าเกิดขึ้นได้มีการจ้างแรงงานจากหมู่บ้านต่างๆที่อยู่ใกล้เคียงไปเป็นคนงานทอผ้า สตรีในหมู่บ้านหนองเจือกเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ไปรับจ้างทอผ้าแต่เป็นการไปรับฝ้ายกลับมาทอในหมู่บ้าน เมื่อทอเสร็จจะนำไปส่งให้แก่โรงงานและรับงานใหม่กลับมา การรับจ้างในลักษณะนี้ทำต่อเนื่องมาเป็นเวลากว่า 20 ปี สตรีแทบทุกคนมีอาชีพเสริมจากการเกษตรด้วยการรับจ้างทอผ้า จนกระทั่งในปีพ.ศ. 2507 ได้เริ่มมีการทอผ้าปูที่

¹ ถอดความจากอักษรธรรมล้านนาโดยพระครูโพธิโสภณ เจ้าคณะอำเภอป่าซาง เจ้าอาวาสวัดหนองเจือก เรียบเรียงโดย อาจารย์บุญสุข อินกองงาม

นอนจำหน่ายภายในหมู่บ้านโดยผู้ที่รับจ้างใช้เวลาว่าง ผ้าปูที่นอนในขณะนั้นมีขนาดเล็กเท่าขนาดของ
ที่ทอดผ้า เมื่อทอดแล้วได้ขนาดกว้างประมาณ 1 เมตรฝ้ายที่ใช้ทอดเส้นยืนซื้อจากร้านค้าในอำเภอป่าซาง
ฝ้ายเส้นพุ่งเป็นฝ้ายที่ปั่นเองผ้าปูที่นอนในสมัยนั้นจะมีสีขาวมีลวดลายสีแดงตรงชายผ้าเป็นรูปช้าง รูป
ม้า รูปดอกจันทร์ ราคาผืนละ 14 บาท

จากการไปรับจ้างทอดผ้าในอำเภอป่าซางทำให้ผู้รับจ้างบางคนเริ่มมองเห็นช่องทางในการผลิต
เพื่อจำหน่ายอาศัยความรู้ ความชำนาญที่มีอยู่เป็นทุนเดิมผสมผสานกับสิ่งที่ได้พบเห็นการทำธุรกิจจาก
เจ้าของร้านค้า ผู้ประกอบการที่เป็นนายจ้างทำให้นางอุดม คำดี(ป้าดม)มีแนวคิดที่จะเปิดโรงงานทอดผ้า
ขึ้นในหมู่บ้านเพื่อผลิต และจำหน่าย เริ่มแรก ในปี 2517 ได้ทดลองทอดถุงย่าม และเทปแต่งเสื้อส่งขาย
ให้ร้านค้าในจังหวัดเชียงใหม่สามารถทำรายได้เป็นกอบเป็นกำมากกว่าการเป็นเพียงลูกจ้างรับทอดผ้า
จึงได้ขยายกิจการเพิ่มขึ้นโดยจ้างชาวบ้านที่เคยออกไปทอดผ้าในอำเภอป่าซางมาทอดผ้าให้ จนกระทั่งถึง
ปี พ.ศ. 2527 เจ้าหน้าที่ของรัฐ (เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอป่าซาง) เข้าไปให้
คำแนะนำ สนับสนุนกลุ่มในเรื่องของเงินทุน วัสดุ อุปกรณ์ ได้มีการพัฒนาการผลิตผ้าทอดภายใน
หมู่บ้านเพิ่มขึ้นหลากหลายรูปแบบและมีการตั้งชื่อผลิตภัณฑ์ในรูปแบบอื่นจากลูกค้าจึงมีการผลิต
สินค้าจากผ้าทอดเพิ่มขึ้นโดยเน้นเป็นของใช้ เช่น ผ้าคลุมเตียง พรมเช็ดเท้า ผ้าปูโต๊ะ เป็นต้น ตลาดใหญ่
ในขณะนั้นที่สั่งซื้อสินค้าไปจำหน่ายได้แก่ตลาดไนท์บาร์ชาจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อผ้าทอดของหมู่บ้าน
หนองเงือกได้รับความนิยมมีผู้สั่งซื้อสามารถจำหน่ายได้มากขึ้น จึงมีผู้สนใจผลิตผ้าทอดจำหน่าย
เพิ่มขึ้นอีกหลายรายและได้มีการก่อตั้งเป็นกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ บ้านหนองเงือกขึ้นสตรีในหมู่บ้านฮิด
อาชีพอทผ้าเป็นอาชีพหลักทั้งเป็นเจ้าของกิจการเองเข้าร่วมกลุ่มฯ และรับจ้างทอดผ้าให้แก่
ผู้ประกอบการในหมู่บ้าน

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า การทอดผ้าเป็นทักษะที่ได้รับการถ่ายทอดมีการสั่งสมกันมีเป็นเวลากว่า
สองร้อยปี ฝีมือในการทอดผ้าของสตรีบ้านหนองเงือกจึงไม่เป็นรองใครรวมทั้งได้มีการคิดค้น
ผลิตภัณฑ์ที่มีลวดลาย สีล้นใหม่ ๆ เป็นไปตามความต้องการของตลาดทำให้บ้านหนองเงือกกลายเป็น
หมู่บ้านหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงของจังหวัดลำพูน และในปี 2546 เมื่อมีการคัดสรรสินค้าหนึ่งตำบล
หนึ่งผลิตภัณฑ์ดีเด่นกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกโดยมีนางชื่นชม สุขรื่องช้าง เป็นประธาน ได้นำ
ผ้าปูโต๊ะที่ผลิตจากผ้าฝ้ายทอมือเข้าร่วมการคัดสรรได้รับคัดเลือกเป็นสินค้า 4 ดาวในระดับจังหวัด

การทอดผ้าของบ้านหนองเงือกมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอดจากการทอดเพื่อใช้ใน
ครัวเรือนการรับจ้างทอดจนกระทั่งกลายมาเป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้ของคนในชุมชนใน
ปัจจุบันผ้าทอดบ้านหนองเงือกยังมีการรักษาความเป็นเอกลักษณ์ที่เคยทำอย่างสม่ำเสมอแม้จะมีการ
เปลี่ยนแปลงไปบ้างแต่เป็นการคิดค้นขึ้นใหม่ด้วยภูมิปัญญาของคนในชุมชนไม่ได้ลอกเลียนแบบจาก
ท้องถิ่นอื่น ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอดของบ้านหนองเงือกรวมทั้งผ้าปูโต๊ะ เป็นการทอดจากฝีมือของคนใน
หมู่บ้านอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอดล้วนแล้วแต่ประดิษฐ์ด้วยฝีมือของคนในหมู่บ้านไม่ว่าจะเป็นกีมือ(ก่
พื้นเมือง) ที่สืบทอดกันมาแต่ครั้งสมัยโบราณหรือก่กระดุกที่สร้างขึ้นใหม่ อุปกรณ์ส่วนประกอบ

ต่างๆ เช่น ฟืม บ่าหลก ฯลฯ ในทุกขั้นตอนของการทอผ้าจึงมาจากภูมิปัญญาที่คนในชุมชนมีอยู่แล้ว ถ่ายทอดสู่กันมารุ่นต่อรุ่น จนถึงปัจจุบันอย่างแท้จริง แม้กาลเวลาจะผ่านมานานการกล่าวขานถึงการทอผ้าของหมู่บ้านหนองเหืองสามารถยืนยันได้จากประวัติของหมู่บ้านซึ่งเป็นเหมือนนิทานพื้นบ้านเล่าต่อกันมาแต่โบราณและยังมีเรื่องเล่าสืบเนื่องกันมาอีกว่ามีหญิงสาวแปลกหน้าจากหมู่บ้าน Jung Luang Noy ไปขอยืมฟืมทอผ้าจากบ้านเหล่าซึ่งอยู่ต่างตำบล บอกว่าจะนำเอามาทอผ้าที่หนองเหืองมีคนสงสัยจึงแอบตามมา หญิงคนดังกล่าว เมื่อมาถึงหนองน้ำได้หายตัวไป ในปัจจุบันยังมีคนบอกเล่าว่า ในคืนเดือนเพ็ญจะได้ยินเสียงทอผ้าดังมาจากหนองน้ำและในป่าน้ำมากจนท่วมหนองน้ำจะมีเสียงร้องของผู้หญิงดังมาให้ได้ยิน บริเวณหนองน้ำจึงถือเป็นเสมือนสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้านที่ผู้คนให้ความเคารพยำเกรงไม่กล้าเข้าไปล่วงล้ำ ทำให้ยังคงมีต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่เต็ม เป็นสถานที่ให้ความร่มเย็นในหมู่บ้าน จากเรื่องราวดังกล่าวทำให้คนในหมู่บ้านมีความเชื่อว่าการทอผ้า เป็นสิ่งที่สืบทอดกันมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านจนกลายเป็นวิถีชีวิตที่แยกกันไม่ออกและจะยังคงสืบสาน สืบทอดต่อกันไปถึงแม้การสืบทอดภูมิปัญญาในด้านการทอผ้าในอดีตจะต่างจากในปัจจุบันก็ตาม ในอดีตไม่ได้มีการสอนการทอผ้าให้แก่ลูกหลาน เมื่อถามคนรุ่นหลังเรียนรู้การทอผ้ามาได้อย่างไรคำตอบที่ได้รับเป็นไปในทำนองเดียวกันนั่นคือเห็นแม่ ย่า ยาย ทอผ้าตั้งแต่จำความได้ทุกเมื่อเชิ่ววัน เด็กในสมัยโบราณเมื่อผู้ใหญ่หยุดทอผ้า (ลงจากกี่) เด็กจะแอบเข้าก็ทอผ้าต่อทันที หญิงสาวในสมัยก่อนส่วนใหญ่ไม่เคยมีความคิดว่าตนเองต้องเรียนหนังสือและหางานอื่นทำ แต่จุดมุ่งหมายของอนาคตก็ต้องหัดทอผ้าให้ได้ให้เป็นเพื่อยึดเป็นอาชีพเลี้ยงตนเอง เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปลูกหลานของคนในชุมชนแม้ยังคงเห็นการทอผ้าอยู่ตลอดแต่ไม่มีความสนใจที่จะเรียนรู้การทอผ้าเนื่องจากมีกิจกรรมอื่นให้ทำในยามว่างเว้นจากการเรียน ดังนั้นในปัจจุบันบ้านหนองเหืองจึงมีการสอนการทอผ้าให้แก่เด็กนักเรียนในโรงเรียนโดยสมาชิกกลุ่มทอผ้าจะหมุนเวียนกันไปสอนตามชั่วโมงกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดให้ภายใต้ความหวังว่าหากการทอผ้าสามารถยึดเป็นอาชีพที่มีรายได้ดีในอนาคตอย่างเช่นที่เป็นอยู่เยาชนรุ่นหลังจะยังคงสนใจสืบทอดอาชีพนี้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน²

ส่วนที่ 2 ผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเหือง

ไม่ว่าชนชาติใดในโลก ย่อมมีประวัติศาสตร์ที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง โดยเฉพาะความเป็นมาของเสื้อผ้า ซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ของมนุษย์ สามารถบ่งบอกเรื่องราวในอดีตได้เป็นอย่างดี ประเทศไทยก็เช่นกัน มีประวัติศาสตร์ของผ้าไทยมายาวนานไม่แพ้ชาติใดในโลก การทอผ้าที่เป็นภูมิปัญญาของเรานั้น สืบทอดมารุ่นแล้วรุ่นเล่า โดยสมาชิกเพศหญิงของครอบครัวจะถ่ายทอดให้กัน

ผ้าทอพื้นบ้าน โดยทั่วไปมีอยู่สองลักษณะคือ ผ้าพื้นและผ้าลาย ผ้าพื้น ได้แก่ ผ้าที่ทอเป็นสีพื้นธรรมดา ไม่มีลวดลาย ใช้สีตามความนิยม ในสมัยโบราณสีที่นิยมทอกัน คือ สีน้ำเงิน สีกรมท่า

²http://203.113.114.145/datacenter/learn/upload_files/510635106008203351328782882_dui.doc

และสีเทา ส่วนผ้าลายนั้น เป็นผ้าที่มีการประดิษฐ์ลวดลายเพิ่มเติมเพื่อความสวยงาม มีชื่อเรียกเฉพาะตามวิธี เช่น ถ้าใช้ทอ (เป็นลายหรือดอก) ก็เรียกว่า ผ้ายก เป็นต้น

การทอผ้าของคนไทย หลายท้องถิ่นยังคงรักษารูปแบบอันเป็นเอกลักษณ์ไว้อย่างเหนียวแน่น การทอผ้านอกจากเป็นศาสตร์และศิลป์จากจิตวิญญาณของคนไทยแล้ว ยังหมายถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมและพิธีกรรม ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ หากแต่ได้มีพัฒนาสิ่งต่างๆไปตามยุคสมัยทั้งรูปแบบ การย้อมสีและลวดลาย เสื้อผ้าอาภรณ์ของไทยในสมัยก่อนยังบ่งบอกถึงฐานะทางสังคม ชาติพันธุ์ วัฒนธรรมประเพณีในสมัยนั้นๆ ซึ่งจำแนกได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ผ้าที่ชาวบ้านทอใช้กันเอง แบ่งแยกย่อยตามการใช้งานได้เป็น 2 แบบ

1.1 ผ้าที่ใช้ในชีวิตประจำวัน หรือเรียกว่า ผ้าพื้น เป็นผ้าที่ทอขึ้นอย่างง่ายๆ ไม่เน้นความประณีตงดงามเท่าไรนัก แต่มีความทนทาน เช่น ผ้าโสร่ง ผ้าตาโโรง ผ้าแถบ ผ้าซิ่น และผ้าขาวม้า

1.2 ผ้าที่ใช้ในงานพิธีต่างๆ เช่น ทำบุญ ฟ้อนรำ งานแต่ง หรือเทศกาลต่างๆ งานทอผ้าถือเป็นงานของผู้หญิง เนื่องจากต้องใช้ความละเอียดอ่อน ใช้เวลานาน จึงเป็นคำนิยามที่จะยกย่องผู้หญิงที่ทอผ้าเก่ง ผ้าชนิดนี้จะมีความประณีต และงดงามเป็นพิเศษ บางผืนใช้เวลาเป็นแรมปี แสดงให้เห็นถึงความรัก ความศรัทธา เช่น ผ้าตีนจก ผ้าดาด ผ้ายก และผ้าปูม เป็นต้น

2. ผ้าที่ใช้ในราชสำนัก เป็นผ้าที่ใช้สำหรับพระมหากษัตริย์ ชนชั้นสูง และขุนนาง ผ้าชนิดนี้จะมีความประณีต สีสันสวยงาม ทอด้วยฝีมือช่างหลวง หรือสั่งมาจากต่างประเทศ ผ้าทอยังเป็นเครื่องกำหนดยศ ตำแหน่ง ของผู้สวมใส่ บางชนิดใช้เฉพาะสำหรับพระมหากษัตริย์ และชนชั้นสูงเท่านั้น ปัจจุบันราชสำนักยังคงยึดถือแบบแผนดั้งเดิมตามโบราณราชประเพณี และบางส่วนได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงไปให้เหมาะสมตามสมัยนิยม

3. ผ้าที่ใช้ในศาสนา การประกอบพิธีใดๆ ก็ตาม ชาวไทยสมัยก่อนหรือแม้กระทั่งในสมัยปัจจุบันจะต้องมีผ้าเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนี้

3.1 ผ้าที่ใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มของพระสงฆ์ เช่น สบง จีวร อังสะ รัตประคด

3.2 ผ้าที่ใช้ในพิธีต่างๆ เช่น ผ้าในพิธีบวชนาคซึ่งต้องเป็นไหมสีขาว ผ้าปกหัวนาค ผ้าอาสนะ

3.3 ผ้าอื่นๆ เช่น ตุงหรือธง ผ้าห่อคัมภีร์ ผ้าพระบฏ เป็นต้น

การทอผ้าจากเส้นใยที่มาจากพืชนั้นจากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในประเทศไทยพบว่ามนุษย์ได้มีวิวัฒนาการของเส้นใยที่ใช้ในการทอผ้ามาเป็นอันดับ ซึ่งในสมัยโบราณได้นำพืชที่มีอยู่ในท้องถิ่นซึ่งเป็นเส้นใยที่มีความแข็งแรง เช่น ปอ ป่าน สับปะรด กล้วย เป็นต้น ประกอบกับการใช้ภูมิปัญญาอย่างชาญฉลาด โดยนำเส้นใยดังกล่าวมาแปรรูปจากการนำมาแช่น้ำให้ยุ่ยและใช้หินทุบ แล้วนำเส้นใยมาถักทอเป็นผืนผ้า ซึ่งจากหลักฐานทางโบราณคดีเชื่อกันว่าป่านักยชาเป็นเส้นใยที่เก่าแก่ที่สุดที่นำมาใช้ทอผ้า โดยป่านักยชา เป็นพืชประเภทหนึ่งมีต้นกำเนิดอยู่ในเอเชียหรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้มีการขุดพบหลักฐานที่เป็นผ้าป่านักยชาจากแหล่งโบราณคดีหลายแห่งในประเทศจีน เกาหลี ญี่ปุ่น และเปอร์เซีย

ปัจจุบันยังพบการทอผ้าจากเส้นใยต่างๆที่กล่าวมา เช่น การทอผ้าจากป่านักยาของชาวไทยภูเขาเผ่าม้งหรือเผ่าในในประเทศไทยและชนกลุ่มน้อยในภาคใต้ของจีน การทอผ้าจากใยของต้นกล้วยในบอร์เนียว การทอผ้าจากใยสับปะรดในประเทศฟิลิปปินส์ (ซึ่งผ้าป่านใยสับปะรดของฟิลิปปินส์ได้มีการพัฒนาจนกลายเป็นผ้าป่านแก้วที่ทนทาน สวยงาม และมีราคาแพง เป็นที่นิยมในสังคมชั้นสูง)

นอกจากเส้นใยที่กล่าวมายังมีเส้นใยอีกชนิดหนึ่งที่เป็นที่นิยมใช้ในปัจจุบัน คือ “เส้นใยจากฝ้าย” โดยมนุษย์เริ่มมีการใช้เส้นใยฝ้ายมาถักทอเป็นผืนผ้าเมื่อประมาณ 3,000 ปีก่อนคริสตกาล เดิมฝ้ายเป็นไม้ป่า แต่ต่อมาได้มีการนำมาปลูกเพื่อนำปุยของฝ้ายมาใช้ในการทอผ้า เพราะฝ้ายมีเส้นใยที่อ่อนนุ่มจึงมีการใช้เส้นใยฝ้ายแทนเส้นใยจากปอในการทอผ้า อีกทั้งยังสามารถย้อมสีได้ง่ายกว่า ส่วนการทอผ้าจากฝ้ายในประเทศไทยนั้นมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยฝ้าย เป็นพืชที่ชาวบ้านปลูกไปพร้อม ๆ กับการปลูกข้าว ใช้เวลาประมาณ 6 - 7 เดือน จึงเริ่มเก็บดอกฝ้ายมาฝัดให้แห้ง นำมาผ่านกระบวนการต่างๆ ไปจนถึงการทอเพื่อเป็นผืนผ้าต่อไป

ซึ่งปัจจุบันการทอผ้าพื้นเมืองของไทยจากเส้นใยพืชที่นิยมคือ การทอผ้าจากฝ้าย เนื่องจากฝ้ายให้สัมผัสที่นุ่มสบาย ดูความชื้น ซับเหงื่อและระบายความร้อนได้ดี ย้อมสีได้ง่าย ไม่มีสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อผิวหนัง แต่ถึงอย่างไรยังคงมีข้อเสียจากผ้าที่ทอมาจากเส้นใยฝ้าย คือ หดตัว ยับง่าย ไม่ทนต่อเชื้อรา แสงแดดและกรด ซึ่งในปัจจุบันได้มีการปรับปรุงให้มีคุณภาพมากขึ้นจนเป็นที่นิยมใช้ในปัจจุบัน

ผ้าทอพื้นบ้านของไทย ภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าที่เกิดขึ้นจากการสร้างสรรค์ ประดิษฐ์คิดค้นของช่างทอไทย เป็นศาสตร์และศิลป์ที่สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น จากบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน มานับร้อยๆปี ความวิจิตรบรรจง และลวดลายที่เกิดขึ้นบนผืนผ้าสะท้อนถึงคติความเชื่อ วัฒนธรรมการดำเนินชีวิต และความเป็นมาในอดีต การโยกย้ายถิ่นฐาน โครงสร้างทางสังคมของผู้คนในแต่ละรุ่นได้เป็นอย่างดี

ลวดลายบนผืนผ้า ในภูมิภาคต่างๆ มีรูปแบบแตกต่างกันไปตามความนิยมของแต่ละท้องถิ่น อีกทั้งลวดลายที่สร้างขึ้นมาจากจินตนาการและแรงบันดาลใจจากสิ่งรอบตัว ความเชื่อ วัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนด้วย ลวดลายบนผืนผ้ามักเรียกชื่อตามที่มาของลวดลาย

ปัจจุบันการทอผ้าพื้นบ้านของไทย ในหลายท้องถิ่นยังคงรักษารูปแบบอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนไว้อย่างเหนียวแน่น โดยเฉพาะในชุมชนที่มีเชื้อสายชาติพันธุ์บางกลุ่มที่กระจายตัวกันอยู่ในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย ศิลปะการทอผ้าของกลุ่มชนเหล่านี้จึงนับว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มอยู่จนถึงทุกวันนี้ หากจะแบ่งผ้าพื้นบ้านของกลุ่มชนตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนขึ้น อาจกล่าวโดยคร่าวดังนี้

การทอผ้าในภาคเหนือ

การทอผ้าในภาคเหนือของไทย หรือล้านนา คือในแถบจังหวัดเชียงราย พะเยา ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน เชียงใหม่ และแม่ฮ่องสอน โดยเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมของล้านนาไทยได้แก่กลุ่มชาวไทยโยนก หรือไทยยวน (หรือไทยวน) และกลุ่มชาวไทยลื้อ(หรือไทลื้อ) ซึ่งได้มีการตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณที่เป็นภูเขาและมีทางน้ำไหลผ่าน อีกทั้งมีความเชื่อ วัฒนธรรม ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง โดยเฉพาะการทอผ้าชิ้นดินจก ผ้าจิดและผ้าที่ใช้เทคนิคเกาะ เป็นต้น ซึ่งผู้หญิงไทยยวนและไทลื้อยังคงรักษา วัฒนธรรมการทอผ้าในรูปแบบและลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน

การทอผ้าในภาคกลาง

การทอผ้าในภาคกลางของไทยซึ่งแบ่งเป็นภาคกลางตอนบนและภาคกลางตอนล่าง ภาคกลางตอนบน ประกอบด้วย จังหวัดพิษณุโลก พิจิตร อุตรดิตถ์ และสุโขทัย ส่วนภาคกลางตอนล่าง ประกอบด้วย จังหวัดอุทัยธานี ชัยนาท สุพรรณบุรี สระบุรี ลพบุรี นครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี ฯลฯ ซึ่งมีกลุ่มชนชาวไทยยวนและชาวไทยลาวอพยพไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในช่วงต่าง ๆ ของประวัติศาสตร์ไทย กลุ่มชนไทยลาวนั้นมีหลากหลายชนเผ่า เช่น พวน ไช่ ผู้ไท ครั่ง เป็นต้น ซึ่งสาเหตุหนึ่งของการอพยพย้ายถิ่นอาจมาจากสงคราม กลุ่มชนเหล่านี้ยังคงรักษาวัฒนธรรมและเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยเฉพาะวัฒนธรรมการทอผ้าของผู้หญิงที่ใช้เทคนิคการทำดินจกและจิด เพื่อตกแต่งเป็นลวดลายบน ผืนผ้าสำหรับใช้ในเทศกาลต่าง ๆ หรือใช้ทำที่นอน หมอน ผ้าห่ม ผ้าเช็ดหน้า ผ้าขาวม้า เป็นต้น

การทอผ้าในภาคอีสาน

การทอผ้าในภาคอีสานของไทย ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่มีการตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์จากลำห้วย หนอง บึง หรือแม่น้ำ โดยเป็นกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวเป็นชนกลุ่มใหญ่ของภาคอีสาน ซึ่งกระจายกันอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ และมีวัฒนธรรมการทอผ้าอันเป็นประเพณีของผู้หญิงที่สืบทอดกันมาช้านาน โดยผ้าทอของแต่ละกลุ่มชนแต่ละท้องถื่นมีลักษณะและลวดลายการทอผ้าที่มีเอกลักษณ์เป็นของตัวเองอย่างชัดเจน โดยเฉพาะผ้ามัดหมี่ ผ้าจิด และผ้าไหมหางกระรอก

การทอผ้าในภาคใต้

การทอผ้าในภาคใต้ของไทย มีแหล่งทอผ้าที่มีชื่อเสียงอยู่หลายแห่ง โดยเฉพาะแหล่งทอผ้ายกดินเงินดินทอง ซึ่งสันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลมาจากชาวมุสลิม ชาวอาหรับ ที่มาค้าขายในประเทศไทยตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งต่อมาผ้ายกเงินยกทองได้กลายเป็นที่นิยมในกลุ่มชนชั้นสูงของไทยในภาคกลาง โดยบรรดาเจ้าเมืองและข้าราชการหัวเมืองภาคใต้ต่างสนับสนุนให้ลูกหลานและชาวบ้านทำการทอผ้ากัน โดยเฉพาะที่เมืองนครศรีธรรมราช เมืองสงขลาและที่ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ล้วนเคยเป็นแหล่งทอผ้าที่มีชื่อเสียงมากในอดีต จนเป็นที่กล่าวขวัญถึงและนิยมกันมากใน

หมูนางสมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ แต่ปัจจุบันช่างทอที่มีชื่อเสียงได้เสียชีวิตไปแล้วและมีผู้สืบทอดความรู้ไว้นี้ไม่มากนัก การทอผ้าจึงมีไม่มากเหมือนในสมัยโบราณ

สิ่งทอเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่สืบทอดกันมาอย่างแพร่หลาย และมีอยู่ทั่วทุกถิ่นแดนของประเทศ แต่ละท้องถิ่นก็จะมี ความแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิศาสตร์ รูปแบบ ลวดลาย เอกลักษณ์ วัตถุดิบ และวัฒนธรรม คนล้านนา (เชียงราย เชียงใหม่ ลำปาง แพร่ น่าน ลำพูน แม่ฮ่องสอน พะเยา) ต่างนับถือพุทธศาสนาและมีความเชื่อเรื่องบาปบุญคุณโทษ ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ด้วยความเชื่อนี้เอง ทำให้ประชาชนชาวล้านนาไม่ทอผ้าไหม แต่กลับทอผ้าฝ้าย

ฝ้าย พืชเส้นใยที่มีความสำคัญในการทำเครื่องนุ่งห่มและสิ่งทอต่างๆ ในวิถีชีวิตของคนไทยมีการปลูกฝ้ายมาตั้งแต่โบราณเพื่อประโยชน์ใช้สอยภายในครอบครัว ฝ้ายเป็นพืชใบเลี้ยงคู่ เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก หรือไม้พุ่ม ขนาดสูงประมาณ 2-5 ฟุต หรือมากกว่านี้ มีถิ่นกำเนิดอยู่ในทวีปอเมริกาและเอเชีย ฝ้ายมีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Gossypiumherbaceum* L. ชื่อสามัญคือ cotton จัดอยู่ในวงศ์ MALVACEAE ฝ้ายมีการปลูกกระจายอยู่ตามประเทศต่างๆ ที่อยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 37 องศาเหนือ และ 32 องศาใต้ สำหรับประเทศไทยแหล่งที่ปลูกมาก ได้แก่ จังหวัดสุโขทัย เลย นครสวรรค์ เพชรบูรณ์ สุพรรณบุรี นครปฐม และกาญจนบุรี

ฝ้ายมีลำต้นจริงและแตกกิ่งเวียนรอบต้น ใบของต้นฝ้ายมีลักษณะคล้ายฝ่ามือ มีรอยเว้า 3-4 แห่ง ส่วนมากที่ได้ใบ ก้านใบ และลำต้นมักมีขนสั้นปกคลุมบางๆ ดอกฝ้ายจะเกิด ที่ข้อเหนือโคนใบ เมื่อยังอ่อนอยู่จะมีกลีบรองเป็นแฉกๆ และเล็ก รูปสามเหลี่ยม คล้ายใบหุ้มดอกจำนวน 3 ใบประกบกันเป็นรูปสามเหลี่ยมเรียกว่า “ปี่” (bud or square) เมื่อดอกบานจะมีสีขาวนวลถึงสีเหลือง กว้างประมาณ 3 นิ้ว มีทั้งหมด 5 กลีบ เรียงซ้อนกัน ตอนปลายกลีบดอกจะกลายเป็นสีชมพูจนถึงแดงและค่อยๆ หุบ ดอกฝ้ายจะมีก้านกระเปาะละอองเกสรตัวผู้ติดคลุมรอบๆ รังไข่ ของดอกฝ้ายมี 3-4 ห้อง หรือ 4-5 ห้องแล้วแต่ชนิด(species) ถ้าอยู่ในเขตร้อนต้นฝ้ายจะมีอายุได้ 2-3 ปี แต่ในทางเกษตรจะจัดให้ฝ้ายอยู่ในประเภทพืชล้มลุกเพราะในปีที่ 2 หรือ ปีที่ 3 จะให้ผลผลิตได้น้อยลง จึงต้องทำการปลูกใหม่ทุกปี ฝ้ายเป็นพืชที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับดินฟ้าอากาศได้ดี สามารถทนต่อสภาพความหนาวเย็นได้ อุณหภูมิที่เหมาะสมสำหรับการเจริญของต้นฝ้าย 15 - 35 องศาเซลเซียส และในเขตที่มีฝนตกกระจายดี มีแสงแดด แม้อุณหภูมิเฉลี่ยจะลดลงถึง 10 องศาเซลเซียส ก็ยังสามารถทำการปลูกฝ้ายได้ สำหรับปริมาณน้ำฝน ควรมีฝนตกสม่ำเสมอ ตลอดฤดูที่ปลูกฝ้าย แต่พื้นที่จะต้องไม่มีน้ำขังและ ต้นฝ้ายจะขึ้นได้ดี หากที่มีฝนน้อยก็สามารถปลูกโดยการให้น้ำทางชลประทาน ฝ้ายขึ้นได้ดีทั้งดินร่วนดินทราย และดินเหนียว แต่ควรเป็นดินร่วนที่มีอินทรีย์วัตถุและมีอาหารพืชพอสมควร มีความเป็นกรดระหว่าง pH 5.2-8 สำหรับในประเทศไทยแม้ดินจะมีความเป็นกรดมาก คือ pH ต่ำกว่า 5.2 ฝ้ายก็ยังขึ้นได้ดี

สำหรับประเทศไทยนั้นได้มีการปลูกฝ้ายมาแต่โบราณ หลักฐานเก่าที่จะอ้างอิงได้ คือ จากพุทธบัญญัติให้พระภิกษุใช้ผ้าเป็นเครื่องห่มครองได้ 6 ชนิด รวมทั้งผ้าฝ้ายด้วย โดยมีชื่อเป็นภาษาบาลี

ว่า “กัปปาสลิตพัตร” ซึ่งแสดงว่า เมื่อพุทธศาสนามาสู่ประเทศไทย คนไทยรู้จักปลูกฝ้าย และทอผ้าแล้ว และในสมัยสุโขทัยเป็นราชธานีก็มีสุภาพิธของชาวสุโขทัยที่ว่า “เมื่อเสร็จหน้านา ผู้หญิงทอผ้า ผู้ชายตีเหล็ก” นอกจากนี้ยังมีข้อความที่ใช้เพื่อยืนยันในการใช้ฝ้าย คือกฎหมายมังรายศาสตร์ ได้มีข้อบัญญัติไว้ว่า “ผู้ใดลักลอบตัดฟันต้นฝ้ายของผู้อื่น มีความผิดปรับไหมต้นละ 4,000 เบี้ย” อันแสดงว่าสมัยอาณาจักรล้านนาได้ให้ความสำคัญกับการปลูกและทอผ้าฝ้ายในทุกครัวเรือน ด้วยสภาพอากาศที่หนาวเย็นจึงเป็นเหตุให้เครื่องนุ่งห่มของชาวล้านนา ทอมาจากฝ้าย เพราะฝ้ายเหมาะกับการสวมใส่ในทุกสภาพอากาศ ฝ้ายสร้างความอบอุ่นให้ร่างกายได้ และในขณะเดียวกัน ก็ยังสามารถระบายความร้อนให้ร่างกายได้ดี โดยไม่ซับความร้อนไว้ในตัว

ผ้าฝ้ายเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนไทย ตั้งแต่เราเกิดมีการใช้ฝ้ายเพื่อทอเป็นผ้าอ้อม ครั้นเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ก็มีการใช้ฝ้าย สำหรับทอเป็นเครื่องนุ่งห่ม เช่น เสื้อ ผ้าขาวม้า รวมถึงในงานบุญ เช่น ทอดกฐิน ทอดผ้าป่า ก็ต้องนำฝ้ายมาทอเพื่อใช้ประกอบในพิธี ตลอดจนเมื่อเราตาย ก็ยังต้องมีการนำฝ้ายมาทอเป็น ผ้าขาว ผ้าเหลือง หรือแม้กระทั่งนำมาทำสายสิญจน์ เพื่อใช้ในพิธีศพอีกด้วย แต่ในปัจจุบัน สิ่งทอท้องถิ่นที่มีมาตั้งแต่โบราณ กลับไม่ค่อยได้รับความสนใจจากคนทั่วไป แม้กระทั่งคนท้องถิ่นก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการทอผ้ามากนัก เนื่องจากขาดความรู้ ความเข้าใจ หรือกระบวนการผลิตที่จะต้องเริ่มจากการปลูกฝ้ายไปจนถึงการทอด้วยมือซึ่งต้องใช้ความเพียร จึงทำให้นับวันผ้าทอมือจะค่อยๆ สูญหายไปประหว่งรุ่นต่อรุ่น ทั้งนี้ยุคสมัยที่เปลี่ยนไปก็ทำให้บทบาทของผ้าฝ้ายทอมือลดลงไปเช่นกัน³

ผ้าฝ้ายทอมือ เป็นผ้าทอที่ผลิตจากฝ้ายพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งมีอยู่ 2 พันธุ์ คือฝ้ายสีขาวและ ฝ้ายสีดุนหรือสีเนื้อ เป็นฝ้ายที่มีคุณลักษณะพิเศษคือมีเส้นใยที่นุ่มและเหนียว โดยเฉพาะฝ้ายสีดุนนั้นมีสีธรรมชาติที่งดงาม ผ้าฝ้ายทอมือนอกจากใช้สีตามธรรมชาติแล้ว ยังนิยมย้อมสีเส้นใยด้วยสีธรรมชาติตามวิธีการย้อมแบบโบราณ โดยใช้สีที่ได้จากต้นไม้และสมุนไพรต่างๆ ทำให้ได้ผ้าที่มีสีประสานกลมกลืนกันอย่างนุ่มนวล ไม่ฉูดฉาดเหมือนผ้าที่ย้อมด้วยสีวิทยาศาสตร์

ในปัจจุบันคนไทยให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาชาวบ้านมากขึ้น หันมาบริโภคสินค้าไทย นิยมแต่งกายด้วยผ้าไทย ใช้ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากผ้าทอมือในโครงการส่งเสริมอาชีพงานศิลปวัฒนธรรมด้านต่างๆ โดยเฉพาะผ้าทอมือของไทยมีเทคนิคการทอหลากหลายที่มีความสวยงาม เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นต่างๆ มีเสน่ห์ในตัวเอง เป็นการสร้างสรรค์ให้กับงานฝีมือของไทย เลือกซื้อหาได้ง่ายไม่น้อยไปกว่าผ้าทอในระบบอุตสาหกรรม

ผ้าทอมือ เป็นผ้าทอพื้นบ้านของไทยส่วนใหญ่จะใช้เส้นใยจากธรรมชาติทั้งฝ้ายและไหม ซึ่งได้รับความนิยมจากผู้บริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักท่องเที่ยวชื่นชมและหลงใหลเสน่ห์ผ้าทอมือของ

³ที่มา สารานุกรมภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย ภูมิปัญญาผ้าไทย สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ (องค์การมหาชน)

ไทย ดังเห็นได้จากการแสดงแฟชั่นโชว์ ผ้าทอพื้นเมืองไทยในภาคต่างๆ การแสดงผลภัณฑ์จากผ้าทอมือภาคต่างๆ มีผู้ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก โดยทั่วไป การทำผลิตภัณฑ์จากผ้าทอมือเป็นงานที่ใช้ฝีมือในการทำ เพราะส่วนใหญ่จะใช้เศษผ้าที่เหลือจากการตัดเย็บเสื้อผ้า หรือผ้าที่เหลือจากการใช้ประโยชน์อื่นๆ มาทำเป็นผลิตภัณฑ์ เนื่องจากมีต้นทุนในการผลิตสูงกว่าผ้าใยสังเคราะห์ แต่บางท้องถิ่น เช่น จังหวัดเชียงใหม่ ผ้าฝ้ายทอมือเป็นที่นิยมทำผลิตภัณฑ์ตกแต่งบ้าน เช่น ผ้าฝ้ายทอมือเนื้อหนา ไ้บูเก๊า ผ้าไหมทอมือ นำมาทำเป็นผ้าม่าน หมอนจากผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ เป็นต้น⁴

ผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ถือเป็นผ้าฝ้ายที่ได้รับความสนใจจากผู้บริโภค และบ้านหนองเงือกเป็นแหล่งผลิตผ้าฝ้ายที่สำคัญ ทั้งการทอมือ โรงงานทอผ้าในชุมชน แต่ที่ได้รับความนิยมมากที่สุดเป็นผ้าฝ้ายทอมือการย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งแต่ก่อนนั้นการทอผ้าเป็นสิ่งที่สำคัญเป็นการทอผ้าเพื่อใช้เอง ทั้งผ้าถุง เสื้อ ผ้าห่ม ผ้าปูโต๊ะ และอื่น ๆ รวมทั้งการนำมาใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การทำเป็นตุ๊ก การทอผ้าชุดขาวในการทำบุญในวันสำคัญ ใช้นุ่งไปวัด เป็นต้น

ส่วนที่ 3 หลักพุทธธรรม

ความหมายของหลักพุทธธรรม

ความหมายของคำว่า “พุทธธรรม” หรือ “พระธรรม” คือ ธรรมะของพระพุทธเจ้า นั่น มีมากมายถึง 84,000 พระธรรมขันธ์ เกี่ยวกับความจริงตามธรรมชาติของมนุษย์ที่มีทั้งความทุกข์ และวิธีการดับทุกข์

คำว่า “หลักพุทธธรรม” ในที่นี้หมายถึง หลักธรรม คำสอน ที่เชื่อกันว่า เป็นผลแห่งการค้นคว้า เป็นภูมิรู้ ภูมิปัญญา ของพระพุทธองค์ ที่ถูกถ่ายทอดสืบต่อมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 2550 ปีแล้ว และได้ชื่อว่า เป็นภูมิปัญญาโลก เป็นภูมิปัญญาของมนุษยชาติ เป็นมรดกโลก ที่หาค่ามิได้

ธรรม ที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบนั้น คำว่า “ค้นพบ” ย่อมหมายถึง “ธรรม” เป็นสิ่งที่มีอยู่เดิม มีมาก่อน ไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมพระพุทธองค์ แต่เป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นก่อนที่พระพุทธองค์จะตรัสรู้ อาจพอกกล่าวได้ว่า การเรียนรู้ ธรรม ก็คือการรับรู้ธรรมคาโลก เรียนรู้สิ่งที่เป็นปกติที่มีบ่อเกิดที่มามีมาอย่างไร และไปอย่างไร เพราะหลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ตรัสสอนไว้กว่าสองพันปีที่ผ่านมา นั้น เป็น “สัจธรรม” เพราะ “คนเราจะล่วงพ้นความทุกข์ได้ เพราะความเพียรในการทำ ความดี” ผู้ใส่ใจในธรรมเท่านั้น ถึงจะรู้ต้องแท้

พุทธธรรมมีหลักการว่า ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตาม ความจริงก็ดำรงอยู่ตามธรรมคาของมันเป็นกลางๆ พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้คือ ค้นพบความจริงนั้นแล้วนำมาเปิดเผยไว้สาระของความจริงนี้ก็คือ (ความเป็นไปตาม)ธรรมคาแห่งเหตุปัจจัย หรือกระบวนการแห่งเหตุปัจจัย ผู้ที่มองสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็น ไม่ใช่มองตามที่ตนอยากหรือไม่อยากให้มันเป็น จึงจะเข้า

⁴ที่มา http://www.thaitextile.org/main/content.php?content_id=ARC130411171430&content_type=article

ใจความจริงที่เป็นกลางนี้ได้ เมื่อเข้าใจธรรมที่เป็นกลางนี้แล้วก็ย่อมมองเห็นความจริงอย่างกว้างๆ ครอบคลุมทั่วไปทั้งหมด มีทัศนะเปิดกว้าง หลุดพ้นเป็นอิสระอย่างแท้จริง โดยหลุดพ้นทั้งทางจิต คือ จิตหลุดพ้นจากสิ่งบีบคั้นครอบงำที่เรียกว่ากิเลสและความทุกข์ กลายเป็นจิตที่ปลอดโปร่ง เบิกบาน เป็นสุขและด้านปัญญา คือ หลุดพ้นด้วยรู้เท่าทันธรรมดา แล้วมองเห็นตัวความจริงที่ล้วนๆบริสุทธิ์ ไม่มีกิเลสเคลือบเคลงหรือทำให้เอนเอียงและรู้ชัดแจ้งที่ความจริงโดยตรง ไม่ต้องรู้ผ่านใครๆหรือรู้ตามที่ใครบอกอีกต่อไป

ลักษณะสำคัญของหลักพุทธธรรมพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงลักษณะของพุทธธรรม สรุปได้ดังนี้

คำสอนเป็นกลาง ปฏิบัติสายกลาง หรือลักษณะที่เป็นสายกลาง ไม่สุดโต่งในทางความคิด หรือสุดโต่งในทางปฏิบัติตน เห็นความสำคัญทางด้านจิตใจ และทางด้านร่างกายซึ่งสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ได้ จึงวางข้อปฏิบัติที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา แปลว่า ทางสายกลางหรือ ข้อปฏิบัติที่เป็นสายกลาง (มรรคมีองค์ 8) คือความพอดีและทัศนะเกี่ยวกับ สังขารธรรม ก็เป็นกลาง ความจริงที่เป็นกลาง ตามเหตุปัจจัยไม่ขึ้นกับใคร (เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท)

พุทธธรรมมีหลักการเป็นสากล หรือสอนหลักความจริงที่เป็นสากล ความจริงเป็นสิ่งที่มิอยู่ตามธรรมชาติ คือธรรมชาติของสิ่งทั้งหลายเป็นเช่นนั้นเอง เรียกว่าเป็นกฎธรรมชาติ ในทางปฏิบัติสอนให้คนมีเมตตากรุณาอย่างเป็นสากล ชาวพุทธต้องมีความเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ทั่วกันหมดไม่เลือกพวกเขาพวกใคร

พุทธธรรมให้ความสำคัญของสาระ (ธรรม) และรูปแบบ (วินัย) ธรรมวินัยจึงเป็นชื่อหนึ่งของพุทธศาสนา ต้องมีทั้งสองอย่าง ธรรมเป็นหลักความจริง ซึ่งมีอยู่แล้วตามธรรมชาติของมัน และเป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาปฏิบัติสามารถเข้าถึงได้ ส่วนวินัย เป็นกฎเกณฑ์ ข้อบังคับ กติกา หรือข้อบัญญัติที่กำหนดขึ้นเพื่อให้คนในสังคมประพฤติปฏิบัติ เพื่อความเจริญ และความสงบสุข วินัยเปรียบได้กับศีล เช่นศีล ๕ เป็นต้น

พุทธธรรมสอนหลักกรรม พระพุทธศาสนายึดเอาการกระทำหรือความประพฤติเป็นเครื่องจำแนกคน ไม่แบ่งแยกด้วยชาติกำเนิด ผิวพรรณ เน้นการรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ไม่ขัดทอดสิ่งภายนอก มีการสำรวจตนเองเป็นเบื้องต้นก่อน นอกจากนี้สอนหลักกรรมให้รู้จักพึ่งตนเอง ไม่ฝากไว้กับโชคชะตา กรรมสอนคู่กับความเพียร ความสำเร็จเกิดขึ้นได้ จากความเพียร และจากการกระทำตามทางของเหตุและผล

สอนให้มองความจริงโดยแยกแยะจำแนกครบทุกด้านทุกมุม ตัวอย่างเช่น มีผู้ถามเรื่อง การพูดว่าสิ่งใดควรพูด สิ่งใดไม่ควรพูด พระพุทธองค์ตรัสแยกแยะให้ฟังว่า “วาจาใดไม่จริง ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ถูกใจผู้ฟัง พระองค์ไม่ตรัสวาจาใดเป็นคำจริง ไม่เป็นประโยชน์ ไม่ถูกใจผู้ฟัง พระองค์ไม่ตรัสวาจาใดเป็นคำจริง เป็นประโยชน์ ไม่ถูกใจผู้ฟัง พระองค์เลือกกาลที่จะตรัสวาจาใดไม่จริง ไม่เป็นประโยชน์ ถูกใจผู้ฟังพระองค์ไม่ตรัสวาจาใดเป็นคำจริง ไม่เป็นประโยชน์ ถูกใจผู้ฟัง พระองค์ไม่

ตรัสและวาจาใดเป็นคำจริง เป็นประโยชน์ ถูกใจผู้ฟัง พระองค์เลือกกาลที่จะตรัส” ลักษณะท่าทีของการสนองตอบหรือปฏิกิริยา ต่อสิ่งทั้งหลายแบบชาวพุทธ ต้องมองอย่างวิเคราะห์ แยกแยะ จำแนก แจกแจง ครบทุกด้าน

หลักการสำคัญของพุทธศาสนาคือ มุ่งอิสรภาพ ดังพุทธพจน์ว่า “มหาสมุทรแม้จะกว้างใหญ่เพียงใดก็ตาม แต่น้ำในมหาสมุทรที่มากมายนั้น มีรสเดียวคือรสเค็มจืดจาง ธรรมวินัยของพระองค์ที่สอนไว้มากมาย ทั้งหมดก็มีรสเดียว คือวิมุติรส ได้แก่ ความหลุดพ้นจากทุกข์และปวงกิเลส นั้นนั่น”

เป็นศาสนาแห่งปัญญา ดังพุทธพจน์ว่า “ธรรมทั้งหลายทั้งปวงมีปัญญาเป็นยอดยิ่ง” หลักปัญญาสำคัญ เพราะปัญญาเป็นตัวตัดสินใจในการเข้าถึงจุดหมายของพระพุทธศาสนา โดยให้ความสำคัญแก่ศรัทธา ศีล สมาธิ ว่าเป็นปัจจัยที่ขาดไม่ได้เพื่อเข้าถึงจุดหมาย โดยมีปัญญาเป็นตัวตัดสินใจสูงสุด นั่นคือ ศรัทธา ก็ขาดปัญญาไม่ได้ ศีล ก็เพื่อประคับประคองจนเกิดปัญญา สมาธิ ก็ต้องนำไปสู่ปัญญา มิฉะนั้นจะหลงผิด หลงทาง ปัญญา จึงเป็นคุณธรรมสำคัญ เป็นเอก ปัญญาในขั้นสูงสุดคือปัญญาในขั้นที่รู้เท่าทันสังขารธรรม เรียกว่า วิปัสสนาปัญญา

สอนหลักอนัตตา พระพุทธศาสนาประกาศหลักสำคัญเกี่ยวกับความจริงของสิ่งทั้งหลายหรือของสภาวะธรรมต่างๆ คือ หลักอนัตตา เป็นหลักใหม่ที่โลกไม่เคยค้นพบมาก่อน ความยึดติดในอัตตาหรือตัวตนเป็นสิ่งที่ฝังลึกแนบแน่นในจิตใจมนุษย์ แต่แท้จริงผู้มีปัญญาเห็นว่าสิ่งทั้งหลายที่ดำรงอยู่เป็นไปตามธรรมดาของมัน ไม่มีใครเป็นเจ้าของ ไม่สามารถบังคับให้เป็นไปตามใจปรารถนาได้เลย

การมีทัศนคติที่มองสิ่งทั้งหลายตามความสัมพันธ์แห่งเหตุและปัจจัย เชื่อมโยงกัน อิงอาศัยกัน เป็นไปตามธรรมดาแห่งเหตุปัจจัยนั่นเอง

ยืนยันในศักยภาพสูงสุดของมนุษย์ เชื่อว่ามนุษย์ประเสริฐด้วยการฝึกฝนพัฒนา เมื่อพัฒนาแล้วก็เป็นผู้ประเสริฐสุด ดังพุทธพจน์ว่า ผู้ที่ฝึกแล้วเป็นผู้ประเสริฐสุดในหมู่มนุษย์ (ทณฺโฑ เสฏฺฐโณ มนุสฺเสสุ) และเมื่อฝึกดีแล้วมนุษย์ก็จะประเสริฐกว่าเทพทั้งหลาย พระพุทธองค์ฝึกพระองค์ดีแล้ว แม้เทพทั้งหลายก็น้อมนมัสการ

เป็นศาสนาแห่งการศึกษา นำเอาการศึกษาเข้ามาเป็นสาระสำคัญ เป็นเนื้อแท้ของการดำเนินชีวิต หลักปฏิบัติทั้งหมดในพระพุทธศาสนาเรียกว่า มรรค หมายถึงทางดำเนินชีวิต ดังนั้นวิถีชีวิตของชาวพุทธ คือ การดำเนินชีวิตตามมรรคมีองค์ 8 เรียกย่อว่า ศีล สมาธิ ปัญญา หรือไตรสิกขา ในที่สุดจะบรรลุจุดหมายแห่งชีวิตที่ดีงาม เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ให้ความสำคัญทั้งแก่ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในได้แก่ โยนิโสมนสิการ คือ การคิดใคร่ครวญในธรรมโดยแยกคาย ลึกซึ้ง อย่างผู้มีปัญญา คือรู้จักคิด คิดเป็นปัจจัยภายนอก ได้แก่ กัลยาณมิตรที่ดี มีครูอาจารย์ที่ดี มีพ่อแม่ที่ดี ให้ความรู้ที่ถูกต้อง เป็นตัวอย่างที่ดี มีแหล่งความรู้ มีสื่อมวลชนที่ให้สติปัญญา

สอนให้ตื่นตัวด้วยความไม่ประมาท พระพุทธเจ้าทรงเน้นย้ำ อปมาทธรรม หรือ ความไม่ประมาท ถึงกับตรัสเป็นปัจฉิมวาจา คือพระคำรัสสุดท้ายก่อนจะปรินิพพาน ว่า “สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลายจงยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด”

สอนให้เห็นทุกข์ แต่เป็นสุข นั่นคือพระพุทธศาสนาสอนให้มองเห็นความทุกข์ แต่ให้ปฏิบัติด้วยความสุข (ทุกข์ สอนไว้ในหลักไตรสิกขา คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และ ทุกข์ ในหลักอริยสัจ 4 ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) เมื่อความทุกข์มีอยู่จริง พระพุทธศาสนาก็สอนให้เผชิญหน้าความทุกข์ นั้นไม่เลี่ยงหนี แต่ให้มองดูทุกข์นั้นด้วยความรู้เท่าทัน จึงทำให้มีจิตใจปลอดโปร่ง เป็นอิสระ มีปัญญา ไม่ถูกทุกข์บีบคั้น

มุ่งประโยชน์สุขเพื่อมวลชน พระพุทธเจ้าทรงตรัสหลักนี้เสมอ เมื่อเริ่มประกาศพระศาสนา ทรงตรัสแก่ภิกษุว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ชนทั้งหลาย เพื่อความสุขแก่ชนทั้งหลาย เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก” ดังนั้นการดำเนินชีวิตของชาวพุทธทั้งหลายจึงควรดำเนินตามพระคำรัสนี้คือ การทำประโยชน์แก่ผู้อื่นและแก่สังคม เมื่อทำความเข้าใจหลักพุทธธรรมที่สำคัญดังกล่าวแล้ว จะทำให้สามารถเข้าใจแนวทางการดำเนินชีวิตตามแบบวิถีพุทธได้กระจ่างชัดเจนยิ่งขึ้น

ลักษณะสำคัญอีกประการ คือ ในพระพุทธศาสนามีสิ่งสำคัญคือ “ข้อปฏิบัติ” อันเป็นทางสายกลางหรืออริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งผู้ใดได้ปฏิบัติตามแล้วก็สามารถบรรลุเป็นพระอรหันต์ได้ บุคคล 4 คู่ 8 จำพวกนี้ทำให้พุทธศาสนาต่างจากศาสนาอื่นอย่างชัดเจน โดยจะเห็นได้จากในมหาปรินิพพานสูตร ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสแก่สุภัททปริพาชกดังนี้

สุภัททปริพาชกกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ สมณพราหมณ์เหล่าใด เป็นเจ้าหมู่ เป็นเจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ มีชื่อเสียง มียศ เป็นเจ้าลัทธิ ชนเป็นอันมากสมมติว่าเป็นคนดี คือ ปุณณกัศสปะ มัคกลีโคสาละ อชิตเกสกะมัลละ ปุณณกัจจายนะ สัตถุชยเวลัฏฐบุตร นิครณฐนาถบุตร สมณพราหมณ์เหล่านั้นทั้งหมดตรัสรู้แล้ว ตามปัญญาของตน หรือทั้งหมดไม่ได้ตรัสรู้ หรือว่าบางพวกไม่ได้ตรัสรู้” “อย่าเลยสุภัททะชื่อนั้นหยุดไว้ก่อน” ...พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า “ดูก่อนสุภัททะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 หาไม่ได้ในธรรมวินัยใด แม้สมณะที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 ก็หาไม่ได้ในธรรมวินัยนั้นสุภัททะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 หาได้ในธรรมวินัยใด แม้สมณะที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 หาได้ในธรรมวินัยนั้น สุภัททะ อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ 8 หาได้ในธรรมวินัยนี้ สมณะที่ 1 ที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 ก็มีอยู่ในธรรมวินัยนี้ ลัทธิอื่น ๆ วางจากสมณผู้รู้ สุภัททะ ก็ภิกษุเหล่านี้ พึงอยู่โดยชอบ โลกจะไม่พึงวางจากพระอรหันต์ทั้งหลาย”

จากพุทธพจน์บทนี้เป็นเครื่องยืนยันว่าจะหาสมณะที่ 1 2 3 และ 4 ได้ในคำสอนที่มีอริยมรรคมีองค์ 8 เท่านั้นซึ่งก็คือพุทธศาสนาของเรานั้นเอง ข้อนี้เองจึงเป็นลักษณะสำคัญแห่งหลักพุทธธรรมอีกประการหนึ่ง⁵

พละ 5 (อินทรีพละ 5)

“กำลัง” กำลังมี 2 อย่างคือ กำลังกายเราบำรุงให้เจริญแข็งแรงได้ด้วยบำรุงสุขภาพพลานามัยดี ส่วนกำลังใจเป็นของมองเห็นได้ยาก มันต้องมีสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นกำลังที่เรียกว่า “พละ 5” สำหรับบำรุงใจ พละ 5 นั้นมิใช่เป็นตัวกำลังทีเดียว มันเป็นเครื่องทำให้ใจมีกำลัง บำรุงด้วยพละ คือ ศรัทธาพละ” ความเชื่อ เป็นกำลังใหญ่โต “วิริยพละ” ความเพียร ก็เป็นกำลังอันหนึ่ง “สติพละ สมาธิพละ ปัญญาพละ” ก็เป็นกำลังของใจแต่ละอย่าง ธรรมทั้ง 5 อย่างนี้ประกอบกันเข้าแล้วทำให้ใจมีพลังแก่กล้า สามารถที่จะทำให้มรรคผลนิพพานลุล่วงไปได้เหมือนกัน ถ้าหากว่ามีครบบริบูรณ์แล้ว เชื่อ ได้เลยว่าเป็นอันสำเร็จ ประโยชน์ตามที่ต้องการ ที่พูดกันว่า บารมีไม่พอ บุญวาสนาน้อย บารมีน้อย ก็เกิดจากพละนี้เอง คือ พละนี้แหละน้อย

ศรัทธาพละ ความเชื่อ เชื่อแน่วแน่ในคุณงามความดีว่าทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ไม่มีใครคนอื่น รับแทนได้ คนทำตนต้องได้รับผลนั้นแน่นอน “ท่าน” มีพลังเต็มที สามารถที่จะสละสิ่งของของตนที่มีอยู่ให้ “จาคะ” บริจาคไปได้ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นของมากของน้อยย่อมสละได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว จงบำรุงรักษาให้เจริญงอกงาม ยินดีพอใจกับการทำทานนั้นให้แก่กล้าเสียก่อน ให้มันกำลังเต็มทีเสียก่อน เราจะเอาศรัทธานั้นไปใช้ในทางอื่นอีกต่อไป คนประมาทดูถูกศรัทธาเลยไม่กล้าทำความดีต่อไป ที่หลังศรัทธาที่จะเกิดในศีล สมาธิ ปัญญา ก็เลยหมดไป ครั้นศรัทธาในการที่จาคะบริจาคไม่มีแล้ว บุญอันนั้นก็หมดไปเหมือนกัน

ศรัทธาในการรักษาศีลก็ให้แน่วแน่ เต็มที่ในการรักษาไม่ว่าจะเป็นศีล 5 ศีล 8 กรรมบถ 10 อะไรต่างๆ อย่าไปหวังศีล 227 อย่างพระภิกษุเลย ถึงศีล 227 ก็ตามเถิด ถ้าศรัทธาไม่แน่วแน่เต็มทีแล้ว ก็ไม่มีประโยชน์อะไร สมาธิก็เหมือนกัน ถ้าหากได้สมาธิ ขณิกะ อุปจาระ อะไรต่าง ๆ นิด ๆ หน่อย ๆ ก็ไม่ยินดีพอใจ ก็เลยทำสมาธิไม่ได้ทีหลัง เมื่อสมาธิมีเล็กน้อยก็พอใจยินดีกับสมาธินั้นแหละ ตั้งใจขยันหมั่นเพียรในสมาธินั้นให้เต็มทีมันจึงค่อยเลื่อนไหลขึ้นไปเอง ปัญญา ก็เหมือนกัน ถ้าหากว่าเราเกิดอุบายปัญญาอะไรขึ้นมานิด ๆ หน่อย ๆ ถ้าไม่ตั้งใจพิจารณาอันนั้น ไม่ประกอบศรัทธาอันนั้น ให้แก่กล้า มันก็ไม่มีประโยชน์อีกเหมือนกัน

การที่ทำอะไรแหละหลวมก็เพราะเหตุไม่มีศรัทธา และทำอะไรไม่แน่วแน่เต็มทีก็เพราะไม่มีศรัทธาเหมือนกันเรา พลัง ๆ เผลอ ๆ หลง ๆ ลืม ๆ นั่นคือศรัทธาของเราไม่เต็มที ศรัทธามันขาดตรงนี้แหละ เหตุนี้จึงพากันบำรุงศรัทธาให้แก่กล้าเป็นขั้นตอน ให้ศรัทธาของอกงามเสียก่อน เจริญเต็มที

⁵ที่ม 1 <http://marin222.wordpress.com/2010/03/05>

เสียก่อน เมื่อศรัทธามีแล้ว วิริยะความเพียร มันวิ่งเข้ามาสนับสนุน ช่วยเหลือเป็นกำลังเลย ขยันหมั่นเพียรประกอบกิจต่างๆ เช่น ทำบุญสุนทาน ขยันหมั่นเพียรแสวงหาสิ่งที่จะต้องนำมาทำบุญทำ ทานหามาได้ก็คิดถึงการทำทาน หามาได้เท่าไรไม่ว่าของเล็กของน้อยของมากก็คิดถึงการทำทาน นี่ ศรัทธามันสนับสนุนช่วยเหลืออย่างนี้

วิริยะ เพียรพยายามอยู่ตลอดเวลา ในเมื่อมีศีลก็พยายามรักษาศีลไม่ให้ขาด ที่แรกก็รักษาได้ เป็นครั้งแรกเพียรพยายามนานเข้าให้มันชินให้มันคุ้นเคยกับศีล มันก็เป็นศีลบริบูรณ์ขึ้นมาให้คิดถึง เรื่องศีลของตน ว่าข้อไหนบกพร่อง ข้อไหนบริบูรณ์ ผู้ไม่คิดถึงศีลเลย มีของดีแล้วได้ของดีแล้วแต่ไม่ เห็นความของของดีนั้น ก็อย่างโบราณท่านว่าเหมือนลิงได้แก้ว เหมือนไก่ได้พลอย ขอให้พยายามให้ เห็นคุณค่าของศีล คุณค่าของปัญญา คุณค่าของสมาธิก็เหมือนกัน เราทำสมาธิได้นิด ๆ หน่อย ๆ ก็ดี อีกโง่แล้วคิดถึงเรื่องเก่าที่เราไม่เคยทำสมาธิไม่เคยมีสมาธิเลย อายุขนาดนี้แล้วได้สมาธิครั้งหนึ่งสอง ครั้ง ก็ยังดีที่เราเห็นตัวสมาธิ พวกที่ไม่ได้นั้นมากมายเหลือหลาย การเห็นสมาธิทำให้เกิดความเพียร พยายามทำอยู่นั้นแหละวันหนึ่งต้องได้แน่นอน พละมันเป็นกำลังให้เกิดได้ทีเดียว

สติพละ สติจดจ่อตั้งมั่นอยู่ในเรื่องนั้น ๆ มีศรัทธาวิริยะแล้วอาจที่จะหลงไปได้เชื่อในสิ่งที่ไม่ ถูกก็มี เพียรพยายามในสิ่งที่ผิดก็มี ถ้าหากสติไม่ควบคุมไว้ว่าสิ่งนั้นควรหรือไม่ควรสิ่งนั้นผิดหรือถูก ถูกต้องตามธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าหรือไม่ ฟังคำครูบาอาจารย์แนะนำสั่งสอนดัดเตือนมัน ตรงกันหรือไม่ สิ่งเหล่านี้ต้องมีสติควบคุมระวัง จึงจะเดินถูกทาง ส่วนมากมีแต่ศรัทธา มีศรัทธาก็ต้องมีวิริยะวิ่งเข้ามาสนับสนุน มากทีเดียวที่เห็นผิด ๆ ทำผิดแล้วคนอื่นก็ไม่สามารถที่จะดัดเตือนได้เสีย ด้วย ความถือมั่นว่าตนทำถูก คนอื่นไม่ถูก ไม่เหมือนกับตน เพราะศรัทธามันแรง วิริยะก็มาก แต่ผู้มีสติ เดินเสมอภาคไม่เอนเอียงข้างโน้นข้างนี้ เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” ธรรมดาผู้ที่มีสติแล้วไม่ถือตนว่าดี ทั้งนั้น คนเรามันไม่ดีทั้งหมดหรอกเหตุนี้จึงต้องระมัดระวังคอยสังเกตคอยฟังคนอื่นดัดเตือนแนะนำ สั่งสอน อาตมาจึงพูดอยู่เสมอว่า “คนใดว่าตนดี คนนั้นยังไม่ได้ ใครว่าตนวิเศษวิโสหรือฉลาดเฉียบแหลม คนนั้นคือคนโง่”

สมาธิพละ เป็นหลักใหญ่ที่สุด ศรัทธา วิริยะ สติ มันต้องรวมมาเป็นสมาธิเสียก่อน ถ้าไม่รวม เป็นสมาธิมันเตลิดเปิดเปิงไปใหญ่โต พระพุทธศาสนาสอนไปไหนก็สอนเถอะ ถ้าไม่เข้ามาถึงใจแล้ว ไม่ถึงพระพุทธศาสนา สอนไปไหนก็สอนเถอะ ถ้าไม่เข้ามาถึงใจแล้วไม่ถึงพระพุทธศาสนา มันต้อง รวมเข้ามาถึงใจ สิ่งทั้งหลายทั้งปวงในโลกนี้ ต้องมีที่รวมเป็นจุดเหมือนกัน การทำมาหากินทุกสิ่งทุก ประการ ค้าขาย ทำราชการบ้านเมืองอะไรต่าง ๆ จุบรวมก็คือมาเลี้ยงตัว จุบรวมก็คือหาเงิน หาเงินแล้ว ก็รวมเอาเงินเข้ามาใส่ถุงไว้ ทำไร่นาทำนา อย่างข้าวก็ต้องขมมารวมที่ลานข้าวแล้วยังต้องเอามารวมกัน ขึ้นยุ้ง เอาไปสี ไปซ้อม เอามาหุงมาต้ม เอามารวมลงในปากในท้อง นั่นแหละหมดเรื่อง พระพุทธศาสนาสอนกว้างขวาง ถ้าหากไม่รวมลงเป็นสมาธิมันก็ไม่ถึงแก่นศาสนา อาตมาจึงพูดอยู่ เสมอว่า “พระพุทธศาสนานี้สอนมีจุดที่รวมได้ มีที่สุด หมดสิ้นสงสัย หมดเรื่อง ไม่เหมือนวิชาชีพอื่น เขาสอนไม่มีที่สิ้นสุด” อย่างธรรมทั้งหลายรวม 84,000 พระธรรมขันธ์ รวมลงที่ “ความไม่ประมาท”

อันเดียว มรรค คือ ทางดำเนินไปให้ถึงมรรคผลนิพพานก็มารวมลงที่ “มรรคสมัย” อันเดียว จึงว่า พระพุทธศาสนาสอนถึงที่สุด แต่บุคคลผู้ทำตามนั้นทำไม่ถึงที่สุด

ปัญญาพละ ปัญญาพิจารณาเห็นสังขารร่างกายของตน เห็นอะไร เอากระจกมาส่องดูก็ได้ หน้าตาของเรานี้ละมันเห็นของแก่ของเฒ่าของชำรุดทรุดโทรม เห็นอย่างนี้เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เห็นเท่านี้ไม่ต้องเห็นอื่น ไกลพยายามให้เห็นอย่างนั้นเสมอ เพราะเหตุที่คนจะเห็นความแก่ ความชำรุดทรุดโทรม ความเสื่อมความสิ้นของสังขาร ไม่ใช่ของง่าย ๆ บางทีจนหนุ่มจนสาว จนเฒ่าจน แก่ก็ไม่เคยเห็นเลย แก่จะตายแล้วก็ยังมีมาอยู่ว่าเป็นหนุ่มเป็นสาวอยู่รำไป ผู้ที่มองเห็นความแก่ ความชรา ความชำรุดทรุดโทรมนั้นนับว่าดีที่สุด เป็นหนทางที่จะหลุดพ้นได้ทางเดียวเท่านั้น

ถ้าไม่มีปัญญาไม่เกิดสมาธิ ถ้าไม่มีปัญญาไม่มีศรัทธาไม่มีวิริยะ ศรัทธาขั้นนั้นไม่ใช่ศรัทธา วิเศษวิโสอะไรหรอกปัญญาในขั้นทำทาน มีอุบายปัญญาที่จะแสวงหาของมาทำบุญทำทานเรียกว่า ปัญญา ความเพียรพยายามในการทำบุญเรียกว่าปัญญาเหมือนกัน จิตจะรวมได้ก็เพราะปัญญา จะเป็นสมาธิได้เพราะปัญญา ปัญญาพวกนั้นยังอ่อน รวมทั้งหมดเรียกว่าปัญญาทั้งนั้นแหละถ้าปัญญาขั้นสูง เป็น “ วิปัสสนาปัญญา ”

พละ 5 นี้แหละบำรุงให้ใจมีกำลังเข้มแข็งกล้าหาญสามารถที่จะทำสมาธิ สามารถที่จะให้เกิด ปัญญาอุบายอันยิ่งใหญ่ และสามารถทำให้หลุดพ้นมรรคผลนิพพานได้⁶

กล่าวโดยสรุปแล้ว โครงการวิจัยการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เป็นการนำวิธีการ ดำเนินกิจกรรมของกลุ่มมาวิเคราะห์เพื่อเห็นถึงความสอดคล้องกับหลักพุทธธรรม เพื่อสร้างแรงบันดาลใจ เห็นความสำคัญของการทำงานของกลุ่มที่ผ่านมา ตระหนักในการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับรุ่นลูกหลานต่อไป

ส่วนที่ 4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญา (wisdom) เป็นคำเรียกสำหรับความรู้ ความสามารถและทักษะแห่งการดำรงชีวิต จากประสบการณ์ที่มนุษย์เข้าใจจริง และเคยผ่านกระบวนการของความคิดสร้างสรรค์หรือการใช้ แก้ปัญหาให้เกิดผลสำเร็จมาแล้วมีความสลับซับซ้อนหลายมิติที่เราจะต้องคำนึงถึง หรือนำมาใช้งาน ในระดับต่าง ๆ ภูมิปัญญาเป็นนามธรรมคือไม่มีตัวตนที่จะสามารถจับต้องได้ เป็นความสำนึก ความคิดความจำเป็นสิ่งที่อยู่ในตัวเราหรือในทุกคนที่อยู่รอบตัวเรา สิ่งเหล่านี้ได้ถูกสร้างสมไว้มากมายและเป็นระยะเวลานาน แต่สามารถมองเห็นได้จากการแสดงออกจากการประพฤติปฏิบัติและ

⁶ ที่มา <http://www.kanlayanatam.com/sara/sara72.htm>, หลวงปู่เทศก์ เทศรังสี วัดหินหมากเป้ง จ. หนองคาย, ธรรมลีลา ฉบับที่ 47 ตุลาคม 2547

ผลผลิตที่เกิดขึ้นโดยมีคำที่ใช้เรียกภูมิปัญญาอย่างแพร่หลาย เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทยหรือบางครั้งเรียกว่า ผู้สืบทอดความรู้ซึ่งในความหมายเหล่านั้นได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้แตกต่างกันดังนี้ สำนักคณะกรรมการการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2534, หน้า 52) ได้กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) สะสมขึ้นมาจากประสบการณ์ของชีวิต สังคม และในสภาพสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกัน และถ่ายทอดสืบทอดกันมาเป็นวัฒนธรรม การดำเนินงานด้านวัฒนธรรม จึงต้องใช้ปัญญาค้นหาสิ่งที่มีอยู่แล้ว ฟืนฟู ประยุกต์ประดิษฐ์ เสริมสร้างสิ่งใหม่ บนรากฐานสิ่งเก่าที่ค้นพบนั้น นักฟืนฟู นักประยุกต์ และนักประดิษฐ์คิดค้นทางวัฒนธรรมพื้นบ้านเหล่านี้ มีชื่อเรียกในเวลาต่อมาว่า “ปราชญ์ชาวบ้าน” หรือ “ผู้รู้ชาวบ้าน” และสติปัญญาที่นำมาใช้ในการสร้างสรรค์นี้เรียกว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” หรือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น”

รัตน์ บัวสนธิ์ (2537, หน้า 88 ; อ้างอิงจาก ศรีจันทร์ สัตตานุสรณ์, 2547, หน้า 11) กล่าวถึงความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง กระบวนทัศน์ของบุคคลที่มีต่อตนเองต่อโลกและสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนทัศน์ดังกล่าวจะมีรากฐานมาจากศาสนา คติ จารีต ประเพณี ที่ได้รับถ่ายทอด สั่งสอนและปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับเปลี่ยนเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงในแต่ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขของชุมชน และปัจเจกบุคคล อังกุล สมคะเนย์ (2535, หน้า 37) กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า หมายถึง มวลความรู้และมวลประสบการณ์ของชาวบ้านที่ใช้ในการดำเนินชีวิตให้เป็นสุข โดยได้รับการถ่ายทอด สั่งสมกันมาผ่านกระบวนการพัฒนาให้สอดคล้องกับกาลสมัยปริชา อุยตระกูล (2539, หน้า 9) ได้ให้ความหมายว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องที่สั่งสมกันมาเกี่ยวกับความรู้ความสามารถในด้านต่าง ๆ และเป็นเรื่องราวของการจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อม คนกับคน คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ โดยผ่านกระบวนการจารีตประเพณี วิถี การทำ มาหาถิ่น และพิธีกรรมต่าง ๆ ทุก อย่าง เพื่อ ให้ เกิด ความสมดุล โดยมีเป้าหมายก็คือ เพื่อให้เกิดความสงบสุขทั้งในส่วนที่เป็นชุมชน หมู่บ้าน และส่วนที่เป็นปัจเจกชนในเรื่องเดียวกันสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540, หน้า 1) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่าเป็นความสามารถ ทักษะ และเทคนิคอันเกิดจากการสะสมองค์ความรู้ มวลประสบการณ์ รวมทุกด้านที่ผ่านกระบวนการสืบทอด ปรับปรุง พัฒนา และเลือกสรรมาแล้วเป็นอย่างดี สามารถแก้ปัญหา และพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยอย่างเหมาะสมกับยุคสมัย กนกวรรณรุจชาติ (2541, หน้า 29) ภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึง ความรู้ของชาวบ้านที่เกิดจากการเรียนรู้จากประสบการณ์สะสมสืบทอดกันมาเป็นระยะเวลานานและมีการปรับพัฒนาให้สอดคล้องกับกาลสมัยจากพระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน (อ้างในชื่อ สันทรพิพัฒน์, 2546, หน้า 42-47) ที่ว่า “...ชาวบ้านนั้นแหละที่เขามีความรู้ เขาทำงานมาหลายชั่วอายุคน เขาทำกันอย่างไร เขามีความเฉลียวฉลาดเขารู้ว่าตรงไหนควรทำกรรม เขารู้ว่าตรงไหนควรเก็บรักษาไว้ แต่ที่เสียไปเพราะพวกเขาไม่รู้เรื่องไม่ได้ทำมานานแล้ว ทำให้ลืมว่าชีวิตมันเป็นไปโดยการกระทำที่ถูกต้อง...” เป็นพระราชดำรัสที่สะท้อนถึงพระปรีชาสามารถในการรับรู้ หยั่งลึกถึงความหมายความเป็นมาของภูมิปัญญาไทย ทุกครั้ง

ที่พระองค์ทรงเสด็จเยี่ยมเยียนประชาชนตามหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านนาเอาภูมิ ปัญญาที่มีอยู่แล้วมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และยัง ได้กำหนดโครงการพระราชดำริต่าง ๆ พัฒนาชนบทขึ้นเป็นจำนวนมาก

จากที่กล่าวมาสามารถสรุปความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหมายถึงมวลความรู้และประสบการณ์ที่เกิดขึ้น โดยผ่านกระบวนการสั่งสมจากประสบการณ์ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ชาวบ้านหรือชุมชนคิดค้นเอง และมีกระบวนการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากรุ่นบุรุษหรือได้รับการศึกษาและอบรมในสถาบันทุกสถาบันภายในท้องถิ่นอันได้แก่ วัด ครอบครัว สถานประกอบการและองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นมรดกทางสังคมและเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา และนำองค์ความรู้นั้นมาแก้ปัญหาหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัยเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข

ลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องการสืบทอดประสบการณ์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นไปอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย เป็นธรรมชาติของชาวบ้านเอง (สามารถ บุญจันทร์สุริย์, 2534, หน้า 48)เป็นวิถีชีวิตในสังคมหรือชุมชนนั้น ๆ มีความหลากหลายตามสภาพท้องถิ่น อย่างไรก็ตามสังคมไทยเดิม นับถือศาสนาพุทธและมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักจึงมีภาพรวมของลักษณะทางภูมิปัญญาหลากหลายแต่ไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งมีผู้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้ เอกวิทย์ ฌ กลาง (2523, หน้า 22-25, อ้างอิงใน รัตนะ บัวสนธิ์, 2535, หน้า 47) ได้กล่าวถึงลักษณะของปราชญ์ท้องถิ่นและภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีพื้นฐานจากคำสอนความเชื่อตามหลักพุทธศาสนา และคำสอนที่เป็นจารีตยึดถือสืบเนื่องกันมา เช่น กรณีภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน นอกจากจะมีพื้นฐานพุทธศาสนาแล้วส่วนหนึ่งยังได้ สืบทอดต่าง ๆ เช่นกัน สำหรับกรณีภูมิปัญญาพระสงฆ์เกี่ยวกับการรักษาป่า ก็เป็นการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาตีความประยุกต์ใช้รักษาป่า เป็นต้น
2. ผู้ที่เป็นปราชญ์ท้องถิ่นหรือผู้รู้ในท้องถิ่น มีลักษณะการเป็นผู้นำทางความคิดซึ่งอาศัยบารมี คุณความดีที่สั่งสมมาเป็นเครื่องนาบารมี คุณความดีดังกล่าวได้จากการประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมนั้นเอง
3. การเกิดภูมิปัญญาจากปราชญ์ท้องถิ่น ส่วนใหญ่จะผ่านประสบการณ์ชีวิตที่ล้มเหลวเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ซึ่งพึ่งพาระบบผลิตและปัจจัยการผลิตจากภายนอก ส่งผลให้ผู้ผลิตสูญเสียที่ดิน และมีหนี้สินจากการประกอบอาชีพตามแนวดังกล่าว
4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีลักษณะการมองโลก และสิ่งแวดล้อมเป็นระบบความสัมพันธ์เชื่อมโยงส่ง ผลกระทบต่อกัน ดัง จะเห็นภูมิ ปัญญาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เกษตรกรรมในรูปแบบต่าง ๆ

ประเวศ วะสี (2530, หน้า 16) ได้สรุปลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ทั้งหมด 4 ลักษณะ ดังนี้

1. มีวัฒนธรรมเป็นฐาน ไม่ใช่วิทยาศาสตร์
2. มีบูรณาการสูง ทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
3. มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง
4. เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

สามารถ จันทรสุรีย์ (2533, อ้างใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541, หน้า 18-19) ได้กล่าวถึง ลักษณะของภูมิปัญญาชาวบ้าน 3 ลักษณะ คือ

1. ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันระหว่างคนกับโลก สิ่งแวดล้อม สัตว์ พืชธรรมชาติ
2. ความสัมพันธ์ของคนกับคนอื่น ๆ ที่ร่วมกันในสังคม หรือในชุมชน
3. ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ ตลอดทั้งสิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลาย

ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน และภูมิปัญญาไทย มีขอบข่ายที่กว้างและมีความคล้ายคลึงกันมาก จึงมีนักการศึกษาและสถาบันต่าง ๆ ที่ทำการศึกษาได้กล่าวถึงประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้ รัตนะ บัวสนธิ์ (2535, หน้า 57) ได้จำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ
2. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์
3. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพมีลักษณะมุ่งเน้นระบบการผลิตเพื่อพึ่งพาตนเอง

อังกูล สมคะเนย์ (2535, อ้างใน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2541, หน้า 24) ได้แบ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

1. เรื่องที่เกี่ยวกับคติ ความคิด ความเชื่อ และหลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา
2. เรื่องของศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี
3. เรื่องของการประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับสมัย
4. เรื่องของแนวความคิด หลักปฏิบัติและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชน ซึ่งเป็นอิทธิพลของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

มาลินี สวคำข้าว (2538, หน้า 39) ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยยึดเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ทั้ง 5 หมวด คือ หมวดขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและศาสนา หมวดภาษาและวรรณกรรม หมวดศิลปกรรมและโบราณคดีหมวดการละเล่น ดนตรี

และการพักผ่อนหย่อนใจ หมวดชีวิตความเป็นอยู่และวิทยาการมณีนภา ชุตินทร (2538, หน้า 21) และ นิคม ชมพูลง (2542, หน้า131) ได้แบ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

1. คติ ความคิด ความเชื่อ และหลักการ เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่ถ่ายทอดกันมา
2. ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ที่เป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติ สืบทอดกันมา
3. การประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย
4. แนวคิดหลักปฏิบัติและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชนเป็นอิทธิพลของ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

กรมวิชาการ (2542, หน้า 26) ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 4 ประเภทคือ

1. ประสบการณ์ของชาวบ้านที่นำมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต หมายถึง ความรู้และ ประสบการณ์ ที่ ชาวบ้านค้น พบและนำมาใช้ ประโยชน์ ในการดำรงชีวิต ประจำวัน ได้แก่ คติ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยมต่าง ๆ เช่น คาสอนทางศาสนา ความรู้เกี่ยวกับยาสมุนไพร การไหว้ครู การ บวงสรวง เป็นต้น
2. ความรู้ ความคิด ในการสร้างสรรค์แบบแผนของการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติต่อกันมาหมายถึง สิ่งที่ชาวบ้านถ่ายทอดความรู้ความคิดลงในวรรณกรรมต่าง ๆ เช่น เพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก สุภาษิตสอนใจ การละเล่นต่าง ๆ นิทานพื้นบ้าน ตลอดจนศิลปะ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมต่าง ๆ และโบราณอูบาย ฯลฯ
3. การประกอบอาชีพที่ยึดหลักการพึ่งพาตนเอง หมายถึง ความรู้หรือประสบการณ์ที่ ชาวบ้านใช้ในการประกอบอาชีพโดยอาศัยหลักธรรมชาติ การทอผ้า การทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น
4. การประกอบอาชีพที่เกิดจากการผสมผสานความรู้เดิมกับแนวคิด หลักปฏิบัติ และ เทคโนโลยีสมัยใหม่ใช้ในการแก้ปัญหาในหมู่บ้านหรือชุมชน เช่น เทคโนโลยีการหล่อทองเหลืองการ นวดข้าว การก่อสร้าง

จากการศึกษาประเภทของภูมิ ปัญญาท้องถิ่นที่ กล่าวมา สรุปได้ว่า ประเภทของภูมิปัญญา ท้องถิ่นเป็นลักษณะที่แยกแยะภูมิปัญญาในแต่ละอย่าง ได้ศึกษาปฏิบัติจนเกิดการเรียนรู้จาก ประสบการณ์ ตรงมีความชำนาญในด้านใดด้านหนึ่ง ที่สามารถถ่ายทอดความรู้ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น ให้กับผู้อื่นได้ และตลอดจนคิดวิเคราะห์ผสมผสานกับเทคโนโลยีใหม่เกี่ยวกับธรรมชาติแวดล้อม เกี่ยวข้องกับมนุษย์ในชุมชนและเพื่ออนุรักษ์สืบสานต่อไป

ประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นสิ่งที่มีประโยชน์อย่างมากสำหรับการนำมาใช้ในการเรียน การเรียน การสอนของนักเรียน คือช่วยให้ชุมชนได้เป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ประชาชนใน

ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุขตามแบบวิถีไทย มีการสืบทอดวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีการทำมาหากินของบุคคลในอดีตสู่รุ่นลูกหลาน ได้มี ผู้กล่าวถึง ประโยชน์ของภูมิ ปัญญาไว้ในลักษณะต่าง ๆ กัน ประกอบ ใจมั่น (2539, หน้า 84) ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ

1. ช่วยให้สมาชิกในชุมชน หมู่บ้าน ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข
2. ช่วยสร้างความสมดุลระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อม
3. ช่วยให้ผู้คนดำรงตนและปรับเปลี่ยนทันต่อ ความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบอันเกิดจากสังคมภายนอก
4. เป็นประโยชน์ต่อการทางานพัฒนาชนบทของเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ เพื่อที่จะได้กำหนดท่าทีการทางานให้กลมกลืนกับชาวบ้านมากยิ่งขึ้น

รุ่ง แก้วแดง (2541, หน้า 204-212) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของภูมิปัญญาว่าในการพัฒนาประเทศไทยเพื่อให้เจริญทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้น เราให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางอุตสาหกรรมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดมา แต่ยิ่งพัฒนา ก็พบว่าประเทศไทยต้องวิ่งตามและพึ่งพาภูมิรัฐของต่างประเทศอยู่ตลอดเวลา เป็นการพัฒนาที่นำมาซึ่งปัญหาต่าง ๆ มากมายนับตั้งแต่การเสียดุลการค้า ความไม่สมดุลระหว่างวิทยาศาสตร์กับวัฒนธรรม ความไม่สมดุลระหว่างอุตสาหกรรมกับเกษตรกรรมและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ก็เพราะเราได้พัฒนาประเทศและจัดการศึกษาโดยทอดทิ้งของดีที่ประเทศไทยเรามีอยู่คือ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น ” หรือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น สร้างศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิแก่คนไทยทำให้บรรพบุรุษของเราได้ดำเนินชีวิตอยู่ในผืนแผ่นดินมาอย่างสงบสุขเป็นเวลายาวนาน

นันทสาร สีสลับ (2542, หน้า 25) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของภูมิปัญญาไทยดังนี้

1. ภูมิปัญญาไทยช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น
2. สร้างความภาคภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย
3. สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมศาสนาเข้ากับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม
4. สร้างความสมดุลระหว่างคนในสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน
5. เปลี่ยนแปลงปรับปรุงได้ตามยุคสมัย

รุ่ง แก้วคง (2543, หน้า 205) กล่าวถึงประโยชน์ของภูมิปัญญาไทยว่า ภูมิปัญญาไทยได้ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่น สร้างศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิแก่คนไทย ทำให้บรรพบุรุษของเราได้ดำรงชีวิตอยู่บนผืนแผ่นดินนี้มาอย่างสงบสุขเป็นเวลายาวนาน แม้ว่าภูมิปัญญาส่วนหนึ่งจะสูญหายไป แต่ยังมีบางส่วนหลงเหลือเป็นมรดกอันล้ำค่าอยู่คู่กับสังคมไทยมาโดยตลอด

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนไทย โดยพระราชประสงค์ในสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่มที่ 19 (2543, หน้า 247-259) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. เป็นการอนุรักษ์ คือ การบำรุงรักษาสິงที่ดิงามไว้ เช่น ประเพณีต่าง ๆ หัตถกรรมและคุณค่าหรือการปฏิบัติตนเพื่อความสัมพันธ์อันดีกับคนและสิ่งแวดล้อม

2. เป็นการฟื้นฟู คือ การรื้อฟื้นสิ่งที่ดิ่งงอที่หายไป เลิกไป หรือกำลังจะเลิกให้กลับมาเป็นประโยชน์ เช่น การรื้อฟื้นดนตรีไทย

3. เป็นการประยุกต์ คือ การปรับหรือผสมผสานความรู้เก่ากับความรู้ใหม่ เข้าด้วยกันให้เหมาะสมกับสมัยใหม่ เช่น การใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาล ประสานกับการรักษาโรคสมัยใหม่ การทำพิธี บวชต้นไม้ เพื่อให้เกิดศานติกการอนุรักษ์ธรรมชาติ รักษาป่าไม้ ยิ่ง ขึ้น การประยุกต์ประเพณี การทำบุญข้าวเปลือกที่วัดมาสร้างเป็นธนาคารข้าวเพื่อช่วยเหลือผู้ขาดแคลน

4. การสร้างใหม่ คือ คิดค้นใหม่ที่สัมพันธ์กับความรู้ดั้งเดิม เช่น การประดิษฐ์โป่งกลางการคิดโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยอาศัยคุณค่าความเอื้ออาทรที่ชาวบ้านเคยมีต่อกันมาหา รูปแบบใหม่

5. ความคิดและการแสดงออก เช่น การแพทย์แผนไทย มีหลักการว่าคนมีสุขภาพดีเมื่อร่างกายมีความสมดุลระหว่างธาตุทั้ง 4 มี ดิน น้ำ ลม ไฟ คนเจ็บป่วยได้เพราะธาตุขาดความสมดุล การแสดงออกแนวความคิดการเรียนรู้คุณค่าของธรรมชาติ เช่น งานบุญพิธีเกี่ยวกับน้ำ ข้าว ป่าเขา รวมถึงสัตว์ บ้านเรือน เครื่องใช้ต่าง ๆ มีพิธีสู่ขวัญข้าว ความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติซึ่งเกี่ยวกับความเร้นลับ อันรวมถึงญาติพี่น้องที่ล่วงลับโดยการทำบุญและระลึกถึงสม่ำเสมอ

6. การทำมาหากิน ในด้านการเกษตรกรรม การถนอมอาหาร การจัดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การปรุงอาหาร หัตถกรรม การค้าขาย

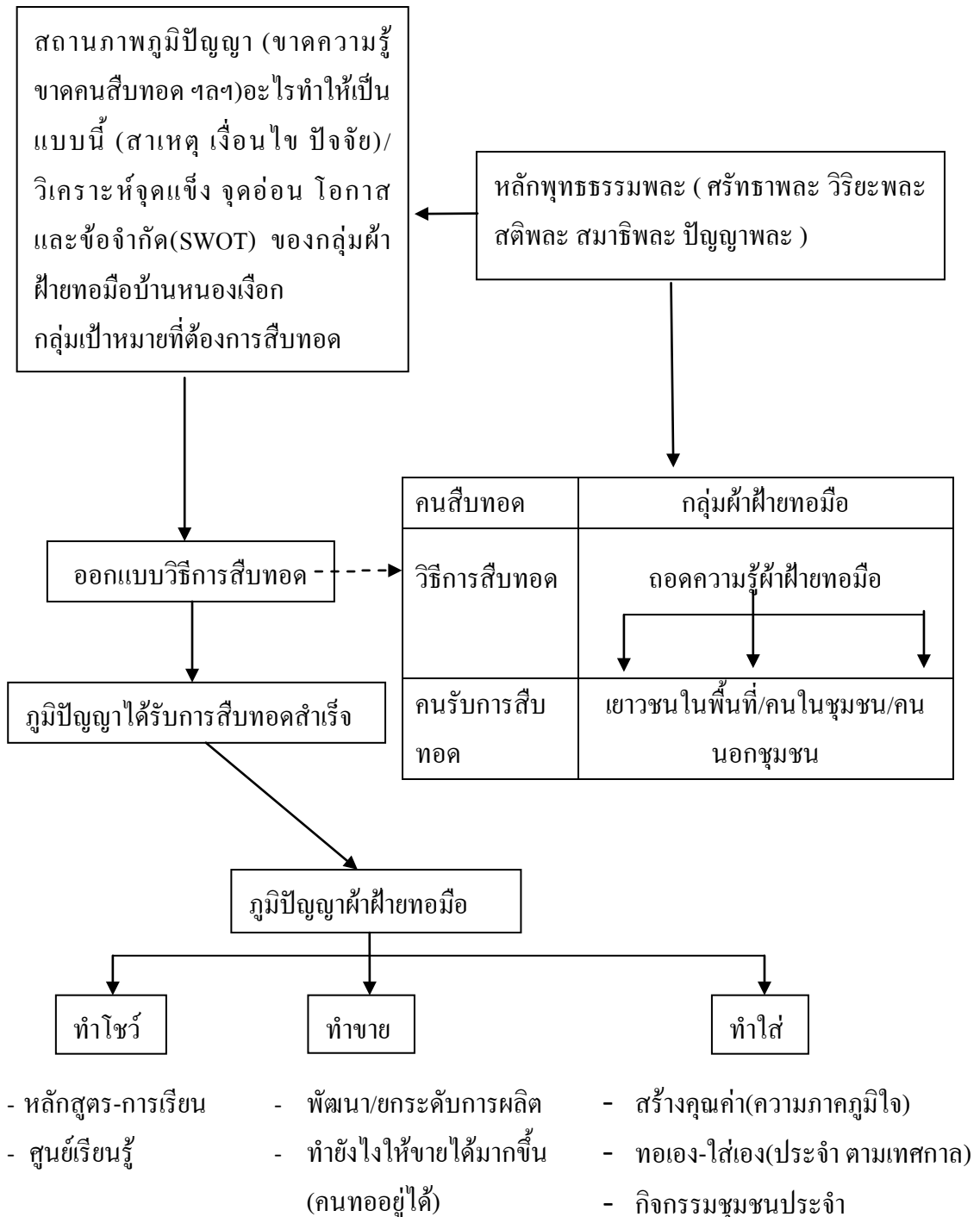
7. การอยู่ร่วมกันในสังคม เกิดกฎระเบียบประเพณีในการดำรงชีวิต ตัดสิน ไกล่เกลี่ยหากเกิดการขัดแย้ง การลงแขกซึ่งเป็นการช่วยเหลือกันในการทำมาหากิน

กล่าวโดยสรุปได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกันในสังคม โดยมี ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ที่ สืบทอดกัน มาจากบรรพบุรุษ เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และเป็นประโยชน์ในการทำมาหากินและส่งเสริมอาชีพ ในด้านการเกษตรกรรม การถนอมอาหาร การจัดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การปรุงอาหาร หัตถกรรม ทอผ้า การค้าขาย และการแพทย์แผนไทย ตลอดจนการนำภูมิปัญญามาช่วยในการพัฒนาประเทศไทย เพื่อให้เจริญทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งช่วยสร้างชาติไทยให้เป็นปึกแผ่นสร้างสรรค์ศิริมงคลและเกียรติภูมิแก่คนไทย ทำให้บรรพชนของเราได้ดำรงชีวิตอยู่บนผืนแผ่นดินนี้มาอย่างสงบสุข

ส่วนที่ 5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการลงพื้นที่รวบรวมข้อมูลในโครงการ “การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือเมืองที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน” นักวิจัยได้ศึกษาข้อมูลสภาพภูมิปัญญาที่ขาดความรู้ ขาดคนสืบทอดโดยร่วมกันวิเคราะห์ถึงสาเหตุ เงื่อนไข ปัจจัย วิเคราะห์ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดของกลุ่ม ผ้าฝ้ายทอมือเมืองบ้านหนองเงือก รวมทั้งกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการสืบทอด โดยร่วมกันออกแบบวิธีการสืบทอดร่วมการหาคนสืบทอด และหาคนรับการสืบทอด โดยร่วมกันกับกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือและเยาวชนในพื้นที่ คนในชุมชน และคนนอกชุมชน โดยทางกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือได้ใช้หลักธรรมพระ 5 (ศรัทธาพระ วิริยะพระ สติพระ สมာธิพระ ปัญญาพระ) เป็นหลักธรรมในการถอดบทเรียนการดำเนินงานของกลุ่ม ในการส่งผลให้ภูมิปัญญาได้รับการสืบทอดและร่วมกันอนุรักษ์ในชุมชน โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ เยาวชนในพื้นที่/คนในชุมชน/คนนอกชุมชน ทางกลุ่มจัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ผ้าฝ้ายทอมือและจัดทำเป็นหลักสูตร การเรียนการสอนร่วมกับโรงเรียนบ้านหนองเงือก ส่งเสริมกลุ่มผ้าฝ้าย พัฒนาและยกระดับการผลิต ทำให้สินค้ามีคุณค่า มีความหลากหลาย และขายได้มากขึ้น ร่วมกันกับชุมชนในการสร้างความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาผ้าฝ้ายทอมือ โดยการทอเอง ฝ้ายเองเป็นประจำ และการใส่ตามเทศกาลต่างๆ รวมทั้งใส่ในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเป็นประจำมากขึ้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

1. กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง ซึ่งมีสมาชิก
กลุ่มจำนวน 22 คน

2. ชุมชนบ้านหนองเงือก
3. โรงเรียนบ้านหนองเงือก

ขอบเขตด้านพื้นที่เป้าหมาย

หมู่บ้านหนองเงือกที่อยู่ 15 หมู่ 5 ตำบลแม่แรง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ประวัติศาสตร์ชุมชน ทนุเดิม วิถีชีวิต องค์ความรู้ท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองเงือก
2. ข้อมูลกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ผ้าฝ้าย ลวดลายของผ้า หลักพุทธธรรม
3. ข้อมูลผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ในประเด็น
 - การทอผ้า
 - การย้อมสี
 - ลวดลาย
 - ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ
 - การจัดจำหน่าย
 - กิจกรรมของกลุ่มฯ
 - ผลงานของกลุ่มฯ

ขอบเขตด้านระยะเวลาการดำเนินงาน

ระยะเวลา 1 ปี 4 เดือน ตั้งแต่เดือนกันยายน 2556– มกราคม 2558

กระบวนการวิจัย มีดังนี้

แผนการดำเนินงาน โครงการวิจัย 16 เดือน (แบ่งเป็น 2 ช่วงๆละ 8 เดือน)

ระยะที่ 1

1. ประชุมคณะทำงานเพื่อสร้างความเข้าใจให้ไปในทิศทางเดียวกันและวางแนวทางดำเนินงานร่วมกัน
2. ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจในการดำเนินโครงการวิจัยให้แก่สมาชิกชุมชนบ้านหนองเงือก
3. เก็บรวบรวมข้อมูล

ประเด็น

- 1) ทունเดิม ในด้านประวัติความเป็นมา ภูมิปัญญาดั้งเดิม ของการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ บ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
- 2) ลายผ้า ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
- 3) วิธีการทอผ้า
- 4) ความรู้ในการย้อมผ้าแบบธรรมชาติ
- 5) กิจกรรม การจัดการ และพัฒนากลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเงือกที่ผ่านมา
- 6) การหนุนเสริมจากหน่วยงานองค์กรต่างๆ
4. การสืบค้นผู้รู้ ภูมิปัญญา วิธีการถ่ายทอดความรู้ของแต่ละคน การวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่แต่ละคนใช้ในการถ่ายทอด/สืบสาน โดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนและการลงไปสัมภาษณ์เชิงลึก
5. แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระดมสมองผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสถานการณ์ปัจจุบัน สาเหตุ เงื่อนไข ปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการทอผ้าฝ้าย ของบ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
6. การสำรวจลายผ้า วิธีการทอผ้า และการย้อมผ้า โดยใช้เด็กเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูล
7. การสำรวจแหล่งวัตถุดิบในการนำมาย้อมผ้าแบบธรรมชาติ โดยใช้เด็กเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูล
8. การหาแนวทางอนุรักษ์การพัฒนาและสืบสานภูมิปัญญาทอผ้าฝ้ายของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ บ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
9. การพัฒนาทักษะนักวิจัยและแลกเปลี่ยนกับโครงการอื่น
10. สรุปบทเรียนการดำเนินโครงการและหาแนวทางในการดำเนินงานระยะที่ 2
11. จัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1

ระยะที่ 2

1. ประชุมทีมวิจัย
2. การหาแนวทางพัฒนา/ยกระดับการผลิตให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและยังคงรักษาภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่น
3. การอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาเดิมทั้งการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติและการทอผ้า เช่น การอนุรักษ์ขยายวัสดุพืชพันธุ์ไม้ที่ใช้ในการย้อม การสืบสานลายดั้งเดิม การถ่ายทอดให้กับนักเรียน

4. การหาแนวทางพัฒนากลุ่มเป็นศูนย์เรียนรู้กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกให้กับ นักเรียน นักศึกษา เยาวชน ชุมชน และผู้ที่สนใจ
5. การเข้าร่วมกิจกรรมเวทีการประชุมแลกเปลี่ยนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน “ห้วัดวิจัย ท้องถิ่นหละปูน”
6. การเข้าร่วมช่วงความมั่นคงด้านอาหารเพื่อสุขภาวะคนลำพูน
7. การหาแนวทางพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกร่วมกับโรงเรียน บ้านหนองเจือก
8. กิจกรรมการสร้างตระหนักรู้/รณรงค์/ส่งเสริมให้ใส่ผ้าฝ้ายทอมือให้เป็นเอกลักษณ์ เช่น การ ใส่ไปวัด การใช้ในงานเทศกาลวันสำคัญต่างๆ
9. สรุบทบทเรียนการดำเนินงานโครงการวิจัย (คืนข้อมูล)
10. จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

การเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

แหล่งข้อมูล

ข้อมูลเบื้องต้น ได้จากการรวบรวมข้อมูลทุนเดิมในด้านประวัติความเป็นมา ภูมิปัญญาดั้งเดิม ปลายผ้า ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วิธีการทอผ้าและความรู้ในการย้อมผ้าแบบ ธรรมชาติ ของการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกตำบลแม่แรงอำเภอป่าซางจังหวัด ลำพูน

เครื่องมือและข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

การจัดเวทีสัมมนาระดมความคิดเห็น โดยการการประชุมกลุ่ม

การสำรวจปลายผ้า วิธีการทอผ้า การย้อมผ้า และแหล่งวัตถุดิบในการนำมาย้อมผ้าแบบ ธรรมชาติโดยใช้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมในการสำรวจข้อมูล

สร้างแผนที่จากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นให้สอดคล้องกับความเป็นจริง

การรวบรวมข้อมูล

1) การเก็บข้อมูลเบื้องต้นจากเวทีสัมมนา/แลกเปลี่ยนความคิดระดมสมองผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สถานการณ์ปัจจุบัน สาเหตุ เงื่อนไข ปัจจัยต่างๆที่ส่งผลกระทบต่อผ้าฝ้ายของบ้านหนองเจือก

2) การเก็บข้อมูลด้านประวัติความเป็นมา ภูมิปัญญาดั้งเดิม การสืบค้นผู้รู้ การถ่ายทอดความรู้ ของภูมิปัญญา วิธีการทอผ้าฝ้าย การย้อมสีผ้า การสำรวจแหล่งวัตถุดิบในการนำมาย้อมผ้าแบบ ธรรมชาติ การสำรวจปลายผ้า ผลิตภัณฑ์ ของกลุ่มตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

3) การหาแนวทางอนุรักษ์ การพัฒนาและ สืบสานภูมิปัญญาทอผ้าฝ้ายของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ บ้านหนองเจือก

การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากทีมวิจัยได้รวบรวมข้อมูลแล้ว ได้ดำเนินการจัดหมวดหมู่ ประมวลวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบประเด็นที่มีการตั้งไว้ คือ

- 1) ทุนเดิม ในด้านประวัติความเป็นมา ภูมิปัญญาดั้งเดิม ของการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
- 2) ลายผ้า ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
- 3) วิธีการทอผ้า
- 4) ความรู้ในการย้อมผ้าแบบธรรมชาติ
- 5) กิจกรรม การจัดการ และพัฒนากลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเจือกที่ผ่านมา
- 6) การหนุนเสริมจากหน่วยงานองค์กรต่างๆ
- 7) การสืบค้นผู้รู้ ภูมิปัญญา วิธีการถ่ายทอดความรู้ของแต่ละคน การวิเคราะห์หลักพุทธธรรม ที่แต่ละคนใช้ในการถ่ายทอด/สืบสาน โดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนและการลงไปสัมภาษณ์เชิงลึก
- 8) แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระดมสมองผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสถานการณ์ปัจจุบัน สาเหตุ เงื่อนไข ปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อการทอผ้าฝ้าย ของบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
- 9) การสำรวจลายผ้า วิธีการทอผ้า และการย้อมผ้า โดยใช้เด็กเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูล
- 10) การสำรวจแหล่งวัตถุดิบในการนำมาย้อมผ้าแบบธรรมชาติ โดยใช้เด็กเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูล
- 11) การหาแนวทางอนุรักษ์การพัฒนาและสืบสานภูมิปัญญาทอผ้าฝ้ายของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ บ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

สรุปผลการดำเนินกิจกรรมโครงการ

1) สรุปผลการดำเนินกิจกรรม ระยะที่ 1

กิจกรรมที่ 1 การประชุมคณะทำงาน

วัน เวลา สถานที่ เดือนพฤศจิกายน 2556 - เมษายน 2557 (อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง)

ณ กลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเงือก

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน
- 2) เพื่อวางแผนการทำงานแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ
- 3) เพื่อติดตามความเคลื่อนไหวของการทำงาน

วิธีการ/ขั้นตอน

- 1) ประชุมคณะทำงาน เพื่อสร้างความเข้าใจให้ไปในทิศทางเดียวกัน
- 2) เตรียมเนื้อหาการประชุม
- 3) จัดเวทีประชุมสร้างความเข้าใจกับชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง
- 4) สรุปการประชุม

กลุ่มเป้าหมาย

- 1) ทีมวิจัยและที่ปรึกษา 30 คน

ผลการดำเนินงาน

ผลการดำเนินการกิจกรรมครั้งนี้ได้ข้อสรุปร่วมกัน คือ การรับทราบและเข้าใจความเป็นมาของโครงการ ตลอดจนแนวทางการทำงานร่วมกันของกลุ่ม และวางแผนหน้าที่การทำงานของสมาชิกแต่ละคน ทราบบทบาทหน้าที่ของตนเอง รวมทั้งได้แผนการทำงานแต่ละระยะ

การทำงานร่วมกันเป็นทีมกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก มีโครงสร้างการทำงานที่ชัดเจน ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ ทรัพยากร และกรรมการร่วมทุกคน โดยมีหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องระดับต่างๆเป็นที่ปรึกษา

กิจกรรมที่ 2 การจัดเวทีชี้แจงและสร้างความเข้าใจการดำเนินโครงการวิจัยให้กับชุมชน

วัน เวลา สถานที่ เดือนพฤศจิกายน 2556 – เมษายน 2557 ณ ชุมชนบ้านหนองเงือก

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อสร้างความเข้าใจในการทำโครงการวิจัยและเป้าหมายการดำเนินโครงการให้กับชุมชน/โรงเรียน
- 2) เพื่อความร่วมมือในการเก็บข้อมูลของทีมวิจัย
- 3) เพื่อให้ชุมชนเห็นความสำคัญของการทำงานวิจัย

วิธีการ/ขั้นตอน

- 1) ประชุมคณะทำงาน เพื่อสร้างความเข้าใจให้ไปในทิศทางเดียวกัน
- 2) เตรียมเนื้อหาการประชุม
- 3) จัดเวทีประชุมสร้างความเข้าใจกับชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง
- 4) สรุปการประชุม

กลุ่มเป้าหมาย

สมาชิกกลุ่ม ชาวบ้าน ทีมวิจัย และที่ปรึกษา

ผลการดำเนินงาน

เวทีครั้งนี้เป็นการสร้างความเข้าใจให้กับทีมวิจัย แก่นนำในชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งร่วมกันวางกรอบแนวทางดำเนินงาน โดยมีสถาบันหริภุญชัยเป็นหลักในการแลกเปลี่ยนหารือวางแผนร่วมกันเพื่อเปลี่ยนแนวคิดทางการพัฒนา โดยให้ความสำคัญในเรื่องการการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก และเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยใช้เวที่ย่อยในการสร้างความร่วมมือของคนในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันผ่านกระบวนการเรียนรู้เชื่อมโยงวัฒนธรรมชุมชน องค์ความรู้ท้องถิ่นและการสืบสาน การถ่ายทอด และอนุรักษ์ ต่อไป

ผลการดำเนินการกิจกรรมครั้งนี้ได้ข้อสรุปร่วมกันคือ การรับทราบและเข้าใจความเป็นมาของโครงการ ตลอดจนชุมชนเข้าใจและเห็นความสำคัญในการทำโครงการวิจัย และพร้อมให้ความร่วมมือในการทำงานวิจัย ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นร่วมกันเพื่อร่วมกันสืบสาน พัฒนา การทอผ้าฝ้าย ให้คนรุ่นหลัง และเยาวชนได้ร่วมกันอนุรักษ์ และให้คงอยู่ต่อไป

กิจกรรมที่ 3 การรวบรวมข้อมูล

ประเด็น

- ทุณเดิมในด้านประวัติความเป็นมาภูมิปัญญาดั้งเดิมของการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกตำบลแม่แรง อำเภอบ้านฝางจังหวัดลำพูน
- ลายผ้าผลิตภัณฑ์ของกลุ่มตั้งแต่อดีต ถึง ปัจจุบัน
- ความรู้ในการย้อมผ้าแบบธรรมชาติ
- กิจกรรมการจัดการและพัฒนากลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเงือกที่ผ่านมา
- การหนุนเสริมจากหน่วยงานองค์กรต่างๆ

วัน เวลา สถานที่ เดือนพฤศจิกายน 2556 – เมษายน 2557 ณ ชุมชนบ้านหนองเงือก

วัตถุประสงค์

เพื่อรวบรวมข้อมูลทุนเดิมสถานการณ์การดำเนินกิจกรรมของของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก

วิธีการ/ขั้นตอน

- 1) สัมภาษณ์และสัมภาษณ์เชิงลึกโดยนักวิจัยหลัก
- 2) จัดเวทีแลกเปลี่ยน

กลุ่มเป้าหมาย

- 1) สมาชิกกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก
- 2) แกนนำชุมชน
- 3) ผู้รู้ นักวิจัย ที่ปรึกษา และผู้เกี่ยวข้อง

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่มีอยู่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยมีการสัมภาษณ์ สอบถาม สนทนากับสมาชิกกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงร้านค้าของกลุ่มฯ ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ข้อมูลภายในวัดหนองเงือก จากการรวบรวมทำให้ได้รับข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับทุนเดิม ในด้านประวัติความเป็นมา ภูมิปัญญาดั้งเดิม ของการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนได้นำข้อมูลที่ได้มาแลกเปลี่ยนในเวทีประชุมคณะทำงาน ทำให้ได้ข้อมูลทุนเดิมในด้านประวัติความเป็นมา ภูมิปัญญาดั้งเดิมของการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก กิจกรรมการจัดการ และพัฒนากลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเงือกที่ผ่านมาและการหนุนเสริมจากหน่วยงานองค์กรต่างๆ

กิจกรรมที่ 4 การสืบค้นผู้รู้ ภูมิปัญญา วิธีการถ่ายทอดความรู้ของแต่ละคน การวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่แต่ละคนใช้ในการถ่ายทอด/สืบสาน โดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยน และการลงไปสัมภาษณ์เชิงลึก
วัน เวลา สถานที่ เดือนพฤศจิกายน 2556 – เมษายน 2557 กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก และชุมชนบ้านหนองเงือก

วัตถุประสงค์

เพื่อสืบค้นผู้รู้ ภูมิปัญญา วิธีการถ่ายทอดความรู้ของแต่ละคน

วิธีการ/ขั้นตอน

- 1) การจัดเวทีแลกเปลี่ยน
- 2) การลงไปสัมภาษณ์เชิงลึก

กลุ่มเป้าหมาย

- 1) ทีมนักวิจัย
- 2) กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก
- 3) ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน
- 4) ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้จัดเวทีแลกเปลี่ยน และลงไปสัมภาษณ์เชิงลึก ทำให้ได้ข้อมูลผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วิธีการถ่ายทอดความรู้ของแต่ละคน วิเคราะห์หลักพุทธธรรม ที่แต่ละคนใช้ในการถ่ายทอด/สืบสาน

กิจกรรมที่ 5 แลกเปลี่ยนความคิดระดมสมองผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสถานการณ์ปัจจุบัน สาเหตุ เงื่อนไข ปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อการทอดผ้าฝ้าย ของบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซางจังหวัดลำพูน ร่วมกันวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่แต่ละคนใช้ในการถ่ายทอด/สืบสาน

วัน เวลา สถานที่ เดือนพฤศจิกายน 2556 – เมษายน 2557 ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน)

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อแลกเปลี่ยนระดมความคิดเห็นกับสถานการณ์ปัจจุบัน สาเหตุ เงื่อนไข ปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อการทอดผ้าฝ้ายของบ้านหนองเจือก
- 2) เพื่อสร้างความตระหนักเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาผ้าฝ้ายทอมือ

วิธีการ/ขั้นตอน

การจัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยน เรื่อง “หลักพุทธธรรม กับการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือ”โครงการ การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก

กลุ่มเป้าหมาย

- 1) คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย(วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน) มหาวิทยาลัยธนบุรี (ศูนย์ลำพูน)
- 2) นักเรียน นักศึกษา
- 3) ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนบ้านหนองเจือก
- 4) ทีมวิจัย และที่ปรึกษา
- 5) ผู้นำชุมชน

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้จัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทำให้ได้ข้อมูลสถานการณ์ปัจจุบัน สาเหตุ เงื่อนไข ปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อการทอดผ้าฝ้ายของบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน และ หลักพุทธธรรม กับการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือของสมาชิกกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก

กิจกรรมที่ 6 การสำรวจลายผ้า วิธีการทอผ้า และ การย้อมผ้า โดยใช้เด็กเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูล

วัน เวลา สถานที่ เดือนพฤศจิกายน 2556 – เมษายน 2557 ณ ชุมชนบ้านหนองเจือก

วัตถุประสงค์

เพื่อสำรวจลายผ้า วิธีการทอผ้า และการย้อมผ้า โดยใช้เด็กเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูล

วิธีการ/ขั้นตอน

การลงพื้นที่สำรวจโดยแบ่งกลุ่ม 2 กลุ่ม คือ กลุ่ม 1 สำรวจลายผ้า และวิธีการทอผ้า กลุ่ม 2 วิธีการย้อมผ้า

กลุ่มเป้าหมาย

ทีมวิจัย นักเรียนนักศึกษา และ เยาวชน

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้ข้อมูลลายผ้า วิธีการย้อมผ้า และการย้อมผ้าแบบธรรมชาติ และ เด็กเยาวชนนักศึกษาได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูล

กิจกรรมที่ 7 การสำรวจแหล่งวัตถุดิบในการนำมาย้อมผ้าแบบธรรมชาติโดยใช้เด็กเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูล

วัน เวลา สถานที่ เดือนพฤศจิกายน 2556 – เมษายน 2557 ณ ชุมชนบ้านหนองเจือก

วัตถุประสงค์

แหล่งวัตถุดิบในการนำมาย้อมผ้าแบบธรรมชาติโดยใช้เด็กเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสำรวจข้อมูล

วิธีการ/ขั้นตอน

การลงพื้นที่สำรวจ

กลุ่มเป้าหมาย

ทีมวิจัย นักเรียนนักศึกษา และ เยาวชน

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้ข้อมูลแหล่งวัตถุดิบในการนำมาย้อมผ้าแบบธรรมชาติ และ เด็กเยาวชนได้เรียนรู้ในการสำรวจข้อมูล

**กิจกรรมที่ 8 การหาแนวทางอนุรักษ์การพัฒนา และสืบสานภูมิปัญญาทอผ้าฝ้ายที่สอดคล้องกับ
หลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง**
วัน เวลา สถานที่ เดือนพฤศจิกายน 2556 – เมษายน 2557 ณ ชุมชนบ้านหนองเงือก

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อหาแนวทางอนุรักษ์การพัฒนาและสืบสานสืบสานภูมิปัญญาทอผ้าฝ้ายที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก
- 2) เพื่อสร้างความตระหนักเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาผ้าฝ้ายทอมือ

วิธีการ/ขั้นตอน

จัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

นักเรียน นักศึกษาร่วมกันหาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์กลุ่ม

กลุ่มเป้าหมาย

- 1) สมาชิกกลุ่ม
- 2) ครู
- 3) แกนนำชุมชน ผู้รู้ในชุมชน และ ทีมวิจัย
- 4) นักเรียน นักศึกษา

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัย และกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ ครู และ นักเรียน นักศึกษาได้ร่วมกันหาแนวทางอนุรักษ์การพัฒนา และ สืบสานภูมิปัญญาทอผ้าฝ้ายที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก และได้แนวทางการอนุรักษ์การพัฒนาและสืบสานภูมิปัญญาทอผ้าฝ้ายที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง

กิจกรรมที่ 9 การพัฒนาศักยภาพนักวิจัยกระบวนการวิจัย การออกแบบกระบวนการ

วัน เวลา สถานที่ เดือนพฤศจิกายน 2556 – เมษายน 2557 ณ ชุมชนบ้านหนองเงือก

วัตถุประสงค์

- 3) เพื่อพัฒนาศักยภาพนักวิจัย

วิธีการ/ขั้นตอน

- 1) การอบรม
- 2) แลกเปลี่ยนกับโครงการอื่น
- 3) เข้าร่วมเวทีอบรมจากไหนหรือหน่วยงานอื่นๆจัดขึ้น

กลุ่มเป้าหมาย

ทีมวิจัย

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัย และกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือมีทักษะกระบวนการวิจัยและ การทำงานแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น

กิจกรรมที่ 10 การสรุปบทเรียนและวางแนวทางการดำเนินงานระยะที่ 2

วัน เวลา สถานที่ เดือนพฤศจิกายน 2556 – เมษายน 2557 ณ ชุมชนบ้านหนองเจือก

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อสรุปบทเรียนและวางแนวทางการดำเนินงานระยะที่ 2
- 2) เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินโครงการ

วิธีการ/ขั้นตอน

- 1) นัดหมายผู้เข้าร่วมประชุม
- 2) นำเสนอหัวข้อประเด็นที่ผ่านมา
- 3) เสนอปัญหา อุปสรรคดำเนินงาน ระดมความคิดเห็น เพื่อปรับวางแผน
- 4) สรุปผลเพื่อดำเนินการต่อไป

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ ทีมวิจัย แกนนำชุมชน องค์กรที่เกี่ยวข้อง กลุ่มผู้สนใจ และผู้ที่เกี่ยวข้อง

ผลการดำเนินงาน

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาเป็นประสบการณ์ที่ดีของนักวิจัยกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกทุกคน นักวิจัยได้แนวทางในการวางแผน การสรุปบทเรียนทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นประโยชน์เป็นอย่างยิ่งสำหรับการดำเนินงานในครั้งต่อไป

ปัญหาและอุปสรรคตลอดถึงข้อมูลที่ได้รับถูกนำเสนอในเวทีสรุปบทเรียน การทำงานในระยะที่ 1 มีการทบทวนถึงข้อดีข้อเสียและผลที่ กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกได้รับ ซึ่งได้แก่ การเปลี่ยนแนวความคิดอย่างเป็นระบบผ่านกระบวนการวิจัยโดยวิธีการจัดการ ที่ถูกต้องมองเห็นศักยภาพแบบมีส่วนร่วมของกลุ่มองค์กรเป็นอย่างดี ในเรื่อง ความตระหนัก การอนุรักษ์ รื้อฟื้น พื้นฟู และ สืบทอด

ดังนั้นแนวทางการดำเนินงานในระยะที่ 2 ต่อไปนั้น ทีมวิจัยได้มองเห็นแนวทางการทำงาน เพื่อให้ได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจำเป็นต้องเพิ่มองค์ความรู้ ยกระดับนักวิจัย โดยการพัฒนาศักยภาพ สร้างกิจกรรมที่มีส่วนร่วมให้มากขึ้น เพื่อการพัฒนาทีมวิจัยให้ดำเนินการไปในทิศทางเดียวกัน

กิจกรรมที่ 11 การจัดทำรายงานความก้าวหน้า ระยะที่ 1

วัน เวลา สถานที่ เดือนพฤศจิกายน 2556 – เมษายน 2557 ณ ชุมชนบ้านหนองเจือก

วัตถุประสงค์

เพื่อจัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1

วิธีการ/ขั้นตอน

- 1) นัดหมายผู้เข้าร่วมประชุม
- 2) นำเสนอหัวข้อประเด็นการประชุม
- 3) ประชุมสรุปบทเรียน
 - ทบทวนเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของงานวิจัย
 - นำเสนอผลการดำเนินงานที่ได้ พอใจ/ไม่พอใจ/ต้องปรับปรุง
 - เสนอแนวทางการเขียนรายงานเพื่อนำเสนอความก้าวหน้าระยะที่ 1
- 4) กำหนดแนวทางการเขียนรายงานเพื่อนำเสนอความก้าวหน้า ระยะที่ 1

กลุ่มเป้าหมาย

ทีมวิจัย

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้ร่วมกันสรุปบทเรียนทบทวนเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของงานวิจัย นำเสนอผลการดำเนินงานที่ได้ พอใจ/ไม่พอใจ/ต้องปรับปรุง และร่วมกันกำหนดแนวทางการเขียนรายงานเพื่อนำเสนอความก้าวหน้าระยะที่ 1

2) สรุปผลการดำเนินกิจกรรม ระยะที่ 2

กิจกรรมที่ 1 ประชุมทีมวิจัย

วัน เวลา สถานที่ เดือนพฤษภาคม 2557 – ธันวาคม 2557 (อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง)

ณ กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก

วัตถุประสงค์

1. เพื่อแจ้งผลการทำงานในช่วงเวลาที่ผ่านมา
2. เพื่อชี้แจงแผนการดำเนินงานในระยะที่ 2
3. เพื่อแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ

วิธีการ/ขั้นตอน

1. ประชุมคณะทำงาน เพื่อสร้างความเข้าใจให้ไปในทิศทางเดียวกัน
2. เตรียมเนื้อหาการประชุม
3. จัดเวทีประชุมสร้างความเข้าใจกับชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง
4. สรุปการประชุม

กลุ่มเป้าหมาย

ทีมวิจัยและที่ปรึกษา 30 คน

ผลการดำเนินงาน

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ข้อมูลขั้นตอนการทอผ้าฝ้าย การย้อมสีผ้าฝ้าย การรวบรวมลวดลายโบราณของชุมชนที่ยังคงเหลืออยู่ การนำลวดลายโบราณกลับมาทอใหม่และสามารถจำหน่ายได้ เป็นที่พึงพอใจของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก เป็นการกระตุ้นให้กลุ่มฯ หันกลับไปมองสิ่งที่บรรพบุรุษคิดค้นและถ่ายทอดสืบต่อกันมานั้นมีคุณค่าทั้งกายและจิตใจ เป็นการแสดงถึงเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านหนองเจือกได้เป็นอย่างดี และเกิดความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ในประเภทเดียวกันที่มีจำหน่ายในชุมชน และได้ชี้แจงแผนการดำเนินงานในระยะที่ 2 มีการประชุมวางแผนแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดกิจกรรมเพื่อเป็นการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและการมีส่วนร่วมของชุมชนให้ผ้าฝ้ายทอมือยังคงอยู่คู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน

กิจกรรมที่ 2 การหาแนวทางพัฒนา/ยกระดับการผลิตให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและยังคงรักษาภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่น

วัน เวลา สถานที่ เดือนมิถุนายน 2557 ณ กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก

วัตถุประสงค์

เพื่อหาแนวทางพัฒนา/ยกระดับการผลิตให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและยังคงรักษาภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่น

วิธีการขั้นตอน

จัดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยน

กลุ่มเป้าหมาย

สมาชิกกลุ่ม ชาวบ้าน ทีมวิจัย นักเรียน นักศึกษา และ ที่ปรึกษา

ผลการดำเนินงาน

ได้แนวทางพัฒนา/ยกระดับการผลิต และการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาเดิม การบริหารจัดการคุณภาพการผลิต เพื่อให้ได้สินค้าภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมที่มีคุณภาพ

กิจกรรมที่ 3 การอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาเดิมทั้งการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติและการทอผ้า เช่น การอนุรักษ์ขยายวัสดุพืชพันธุ์ไม้ที่ใช้ในการย้อม การสืบสานลายดั้งเดิม การถ่ายทอดให้กับนักเรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

วัน เวลา สถานที่ เดือนกรกฎาคม 2557 – กันยายน 2557 ณ กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก และ โรงเรียนบ้านหนองเจือก

วัตถุประสงค์

เพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาเดิมทั้งการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ และการทอผ้า

วิธีการขั้นตอน

- 1) จัดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยน การอนุรักษ์ขยายวัสดุพืชพันธุ์ไม้ที่ใช้ในการย้อม
- 2) การสืบสานลายดั้งเดิม
- 3) การถ่ายทอดให้กับนักเรียน เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

กลุ่มเป้าหมาย

สมาชิกกลุ่ม ชาวบ้าน ทีมวิจัย และ นักเรียนนักศึกษา

ผลการดำเนินงาน

กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจ็กร่วมกับโรงเรียนบ้านหนองเจ็กร่วมจัดกิจกรรมศึกษาดูงานการทอผ้าฝ้ายและการย้อมผ้าฝ้ายด้วยวัตถุดิบจากธรรมชาติ การลงมือปฏิบัติและกรรมวิธีในการผลิตเส้นฝ้าย การค้นหาวัตถุดิบในการย้อมสีเส้นฝ้าย การทดลองย้อมเส้นฝ้าย การคิดค้นออกแบบลวดลายผ้า และการทอผ้า โดยสมาชิกในกลุ่มฯ เป็นวิทยากรในการให้ความรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับนักเรียนทุกคนที่เข้าร่วมกิจกรรม เป็นการปลูกฝังให้นักเรียนได้รู้ถึงประวัติความเป็นมาของชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาที่ได้สร้างเอกลักษณ์ให้ชุมชนผ่านลวดลายบนผืนผ้าฝ้าย

กิจกรรมที่ 4 การหาแนวทางพัฒนากลุ่มเป็นศูนย์เรียนรู้กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจ็กรให้กับนักเรียน นักศึกษา เยาวชน ชุมชน และผู้ที่สนใจ

วัน เวลา สถานที่ เดือนกันยายน 2557 – ธันวาคม 2557 ณ กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจ็กร

วัตถุประสงค์

เพื่อหาแนวทางการพัฒนากลุ่มเป็นศูนย์เรียนรู้กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจ็กรให้กับนักเรียน นักศึกษา เยาวชน ชุมชน และผู้ที่สนใจ

วิธีการขั้นตอน

จัดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยน

กลุ่มเป้าหมาย

สมาชิกกลุ่ม ชาวบ้าน ทีมวิจัย และ นักเรียนนักศึกษา

ผลการดำเนินงาน

ได้แนวทางการพัฒนากลุ่มเป็นศูนย์เรียนรู้กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจ็กรให้กับนักเรียน นักศึกษา เยาวชน ชุมชน และผู้ที่สนใจ และได้ปลูกจิตสำนึกให้กับเยาวชน นักเรียน นักศึกษา และคนในชุมชนได้ตระหนักและเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ การทอผ้าฝ้ายทอมือ และ ภูมิปัญญาในท้องถิ่น

กิจกรรมที่ 5 ร่วมกิจกรรมเวทีการประชุม แลกเปลี่ยนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน “ห้วัดวิจัยท้องถิ่นหละปุน”

วัน เวลา สถานที่ เดือนมิถุนายน 2557 ณ อาคารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน)

วัตถุประสงค์

เพื่อร่วมนำเสนอข้อมูลการสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน และทบทวนความรู้ความเข้าใจต่องานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (แนวคิด/หลักการ และการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น) นำเสนอโครงการวิจัยและผลการดำเนินงานที่ผ่านมา และ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างโครงการวิจัย และ การให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่อโครงการวิจัยจากผู้ทรงคุณวุฒิ

กลุ่มเป้าหมาย

ทีมนักวิจัย

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูนได้นำผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกไปร่วมโชว์และนำเสนอ พร้อมทั้งได้แลกเปลี่ยนข้อมูลการดำเนินงานในพื้นที่ ได้เห็นแนวทางการพัฒนาและ ข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะต่อโครงการวิจัยจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาโครงการวิจัยต่อไป

กิจกรรมที่ 6 ช่วงความมั่นคงด้านอาหารเพื่อสุขภาวะคนลำพูน

วัน เวลา สถานที่ 10-11 กันยายน 2557 ณ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เชียงสะพาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

วัตถุประสงค์

เพื่อร่วมนำเสนอข้อมูลการสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้เข้าร่วมงาน ช่วงความมั่นคงด้านอาหารเพื่อสุขภาวะคนลำพูน ได้นำผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกไปร่วมโชว์และนำเสนอ ผลการดำเนินงาน พร้อมทั้งได้แลกเปลี่ยนข้อมูลการดำเนินงานกับโครงการวิจัยอื่น เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาโครงการวิจัยต่อไป

กิจกรรมที่ 7 การหาแนวทางพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือร่วมกับโรงเรียนบ้านหนองเจือก

วัน เวลา สถานที่ เดือนตุลาคม 2557 – ธันวาคม 2557 ณ กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก และโรงเรียนบ้านหนองเจือก

วัตถุประสงค์

เพื่อหาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือร่วมกับโรงเรียนบ้านหนองเจือก

วิธีการขั้นตอน

จัดเวทีแลกเปลี่ยน

กลุ่มเป้าหมาย

ครู นักเรียน นักศึกษา และ ทีมวิจัย

ผลการดำเนินงาน

ผลการดำเนินงานพบว่าได้แนวทางการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอนผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือร่วมกับโรงเรียนบ้านหนองเจือก

กิจกรรมที่ 8 กิจกรรมการสร้างความตระหนัก/รณรงค์/ส่งเสริมให้ใส่ผ้าฝ้ายทอมือให้เป็นเอกลักษณ์ เช่น การใส่ไปวัด การใช้งานเทศกาลวันสำคัญต่างๆ

วัน เวลา สถานที่ ตลอดโครงการ

วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างความตระหนัก/รณรงค์/ส่งเสริมให้ใส่ผ้าฝ้ายทอมือให้เป็นเอกลักษณ์

วิธีการขั้นตอน

- 1)การรณรงค์/ส่งเสริมให้ใส่ผ้าฝ้ายทอมือกับชุมชน/โรงเรียน
- 2) การทำสื่อประชาสัมพันธ์

กลุ่มเป้าหมาย

ครู นักเรียน นักศึกษา และ ทีมวิจัย ชุมชน

ผลการดำเนินงาน

จากการที่ทีมวิจัยได้เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยน ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลงานโครงการวิจัยร่วมกันรณรงค์ส่งเสริมให้ใส่ผ้าฝ้ายทอมือกับชุมชน/โรงเรียน ได้ประชาสัมพันธ์สร้างความตระหนักในการอนุรักษ์ผ้าฝ้ายทอมือทำให้ชุมชน /โรงเรียนเยาวชน เกิดความสนใจ และเห็นความสำคัญตลอดจนให้ความร่วมมือในการใส่ผ้าฝ้ายทอมือในงานต่างๆ เช่น ใส่ไปวัด เด็กนักเรียนใส่ไปโรงเรียน ทุกวันศุกร์ และ ใส่ไปงานเทศกาลวันสำคัญต่างๆ ในชุมชน

กิจกรรมที่ 9 สรุปบทเรียนการดำเนินงาน โครงการวิจัย (คืนข้อมูล)

วัน เวลา สถานที่ วันที่ 30 พฤศจิกายน 2557 ณ ศูนย์บริการมหาวิทยาลัยธนบุรี ศูนย์ลำพูน

วัตถุประสงค์

เพื่อเป็นการนำเสนอข้อมูลจากการดำเนินงานวิจัย สรุปผลการดำเนินงาน และ รับทราบ ปัญหาอุปสรรค

วิธีการขั้นตอน

- 1) ประชุมทีมวิจัย
- 2) จัดกลุ่มทีมวิจัยเพื่อปฏิบัติหน้าที่
- 3) เชิญวิทยากรและตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 4) จัดเตรียมนิทรรศการให้ความรู้แก่ผู้มาร่วมงานนิทรรศการ
- 5) จัดเตรียมความพร้อมด้านสถานที่ และ อาหาร
- 6) สรุปบทเรียน

กลุ่มเป้าหมาย

- 1) ทีมนักวิจัย
- 2) สมาชิกชุมชนบ้านหนองเจือก
- 3) ตัวแทนหน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้อง
- 4) กลุ่มเครือข่ายวิจัยลำพูน
- 5) หน่วยงานการศึกษาทุกระดับ
- 6) ประชาชนชาวบ้าน
- 7) กลุ่มเยาวชน นิสิต นักศึกษา
- 8) กลุ่มผู้สนใจ

ผลการดำเนินงาน

เวทีสรุปบทเรียนงานวิจัยการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ได้รับความสนใจจากทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงาน องค์กร ประชาชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น นักเรียน นักศึกษา นักวิจัย และชาวต่างชาติ เป็นจำนวนมาก เป็นการจัดงานที่ครบถ้วน และสมบูรณ์แบบโดยความร่วมมือกับทุกภาคส่วน โดยทุกคนที่ร่วมงานจะแต่งชุดพื้นเมืองผ้าฝ้ายทอมือ มีการจัดนิทรรศการประวัติความเป็นมาบ้านหนองเจือก วิธีการขั้นตอนทอผ้าฝ้ายทอมือกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก การเยี่ยมชมวิถีชีวิตของเส้นฝ้าย การแสดงผลผลิตภัณฑ์ตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน การยกระดับผลิตภัณฑ์โดยการร่วมกันออกแบบ โดยนักศึกษา และ สมาชิกกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก มีการแสดงแฟชั่นโชว์จากการออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือ มีเวทีเสวนาเกี่ยวกับ การสืบสานตำนานฮิตฮอย ผ้าฝ้ายทอมือ พร้อมทั้ง เปิดโอกาสให้ผู้มาร่วมงานได้ร่วมรับประทานอาหารและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ให้ข้อคิดเห็น ทำให้

บรรยากาศเต็มไปด้วยความเป็นกันเองและเอื้อต่อ การเรียนรู้ เป็นการคืนข้อมูลให้ชุมชน ทุกฝ่ายได้ เห็นความสำคัญของการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือ คนในชุมชนตื่นตัวและภาคภูมิใจใน เอกลักษณ์ของผ้าฝ้ายทอมือของชุมชนบ้านหนองเจือก พร้อมทั้งจะร่วมกันอนุรักษ์ สืบสานและ พัฒนาให้คงไว้ได้อย่างยั่งยืนต่อไป นอกจากนี้ยังทำให้ได้แนวทางการขับเคลื่อนในชุมชน/การเชื่อมโยงกับ หน่วยงานอื่นต่อไป

ปัญหาและอุปสรรคตลอดถึงข้อมูลที่ได้รับได้ถูกนำเสนอในเวทีสรุปบทเรียนการทำงานใน ระยะที่ 2 มีการทบทวนถึงข้อดีข้อเสียและผลที่ได้รับ ซึ่งได้รับการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านพฤติกรรม และความคิดโดยวิธีการจัดการอย่างเป็นระบบผ่านกระบวนการวิจัยที่ถูกต้องมองเห็นศักยภาพการมี ส่วนร่วมของกลุ่มองค์กรเป็นอย่างดี เพื่อให้คนในกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก และคนในชุมชน บ้านหนองเจือก ได้ร่วมกัน สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมกันอนุรักษ์ พัฒนา และรักษาให้เป็น เอกลักษณ์ของชุมชนบ้านหนองเจือก เป็นแบบอย่างที่ดีเพื่อขยายผลในพื้นที่อื่นต่อไป

กิจกรรมที่ 10 จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

วัน เวลา สถานที่ เดือนกุมภาพันธ์ 2558 ณ กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก

วัตถุประสงค์

เพื่อจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน

วิธีการขั้นตอน

- 1) นัดหมายนักวิจัย
- 2) นำเสนอหัวข้อประเด็นประชุม
- 3) ประชุมสรุปบทเรียน
 - ทบทวนเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของงานวิจัย
 - นำเสนอผลการดำเนินงานที่ได้ พอใจ/ไม่พอใจ/ต้องปรับปรุง
- 4) กำหนดแนวทางการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์
- 5) ร่วมกันเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์

กลุ่มเป้าหมาย

ทีมวิจัย

ผลการดำเนินงาน

ทีมวิจัยได้ร่วมกันสรุปบทเรียนทบทวนเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของงานวิจัย นำเสนอผล การดำเนินงานที่ได้ กำหนดแนวทางการเขียนรายงาน และร่วมกันดำเนินการจนได้รายงานการวิจัย โครงการฉบับสมบูรณ์

บทที่ 4

ผลการดำเนินงาน

การดำเนินงานโครงการวิจัยครั้งนี้ได้สรุปผลการดำเนินงานวิจัย โดยนำเสนอข้อมูลเพื่อตอบ
วัตถุประสงค์ทั้ง 4 ข้อ ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อทบทวนทุนเดิมกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

1.1 ภูมิปัญญาทอผ้าของชุมชน

1.2 การสืบค้นผู้รู้ ภูมิปัญญา วิธีการถ่ายทอดความรู้ของแต่ละคน การวิเคราะห์หลักพุท
ธธรรมที่แต่

ละคนใช้ในการถ่ายทอด สืบสาน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อทบทวน สถานการณ์ และปัจจัย/เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการทอผ้าฝ้าย
ของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ บ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

2.1 สถานการณ์ปัจจุบัน สาเหตุ เงื่อนไข ปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อการทอผ้าฝ้ายของบ้านหนอง
เจือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

2.2 สาเหตุ เงื่อนไข ปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อการทอผ้าฝ้ายของบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง
อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อหาแนวทางการพัฒนา การอนุรักษ์ และการสืบสานภูมิปัญญาการทอ
ผ้าฝ้าย ที่สอดคล้องกับหลักพุทธรธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ บ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่า
ซาง จังหวัดลำพูน

3.1 แนวทางการอนุรักษ์การพัฒนาและสืบสานภูมิปัญญาทอผ้าฝ้ายที่สอดคล้องกับหลักพุท
ธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

3.2 การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้ายทอมือ โรงเรียนบ้านหนองเจือก ตำบล
แม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อทบทวนทุนเดิมกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกตำบลแม่แรง อำเภopaซาง จังหวัดลำพูน

1.1 ข้อมูลพื้นฐานของตำบลแม่แรง บ้านหนองเจือก อำเภopaซาง จังหวัดลำพูน

ข้อมูลทางกายภาพ

ตำบลแม่แรง ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของที่ว่าการอำเภopaซาง ห่างจากที่ว่าการอำเภopaซาง

2 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อ ตำบลปากบ่อง อำเภopaซาง

ทิศใต้ ติดต่อ ตำบลมะกอก อำเภopaซาง

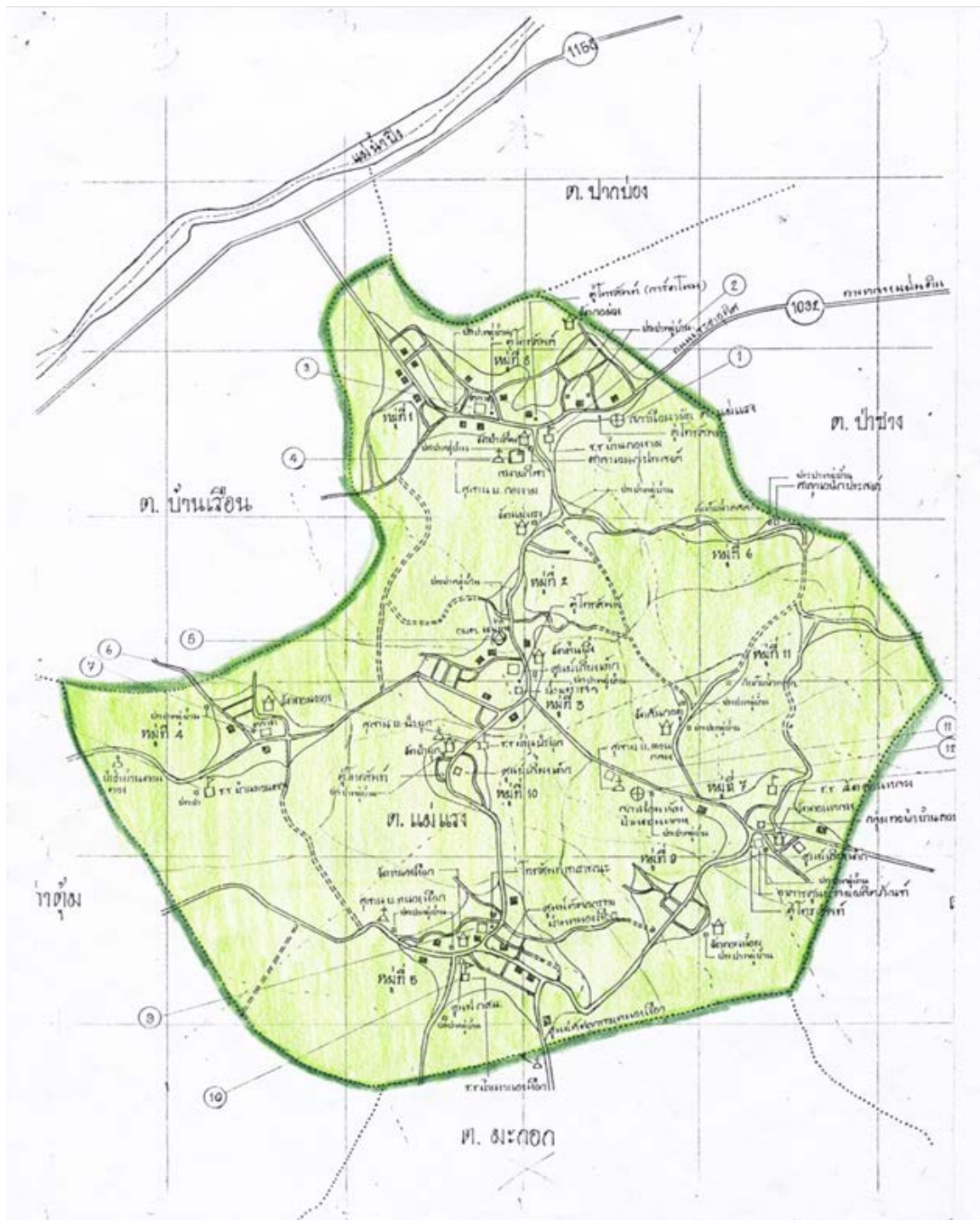
ทิศตะวันออก ติดต่อ ตำบลม่วงน้อย ตำบลpaซาง อำเภopaซาง

ทิศตะวันตก ติดต่อ ตำบลบ้านเรือน ตำบลท่าตุ้ม อำเภopaซาง

ตำบลแม่แรงมีการปกครองท้องถิ่นโดยเทศบาลตำบล มีจำนวน 11 หมู่บ้าน ดังนี้.

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	กำนัน * / ผู้ใหญ่บ้าน	
1	กองงาม	นายประจัน	จันทะวัง(กำนัน)
2	แม่แรง	นายเจษฎากร	เมฆโปธิ
3	คันผึ้ง	นายอรนนพ	จันทะวัง
4	คอนตอง	นายคำ	สุขะน้อย
5	หนองเจือก	นายมงคล	มูลชีพ
6	ป่าข่า	นายจรัส	โยริยะ
7	คอนหลวง	นายสุธา	วรรณมะกอก
8	ป่าเบาะ	นายมานพ	ชมพู่เทพ
9	คอนน้อย	นายพิเชษฐ์	ปราชเปรื่อง
10	ป่าบุก	นายสนั่น	สมจันทร
11	สันกอดู่	นายวิรัตน์	ศรีเยาว์เรือน

แผนที่ตำบลแม่แรง

สภาพภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศของตำบลแม่แรง เป็นพื้นที่ราบ เหมาะกับพื้นที่ทางการเกษตร
ตำบลแม่แรงไม่มีพื้นที่ป่าไม้

เส้นทางคมนาคม

เส้นทางหลักของอำเภอป่าซาง คือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 106 (ถนนสายลำพูน-ลี้)
เชื่อมต่อระหว่างตำบลแม่แรง ดังนี้.-

- สายที่ 1 ถนนสายกองงาม-หนองเงือก ซึ่งแยกจากถนนสายลำพูน-ลี้ ที่ตำบลป่าซาง
ผ่านหมู่ที่ 8, 1, 2, 3, 10, 5 ตำบลแม่แรง
- สายที่ 2 ถนนสายสะปึ่ง-บ้านคอนตอง เป็นถนนที่แยกจากถนนสายลำพูน-ลี้
ที่ตำบลม่วงน้อย ผ่านหมู่ที่ 7, 3, 4 ตำบลแม่แรง
- สายที่ 3 ถนนสายมะกอก-หนองเงือก เป็นถนนที่แยกจากถนนสายลำพูน-ลี้
ที่ตำบลมะกอก ถึงหมู่ที่ 5 ตำบลแม่แรง

ข้อมูลด้านสังคม

จำนวนประชากรและครัวเรือน

แหล่งข้อมูล. 1. ที่ทำการปกครองอำเภอป่าซาง 2. พัฒนาชุมชนอำเภอป่าซาง

หมู่ ที่	ชื่อบ้าน	ประชากร		ประชากรเกษตร		รายได้เฉลี่ย	รายได้ภาคเกษตร
		คน	ครัวเรือน	คน	ครัวเรือน	ต่อครัวเรือน	เฉลี่ยต่อครัวเรือน
1	กองงาม	1,060	360	447	185	45,675	34,256
2	แม่แรง	736	267	274	120	35,009	28,007
3	ต้นผึ้ง	370	123	143	73	37,193	27,895
4	คอนตอง	907	301	417	149	36,358	29,086
5	หนองเงือก	1,714	574	472	284	41,451	29,016
6	ป่าข่า	175	68	108	61	-	-
7	คอนหลวง	810	307	284	125	39,879	27,915
8	ป่าเบาะ	733	259	276	115	40,236	32,189
9	คอนน้อย	326	116	171	55	46,932	39,892
10	ป่าบุก	309	96	138	74	43,416	36,904
11	สันกอดู่	361	132	186	70	43,013	36,561
รวม		7,501	2,606	2,916	1,311	40,916	32,172

ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม อิทธิพลทางความคิด (ค่านิยม)

ประชาชนตำบลแม่แรง ได้รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีที่สำคัญ คือ ประเพณีทานข้าวใหม่ ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีทำบุญในเทศกาลเข้าพรรษา – ออกพรรษา ประเพณีลอยกระทง ประเพณีตานก๋วยสลาก ประเพณีทำบุญปอยหลวง ประเพณีทอดผ้าป่า เป็นต้น

ศาสนา ประชาชนตำบลแม่แรงนับถือศาสนาพุทธ มีวัดอยู่ 10 วัด ได้แก่ วัดป่าเหียง วัดแม่แรง วัดต้นผึ้ง วัดคอนตอง วัดหนองเจือก วัดคอนหลวง วัดกอม่วง วัดคอนน้อย วัดป่าบุก วัดป่าแดด

การศึกษา ด้านการศึกษาในตำบลแม่แรงมีโรงเรียนระดับชั้นประถมศึกษาที่สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาเขตที่ 1 จังหวัดลำพูน ทั้งหมด 5 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านกองงาม โรงเรียนบ้านคอนตอง โรงเรียนบ้านป่าบุก โรงเรียนบ้านหนองเจือก โรงเรียนวัดคอนหลวง

ผู้นำตามธรรมชาติ ได้แก่

1. เจ้าอาวาสแต่ละวัด โดยเฉพาะเจ้าอาวาสหากรูปใดมีพรรษามาก ๆ ประชาชนมักจะเรียกขานอย่างนอบน้อมว่า ครูบา
2. กำนัน หรือผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนในหมู่บ้านจะเรียกขานด้วยความเคารพว่า พ่อกำนัน พ่อหลวง
3. มัคทายก (อาจารย์วัด) ชาวบ้านมักจะเรียกด้วยความเคารพว่า อาจารย์ ปู่จารย์

การรวมตัวกันตามกลุ่มธรรมชาติ ได้แก่

กลุ่มหนุ่ม-สาว ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของคนหนุ่มคนสาวในหมู่บ้าน เพื่อทำกิจกรรมบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์เสริมสร้างความสามัคคีในหมู่คณะปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มหนุ่ม-สาวน้อยลง เพราะคนเหล่านี้มักจะไปเรียนหนังสือหรือทำงานอยู่ในตัวจังหวัดหรือต่างจังหวัดมากขึ้น

กลุ่มแม่บ้านหรือกลุ่มสตรี ก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่มารวมตัวกันเพื่อบำเพ็ญประโยชน์แก่ชุมชน เช่น งานวัด งานบวช หรือตามประเพณีของหมู่บ้านนั้น

องค์กรในชุมชน

ตำบลแม่แรงมีการบริหารในรูปแบบองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น คือ เทศบาลตำบลแม่แรงแม่แรง ที่ทำการตั้งอยู่ที่ หมู่ 2 ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

1.2 ภูมิปัญญาทอผ้าของชุมชน ทนุเดิมในด้านประวัติความเป็นมาของบ้านหนองเงือกและกลุ่มผ้าฝ้าย ทอมือบ้านหนองเงือก

ช่วงปี พ.ศ. 2348-2356 ผู้คนอพยพจากเมืองของประเทศพม่าเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำทางเขตอำเภอป่าซาง มีชาวยอง 5 ครอบครัวจากบ้านม่อน เมืองของพากันเข้ามาตั้งรกรากปักฐานอยู่ ณ บ้านหนองเงือกในปัจจุบัน โดย 3 ครอบครัวตั้งบ้านเรือนอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้านและตั้งชื่อว่า “บ้านม่อน” (ปัจจุบันรวมอยู่ใน “ค้อบ้านโน”) ตามชื่อหมู่บ้านเดิมของตนในเมืองของใน ช่วงแรกนั้น บ้านม่อนถือเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน มีการสร้าง “ใจบ้าน” ตามแบบพิธีคนของล้านนา อีก 1 ครอบครัวตั้งอยู่ที่บ้านรัวนา อยู่นอกบ้านทิศตะวันตกของวัด (ปัจจุบันเรียกว่า “ค้อป่ามะหุ้ง”) อีก 1 ครอบครัวตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกของวัดตรงบริเวณตลาดสดในปัจจุบัน (ปัจจุบันเรียกว่า “ค้อบ้านหลวง”) แต่เดิม 5 ครอบครัวต่างเรียกชื่อบ้านของตนตามที่ตั้งขึ้น ซึ่งแต่ละบ้านชื่อไม่เหมือนกัน

ถัดออกไปไม่กี่ไกลทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านมีหนองน้ำซึ่งมีน้ำไหลออกมาจากตาน้ำตลอดทั้งปี ชาวบ้านเรียกว่า “หนองออกรู” เป็นต้นกำเนิดของลำน้ำเหมืองชื่อ “น้ำเหมืองกลาง” จากคำบอกเล่าสืบต่อกันมา และตำนานในสมุดพับสากล่าวไว้ว่าบริเวณหนองน้ำแห่งนี้ มีเงือก (พญานาค) ตัวหนึ่งขนาดเท่าตัวคนมักผุดขึ้นมาและเคยดูดลากเอาวัวเป็นๆ ของชาวบ้านที่ปล่อยเลี้ยงไว้แถวนั้นจมหายลงไป ด้วยเหตุนี้ต่อมาบุคคลทั้ง 5 ครอบครัวจึงพร้อมใจกันเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ใหม่ว่า “บ้านบวเงือก” (บว แปลว่า หนอง) และเรียกอย่างเป็นทางการว่า “บ้านหนองเงือก”

บ้านหนองเงือก มีการสืบสานภูมิปัญญาในการทอผ้ามาตั้งแต่สมัย ปู่ ย่า ตา ยาย ถ่ายทอดกันมารุ่นต่อรุ่นเป็นเวลากว่า 200 ปี แต่อดีตการทอผ้ามีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้สวมใส่ เพียงอย่างเดียวฝ้ายที่นำมาถักทอ เป็นฝ้ายที่ปลูกขึ้นเอง โดยปลูกแซมในท้องไร่ปลายสวนซึ่งอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านออกไป ดอกฝ้ายที่เก็บถูกนำมาปั่นแยกเมล็ดออก ฟั่นเป็นเกลียวเป็นเส้น นวดด้วยแปรงด้ามเพื่อให้คงรูป นำเส้นฝ้ายมาทอเป็นผืนผ้าตัดเย็บด้วยมือเป็นเครื่องนุ่งห่มอย่างง่าย ๆ ลวดลายในการทอเป็นลายเส้น สีเส้นเป็นธรรมชาติตามสีของฝ้ายมีการย้อมสีให้สวยงามบ้างโดยใช้พืชพรรณไม้ที่หาได้ เช่น ต้นคราม เมื่อนำมาย้อมจะได้สีน้ำเงิน หรือที่เรียกว่า สีคราม ดันประคู้ จะได้สีแดง เป็นต้น ผ้าทอในระยะแรกจะไม่มีลวดลายมากนัก จะเป็นสีพื้นของฝ้าย หรือสีย้อมจะวัดดูดิบจากธรรมชาติ ซึ่งเกิดจากการทดลองนำวัตถุดิบจากธรรมชาติมาลองย้อมและได้สีเส้นที่แตกต่างกันตามวัตถุดิบที่นำมาใช้ ต่อมาได้มีการทอ ลวดลายโดยการสังเกตสิ่งแวดล้อมรอบตัว เช่น ดอกไม้ สัตว์เลี้ยง เครื่องใช้ไม้สอยในครัวเรือน เป็นต้น มีการลองผิดลองถูกในการทอให้เป็นลวดลายบนผืนผ้า จนกลายเป็นลวดลายที่สวยงาม และนำมาตัดเป็นเครื่องนุ่งห่มเพื่อสวมใส่อวดลวดลายในหมู่บ้านและงานประเพณีท้องถิ่น นอกจากผ้าทอที่ถักทอสวมใส่กันทั่วไปแล้วชาวบ้านยังทอผ้าเพื่อถวายให้พระสงฆ์เพื่อใช้และสวมใส่ เช่น การทอผ้าห่มองค์พระประธาน การทอผ้าไตรจีวร สะบง อังสะ รัศประคด สายคล้องบาตร อาสนะ การทอตุ่งเพื่อใช้

ในประเพณีทางพุทธศาสนาเป็นต้น ผู้ทอจะมี ความอดทน มุมานะและมีความตั้งใจในการทอเพื่อถวายแก่พระสงฆ์ เป็นการสร้างบุญสร้างกุศลตามความเชื่อที่สืบทอดกันมา ประเพณีที่เกี่ยวข้องระหว่างผ้าทอกับความเชื่อทางพุทธศาสนา ได้แก่ งานจุลกฐิน เป็นงานที่ต้องใช้ความสามัคคีของชาวบ้านในชุมชนเป็นจำนวนมากในการทอผ้าด้วยมือให้เสร็จภายในวันเดียว เพื่อถวายพระสงฆ์กรานกฐินให้เสร็จภายในเวลาที่กำหนด โบราณจึงถือกันว่าการทำจุลกฐินจะได้านิสงส์อย่างมาก

การทอผ้าของชาวบ้านหนองเงือกเริ่มแปรเปลี่ยนกลายมาเป็นอาชีพของสตรี ในหมู่บ้านนับย้อนหลังไปได้ประมาณ 70 ปีมาแล้ว จากคำบอกเล่า ของยายศรี ขาวดา วัย 96 ปี หญิงชราอายุยืนที่สุดในหมู่บ้านที่ยังมีชีวิตอยู่เล่าว่า เมื่อครั้งที่ยังเป็นหญิงสาวในวัยประมาณ 19 – 20 ปี ได้ออกเดินทางไปรับฝ้ายจากท่าน้ำในตำบลริมปิง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 15 กิโลเมตร การเดินทางในสมัยนั้น เป็นการเดินเท้าไปตามทางเกวียนใช้เวลาตั้งแต่เช้าจรดเย็น เมื่อไปถึงแม่น้ำปิงซึ่งเป็นลำน้ำกั้นระหว่างอำเภอป่าซางและอำเภอเมืองต้องนั่งเรือข้ามฟากไปอีกต่อหนึ่ง เมื่อไปถึงจะมีชาวบ้านในละแวกนั้นรวมทั้งพ่อค้าจากตัวเมือลำพูนนำฝ้ายมาส่งให้ เมื่อได้ฝ้ายมากพอสมควรแล้วจะใส่กระบุงที่นำติดตัวไปเดินทางกลับหมู่บ้านเพื่อทำการทอโดยกำหนดนัดหมายวันที่จะนำผ้าทอมาส่งให้ผู้ว่าจ้าง ณ สถานที่เดิม ระยะเวลาในการทอแต่ละครั้งประมาณ 15 – 30 วัน ลูกค้าส่วนใหญ่สั่งทอผ้าถุงและผ้าพื้นเป็นจิ้น สำหรับนำไปตัดเสื้อกางเกง การทอผ้าถุงจะทอเป็นลายเส้น /แซงอย่างง่าย ๆ สอดด้วยด้ายสี ลายที่ได้รับความนิยมสูงสุดได้แก่ลายสามฮ้อย (สามรอย) เป็นลายเส้น 3 เส้นสลับกันพื้นสีเป็นระยะๆ ค่าทอที่ได้รับเป็นเหรียญ(สตางค์แดง) มีรูตรงกลางซึ่งผู้บอกเล่าจำค่าจ้างไม่ได้แต่บอกได้ว่าเป็นอาชีพที่มีรายได้ เป็นที่น่าพอใจในสมัยนั้น

ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2487 ในตัวอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนมีโรงงานทอผ้าเกิดขึ้นได้มีการจ้างแรงงานจากหมู่บ้านต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียงไปเป็นคนงานทอผ้า สตรีในหมู่บ้านหนองเงือกเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้ไปรับจ้างทอผ้าแต่เป็นการไปรับฝ้ายกลับมาทอในหมู่บ้าน เมื่อทอเสร็จจะนำไปส่งให้แก่โรงงานและรับงานใหม่กลับมา การรับจ้างในลักษณะนี้ทำต่อเนื่องมาเป็นเวลากว่า 20 ปี สตรีแทบทุกคนมีอาชีพเสริมจากการเกษตรด้วยการรับจ้างทอผ้า จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2507 ได้เริ่มมีการทอผ้าปูที่นอนจำหน่ายภายในหมู่บ้านโดยผู้ที่รับจ้างใช้เวลาวาง ผ้าปูที่นอนในขณะนั้นมีขนาดเล็กเท่าขนาดของกื่อทอผ้า เมื่อทอแล้วได้ขนาดกว้างประมาณ 1 เมตร ฝ้ายที่ใช้ทอเส้นยืนซื้อจากร้านค้าในอำเภอป่าซาง ฝ้ายเส้นพุ่งเป็นฝ้ายที่ปั่นเอง ผ้าปูที่นอนในสมัยนั้นจะมีสีขาวมีลวดลายสีแดงตรงชายผ้าเป็น รูปช้าง รูปม้า รูปดอกจันทน์ ราคาผืนละ 14 บาท

จากการไปรับจ้างทอผ้าในอำเภอป่าซางทำให้ผู้รับจ้างบางคนเริ่มมองเห็นช่องทางในการผลิตเพื่อจำหน่าย อาศัยความรู้ ความชำนาญที่มีอยู่เป็นทุนเดิมผสมผสานกับสิ่งที่ได้พบเห็นการทำธุรกิจจากเจ้าของร้านค้า ผู้ประกอบการที่เป็นนายจ้างทำให้นางอุดม คำดี (ป้าดม) มีแนวคิดที่จะเปิดโรงงานทอผ้าขึ้นในหมู่บ้านเพื่อผลิตและจำหน่าย เริ่มแรกในปี 2517 ได้ทดลองทอถุงย่าม และเทปแต่งเสื้อส่ง

ขายให้ร้านค้าในจังหวัดเชียงใหม่ สามารถทำ รายได้เป็นกอบเป็นกำมากกว่าการเป็นเพียงลูกจ้างรับทอผ้า จึงได้ขยายกิจการเพิ่มขึ้นโดยจ้างชาวบ้านที่เคยออกไปทอผ้าในอำเภอป่าซางมาทอผ้าให้จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2527 เจ้าหน้าที่ของรัฐ (เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอป่าซาง) เข้าไปให้คำแนะนำ สนับสนุนกลุ่มในเรื่องของเงินทุน วัสดุ อุปกรณ์ ได้มีการพัฒนาการผลิตผ้าทอภายในหมู่บ้านเพิ่มขึ้นหลากหลายรูปแบบและมีการสั่งซื้อผลิตภัณฑ์ในรูปแบบอื่นจากลูกค้า จึงมีการผลิตสินค้าจากผ้าทอเพิ่มขึ้นโดยเน้นเป็นของใช้ เช่น ผ้าคลุมเตียง พรมเช็ดเท้า ผ้าปูโต๊ะ เป็นต้น ตลาดใหญ่ในขณะนั้นที่สั่งซื้อสินค้าไปจำหน่าย ได้แก่ ตลาดในท่งบาร์ชาจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อผ้าทอของหมู่บ้านหนองเงือกได้รับความนิยม มีผู้สั่งซื้อสามารถจำหน่ายได้มากขึ้น จึงมีผู้สนใจผลิตผ้าทอจำหน่ายเพิ่มขึ้นอีกหลายรายและได้มีการก่อตั้งเป็นกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกขึ้น สตรีในหมู่บ้านยิดอาชีพอทผ้าเป็นอาชีพหลักทั้งเป็นเจ้าของกิจการเองเข้าร่วมกลุ่มฯ และรับจ้างทอผ้าให้แก่ผู้ประกอบการในหมู่บ้าน

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า การทอผ้าเป็นทักษะที่ได้รับการถ่ายทอดมีการสั่งสมกันมีเป็นเวลากว่าร้อยปี ฝีมือในการทอผ้าของสตรีบ้านหนองเงือกจึงไม่เป็นรองใคร รวมทั้งได้มีการคิดค้นผลิตภัณฑ์ที่มีลวดลาย สีสดใหม่ ๆ เป็นไปตามความต้องการของตลาดทำให้บ้านหนองเงือกกลายเป็นหมู่บ้านหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงของจังหวัดลำพูน และในปี 2546 เมื่อมีการคัดสรรสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ดีเด่น กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก โดยมีนางชื่นชม สุขร่องช้าง เป็นประธาน ได้นำผ้าปูโต๊ะที่ผลิตจากผ้าฝ้ายทอมือเข้าร่วมการคัดสรรได้รับคัดเลือกเป็นสินค้า 4 ดาวในระดับจังหวัด

การทอผ้าของบ้านหนองเงือกมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด จากการทอเพื่อใช้ในครัวเรือนการรับจ้างทอจนกระทั่งกลายมาเป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้ของคนในชุมชน ในปัจจุบันผ้าทอบ้านหนองเงือกยังมีการรักษาความเป็นเอกลักษณ์ที่เคยทำอย่างสม่ำเสมอแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง แต่เป็นการคิดค้นขึ้นใหม่ด้วยภูมิปัญญาของคนในชุมชน ไม่ได้ลอกเลียนแบบจากท้องถิ่นอื่น ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอของบ้านหนองเงือกรวมทั้งผ้าปูโต๊ะ เป็นการทอจากฝีมือของคนในหมู่บ้านอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอ ล้วนแล้วแต่ประดิษฐ์ด้วยฝีมือของคนในหมู่บ้านไม่ว่าจะเป็นกีมือ(กี่ปั่นเมือง) ที่สืบทอดกันมาแต่ครั้งสมัยโบราณหรือกี่กระตุกที่สร้างขึ้นใหม่ อุปกรณ์ส่วนประกอบต่างๆ เช่น ฟืม บ่าหลุก ฯลฯ ในทุกขั้นตอนของการทอผ้าจึงมาจากภูมิปัญญาที่คนในชุมชนมีอยู่แล้วถ่ายทอดสู่กันมารุ่นต่อรุ่น จนถึงปัจจุบันอย่างแท้จริง แม้กาลเวลาจะผ่านมานานการกล่าวขานถึงการทอผ้าของหมู่บ้านหนองเงือกสามารถยืนยันได้จากประวัติของหมู่บ้านซึ่งเป็นเหมือนนิทานพื้นบ้านเล่าต่อกันมาแต่โบราณว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านแห่งนี้เป็นคนเมืองของอพยพมาจากแคว้นสิบสองปันนามาอาศัยอยู่บ้านเวียงของ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูนต่อมาได้อพยพมาอยู่ในเขตอำเภอป่าซาง ใกล้บริเวณหนองน้ำขนาดใหญ่ หนองน้ำแห่งนี้มีบริเวณกว้างพื้นที่ขนาด 2 ไร่กว่า มีน้ำไหลออกมาจากภู(ตาน้ำ) ตลอดปี น้ำจากหนองน้ำไหลผ่านไปตามหมู่บ้านต่างๆ หลายหมู่บ้านที่หนองน้ำมี

สัตว์ชนิดหนึ่งที่เข้าใจกันว่าเป็นเงือกมีหัวสีแดง โผล่มาให้ชาวบ้านเห็นเสมอ จึงเรียกหนองน้ำแห่งนี้ว่าหนองเงือกและใช้เป็นชื่อหมู่บ้านสืบมาและยังมีเรื่องเล่าสืบเนื่องกันมาอีกว่า มีหญิงสาวแปลกหน้าจากหมู่บ้านจูงลูกน้อยไปขอยืมฟืมทอผ้าจากบ้านเหล่าซึ่งอยู่ต่างตำบล บอกว่าจะนำเอามาทอผ้าที่หนองเงือกมีคนสงสัยแอบตามมา หญิงคนดังกล่าว เมื่อมาถึงหนองน้ำได้หายตัวไป ในปัจจุบันยังมีคนบอกเล่าว่าในคืนเดือนเพ็ญจะได้ยินเสียงทอผ้าดังมาจากหนองน้ำและในปีน้ำมากจนท่วมหนองน้ำจะมีเสียงร้องของผู้หญิงดังมาให้ได้ยิน บริเวณหนองน้ำจึงถือเป็นเสมือนสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้านที่ผู้คนให้ความเคารพยำเกรงไม่กล้าเข้าไปล่วงล้ำ ทำให้ยังคงมีต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่เดิม เป็นสถานที่ให้ความร่มเย็นในหมู่บ้าน จากเรื่องราวดังกล่าวทำให้คนในหมู่บ้านมีความเชื่อว่าการทอผ้า เป็นสิ่งที่สืบทอดกันมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านจนกลายเป็นวิถีชีวิตที่แยกกันไม่ออกและจะยังคงสืบสาน ส่งทอดต่อไป ถึงแม้การสืบทอดภูมิปัญญาในด้านการทอผ้าในอดีตจะต่างจากในปัจจุบันก็ตาม ในอดีตไม่ได้มีการสอนการทอผ้าให้แก่ลูกหลาน เมื่อถามคนรุ่นหลังเรียนรู้การทอผ้ามาได้อย่างไรคำตอบที่ได้รับเป็นไปในทำนองเดียวกันนั่นคือเห็นแม่ / ย่า / ยาย ทอผ้าตั้งแต่จำความได้ทุกเมื่อเชิ่ววัน เด็กในสมัยโบราณเมื่อผู้ใหญ่หยุดทอผ้า (ลงจากกี่) เด็กจะแอบเข้าก่ทอผ้าต่อทันที หญิงสาวในสมัยก่อนส่วนใหญ่ไม่เคยมีความคิดว่าตนเองต้องเรียนหนังสือและหางานอื่นทำ แต่จุดมุ่งหมายของอนาคตก็ต้องหัดทอผ้าให้ได้ ให้เป็นเพื่อยึดเป็นอาชีพเลี้ยงตนเอง เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปลูกหลานของคนในชุมชนแม้ยังคงเห็นการทอผ้าอยู่ตลอดแต่ไม่มีความสนใจที่จะเรียนรู้การทอผ้าเนื่องจากมีกิจกรรมอื่นให้ทำในยามว่างเว้นจากการเรียน ดังนั้นในปัจจุบันบ้านหนองเงือกจึงมีการสอนการทอผ้าให้แก่เด็กนักเรียนในโรงเรียนโดยสมาชิกกลุ่มทอผ้าจะหมุนเวียนกันไปสอนตามชั่วโมงกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดให้ภายใต้ความหวังว่าหากการทอผ้าสามารถยึดเป็นอาชีพที่มีรายได้ดีในอนาคตอย่างเช่นที่เป็นอยู่เยาวชนรุ่นหลังจะยังคงสนใจสืบทอดอาชีพนี้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน

ปัจจุบัน บ้านหนองเงือกเป็นหมู่บ้านหนึ่งใน 11 หมู่บ้านที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบของเทศบาลตำบลแม่แรง บ้านหนองเงือกประกอบด้วยค้อบ้านย่อย (หมวดหรือป้อกบ้าน) 7 ค้อ ได้แก่ 1. ค้อบ้านเหนือ 2. ค้อบ้านสน 3. ค้อบ้านหลวง 4. ค้อบ้านใน 5. ค้อบ้านป่ามะหุ่งเหนือ 6. ค้อบ้านป่ามะหุ่งใต้ 7. ค้อบ้านป่าคา เป็นแหล่งทอผ้าฝ้ายที่สำคัญของจังหวัดลำพูน พื้นที่ส่วนใหญ่ของหมู่บ้านเป็นที่ราบลุ่ม เหมาะแก่การทำการเกษตร ปลูกข้าว สวนไม้ผล เลี้ยงสัตว์ อาชีพที่สำคัญในหมู่บ้าน ได้แก่ ทอผ้าฝ้ายแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้าย ไม้แกะสลัก รองเท้าจากยางรถยนต์ โรงงานทำถุงพลาสติก

กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก

สถานที่ตั้ง 15 หมู่ 5 บ้านหนองเงือก ตำบลป่าซาง อำเภอแม่แรง จังหวัดลำพูน

แผนที่ตั้งกลุ่มผ้าฝ้ายมือบ้านหนองเงือก

ประวัติความเป็นมาของกลุ่ม

แต่เดิมอำเภอป่าซางเป็นอำเภอที่มีชื่อเสียงเกี่ยวกับผ้าฝ้ายทอมือ ผู้คนที่สัญจรไปมาก็ต้องซื้อเป็นของติดไม้ติดมือกลับไป ทำให้มีโรงงานร้านค้าจำหน่ายผ้าฝ้ายเกิดขึ้นหลายแห่ง บ้านหนองเงือกเป็นแหล่งผลิตผ้าทอมือที่สำคัญที่ส่งไปขายยังตัวอำเภอป่าซาง ดังนั้นจึงมีผู้ประกอบการมาจ้างให้คนในหมู่บ้านเป็นผู้ผลิตและส่งไปขายต่อผ่านผู้ประกอบการภายในหมู่บ้านซึ่งมีอาชีพทอผ้าเป็นอาชีพดั้งเดิมอยู่แล้ว จากการใช้เวลาที่เหลือจากการทำการเกษตร และถ่ายทอดมาเรื่อยๆ จนถึงรุ่นปัจจุบัน

การรวมกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือนั้นเริ่มจากกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ของหมู่บ้าน คือ สมาชิกในหมู่บ้านมาร่วมกันออมทรัพย์ เมื่อมารวมกันในหลายๆ กลุ่ม หลายอาชีพ หลังจากทีออมมานานประมาณ 4-5 เดือน เริ่มเห็นร่วมกันว่าในกลุ่มออมทรัพย์ไม่มีกิจกรรมอื่นๆ นอกจากการออมอย่างเดียว ประกอบกับทางราชการมีเจ้าหน้าที่แนะนำเกี่ยวกับกลุ่มที่เป็นวิชาชีพ สมาชิกในกลุ่มจึงคิดร่วมกัน รวมกลุ่มที่ทำอาชีพเดียวกันออกมา และแยกตัวออกเป็นกลุ่มต่างๆ 12 กลุ่ม เช่น กลุ่มทอผ้า กลุ่มเกษตรกรรม กลุ่มเลี้ยงวัว เป็นต้น เพื่อที่เวลาทางราชการสนับสนุนจะได้เป็นกลุ่มของตัวเองที่มีการคิดและจัดการโดยสมาชิกในกลุ่ม ซึ่งผู้ที่ร่วมกันคิดแยกตัวออกมาก็เป็นสมาชิกในสหกรณ์ออมทรัพย์นั่นเอง แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มทอผ้าก็ยังเป็นเครือข่ายของกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์

หลังจากแยกตัวออกมาเป็นกลุ่มทอผ้าแล้ว เมื่อต้นปี 2542 กลุ่มทอผ้าได้เสนอนโยบายกับภาครัฐ ซึ่งในช่วงนั้นมีโครงการตามพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทางกลุ่มจึงทำเรื่องส่งไปที่อำเภอเพื่อขอตั้งกลุ่มขึ้นมาใหม่ ซึ่งเป็นกลุ่มทอผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกจนถึงปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ของกลุ่ม

วัตถุประสงค์ที่ก่อตั้งกลุ่ม จากเดิมที่ชาวบ้านในบ้านหนองเงือกเป็นผู้ที่รับจ้างทอผ้ามีรายได้ไม่แน่นอน ไม่เพียงพอกับรายจ่ายในครอบครัว เนื่องจากต้องผ่านผู้ค้าคนกลางไปจำหน่ายที่ตัวอำเภอป่าซาง กลุ่มทอผ้าจึงประชุมลงความเห็นกันเกี่ยวกับการรวมกลุ่ม เห็นว่าการทำงานที่เป็นอยู่เดิมมีเพียงการรับจ้างทอผ้าให้ผู้ประกอบการรายได้น้อย หากสามารถรวมกลุ่มได้เอง ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตออกมาก็จะสามารถจำหน่ายได้เอง รายได้ก็จะเพิ่มขึ้น การรวมกลุ่มจะทำให้มีงานทำ อีกทั้งผลดีที่ตามมาคือการได้รับสนับสนุนจากทางราชการที่เข้ามาแนะนำข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการผลิตต่อไป

การแต่งตั้งคณะกรรมการกลุ่ม

คณะกรรมการหน้าที่ต่างๆ เป็นการเลือกขึ้นมาจากสมาชิกจำนวน 21 คน โดยมีการประชุมใหญ่ทุก 6 เดือน ประชุมย่อยทุก 3 เดือน และหากมีวาระด่วนทางกลุ่มสามารถเรียกประชุมได้ เมื่อถึง

กำหนดทำหน้าที่ 1 ปี ก็จะมีประชุมกันว่า ผู้ทำหน้าที่ใดไม่สามารถทำได้หรือต้องการจะเปลี่ยนตัว ก็สามารถเลือกได้

สมาชิกกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก

ที่	ชื่อ - สกุล	อายุ	การศึกษา	อาชีพ	ตำแหน่ง	ทำ ขาย	ทำ โชว์	ทำใส่ ประจำ
1	นางชื่นชม สุขรื่องช้าง	62	ป.6	ทอผ้า	ประธานกลุ่ม	✓	✓	✓
2	นางพองจันทร์ สุทธิพงษ์	46	ป.6	ค้าขาย	รองประธาน	✓		✓
3	นางสาวพัฒนา พงษ์ดา	53	ป.6	ทำสวน	เลขานุการ	✓	✓	✓
4	นางสาวอำพร อุ่นอินตะ	53	ปวช.	ทำสวน	เหรัญญิก	✓		✓
5	นางวันเพ็ญ ศรีกอก	56	ป.4	ค้าขาย	ฝ่ายจัดซื้อ ตลาด	✓	✓	✓
6	นางสุพิน วัชรียง	58	ป.4	ค้าขาย	ฝ่ายผลิต	✓		✓
7	นางเพลินจิตร์ ศรีกอก	47	ป.4	เจ้าหน้าที่ อบต.	ฝ่ายตลาด			✓
8	นางจันทร์หอม ขาวอินทร์	75	ป.4	ทำสวน	ฝ่ายออกแบบ	✓		✓
9	นางเกียงคำ รัตนพงษ์	59	ป.4	รับจ้าง	ฝ่ายตรวจสอบ	✓		✓
10	นางบุปผา สิทธิบัว	51	ป.7	ทำสวน	สมาชิก	✓		✓
11	นางพิสมัย จันทร์ศิริ	52	ป.4	รับจ้าง	สมาชิก	✓		✓
12	นายสมศักดิ์ จินา	47	ม.3	ทำสวน	สมาชิก	✓		✓
13	นางนิตยา คำสุข	45	ป.4	ค้าขาย	สมาชิก	✓		✓
14	นางลัดดา จอมวงศ์	65	ป.4	ทำนา	สมาชิก	✓		✓
15	นางวันเพ็ญ มหาวัน	51	ป.4	ทำสวน	สมาชิก	✓		✓
16	นางบุญทอง มูลชีพ	60	ม.3	ทำสวน	สมาชิก	✓		✓
17	นางศรีนวล จอมจันทร์ ของ	62	ป.4	ทำสวน	สมาชิก	✓		✓
18	นางสาวอำพร อุ่นอินตะ	53	ป.4	ทำนา	สมาชิก	✓	✓	✓
19	นางวงเดือน โป่งใจ	55	ป.4	ทำสวน	สมาชิก	✓		✓
20	นายมงคล มูลชีพ	59	ป.4	ผู้ใหญ่บ้าน	สมาชิก			✓
21	นางบัวผาย หล้าตะนะ	71	ป.4	ทอผ้า	สมาชิก	✓		✓

จากข้อมูลสมาชิกกลุ่มดังกล่าว กลุ่มผ้า ฝ้ายทอมือ เป็นการรวมกลุ่มของชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีความรู้ความสามารถในการทอผ้าฝ้าย และต้องการมีรายได้เสริมให้กับครอบครัว โดยมีนางชื่นชม สุขร่งช้าง เป็นประธานกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม จะใช้เวลาว่างหลังจากการทำเกษตรหรือหลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรมาทอผ้า สมาชิกทุกคนเล็งเห็นถึงความสำคัญของภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมา ส่งผลให้สมาชิกในกลุ่มมีรายได้เสริมจากการทอผ้าเพื่อจำหน่าย และสวมใส่ในชีวิตประจำวัน โดยใช้ความรู้ที่ได้รับการสืบทอดจากรุ่นพ่อแม่ สมาชิกในกลุ่มจะได้รับมอบหมายหน้าที่แตกต่างกันไปเพื่อความคล่องตัวในการบริหารจัดการกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกเป็นกลุ่มทอผ้ากลุ่มเดียวในตำบลแม่แรงที่ยังใช้วิธีการทอแบบดั้งเดิมและการย้อมสีที่ใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ ร่วมกันออกแบบผลิตภัณฑ์ มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์เพื่อการจำหน่ายอีกหลายประเภท เช่น ปลอกหมอน กระเป๋า เสื้อผ้าบุรุษและสตรี ผ้าพันคอ เป็นต้น เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า

ประมาณการต้นทุนการผลิต และ ผลตอบแทนกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก (ต่อปี)

รายการ	จำนวนเงิน(บาท)	ร้อยละ
จำนวนหน่วยที่ผลิตได้ 4,200.00 เมตร		
รายได้ต่อปี (เฉลี่ยเมตรละ 110.00 บาท)	462,000.00	
ต้นทุนการผลิต		
1. วัตถุดิบ		
1.1 เส้นฝ้าย	131,250.00	48.79
รวมวัตถุดิบ	131,250.00	48.79
2. ค่าแรงงานทางตรง		
2.1 การทำความสะอาดเส้นฝ้าย	7,210.00	2.68
2.2 การย้อมสีเส้นฝ้าย	31,500.00	11.71
2.3 การทอ	84,000.00	31.23
รวมค่าแรงทางตรง	122,710.00	45.62
3. ค่าใช้จ่ายในการผลิต		
3.1 ค่าใช้จ่ายในการผลิตผันแปร		
- สี	1,050.00	0.39
- น้ำ	500.00	0.19
- ถ่าน	7,000.00	2.60

รายการ	จำนวนเงิน(บาท)	ร้อยละ
รวมค่าใช้จ่ายในการผลิตผืนแปร	8,550.00	3.18
3.2 ค่าใช้จ่ายในการผลิตคงที่		
- ค่าเสื่อมราคากี่	4,000.00	1.49
- ค่าเสื่อมราคาหม้อต้มน้ำ	2,500.00	0.93
รวมค่าใช้จ่ายในการผลิตคงที่	6,500.00	2.42
รวมค่าใช้จ่ายในการผลิต	15,050.00	5.60
รวมต้นทุนการผลิตทั้งสิ้น (เฉลี่ยเมตรละ 64.05 บาท)	269,010.00	100.00
กำไรขั้นต้น (เฉลี่ยเมตรละ 45.95 บาท)	192,990.00	
ค่าใช้จ่ายในการขายและบริหาร		
- ค่าไฟฟ้า	17,030.00	78.01
- ค่าขนส่ง	4,800.00	21.99
รวมค่าใช้จ่ายในการขายและบริหาร	21,830.00	100.00
กำไรสุทธิต่อปี (เฉลี่ยเมตรละ 40.75 บาท)	171,160.00	
ผลตอบแทน		
1. อัตราผลตอบแทนจากการลงทุน		71.74
2. อัตรากำไรสุทธิต่อยอดขาย		37.05

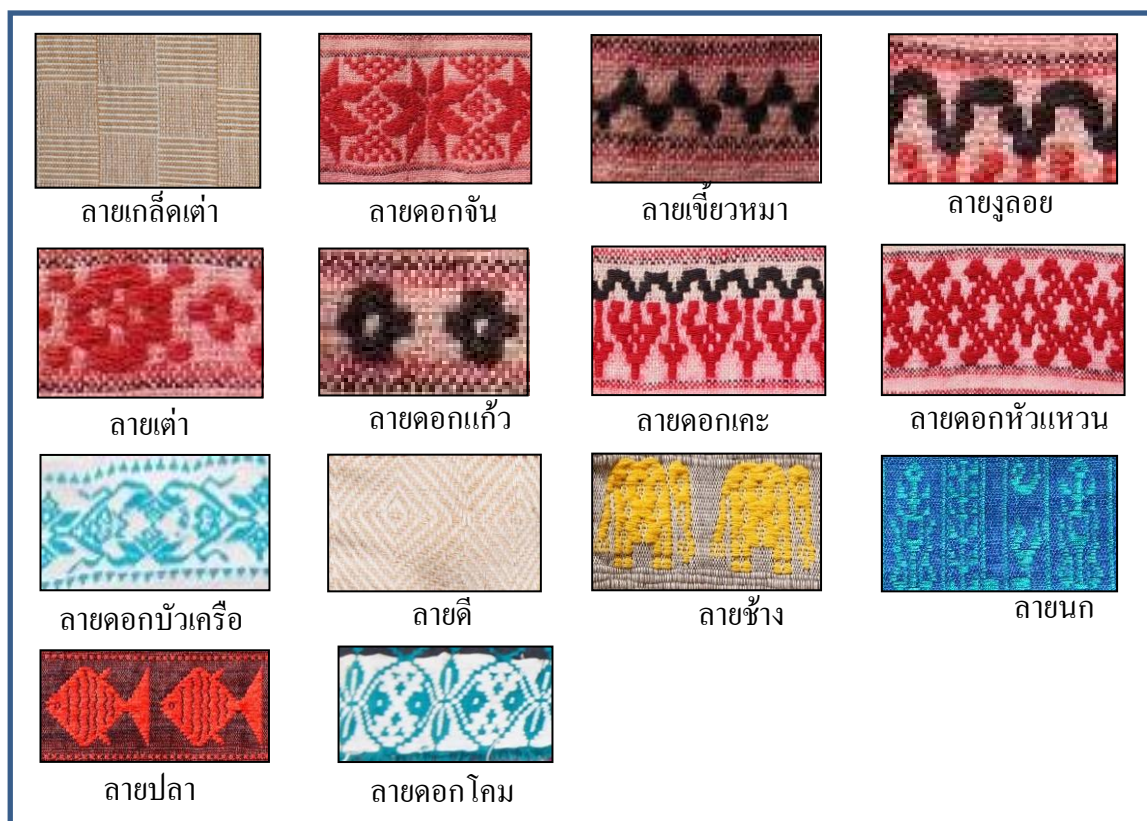
จากกระบวนการทบทวนรวบรวมภูมิปัญญาของชุมชน ทำให้ทีมวิจัยได้ศึกษาค้นคว้า พบว่าชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถในการทอผ้ามีจำนวนลดน้อยลงเนื่องจากสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ประกอบกับวัฒนธรรมของชุมชนเมื่อช่างทอเสียชีวิตลงผ้าที่ทอจะถูกเผาไปกับช่างทอผู้นั้น ทำให้ผ้าฝ้ายและลวดลายโบราณบางส่วนได้สูญหายไป คงเหลือลวดลายโบราณเพียงไม่กี่ลายที่ยังคงอยู่แต่ไม่ได้มีการนำมาฟื้นฟู เพื่อให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของชุมชน โครงการวิจัยนี้ร่วมกับกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกทำการรื้อฟื้น ฟื้นฟู และอนุรักษ์ลวดลายโบราณที่ยังคงเหลือ นำกลับมาทอใหม่ ทำให้ลวดลายโบราณถูกรื้อฟื้นขึ้นมาและปรากฏอยู่ที่ชายผ้าถุง อีกทั้งนำลวดลายมาประยุกต์ให้เกิดความแตกต่างจากลวดลายดั้งเดิมที่มีอยู่แล้วให้หลากหลายมากขึ้น

ลวดลายโบราณ ลวดลายประยุกต์ และ ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ

กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกมีการคิดค้นลวดลายผ้าที่ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนได้คิดค้นขึ้นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่มีความสวยงาม แต่มีบางลวดลายที่สูญหายไปกับกาลเวลาและภูมิ

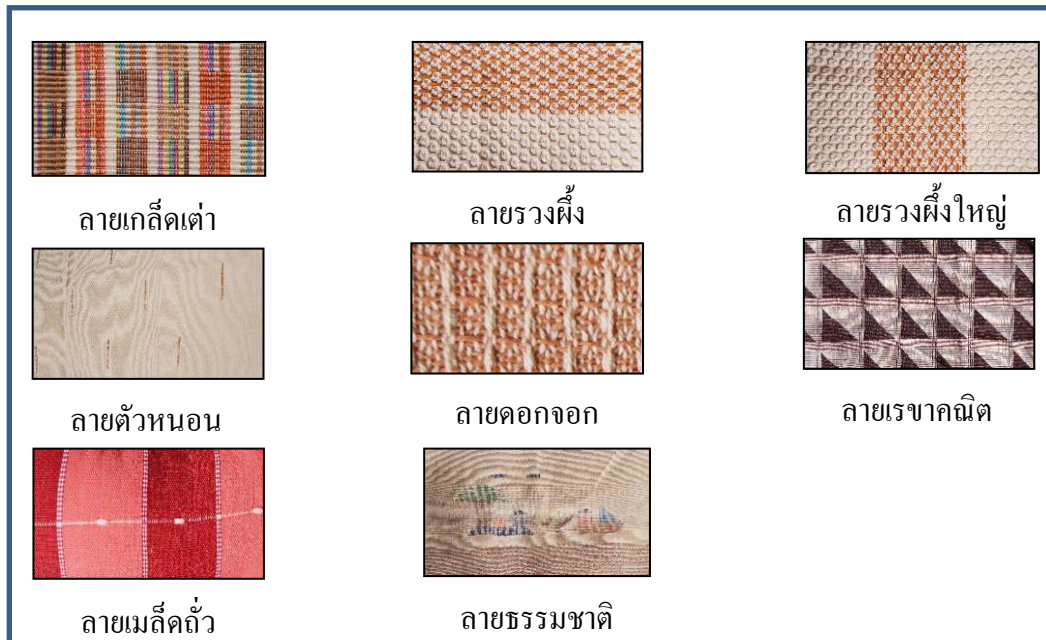
ปัญญาดั้งเดิม บางลวดลายก็ยังคงมีอยู่แต่ขาดการ สืบสานนำมาใช้อย่างต่อเนื่อง จากการสอบถาม ค้นหาลวดลายเท่าที่สามารถค้นหาได้ จะทำการแบ่งอายุของลวดลายออกเป็นสองช่วง คือ ลวดลายที่มีการคิดค้นและนำมาทอที่มีอายุมากกว่า 80 ปีขึ้นไป เรียกว่า ลวดลายดั้งเดิม และลวดลายที่มีการคิดค้น และนำมาทอที่มีอายุน้อยกว่า 80 ปีลงมา เรียกว่า ลวดลายประยุกต์

จากการศึกษาค้นคว้าประวัติของชุมชน ไม่มีการกล่าวถึงวิธีการทอผ้า และความเป็นมาของ ลวดลายโบราณ มีเพียงการบอกเล่าสืบต่อกันมา ไม่สามารถสืบค้นหาผู้คิดค้นลวดลายโบราณคนแรก ได้ และการถ่ายทอดความรู้การทอผ้า เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน การทอผ้าตามการสั่งสอนของบุพการี โดยใช้วิธีการจดจำ ลวดลายดั้งเดิม เป็นลวดลายที่เกิดจากการสังเกตสิ่งต่างๆ รอบตัว หรือภาพวาด แล้วนำมาเป็นตัวอย่างในการทดลองทำลวดลายขึ้นบนผืนผ้าฝ้าย ซึ่งการทอแต่ละลายจะใช้เวลา ก่อนข้างนาน แต่จะมีความสวยงามอ่อนช้อยเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ลวดลายดั้งเดิมส่วนใหญ่ผู้ทอจะ ทอเพื่อให้เกิดความสวยงามของผ้าที่ตนสวมใส่มากกว่าที่จะทอเพื่อจำหน่าย ลวดลายดั้งเดิมบางลายได้ หายสาบสูญไปกับกาลเวลาและภูมิปัญญาดั้งเดิม เนื่องจากไม่มีผู้สืบทอดและไม่มีการจดบันทึกไว้เป็น ลายลักษณ์อักษร ลวดลายดั้งเดิมที่สามารถรวบรวมได้มีทั้งสิ้น 14 ลาย ได้แก่ ลายเกล็ดเต่า ลายดอกจัน ลายเขี้ยวหมา ลายงูลอย ลายเต่า ลายดอกแก้ว ลายดอกกะหล่ำ ลายดอกหัวแหวน ลายดอกบัวเครือ ลายดี ลายช้าง ลายนก ลายปลา และลายบัวโคม (ภาพประกอบที่ 1)

ภาพประกอบที่ 1 ลวดลายดั้งเดิม

ลวดลายประยุกต์ เป็นลวดลายที่นำเอา ลวดลายดั้งเดิมมาดัดแปลงเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย และความต้องการของตลาด และมีการคิดค้นลวดลายใหม่ๆ ที่เรียบง่าย ใช้เวลาในการทอสั้น สามารถทอให้เต็มผืนผ้าได้ ลวดลายประยุกต์ที่สามารถรวบรวมได้มีทั้งสิ้น 8 ลาย ได้แก่ ลายเกล็ดเต่าประยุกต์ ลายรวงผึ้ง ลายรวงผึ้งใหญ่ ลายตัวหนอน ลายดอกจอก ลายเรขาคณิต ลายเม็ดถั่ว ลายธรรมชาติ (ภาพประกอบที่ 2)

ภาพประกอบที่ 2 ลวดลายประยุกต์

สำหรับผลิตภัณฑ์ที่มาจากการทอผ้าฝ้ายในอดีตและมีการจำหน่ายทั่วไป คือ ผ้าผืน ซึ่งชาวบ้านสมัยก่อนจะนิยมซื้อผ้าผืนไปตัดเป็นเสื้อ ผ้าถุงหรือผ้าซิ่น ถ้าเกี่ยวกับงานทางศาสนาจะมีการทอขึ้นมาโดยเฉพาะ ได้แก่ ตุ่ง ผ้าคลุมองค์พระประธาน สะบง อังสะ รัตประคด และผ้ารองนั่งของสงฆ์ ปัจจุบันกลุ่มฯ มีการนำผ้าผืนและตัวอย่างผลิตภัณฑ์ไปให้ชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงนำไปตัดตามแบบและเย็บออกมาเป็นผลิตภัณฑ์นั้นๆ เช่น รองเท้าเดินในบ้าน ก่อ่งใส่กระดาดชำระ ปอดกหมอน หมอนรองคอ ผ้าม่าน ผ้าปูโต๊ะ ผ้าปูที่นอน เสื้อ เป็นต้น (ภาพประกอบที่ 3)

ภาพประกอบที่ 3 ผลิตภัณฑ์

การทอผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่ม ฯ

สำหรับการทอผ้าฝ้ายจะมีวิธีการทอโดยเริ่มต้นจากการเก็บดอกฝ้ายเพื่อจะนำไปทำเส้นฝ้าย เมื่อเก็บดอกฝ้ายมาแล้วจะทำการแยกเมล็ดฝ้ายออกจากดอกฝ้ายโดยใช้เครื่องมือที่เรียกว่า อีด และวิธีนี้เรียกว่า การอีดฝ้าย (ภาพประกอบที่ 4) เมื่ออีดฝ้ายเสร็จจะนำดอกฝ้ายไปคัดให้ฟูเป็นปุยละเอียด จะใช้เครื่องมือที่เรียกว่า กงคัดฝ้าย (ภาพประกอบที่ 5) จากนั้นจะนำดอกฝ้ายที่คัดให้ฟูแล้วไปคลึงกับแท่งไม้ไผ่ให้เป็นแท่งกลมยาว เรียกว่า กักฝ้ายหรือลื้อฝ้าย (ภาพประกอบที่ 6) และนำไปปั่นให้เป็นเส้นฝ้าย ด้วยกงปั่นฝ้าย (ภาพประกอบที่ 7) เมื่อได้เส้นฝ้ายยาวพอประมาณแล้วจะทำการเป็ฝ้ายหรือเปียฝ้าย เพื่อจะทำให้เป็นใจ พร้อมทั้งจะนำไปทอ (ภาพประกอบที่ 8)

ภาพประกอบที่ 4 การอีดฝ้าย

ภาพประกอบที่ 5 การคัดฝ้าย

ภาพประกอบที่ 6 การกักฝ้าย

ภาพประกอบที่ 7 การปั่นฝ้าย

ภาพประกอบที่ 8 การเป็ฝ้ายหรือเปียฝ้าย

การทอผ้าฝ้ายเป็นวิธีการที่ต้องใช้เวลาในการทอค่อนข้างนานกว่าจะได้ผ้าฝ้ายที่เป็นผืนสวยงาม โดยนำเส้นฝ้ายที่รวมเป็นใจแล้วมาคลี่ใส่กงกว้าง เพื่อนำไปพันใส่ปากลูกกวดักฝ้าย หรือปั่นใส่กระป๋องสังกะสี (ภาพประกอบที่ 9) นำกระป๋องที่มีเส้นฝ้ายพันอยู่ไปเรียงตามลำดับสีของเส้นฝ้ายเส้นยืนตามลวดลายที่จะทอ โดยนำมาเรียงครั้งละประมาณ 40 กระป๋อง จะได้เส้นฝ้ายยืนครั้งละ 40 เส้น แล้วนำแต่ละเส้นไปคล้องกับบันไดลิง เพื่อไม่ให้เส้นฝ้ายพันกันและขึ้นเพื่อขอต่อไป (ภาพประกอบที่ 10) นำฝ้ายเส้นยืนจากบันไดลิงมาขึ้นเฟือขอ ซึ่งเฟือขอจะทำหน้าที่เรียงฝ้ายเส้นยืนตามความยาวที่ต้องการ และทำการสลับเส้นยืนสำหรับใช้กับตะกอเส้นขึ้นเส้นลงด้านล่างของเฟือขอ เมื่อสิ้นสุดการเรียงเส้นฝ้ายจะนำแต่ละเส้นมาม้วนเพื่อให้เกิดลักษณะของการสลับเส้น สำหรับการทอยกเป็นเส้นขึ้นเส้นลงที่ด้านล่างขวาของเฟือขอ (ภาพประกอบที่ 11) นำกลุ่มฝ้ายเส้นยืนจากเฟือขอมาขึ้นก็ แล้วคลี่ฝ้ายเส้นยืนตามที่ได้กำหนดไว้ โดยใช้ฟันปลาเป็นตัวช่วยในการสาวเส้นฝ้ายแต่ละกลุ่มเส้นออกห่างกัน เส้นด้ายในการทอลายหนึ่ง เพื่อแยกเส้นด้ายในการนำไปสับฝ้ายกับเขา(ตะกอ)และฟันหวี(ฟืม) (ภาพประกอบที่ 12) หากทอลายเดิมที่เคยทอมา ก็จะนำฝ้ายเส้นยืนใหม่มาต่อกับเส้นฝ้ายหรือเชิงชายที่ตัดมาจากการทอครั้งก่อนที่เรียกว่า "เครือ" เมื่อทอผ้าเสร็จแล้ว ช่างทอจะตัดผ้าที่ทอแล้วออกจากกึ่ง โดยคงเหลือเชิงชายจากการทอให้ติดอยู่กับตะกอและฟืมเพื่อเป็นต้นแบบของลายหากจะมีการทอลายนั้นในครั้งต่อไป เพื่อให้การสับต่อลายทำได้ง่ายขึ้น เพราะถ้าไม่เก็บไว้ การเริ่มต้นขึ้นลายใหม่จะมี

ความยากลำบากมาก ดังนั้นช่างทอจึงต้องเก็บลาย ไว้ทุกเครือ (ภาพประกอบที่ 13) หลังจากการสับลายแล้ว สามารถเริ่มกระบวนการทอได้ โดยการเหยียบไม้เหยียบเพื่อยกเขาฟืมขึ้นลง แล้วพุ่งกระสวยสอดเข้าไปในช่องว่างระหว่างเส้นยืน ให้เส้นพุ่งพุ่งไปขัดกับเส้นยืน และใช้ฟืมกระทบเส้นพุ่งให้อัดเรียงกันแน่น แล้วใช้เท้าเหยียบไม้เหยียบให้ตะกอเส้นยืนสลับขึ้นลง และพุ่งกระสวยกลับไปกลับมา ขัดกับเส้นยืน ทำซ้ำก็จะได้ผ้าทอเป็นม้วน (ภาพประกอบที่ 14)

ภาพประกอบที่ 9 การนำฝ้ายใส่กงกว้าง

ภาพประกอบที่ 10 การเรียงลำดับเส้นฝ้าย

ภาพประกอบที่ 11 การนำเส้นยืนขึ้นเฟือขอเพื่อกำหนดความยาวของผ้าที่จะทอ

ภาพประกอบที่ 12 ฟินปลาแยกกลุ่มฝ้ายไม่ให้พันกัน

ภาพประกอบที่ 13 เชิงชายที่เหลือจากการทอ
เรียกว่า เครื่อ

ภาพประกอบที่ 14 การทอผ้า

โดยทั่วไปหากผ้าทอไม่มีลวดลายหรือมีลวดลายที่ไม่ละเอียดมากนัก ช่างทอจะใช้เวลาในการทอไม่เกิน 1 สัปดาห์ ขึ้นอยู่กับขนาดความกว้างและความยาวของผ้าด้วย

การย้อมสีผ้าฝ้ายของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก มีวิธีการย้อมผ้าฝ้ายด้วยวัตถุดิบจากธรรมชาติ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาหลายรุ่น โดยการนำเปลือกไม้ ใบไม้ ผลไม้ ผัก

หญ้า พืชชนิดต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาลองผิด ลองดูในการทำน้ำสีย้อมผ้า วัตถุดิบแต่ละชนิดจะให้สีที่แตกต่างกัน และวัตถุดิบชนิดเดียวกันก็ให้สีที่เหมือนกันหากไม่ได้เป็นการย้อมในครั้งเดียวกัน

วัตถุดิบที่กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกใช้ จะแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

1) วัตถุดิบภายในท้องถิ่น เป็นวัตถุดิบที่เกิดขึ้นเองภายในชุมชนและละแวกใกล้เคียง ไม่ต้องไปหาซื้อหรือนำเข้ามา เช่น ใบต้นเพกาจะให้สีเหลือง ใบต้นยูคาลิปตัสให้สีคราม ใบต้นหูกวางให้สีเขียวอ่อน กะหล่ำปลีม่วงให้สีคราม กาบมะพร้าวให้สีน้ำตาลอมชมพู หญ้าสาบเสือให้สีเหลือง เป็นต้น สำหรับปริมาณวัตถุดิบที่จะใช้ในการสกัดทำน้ำสีย้อม ไม่มีมาตรฐานกำหนด (ภาพประกอบที่ 15)

ภาพประกอบที่ 15 วัตถุดิบในท้องถิ่น

2) วัตถุดิบภายนอกท้องถิ่น เป็นวัตถุดิบที่ต้องซื้อหรือนำเข้ามาจากพื้นที่อื่น และเป็นวัตถุดิบที่มีตามฤดูกาล มีปริมาณน้อยและหายาก วัตถุดิบประเภทนี้จะให้สีที่แตกต่างจากสีที่ได้จากวัตถุดิบในท้องถิ่น เช่น ครั่งให้สีชมพูอมม่วง มะเกลือให้สีดำ เปลือกมังคุดให้สีน้ำตาล เปลือกเงาะให้สีดำอมแดง เป็นต้น (ภาพประกอบที่ 16)

ภาพประกอบที่ 16 วัตถุดิบต่างถิ่น

การข้อมสืเส้นฝ้ายเริ่มจากการเตรียมน้ำสีย้อม โดยการนำวัตถุดิบจากธรรมชาติให้สืตามต้องการมาต้มในน้ำเดือดบนเตาถ่านที่ใช้กิ่งไม้แห้งเป็นฟืนให้ความร้อน ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง ให้ น้ำในหม้อต้มงวดลงเหลือ 1 ใน 3 ของหม้อต้ม ยกลงทิ้งไว้ให้เย็นแล้วกรองเอาเศษวัตถุดิบออกเหลือแต่น้ำสีย้อม

นำเส้นฝ้ายไปซักเพื่อเอาสิ่งเจือปนและไขมันที่ติดตามเส้นฝ้ายออก อาจจะใช้วิธีการต้มน้ำร้อนประมาณ 45 นาที นำไปซักและบีบเส้นฝ้ายให้หมด นำน้ำสีย้อมใส่หม้อต้มตั้งบนเตาถ่าน ต้มให้เดือด อุณหภูมิ 90 องศาเซลเซียส เอาเส้นฝ้ายที่ทำความสะอาดแล้วลงไปต้ม ใช้ไม้พายคนกลับไปมาให้เส้นฝ้ายถูกสีน้ำสีย้อมอย่างทั่วถึง ต้มประมาณ 45 นาที นำเส้นฝ้ายขึ้นจากหม้อต้ม ผึ่งให้หมด และนำไปซักในน้ำผสมสารส้ม บีบให้หมดแล้วนำไปผึ่งลมให้แห้ง หากต้องการให้สีย้อมเข้มขึ้นอาจจะทำการย้อมซ้ำหลายๆ รอบ วิธีการย้อมแบบนี้เรียกว่า การย้อมร้อน

สำหรับการย้อมเย็น จะใช้เส้นฝ้ายที่ทำความสะอาดแล้วไปแช่ในน้ำสีย้อมที่ต้องการ หมักทิ้งไว้หนึ่งคืนแล้วนำไปซัก บีบให้หมดแล้วนำไปผึ่งลมให้แห้ง

การย้อมสืฝ้ายทั้งสองวิธีนี้ เป็นวิธีการที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เป็นการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ เส้นฝ้ายที่ย้อมสืแล้วจะมีสีสืตามที่ต้องการ ให้ความเป็นธรรมชาติ (ภาพประกอบที่ 17)

นำเส้นฝ้ายไปต้ม กำจัดไขมันและสิ่งสกปรก

นำเส้นฝ้ายไปย้อมสี

นำเส้นฝ้ายที่ย้อมไปซัก

นำไปผึ่งให้แห้ง

ภาพประกอบที่ 17 วิธีการย้อมผ้า

มีการเก็บรวบรวมข้อมูลของกลุ่มผ้าฝ้าย ทอมือบ้านหนองเงือกในการให้ความร่วมมือเข้าร่วมกิจกรรมกับภาครัฐและเอกชน มีการนำผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ ออกแสดงตามงานต่างๆ ให้ความร่วมมือในการโฆษณา ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือ เข้าร่วมอบรม สัมมนา ศึกษาดูงานในจังหวัดต่างๆ ที่มีกิจกรรมการทอผ้า เพื่อนำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดให้สมาชิกภายในกลุ่มในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเอง และเป็นการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมายาวนานให้นักเรียน นักศึกษา ประชาชนผู้สนใจทั่วไปได้เล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น เป็นวิทยากรให้ความรู้เรื่องผ้าฝ้ายทอมือ เป็นครูสอนนักเรียน โรงเรียนบ้านหนองเงือกรู้จักการทอผ้า เปิดร้านค้าของกลุ่มให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ผ้าฝ้ายทอมือ รวมทั้งแสดงสินค้าและจัดจำหน่ายสินค้า ภายในกลุ่มฯ มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน (ภาพประกอบที่ 18)

เป็นศูนย์การเรียนรู้

นักเรียนร่วมเก็บข้อมูล

ให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการทอ

ภาพประกอบ 18 กิจกรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก

ศึกษาดูงานต่างพื้นที่

ศึกษาการบริหารจัดการ

ออกงานโอท็อปที่เมืองทองธานี

เปิดร้านค้าชุมชน

ภาพประกอบ 18 (ต่อ) กิจกรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายที่ ทอมือบ้านหนองเงือก

ทีมวิจัยได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการเข้ามาส่งเสริมธุรกิจของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก โดยมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาแนะนำ อาทิ สำนักงานพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม สำนักงานสหกรณ์จังหวัด และสถาบันการศึกษา เป็นต้น เข้ามาช่วยเหลือ ในด้าน การบริหารจัดการ ธุรกิจ การส่งเสริมการตลาดโดยนำกลุ่มฯ ไปออกงานแสดงสินค้าระดับอำเภอ ระดับจังหวัดและระดับประเทศ และนำคณะไปศึกษาดูงานในจังหวัดต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ หาแหล่งตลาดใหม่ในการกระจายสินค้าให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น และมีหน่วยงานภาคเอกชนให้การสนับสนุนในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ให้นักท่องเที่ยว ผู้ที่สนใจได้เข้ามาเยี่ยมชม ได้ทดลองทอผ้าและส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

แต่การสนับสนุนทั้งภาครัฐและเอกชนยังขาดความต่อเนื่อง ทำให้บ้านหนองเงือกยังไม่เป็นที่รู้จักเท่าที่ควรเมื่อเปรียบเทียบกับบ้านดอนหลวงและบ้านคอนน้อยซึ่งทั้งสองหมู่บ้านรับผ้าทอและผลิตภัณฑ์จากกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกไปจำหน่าย

การมีส่วนร่วมกับชุมชนของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก

ทางกลุ่มได้จัดสรรเงินค่าบริหารจัดการ 15% ของการแบ่งกำไรออกมาแบ่งเพื่อร่วมทำกิจกรรมต่างๆกับชุมชน เช่น กลุ่มทอผ้าร่วมบริจาคกับโรงเรียนเพื่อช่วยเหลือสนับสนุนอุปกรณ์สร้างห้องน้ำโรงเรียนบ้านหนองเจือก สนับสนุนเงินทุนอาหารกลางวันแก่นักเรียน บำรุงวัด ช่วยกลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น

นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน เช่น การจ้างผู้สูงอายุที่มีความสามารถในการทอผ้าตลอดลายที่ไม่สลับซับซ้อน ทอผ้าผืนเล็กๆ ใช้เวลาไม่นาน หรือการจ้างเด็กในหมู่บ้านเย็บปักถวดยกลงบนผืนผ้าหรือทำปุ๋ยยาที่ขายผ้า หากเด็กคนไหนมีความสามารถก็อาจจะมีการถ่ายทอดวิธีการทอให้เป็นรายบุคคล ซึ่งอาจเรียกได้ว่าอาชีพทอผ้าเป็นอาชีพที่คนสามารถทำได้ทุกเพศทุกวัย เนื่องจากบางบ้านผู้สูงอายุ ยังสามารถทอผ้าสร้างรายได้อยู่ที่บ้านได้

1.2 การสืบค้นผู้รู้ ภูมิปัญญา วิธีการถ่ายทอดความรู้ของแต่ละคน การวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่แต่ละคนใช้ในการถ่ายทอด สืบสาน

ผ้าฝ้ายทอมือมีความสำคัญกับชุมชนบ้านหนองเจือกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และชุมชนบ้านหนองเจือกได้นำผ้าฝ้ายทอมือไปใช้ตามประเพณี และ วัฒนธรรมทางศาสนา เช่น

- ทางด้านพิธีกรรม มีความเกี่ยวข้องกับผ้าฝ้ายทอมือได้แก่ พิธีแต่งงาน พิธีบวชนาค พิธีขึ้นบ้านใหม่และการใช้ผ้าทอในทางพุทธศาสนา เช่น งานจุลกฐิน การทอดุงประดับงานทางพุทธศาสนาต่างๆ การทอผ้าห่มองค์พระประธาน การทอผ้าไตรจีวร เครื่องนุ่งห่มของสงฆ์ อาสนะ สายคล่องบาตร ปลอกหมอน เป็นต้น

- ทางด้านวัฒนธรรม (ประเพณี) ที่มีความเกี่ยวข้องกับผ้าฝ้ายทอมือที่ปรากฏให้เห็นทั้งในอดีตและปัจจุบัน คือ ประเพณีการแต่งงานที่เจ้าสาวต้องทอผ้าปูที่นอนเองก่อนแต่งงาน ประเพณีสงกรานต์ที่มีการให้ผ้าทอเป็นของขวัญ กับผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน

- ทางด้านความเป็นอยู่ อดีตผ้าที่ทอขึ้นมาเพื่อใช้สอยในครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ เช่น นามานุ่งห่มหรือตัดเย็บ เสื้อผ้าไว้สวมใส่และยังนำไปใช้งานในด้านอื่นๆ ตามแต่ความประสงค์ของผู้นำไปใช้ปัจจุบัน สังคม และยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป มีคนเพียงบางกลุ่มเท่านั้น ที่ใช้ผ้าฝ้ายทอมือ ในชุมชนจะใส่ผ้าขึ้นไปทำ บุญ ร่วมงานพิธีทางพุทธศาสนาและพิธีแต่งงาน แต่เมื่อต้องการความสะดวกจะสวมใส่กางเกงแทนผ้าถุงหรือซิ่น

จากการสืบค้นผู้รู้ ภูมิปัญญาในชุมชนบ้านหนองเจือก ได้พบกับนางศรี ขาวดา อายุ 96 ปี ซึ่งเป็นผู้ที่มีอายุมากที่สุดในชุมชน นางศรีได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีการทอผ้าฝ้าย การย้อมผ้าฝ้าย โดยได้รับการถ่ายทอดมาจากการคาอีกที ซึ่งในขณะนั้นนางกุยมีอายุเพียง 14 ปี การถ่ายทอดวิธีการทอผ้าจะเป็นการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ถ่ายทอดกันภายในครอบครัว ผู้หญิงทุกคนต้องทอผ้าเป็นเพื่อจะได้มีเสื้อผ้า

สวมใส่ ต้องรู้จักการข้อมสี่ผ้าฝ้าย ต้องรู้จักการทอ ลวดลายของผ้าทุกลาย และต้องรู้จักการตัดเย็บ เสื้อผ้า (ภาพประกอบที่ 19)

ภาพประกอบที่ 19 นางศรี ขาวดา อายุ 96 ปี

จากคำบอกเล่าของนางศรี ว่าจะได้ผ้าแต่ละผืนต้องใช้ ความเพียรพยายาม ความมีสติ มีสมาธิ ในการทอผ้าและทอลวดลายลงบนผืนผ้า และต้องมีความอดทนในการถ่ายทอดความรู้ หากถ่ายทอด ไม่ครบทุกขั้นตอน ทุกวิธีการก็จะได้ผ้าที่ไม่มีความแน่นหนา ไม่สวยงามและจะไม่สามารถนำไปตัด เย็บเป็นเสื้อผ้าได้

ภูมิปัญญาในกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกโดยส่วนใหญ่จะได้รับการถ่ายทอดจาก บุพการี ปู่ย่าตายาย รุ่นสู่รุ่นตั้งแต่บรรพบุรุษ บางคนต้องสังเกต จดจำวิธีการทำลวดลาย และลองหัด ทอลวดลายนั้น และ วิธีการถ่ายทอดการทอผ้าฝ้ายให้ นักเรียน นักศึกษา คนในชุมชน และ ผู้ที่สนใจ ในการทอผ้า ทางกลุ่มใช้วิธีการสอนตามขั้นตอนการทอผ้าให้สังเกต และทดลองทำ

ปัจจุบันผู้ที่ทอผ้าเป็นทุกขั้นตอนในหมู่บ้านหนองเงือกมีอายุไม่ต่ำกว่า 55 ปีคงเหลือไม่มาก และจะลดจำนวนลงไปเรื่อยๆ ไม่มีผู้สืบสานการทอผ้า เนื่องจากภาวะทางเศรษฐกิจและการ เปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบัน

ผู้รู้ด้านการทอผ้าบ้านหนองเงือก

ชื่อ – สกุล	อายุ	การศึกษา	ความถนัด/ความชำนาญ
นางศรี ขาวดา	96		ทอผ้าฝ้าย ข้อมผ้าฝ้าย
นางชื่นชม สุขร่งช้าง	62	ป.6	ทอผ้า ข้อมผ้า
นางฟองจันทร์ สุทธิพงษ์	46	ป.6	ทอผ้า

ชื่อ – สกุล	อายุ	การศึกษา	ความถนัด/ความชำนาญ
นางสาวพัฒนา พงษ์ดา	53	ป.6	ทอผ้า
นางสาวอำพร อุ่นอินตะ	53	ปวช.	ทอผ้า
นางวันเพ็ญ ศรีกอก	56	ป.4	ทอผ้า/ย้อมผ้า/สอนเด็กนักเรียนใน การทอผ้าฝ้ายด้วยมือ
นางสุพิน วัชรียง	58	ป.4	ทอผ้า
นางจันทร์หอม ขาวอินทร์	75	ป.4	ออกแบบผลิตภัณฑ์
นางเกียงคำ รัตนพงษ์	59	ป.4	ทอผ้า/ตรวจสอบผลิตภัณฑ์
นางบุปผา สิทธิบัว	51	ป.7	ทอผ้า
นางพิสมัย จันทร์ศิริ	52	ป.4	ทอผ้า
นางนิตยา คำสุข	45	ป.4	ทอผ้า
นางวันเพ็ญ มหาวาน	51	ป.4	ทอผ้า
นางบุญทอง มูลชีพ	60	ม.3	ทอผ้า/ตรวจสอบผลิตภัณฑ์
นางศรีนวล จอมจันทร์ยอง	62	ป.4	ทอผ้า
นางวงเดือน โป่งใจ	55	ป.4	ทอผ้า
นางบัวผาย หล้าตะนะ	71	ป.4	ทอผ้า

หลักพุทธธรรมที่กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือใช้ในการถ่ายทอด สืบสาน

หลักธรรม พละ 5

- ได้แก่
1. ศรัทธา ความเชื่อ
 2. วิริยะ ความพากเพียรพยายาม
 3. สติ ความระลึกได้
 4. สมาธิ ความตั้งใจมั่น
 5. ปัญญา ความรอบรู้

หลักพุทธธรรมที่กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือใช้ในการถ่ายทอด สืบสาน

หลักธรรม พละ 5

- ได้แก่
1. ศรัทธาพละ ความเชื่อ
 2. วิริยะพละ ความพากเพียรพยายาม
 3. สติพละ ความระลึกได้
 4. สมาธิพละ ความตั้งใจมั่น

5. ปัญญาพละ ความรอบรู้

1. **ศรัทธา** ความเชื่อ เป็นสิ่งที่ทำให้กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกยังคงสืบทอดการทอผ้าฝ้ายโดยใช้แรงงานคนมากกว่าเครื่องจักร รักษาวิธีการทำเส้นด้าย การย้อมสีด้วยวัตถุดิบจากธรรมชาติ การถักทอตลอดลายโบราณที่บรรพบุรุษได้คิดค้นขึ้นมาเองและสืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน หลายชั่วอายุคน ซึ่งการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้ายในอดีตจะแฝงอยู่กับการดำรงชีวิตประจำวันของผู้คนในชุมชน โดยเฉพาะผู้หญิงที่จะต้องมีการทอผ้าเพื่อเป็นเครื่องนุ่งห่มเครื่องใช้ภายในบ้านทั้งของตนเองและสมาชิกในครอบครัว มีการทอผ้าเพื่อเป็นรายได้ให้กับครอบครัว การทอผ้าฝ้ายได้เชื่อมโยงไปถึงพุทธศาสนา เพื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนให้ร่วมแรงร่วมใจในการทอผ้าเพื่อถวายให้กับพระสงฆ์ ดังจะเห็นได้จากงานจุลกฐินที่ผู้หญิงในชุมชนจะร่วมกันทอผ้าขึ้นมาหนึ่งผืนโดยต้องทอให้เสร็จภายในวันเดียวและนำไปถวายพระสงฆ์เพื่อใช้ในกิจของสงฆ์ ซึ่งมีความเชื่อว่าจะได้รับอานิสงส์อันยิ่งใหญ่ และการทอผ้าฝ้ายยังมีความเชื่อมโยงไปถึงจารีตประเพณี ขนบธรรมเนียมต่าง ๆ ของชุมชนซึ่งนับวันจะหาได้ยาก ประกอบกับสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่การใช้เทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกสบาย ผู้คนในชุมชนหันไปทำงานในภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น ความนิยมในผ้าฝ้ายทอมือลดน้อยลงไปเนื่องจากขาดแคลนแรงงาน แต่ศรัทธา ความเชื่อของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกยังคงอยู่ ยังคงอนุรักษ์และพยายามฟื้นฟูผ้าฝ้ายให้คงอยู่ต่อไป

2. **วิริยะ** ความพากเพียรพยายาม เป็นหนึ่งในพละ 5 ที่ทำให้กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกได้รับรางวัลจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนหลายรางวัล เป็นความพากเพียร ความพยายามในการทำงานให้สำเร็จ หากพิจารณาขั้นตอนการผลิตผ้าฝ้ายตั้งแต่ขั้นตอนแรกจะเห็นได้ว่าต้องใช้ความพยายามในการเก็บดอกฝ้ายเพื่อนำมาทำเส้นด้ายที่มีขนาดเหมาะสมสำหรับนำไปทอผ้า ความพยายามในการย้อมสีเส้นด้ายโดยการต้มวัตถุดิบจากธรรมชาติเพื่อให้ได้สีที่ต้องการ ความพยายามในการคิดค้นตลอดลายที่จะทอลงบนผืนผ้า โดยใช้วิธีสังเกตจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว การทดลองทอลายด้วยวิธีลองผิดลองถูกจนเกิดเป็นลวดลายที่สวยงาม การทอตลอดลายที่มีการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษด้วยวิธีการจดจำและการทอผ้าฝ้ายให้ออกมาเป็นผืน ซึ่งผ้าบางผืนอาจใช้เวลาทอนานนับเดือน กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกมีการทอผ้าฝ้ายโดยใช้แรงงานคนเป็นหลัก ต้องใช้ความเพียรพยายามและความอดทนสูง ผ้าที่ผลิตได้มีปริมาณที่จำกัด ลวดลายของผ้าสามารถเปลี่ยนได้หลากหลาย ไม่จำกัด แต่จะมีเพียงชิ้นเดียวเท่านั้น เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของผ้าฝ้ายทอมือ

3. **สติ** การถ่ายทอดภูมิความรู้การทอผ้าฝ้ายในอดีตเป็นการถ่ายทอดความรู้จากการได้ฝึกหัดเป็นประจำทุกวันด้วยปฏิบัติและจดจำ ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ต้องกลั่นกรองออกมาจากความทรงจำเพียงอย่างเดียว การทอผ้าจึงไม่เป็นเรื่องที่ยู่ยากมากนัก ต่อมาเมื่อมีการนำ

เทคโนโลยีมาช่วยอำนวยความสะดวกในการทอ ผ้า ภูมิความรู้ที่ได้เคยสั่งสมมาก็เลือนหายไปพร้อมกับผู้รู้ ช่างทอที่มีอายุมากขึ้นเรื่อยๆ และล้มหายตายจากไป คนรุ่นใหม่ไม่ได้รับการถ่ายทอดภูมิความรู้ ไม่มีการสานต่ออย่างต่อเนื่อง วิถีชีวิตของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลง ความนิยมในผ้าฝ้ายลดน้อยลง ทำให้ช่างทอหลายคนเปลี่ยนอาชีพไป เป็นอุปสรรคในการที่จะรื้อฟื้นภูมิปัญญาดั้งเดิม แต่ยังมีกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกที่ยังคงตระหนักในเรื่องดังกล่าว จึงได้ลงไว้ซึ่งการทอผ้าฝ้ายด้วยกรรมวิธีที่ได้รับการถ่ายทอดมาตามลำดับขั้นตอนอย่างถูกต้องและพัฒนาฝีมือเพื่อนำมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มตนเอง รวมทั้งการรื้อฟื้นลวดลายโบราณที่ยังคงหลงเหลืออยู่และฟื้นฟูให้เป็นที่ยอมรับทั่วไป

4. **สมาธิ** ความมุ่งมั่นของสมาชิกกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ช่วยให้เกิดกลุ่มฯ มีเอกลักษณ์ในการอนุรักษ์การทอผ้าฝ้ายโดยใช้แรงงานมากกว่าการใช้เครื่องจักรที่มีต้นทุนสูง ซึ่งมีผู้ประกอบการในชุมชนหลายรายมีการใช้เครื่องจักรในการถักทอผ้าเพื่อเน้นปริมาณในการจำหน่าย แต่คุณค่าของผ้าฝ้ายกลับลดน้อยลงด้วยคุณภาพที่ด้อยลง ราคาถูก รูปแบบซ้ำ กลุ่มฯ มีแนวความคิดในการอนุรักษ์ภูมิความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ด้วยกรรมวิธีการผลิตผ้าฝ้ายที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การใช้สีสังเคราะห์ในการย้อมสีเส้นฝ้าย ไม่ทิ้งน้ำเสียลงแหล่งน้ำในชุมชน เน้นการดำรงอยู่ร่วมกับธรรมชาติ ไม่เบียดเบียนธรรมชาติ และการนำธรรมชาติมาเป็นลวดลายที่สวยงามบนผืนผ้าตามที่บรรพบุรุษทำการคิดค้นขึ้นจากการสังเกต ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น มีการรื้อฟื้น ฟื้นฟู ประยุกต์ลวดลายให้เข้ากับยุคสมัย ทำให้กลุ่มฯ ได้รับการยอมรับจากองค์กรภาครัฐและเอกชนในระดับหนึ่ง

5. **ปัญญา** ความรู้ความเข้าใจความแตกต่าง ในสิ่งที่กระทำ กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก เป็นกลุ่มอาชีพเดียวในชุมชนที่นำภูมิความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษในด้านการทอผ้าฝ้ายที่ย้อมด้วยสีจากวัตถุดิบจากธรรมชาติ ใช้กรรมวิธีโบราณที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา รวมทั้งลวดลายที่ถูกคิดค้นขึ้นจากการสังเกตสิ่งแวดล้อมรอบตัว ถักทอลงบนผืนผ้าจนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน มีความรู้ความเข้าใจในแต่ละขั้นตอนของการผลิตผ้าฝ้าย มีการทดลองย้อมสีที่แปลกแตกต่างจากเดิม มีการทดลองออกแบบเครื่องแต่งกายให้มีความแปลกจากแบบที่มีจำหน่ายในชุมชน มีการส่งผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายเข้าประกวดงานต่าง ๆ ได้รับการคัดเลือกจากองค์กรภาครัฐในการเข้าร่วมอบรมพัฒนาผลิตภัณฑ์ พัฒนาฝีมือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มทอผ้าอื่น ๆ ในประเทศไทย และพัฒนาธุรกิจทั้งด้านการบริหารจัดการ การตลาด เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อทบทวน สถานการณ์ และปัจจัย/เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

2.1 สถานการณ์ปัจจุบันกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก

เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลง การรับค่านิยมจากต่างประเทศมีอิทธิพลต่อคนไทยในปัจจุบัน ทำให้ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงตามอย่างเห็นได้ชัด เช่น การดูภาพยนตร์ การดูละครทางโทรทัศน์แทนการดูโขน ลิเก การฟังเพลงสากล เพลงไทยสากลมากกว่าการฟังเพลงลูกทุ่ง เพลงลูกกรุง การบริโภคอาหารต่างชาติมากกว่าอาหารไทย การแต่งกายตามสมัยนิยมด้วยยี่ห้อที่มีชื่อเสียง ราคาแพงมากกว่าการแต่งกายด้วยผ้าที่ผลิตได้เองจากท้องถิ่นซึ่งมีความเหมาะสมกับภูมิอากาศและภูมิประเทศแถบนี้ ทำให้ความสำคัญของภูมิปัญญาดั้งเดิมของไทยได้ถูกลดบทบาทลงจนแทบจะเลือนหายไป

จากอดีตผ้าฝ้ายถูกถักทอเพื่อเป็นเครื่องนุ่งห่มใช้กันภายในครัวเรือน สวมใส่ไปเรื่อยสวนไร่นา ใส่ไปงานบุญต่างๆ มีคำกล่าวว่า ผู้หญิงบ้านใดทอผ้าไม่เป็นก็จะถูกตำหนิว่าไม่สมควรจะออกเรือน ผ้าฝ้ายจึงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำรงชีวิต หากเสร็จจากการทำการเกษตรหรือเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตรแล้ว ผู้หญิงจะต้องมาทอผ้ากันทุกครัวเรือน ต่อมามีการพัฒนาผ้าฝ้ายให้มีความสวยงามขึ้นด้วยการนำผ้าไปย้อมสีจากวัตถุดิบจากธรรมชาติ ได้สีที่แตกต่างจากผ้าที่สวมใส่ทั่วไป มีการคิดค้นลวดลายที่มีความสวยงามอ่อนช้อย เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนนั้นๆ จากความนิยมในชุมชนของตนเองได้แพร่กระจายไปสู่ชุมชนข้างเคียง ตำบล อำเภอและจังหวัดตามลำดับ ผ้าฝ้ายทอมือได้รับความนิยมจากชาวต่างประเทศ มีการสั่งซื้อผ้าฝ้ายทอมือคราวละมากๆ เป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี

กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกโดยนางชื่นชม สุขรุ่งช้าง เป็นกลุ่มทอผ้าที่ให้ความสำคัญกับผ้าฝ้าย มีการรวมตัวของสมาชิกที่มีความสามารถด้านการทอผ้า การย้อมสีผ้า การทอลวดลาย และเป็นกลุ่มที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม จะใช้วัตถุดิบที่มาจากธรรมชาติเป็นหลักและกรรมวิธีจะเป็นภูมิปัญญาที่มีการสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น ผลิตภัณฑ์ที่ได้จะเป็นผลิตภัณฑ์ที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นผ้าฝ้ายจากเส้นใยธรรมชาติ และคงไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ มีหลากหลายประเภทและจะมีการปรับเปลี่ยนไปตามความต้องการของตลาด มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มฯ รูปแบบมีความทันสมัย มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาให้การสนับสนุน ส่งเสริมให้กลุ่มฯ ได้รับการอบรม พัฒนาฝีมือ ออกแบบผลิตภัณฑ์ การผลิตและการบริหารจัดการ มีการประกวดเพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ มีการนำสินค้าไปแสดงตามงานต่างๆ เพื่อเปิดตลาดใหม่และเป็นการเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวทั้งในและนอกพื้นที่ได้ และได้รับรางวัลต่างๆ มากมาย เช่น รางวัลโอท็อป 2 ดาว รางวัลชนะเลิศออกแบบลวดลายผ้าฝ้าย ได้รับเกียรติบัตรผ่านเกณฑ์การผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2.2 สาเหตุ เจือปน ป้ายต่างๆ ที่ส่งผลต่อการทอดผ้าฝ้ายของบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอลำปาง จังหวัดลำพูน

วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัด (SWOT) ของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก

จุดแข็ง (Strengths) ของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก

- ใช้วัตถุดิบในการทอและการย้อมผ้าจากธรรมชาติ ส่วนใหญ่หาได้ในท้องถิ่น ไม่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมและผู้คนที่อาศัยอยู่โดยรอบ
- มีการผลิตที่ครบวงจรในกลุ่ม สามารถแปรรูปผลิตภัณฑ์เองได้ภายในกลุ่มและมีผลิตภัณฑ์หลากหลายประเภท
- สมาชิกในกลุ่มทุกคนประสบการณ์ยาวนาน มีความชำนาญในการทอผ้าสามารถทอผ้าแทนกันได้
- สามารถกำหนดตลาดขายทั่วไปเองได้ ไม่มีข้อกำหนด และมีตลาดที่มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่ม ประกอบกับการนำตลาดโบราณมาเรือ่ฟื้นใหม่ซึ่งยังไม่มีผู้ประกอบการรายใดในพื้นที่คิดนำมาใช้ประโยชน์
- มีอุปกรณ์ เครื่องมือในการทอที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายด้านพลังงาน ไม่ต้องเสียค่าบำรุงรักษามากและช่วยลดต้นทุนการผลิตได้ในระดับหนึ่ง
- ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพดี ทั้งผ้าทอ และผลิตภัณฑ์ OTOP มีคุณภาพมาตรฐาน ผ่านการรับรองทั้ง มผช. มอก. GNP
- กลุ่มสามารถผลิตสินค้าขายได้ตลอดปี

จุดอ่อน (Weaknesses) ของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก

- วัตถุดิบบางประเภทขึ้นอยู่กับฤดูกาลทำให้ไม่ได้สีตามที่ลูกค้าต้องการ หรือผลิตได้ในปริมาณที่จำกัด
- สมาชิกมีความรู้ในด้านการตลาด และการบริหารจัดการน้อย วิสัยทัศน์ไม่กว้างไกล
- สมาชิกกลุ่มขาดความรู้ในการออกแบบสินค้าแฟชั่นและไม่มี ชื่อผลิตภัณฑ์ (brand name) ของตนเอง
- กลุ่มไม่สามารถเชื่อมโยงกับตลาดสินค้าตกแต่งบ้าน และ ตลาดส่งออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- ผลิตภัณฑ์ลอกเลียนแบบกันง่าย และผู้หญิงในพื้นที่ทุกหลังคาเรือนมีความสามารถในการทอผ้าเหมือนกัน
- ต้นทุนการผลิตสูง (ค่าขนส่ง ค่าวัสดุ และ ค่าใช้จ่ายในการไปจำหน่ายสินค้า)
- ราคาขายผลิตภัณฑ์ถูก เนื่องจากการแข่งขันด้านราคาในพื้นที่สูง

โอกาส (Opportunity) จากภายนอกที่มีผลกระทบ แล้วเอื้อต่อการดำเนินธุรกิจของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ บ้านหนองเจี๊ยก

- เป็นสินค้าแนวอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (ถักทอด้วยมือตามแบบภูมิปัญญาดั้งเดิม และย้อมสีธรรมชาติ)
- ผลิตภัณฑ์คุณภาพดี สี แบบ ลวดลายสามารถพัฒนาให้เป็นสินค้าร่วมสมัยได้ โดยเฉพาะลวดลายดั้งเดิมที่มีความสวยงามอ่อนช้อย แสดงถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ได้ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของลวดลายผ้าทอที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น สามารถดึงดูดความสนใจของลูกค้าทั่วไปได้
- สามารถเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวทั้งในและนอกพื้นที่เพื่อขยายตลาดได้โดยประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐในการออกงานแสดงสินค้า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในผลิตภัณฑ์ประเภทเดียวกันทั้งในและนอกพื้นที่ จัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ วัฒนธรรมท้องถิ่น
- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์
- มีหลายหน่วยงานให้การสนับสนุนการพัฒนาสินค้า และ ตลาดจำหน่าย OTOP

อุปสรรค (Threats) จากภายนอกที่มีผลกระทบ

- มีผู้ประกอบการรายย่อยหลายรายที่ใช้เครื่องจักรในการผลิตผ้าฝ้าย และ ย้อมสีสังเคราะห์ ทำให้ต้นทุนต่ำได้ผลิตภัณฑ์ที่มีปริมาณมากสามารถกำหนดราคาต่ำได้
- มีการผลิตที่มีรูปแบบเหมือนกันทำให้ ได้รับความนิยมนอกจากกลุ่มผู้สนใจเพียงบางกลุ่ม
- สมาชิกกลุ่มส่วนมากมีอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ปลูกไม้ผล เลี้ยงสัตว์ เมื่อถึงฤดูกาลเพาะปลูกหรือเก็บเกี่ยวสมาชิกจะไปเพาะปลูก และ เก็บเกี่ยวผลิตผลทางการเกษตรทำให้ไม่มีเวลาเพียงพอต่อการทอผ้าให้เสร็จตามการสั่งซื้อของลูกค้า
- คนรุ่นใหม่ในชุมชนไม่เห็นความสำคัญของการสืบทอดการทอผ้าฝ้ายทอมือ จะมองว่าเสียเวลา มีรายได้น้อย ผ้าไม่สวย ไม่ทันสมัย ส่วนมากจะไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ไม่มีผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
- การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสภาพแวดล้อม สังคม ค่านิยม การดำรงชีวิตและแนวความคิด ทำให้ความสำคัญของผ้าฝ้ายทอมือเป็นสิ่งที่ล้าสมัย ไม่สวยงามในสายตาของสังคมปัจจุบัน จะนิยมสวมใส่ เฉพาะวันสำคัญทางพุทธศาสนา วันสำคัญตามประเพณีไทย และตามที่หน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้สวมใส่เท่านั้น
- หน่วยงานภาครัฐไม่ได้ให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ผู้นำชุมชนและชาวบ้านบางส่วนไม่ได้ให้ความสำคัญกับวิถีการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ได้เห็นประโยชน์ของ

ภูมิปัญญาที่ถูกถ่ายทอดกันมาเป็นเวลานาน เป็นสิ่งที่ต้องอนุรักษ์ ฟื้นฟูและรักษาให้อยู่คู่กับชุมชน มักจะมองประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม

- จากเดิมที่บ้านดอนหลวง บ้านดอนน้อยและบ้านหนองเงือกเคยร่วมกันจัดงานผ้าฝ้าย เมื่อปี 2546 นักท่องเที่ยวทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่จะมาเที่ยวที่บ้านดอนหลวงและบ้านดอนน้อย เนื่องจากสองหมู่บ้านนี้อยู่ติดถนนสายหลัก แต่บ้านหนองเงือกจะอยู่ลึกกว่า ทำให้ไม่ค่อยมีผู้คนเข้าไปท่องเที่ยว แม้ว่าจะมีรถโดยสารให้บริการ รายได้เข้าชุมชนจึงไม่มาก บ้านหนองเงือกจึงหยุดจัดกิจกรรมไปสองปี จากนั้นบ้านหนองเงือกจึงกลับมาจัดกิจกรรมอีกครั้ง แต่จากการที่บ้านหนองเงือกหยุดจัดกิจกรรมไปทำให้ถูกแยกจัดงานจากบ้านดอนหลวงและบ้านดอนน้อย โดยบ้านดอนหลวงและบ้านดอนน้อยจะจัดงานทุกวันศุกร์แรกของเดือนเมษายนของทุกปีซึ่งจะใกล้กับช่วงเทศกาลสงกรานต์ และบ้านหนองเงือกจัดต่อบ้านดอนหลวงและบ้านดอนน้อย เป็นมติที่ทั้งสามหมู่บ้านตกลงร่วมกัน ส่งผลให้ร้านค้าจากบ้านดอนหลวงและบ้านดอนน้อยมารับผ้าทอและผลิตภัณฑ์จากบ้านหนองเงือกและรับผ้าจากพื้นที่อื่นมาจำหน่าย มีรายได้เป็นกอบเป็นกำจากนักท่องเที่ยวทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ และมีผู้ค้าต่างถิ่นมาจับจองพื้นที่ขายสินค้าเป็นจำนวนมาก แต่บ้านหนองเงือกกลับไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวมาชมงานเมื่อถึงคราวจัดงาน หน่วยงานภาครัฐจึงให้การสนับสนุนบ้านดอนหลวง บ้านดอนน้อย มากกว่าบ้านหนองเงือกด้วยเหตุผลดังกล่าวทั้งที่บ้านดอนหลวงและบ้านดอนน้อยไม่ใช่แหล่งผลิตที่แท้จริง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อหาแนวทางการพัฒนา การอนุรักษ์ และการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้ายที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ บ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

3.1 แนวทางการอนุรักษ์การพัฒนาและสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้ายที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

1. ร่วมกันอนุรักษ์ โดยกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกร่วมกับโรงเรียนบ้านหนองเงือก จัดหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการสืบสานการทอผ้าฝ้ายทอมือ โดยสมาชิกในกลุ่มได้รับเชิญให้เป็นครูพิเศษสอนการทอผ้าฝ้ายที่โรงเรียนบ้านหนองเงือก และเปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้ามาศึกษาการทอผ้าที่กลุ่ม และส่งเสริมให้มีการสืบสานภูมิปัญญาที่มีคุณค่าหรือมีความสำคัญต่อชุมชนแต่กำลังจะหายไปให้คงอยู่ต่อไป กลุ่มฯ มีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น จุลลทิน จะมีชาวบ้านมาร่วมแรงร่วมใจกันทอผ้าให้เสร็จภายในวันเดียวและนำไปทอดกฐิน ไม่ว่าจะเป็นอังสะ รัดประคด อาสนะ สายคล้องบาตร ปลอกหมอน แต่เดิมจะเริ่มตั้งแต่การปั่นฝ้าย เรื่อยไปจนถึงการย้อม การตากและนำไป

ทอดกฐิน ชาวบ้านจะเป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด ปัจจุบันถึงแม้ขั้นตอนจะลดน้อยลง เหลือเพียงทางวัด เตรียมเส้นฝ้ายที่ย้อมสีเหลืองสำเร็จมาแล้ว ชาวบ้านเตรียมก็เพื่อทำการทอภายในบริเวณวัด แต่ชาวบ้านในชุมชนก็ยังคงอนุรักษ์ประเพณีนี้ไว้อย่างเหนียวแน่น และกลุ่มฯ จะทอดกฐินถวายให้วัดเพื่อประดับภายในงานโดยไม่คิดมูลค่า โดยสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน และ สามารถสร้างรายได้แก่คนในชุมชนได้ รวมทั้งจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ ชุมชนมีความภาคภูมิใจและเห็นความสำคัญ ต้องการสร้างคุณค่าให้ปรากฏและสืบสานให้คงอยู่ต่อไป

2. ร่วมกันรื้อฟื้น ฟื้นฟู เอกลักษณะของผ้าฝ้ายทอมือที่มีความสวยงามของท้องถิ่นที่ถูกกลืนเลือนไปให้กลับมามีความสำคัญ มีความสวยงามอีกครั้ง โดยกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจ็กนำลวดลายโบราณที่บรรพบุรุษได้คิดค้น ถักทอให้มีความสวยงามและถ่ายทอดความรู้ให้กลับมาทอใหม่ ลงบนผืนผ้าฝ้ายที่ย้อมสีด้วยวัตถุดิบจากธรรมชาติ เพิ่มความสวยงามให้กับผ้าฝ้าย เกิดความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์ที่มีจำหน่ายในชุมชน และเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ สามารถนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ได้หลากหลายมากยิ่งขึ้น และเป็นการทบทวนความรู้ ความชำนาญที่ได้รับการถ่ายทอดกันมา สะท้อนความเป็นตัวตนของชุมชนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และถ่ายทอดให้กับคนรุ่นใหม่ และรุ่นต่อไปได้รับรู้ถึงประวัติของชุมชนตนเอง

3. พัฒนา และ ประยุกต์ ผ้าฝ้ายทอมือที่กลุ่มฯ ผลิตได้ มีรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ไม่แตกต่างกับผู้ประกอบการรายอื่น ขาดสิ่งจูงใจที่จะทำให้ผู้บริโภคเกิดความสนใจในตัวผลิตภัณฑ์นั้น ประกอบกับการแข่งขันด้านราคา ทำให้มูลค่าผลิตภัณฑ์ไม่สอดคล้องกับค่าแรงและภูมิปัญญา กลุ่มฯ จึงนำลวดลายโบราณมาถักทอใหม่ ลงบนผืนผ้าฝ้าย มีการนำลวดลายหลายๆ แบบมาทอร่วมกัน นำไปตัดเย็บเป็นผ้าถุง ผ้าซิ่น เกิดความสวยงาม แตกต่างจากผ้าถุง ผ้าซิ่นที่มีขายในพื้นที่ มีการทอลวดลายออกมาเป็นแถบเพื่อนำไปเย็บติดกับเสื้อหรือเครื่องนุ่งห่มอื่นๆ ได้ มีการติดต่อประสานงานกับผู้ค้าในกรุงเทพมหานครเพื่อทำการออกแบบและจำหน่ายกระเป๋าลักษณะต่างๆ โดยใช้ผ้าฝ้ายทอมือลายเก๋เด็ด่าที่มีชื่อเสียงของบ้านหนองเจ็ก และกลุ่มฯ ได้รับความร่วมมือกับนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตลำพูน และนักศึกษาจากศูนย์บริการวิชาการภาคเหนือ มหาวิทยาลัยธนบุรี ในการออกแบบผลิตภัณฑ์โดยใช้ผ้าฝ้ายทอมือ แสดงผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบโดยนักศึกษา เช่น เสื้อสูท เสื้อเชิ้ต ชุดทำงานผู้หญิง โคมไฟ กระเป๋าถือ ผ้าห่มเบาะรถยนต์ ผ้าห่มพวงมาลัยรถยนต์ ร่มนาโน เป็นต้น เป็นการผสมผสานระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่และเป็นแนวทางให้กับกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจ็กนำไปผลิตเพื่อจำหน่าย

4. การจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การสร้างความรู้ คือ ส่งเสริมให้กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจ็ก ได้ศึกษาคูงานเพื่อเพิ่มทักษะความรู้และความสามารถพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ได้ในอนาคต การจัดเก็บความรู้ คือ ให้เจ้าหน้าที่ของเทศบาลตำบลแม่แรง เป็นผู้รวบรวมจัดเก็บองค์ความรู้ที่ได้ศึกษามานับที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในกระบวนการทอผ้าฝ้ายทอมือ การทอลายโบราณ การย้อมสีธรรมชาติ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาของผู้ที่สนใจและให้ผู้บริหารท้องถิ่นพิจารณาให้

ส่งเสริมต่อไป การเผยแพร่ความรู้ คือ ให้เทศบาลตำบลแม่แรง จัดทำโครงการเผยแพร่ความรู้ให้กับนักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจในพื้นที่ ตำบลแม่แรง บ้านหนองเจือก ได้ตระหนักและให้ความสำคัญในการเรียนรู้ และ อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันดีงาม ซึ่งควรแก่การรักษาไว้ให้คงอยู่สืบไป การใช้ความรู้ มีแนวทางคือ การใช้ความรู้และประสบการณ์ที่ตนเองได้เรียนรู้จากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และจากการได้ไปศึกษาดูงานในหลายๆพื้นที่ นำมาประยุกต์ปรับใช้กับกระบวนการทอผ้าฝ้ายทอมือ การย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ ให้มีคุณภาพ เป็นที่ต้องการของตลาด ได้รับการรับรองมาตรฐานเป็นสินค้า OTOP ระดับห้าดาว ต่อไป

5. การอนุรักษ์และ ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรจัดให้มีการกระตุ้นหรือประกวดผลิตภัณฑ์ผลงานจากการทอ ผ้าฝ้ายทอมือ จากผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติให้มีคุณภาพมากขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนหันมาให้ความสำคัญกับงานหัตถกรรมการทอผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติให้มากขึ้น และส่งเสริมให้ ช่างผู้มีฝีมือเกิดการแข่งขันทางด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการออกแบบลวดลาย และรักษาคุณภาพผ้าฝ้ายทอมือซึ่งเป็นผ้าฝ้ายแท้ และเป็นเอกลักษณ์ผ้าฝ้ายทอมือที่ย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มให้สม่ำเสมอ รวมทั้งสร้างขวัญกำลังใจให้กับสมาชิกกลุ่มทอผ้าฝ้ายทอมือ ด้วยการย้อมสีธรรมชาติ และประชาชนทั่วไป เด็ก เยาวชน นักศึกษา ที่ให้ความสนใจในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ด้วยการจัดกิจกรรมร่วมกันในชุมชน เพื่อความสามัคคี และความผูกพันให้เกิดขึ้นในชุมชน

6. ประกาศยกย่องเชิดชูผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ครูภูมิปัญญาผ้าฝ้ายทอมือในชุมชน ผู้มีผลงานดีเด่นในชุมชนทางด้านวัฒนธรรม คนดีศรีสังคม เป็นต้น โดยยกย่องเชิดชูเกียรติทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้ผู้ทรงภูมิปัญญาเหล่านี้ พร้อมทั้งจะเผยแพร่และถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

7. จัดการด้านการคุ้มครองลิขสิทธิ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นมรดกทางปัญญา จึงควรมีการคุ้มครองลิขสิทธิ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้เป็นมรดกของท้องถิ่นและประเทศชาติไม่ให้ชาติอื่นมาละเมิดหรือเข้าครอบครอง การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นควรประชาสัมพันธ์ให้ชุมชน และประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ เพื่อสร้างความร่วมมือในการธำรงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติสืบไป

3.2 การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้ายทอมือ โรงเรียนบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง

หลักสูตรท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือโรงเรียนบ้านหนองเจือก

ความสำคัญ

บ้านหนองเจือก อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง มีพื้นที่ส่วนใหญ่ทำการเกษตร เช่น การทำนา ปลูกสวนลำไย หลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร มีการประกอบอาชีพเสริมเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชน และประชาชนใช้เวลาว่างหลังจากการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร โดยการรวมกลุ่มกันประกอบอาชีพเสริม การทอผ้าฝ้ายทอมือ ผ้าฝ้ายทอมือมีกรรมวิธีการผลิตจากภูมิปัญญาชาวบ้านของบ้านหนองเจือก และ เป็นผ้าฝ้ายทอมือ ที่ผลิตจากฝ้าย ใ้ชีวิตดูดีที่มีในท้องถิ่น ผ้าฝ้ายทอมือที่ผลิตขึ้นได้นำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เช่น ผ้าปูโต๊ะ รองเท้า ผ้าปูที่นอน กระเป๋า เป็นต้น ซึ่งสร้างรายได้ให้กับชุมชนเป็นอย่างดี

จุดมุ่งหมาย

เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนโรงเรียนบ้านหนองเจือกมีความรู้ ความเข้าใจ และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เรียนทราบประวัติของชุมชนบ้านหนองเจือก
2. เพื่อให้ผู้เรียนทราบถึงประเพณีความเชื่อ บทบาทหน้าที่ของคนในชุมชนบ้านหนองเจือก
3. เพื่อให้ผู้เรียนทราบถึงความสำคัญของการทอผ้า วิธีการขั้นตอนการย้อมสีธรรมชาติเส้นฝ้าย การทอผ้าฝ้ายทอมือ
4. เพื่อให้ผู้เรียนสามารถร่วมกัน ออกแบบการแปรรูปผ้าฝ้ายทอมือในรูปแบบต่างๆ ได้
5. เพื่อให้ผู้เรียนอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก

เวลาเรียน

หลักสูตรผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ใช้เวลาเรียนทั้งหมด 90 ชั่วโมง

แหล่งการเรียนรู้และสื่อประกอบการเรียน

1. ใบความรู้เรื่อง ประกอบด้วย 7 เรื่อง
2. ศึกษาดูงานจากแหล่งเรียนรู้จริงในชุมชนบ้านหนองเจือก

การจัดประสบการณ์เรียนรู้

ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง สัมภาษณ์ภูมิปัญญา บรรยาย สาธิตและฝึกปฏิบัติ ฝึกปฏิบัติด้วยตนเองในแหล่งเรียนรู้ชุมชน

การวัดผลและประเมินผล

1. การสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ และ การมีส่วนร่วม
2. การสังเกตการปฏิบัติจริงในการทอผ้าฝ้ายทอมือ
- 3 การสัมภาษณ์
4. ประเมินชิ้นงาน

เนื้อหาของหลักสูตร
ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ที่	หัวเรื่อง	เนื้อหา	จำนวนชั่วโมง
1	ประวัติบ้านหนองเงือก	1.1 ประวัติบ้านหนองเงือก 1.2 ความเป็นมาของการทอผ้าฝ้ายทอมือของบ้านหนองเงือก	5
2	ความสำคัญของผ้าฝ้ายทอมือ	2.1 ความสำคัญผ้าฝ้ายทอมือ - ด้านวัฒนธรรม - ด้านเศรษฐกิจ	5
3	วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า	3.1 วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า 3.2 ลักษณะเครื่องมือทอผ้า	10
4	การย้อมสีผ้าธรรมชาติ	4.1 วัตถุดิบจากธรรมชาติที่ใช้ในการย้อม 4.2 การย้อมเส้นฝ้าย	20
5	ลวดลายโบราณบ้านหนองเงือก	5.1 ลวดลายโบราณในอดีต 5.2 ลวดลายในปัจจุบัน	5
6	กระบวนการทอผ้าฝ้ายทอมือ	6.1 การเตรียม 6.2 การทอผ้าฝ้าย	40
7	การแปรรูปผ้าฝ้ายทอมือ	การออกแบบผ้าฝ้ายทอมือเป็นผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่างๆ	5

เรื่องที่ 1 ประวัติบ้านหนองเจือก

สาระสำคัญ

1. ประวัติบ้านหนองเจือก
2. ความเป็นมาการทอดผ้าฝ้ายทอดมือบ้านหนองเจือก

ผลการเรียนที่คาดหวัง

อธิบายประวัติความเป็นมาของบ้านหนองเจือก และความเป็นมาของการทอดผ้าฝ้ายทอดมือบ้านหนองเจือก

ขอบข่ายเนื้อหา

ประวัติบ้านหนองเจือก

ช่วงปี พ.ศ. 2348-2356 ผู้คนอพยพจากเมืองของประเทศพม่าเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำทาเขตอำเภอป่าซาง มีชาวยอง 5 ครอบครัวจากบ้านม่อน เมืองของพากันเข้ามาตั้งรกรากปักฐานอยู่ ณ บ้านหนองเจือกในปัจจุบัน โดย 3 ครอบครัวตั้งบ้านเรือนอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้านและตั้งชื่อว่า “บ้านม่อน” (ปัจจุบันรวมอยู่ใน “ค้อบ้านโน”) ตามชื่อหมู่บ้านเดิมของตนในเมืองของในช่วงแรกนั้น บ้านม่อนถือเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน มีการสร้าง “ใจบ้าน” ตามแบบพิธีคนของล้านนา อีก 1 ครอบครัว ตั้งอยู่ที่บ้านรัวนา อยู่นอกรั้วนาทิศตะวันตกของวัด (ปัจจุบันเรียกว่า “ค้อปามะหุง”) อีก 1 ครอบครัว ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกของวัดตรงบริเวณตลาดสดในปัจจุบัน (ปัจจุบันเรียกว่า “ค้อบ้านหลวง”) แต่เดิม 5 ครอบครัวต่างเรียกชื่อบ้านของตนตามที่ตั้งขึ้น ซึ่งแต่ละบ้านชื่อไม่เหมือนกัน

ถัดออกไปไม่ไกลทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านมีหนองน้ำซึ่งมีน้ำไหลออกมาจากตาน้ำตลอดทั้งปี ชาวบ้านเรียกว่า “หนองออกกู” เป็นต้นกำเนิดของลำน้ำเหมืองชื่อ “น้ำเหมืองกลาง” จากคำบอกเล่าสืบต่อกันมา และตำนานในสมุดพิบสากล่าวไว้ว่าบริเวณหนองน้ำแห่งนี้ มีเจือกตัวหนึ่งขนาดเท่าตัวคนมักผุดขึ้นมาและเคยถูกลากเอาไว้วเป็นๆ ของชาวบ้านที่ปล่อยเลี้ยงไว้แล้วนั้นจมหายลงไปด้วยเหตุนี้ต่อมาบุคคลทั้ง 5 ครอบครัวจึงพร้อมใจกันเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ใหม่ว่า “บ้านบวกเจือก” (บวก แปลว่า หนอง) และเรียกอย่างเป็นทางการว่า “บ้านหนองเจือก” ปัจจุบันบ้านหนองเจือกประกอบด้วยค้อบ้านย่อย (หมวดหรือป้อกบ้าน) 7 ค้อ ได้แก่

1. ค้อบ้านเหนือ
2. ค้อบ้านสน
3. ค้อบ้านหลวง
4. ค้อบ้านโน
5. ค้อบ้านปามะหุงเหนือ
6. ค้อบ้านปามะหุงใต้
7. ค้อบ้านป่าคา

จากการสำมะโนประชากรในปี 2556 หมู่บ้านหนองเจือกมีพื้นที่ทั้งหมด 2,860 ไร่ ทิศเหนือติดกับบ้านหมู่ 10 ตำบลแม่แรง ทิศใต้ติดกับบ้านหมู่ 5 ตำบลมะกอก ทิศตะวันออกติดกับบ้านหมู่ 9

ตำบลแม่แรง ทิศตะวันตกติดกับบ้านหมู่ 5 ตำบลท่าดู้ม มีประชากรทั้งหมด 1,797 คน 587 ครอบครัวย 508 หลังคาเรือน

บ้านหนองเงือก มีการสืบสานภูมิปัญญาในการทอผ้ามาตั้งแต่สมัย ปู่ ย่า ตา ยาย ถ่ายทอดกันมารุ่นต่อรุ่นเป็นเวลากว่า 200 ปี แต่อดีตการทอผ้ามีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้สวมใส่ เพียงอย่างเดียวฝ้ายที่นำมาถักทอเป็นฝ้ายที่ปลูกขึ้นเอง โดยปลูกแซมในท้องไร่ปลายสวนซึ่งอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านออกไป ดอกฝ้ายที่เก็บถูกนำมาปั่นแยกเมล็ดออก ฟั่นเป็นเกลียวเป็นเส้น นวดด้วยแป้งคั้นเพื่อให้คงรูป นำเส้นฝ้ายมาทอเป็นผืนผ้าตัดเย็บด้วยมือเป็นเครื่องนุ่งห่มอย่างง่าย ๆ ลวดลายในการทอเป็นลายเส้นสีล้วนเป็นธรรมชาติตามสีของฝ้ายมีการย้อมสีให้สวยงามบ้างโดยใช้พืชพรรณไม้ที่หาได้ เช่น ดันครามเมื่อนำมาย้อมจะได้สีน้ำเงิน หรือที่เรียกว่า สีคราม ดันประดู่จะได้สีแดง เป็นต้น

การทอผ้าของชาวบ้านหนองเงือกจะต้องออกเดินทางไปรับฝ้ายจากท่าน้ำ ในตำบลริมปิง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 15 กิโลเมตร การเดินทางในสมัยนั้น เป็นการเดินเท้าไปตามทางเกวียนใช้เวลาตั้งแต่เช้าจรดเย็น เมื่อไปถึงแม่น้ำปิงซึ่งเป็นลำน้ำกั้นระหว่างอำเภอป่าซาง และอำเภอเมืองต้องนั่งเรือข้ามฟากไปอีกต่อหนึ่งเมื่อไปถึงจะมีชาวบ้านในละแวกนั้น รวมทั้งพ่อค้าจากตัวเมืองลำพูนนำฝ้ายมาส่งให้เมื่อได้ฝ้ายมากพอสมควรแล้วจะใส่กระบุงที่นำติดตัวไปเดินทางกลับหมู่บ้านเพื่อทำการทอโดยกำหนดนัดหมายวันที่จะนำผ้าทอมาส่งให้ผู้ว่าจ้าง ณ สถานที่เดิม ระยะเวลาในการทอแต่ละครั้งประมาณ 15 – 30 วัน ลูกค้าส่วนใหญ่สั่งทอผ้าถุงและผ้าพื้นเป็นชิ้นสำหรับนำไปตัดเสื้อผ้ากางเกง การทอผ้าถุงจะทอเป็นลายเส้น/แฉงอย่างง่าย ๆ สอดด้วยด้ายสี ลายที่ได้รับ ความนิยมสูงสุดได้แก่ลายสามฮ้อย (สามรอย) เป็นลายเส้น 3 เส้นสลับกันพื้นสีเป็นระยะๆ ค่าทอที่ได้รับเป็นเหรียญ (สตางค์แดง) มีรูตรงกลางซึ่งผู้บอกเล่าจำค่าจ้างไม่ได้แต่บอกได้ว่าเป็นอาชีพที่มีรายได้ เป็นที่น่าพอใจในสมัยนั้น

ต่อมาประมาณปี พ.ศ. 2487 ในตัวอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนมีโรงงานทอผ้าเกิดขึ้นได้มีการจ้างแรงงานจากหมู่บ้านต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียงไปเป็นคนงานทอผ้าสตรีในหมู่บ้านหนองเงือกเป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ไปรับจ้างทอผ้าแต่เป็นการไปรับฝ้ายกลับมาทอในหมู่บ้าน เมื่อทอเสร็จจะนำไปส่งให้แก่โรงงานและรับงานใหม่กลับมา การรับจ้างในลักษณะนี้ทำต่อเนื่องมาเป็นเวลากว่า 20 ปี สตรีแทบทุกคนมีอาชีพเสริมจากการเกษตรด้วยการรับจ้างทอผ้า จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2507 ได้เริ่มมีการทอผ้าปูที่นอนจำหน่ายภายในหมู่บ้านโดยผู้ที่รับจ้างใช้เวลาว่าง ผ้าปูที่นอนในขณะนั้นมีขนาดเล็กเท่าขนาดของ กี่ทอผ้า เมื่อทอแล้วได้ขนาดกว้างประมาณ 1 เมตร ฝ้ายที่ใช้ทอเส้นยืนซื้อจากร้านค้าในอำเภอป่าซาง ฝ้ายเส้นพุ่งเป็นฝ้ายที่ปั่นเองผ้าปูที่นอนในสมัยนั้นจะมีสีขาวมีลวดลายสีแดงตรงชายผ้าเป็นรูปช้าง รูปม้า รูปดอกจันทร์ ราคาผืนละ 14 บาท

จากการไปรับจ้างทอผ้าในอำเภอป่าซางทำให้ผู้รับจ้างบางคนเริ่มมองเห็นช่องทางในการผลิตเพื่อจำหน่าย อาศัยความรู้ ความชำนาญที่มีอยู่เป็นทุนเดิมผสมผสานกับสิ่งที่ได้พบเห็นการทำธุรกิจจากเจ้าของร้านค้า ผู้ประกอบการที่เป็นนายจ้างทำให้นางอุดม คำดี (ป้าคม) มีแนวคิดที่จะเปิดโรงงาน

ทอผ้าขึ้นในหมู่บ้านเพื่อผลิต และจำหน่าย เริ่มแรก ในปี 2517 ได้ทดลองทอถุงย่าม และเทปแต่งเสื้อ ส่งขายให้ร้านค้าในจังหวัดเชียงใหม่สามารถทำรายได้เป็นกอบเป็นกำมากกว่าการเป็นเพียงลูกจ้างรับทอผ้า จึงได้ขยายกิจการเพิ่มขึ้น โดยจ้างชาวบ้านที่เคยออกไปทอผ้าในอำเภอป่าสาขมาทอผ้าให้ จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2527 เจ้าหน้าที่ของรัฐ (เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอป่าสาข) เข้าไปให้คำแนะนำ สนับสนุนกลุ่มในเรื่องของเงินทุน วัสดุ อุปกรณ์ ได้มีการพัฒนาการผลิตผ้าทอภายในหมู่บ้านเพิ่มขึ้นหลากหลายรูปแบบและมีการสั่งซื้อผลิตภัณฑ์ในรูปแบบอื่นจากลูกค้าจึงมีการผลิตสินค้าจากผ้าทอเพิ่มขึ้น โดยเน้นเป็นของใช้ เช่น ผ้าคลุมเตียง พรมเช็ดเท้า ผ้าปูโต๊ะ เป็นต้น ตลาดใหญ่ในขณะนั้นที่สั่งซื้อสินค้าไปจำหน่าย ได้แก่ ตลาดไนท์บาร์ชา จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อผ้าทอของหมู่บ้านหนองเงือกได้รับความนิยมมีผู้สั่งซื้อสามารถจำหน่ายได้มากขึ้น จึงมีผู้สนใจผลิตผ้าทอจำหน่ายเพิ่มขึ้นอีกหลายรายและได้มีการก่อตั้งเป็นกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ บ้านหนองเงือกขึ้น สตรีในหมู่บ้านยึดอาชีพทอผ้าเป็นอาชีพหลักทั้งเป็นเจ้าของกิจการเองเข้าร่วมกลุ่มฯ และรับจ้างทอผ้าให้แก่ผู้ประกอบการในหมู่บ้าน

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า การทอผ้าเป็นทักษะที่ได้รับการถ่ายทอดมีการส่งสืบทอดกันมาเป็นเวลากว่าสองร้อยปี ฝีมือในการทอผ้าของสตรีบ้านหนองเงือกจึงไม่เป็นรองใครรวมทั้งได้มีการคิดค้นผลิตภัณฑ์ที่มีลวดลาย สีสันใหม่ๆ เป็นไปตามความต้องการของตลาดทำให้บ้านหนองเงือกกลายเป็นหมู่บ้านหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงของจังหวัดลำพูน และในปี 2546 เมื่อมีการคัดสรรสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ดีเด่นกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกโดยมีนางชื่นชม สุวรรณช้าง เป็นประธาน ได้นำผ้าปูโต๊ะที่ผลิตจากผ้าฝ้ายทอมือเข้าร่วมการคัดสรรได้รับคัดเลือกเป็นสินค้า 4 ดาวในระดับจังหวัด

การทอผ้าของบ้านหนองเงือกมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด จากการทอเพื่อใช้ในครัวเรือนการรับจ้างทอ จนกระทั่งกลายมาเป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้ของคนในชุมชน ในปัจจุบันผ้าทอบ้านหนองเงือกยังมีการรักษาความเป็นเอกลักษณ์ที่เคยทำอย่างสม่ำเสมอแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างแต่เป็นการคิดค้นขึ้นใหม่ด้วยภูมิปัญญาของคนในชุมชนไม่ได้ลอกเลียนแบบจากท้องถิ่นอื่น ผลิตภัณฑ์จากผ้าทอของบ้านหนองเงือกรวมทั้งผ้าปูโต๊ะ เป็นการทอจากฝีมือของคนในหมู่บ้าน อุปกรณ์ที่ใช้ในการทอล้วนแล้วแต่ประดิษฐ์ด้วยฝีมือของคนในหมู่บ้านไม่ว่าจะเป็นกี่มีด(กี่พื้นเมือง) ที่สืบทอดกันมาแต่ครั้งสมัยโบราณหรือกี่กระตุกที่สร้างขึ้นใหม่ อุปกรณ์ส่วนประกอบต่างๆ เช่น ฟืม บ่าหลก ฯลฯ ในทุกขั้นตอนของการทอผ้าจึงมาจากภูมิปัญญาที่คนในชุมชนมีอยู่แล้ว ถ่ายทอดสู่กันมารุ่นต่อรุ่น จนถึงปัจจุบันอย่างแท้จริง แม้กาลเวลาจะผ่านมานานการกล่าวขานถึงการทอผ้าของหมู่บ้านหนองเงือกสามารถยืนยันได้จากประวัติของหมู่บ้านซึ่งเป็นเหมือนนิทานพื้นบ้านเล่าต่อกันมาแต่โบราณและยังมีเรื่องเล่าสืบเนื่องกันมาอีกว่ามีหญิงสาวแปลกหน้าจากหมู่บ้าน จูงลูกน้อยไปขอยืมฟืมทอผ้าจากบ้านเหล่าซึ่งอยู่ต่างตำบล บอกว่าจะนำเอามาทอผ้าที่หนองเงือกมีคนสงสัยจึงแอบตามมา หญิงคนดังกล่าว เมื่อมาถึงหนองน้ำได้หายตัวไป ในปัจจุบันยังมีคนบอกเล่าว่าในคืนเดือนเพ็ญจะได้ยินเสียงทอผ้าดังมาจากหนองน้ำและในปีน้ำมากจนท่วมหนองน้ำจะมีเสียงร้อง

ของผู้หญิงดังมาให้ได้ยิน บริเวณหนองน้ำจึงถือเป็นเสมือนสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้านที่ผู้คนให้ความเคารพยำเกรงไม่กล้าเข้าไปล่วงล้ำ ทำให้ยังคงมีต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่เต็ม เป็นสถานที่ให้ความร่มเย็นในหมู่บ้าน จากเรื่องราวดังกล่าวทำให้คนในหมู่บ้านมีความเชื่อว่าการทอผ้า เป็นสิ่งที่สืบทอดกันมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านจนกลายเป็นวิถีชีวิตที่แยกกันไม่ออกและจะยังคงสืบสาน ส่งทอดต่อกันไป ถึงแม้การสืบทอดภูมิปัญญาในด้านการทอผ้าในอดีตจะต่างจากในปัจจุบันก็ตาม ในอดีตไม่ได้มีการสอนการทอผ้าให้แก่ลูกหลาน เมื่อถามคนรุ่นหลังเรียนรู้การทอผ้ามาได้อย่างไรคำตอบที่ได้รับเป็นไปในทำนองเดียวกันนั้นคือเห็นแม่ / ย่า / ยาย ทอผ้าตั้งแต่จำความได้ทุกเมื่อเชิ่วน เด็กในสมัยโบราณเมื่อผู้ใหญ่หยุดทอผ้า (ลงจากกี่) เด็กจะแอบเข้าก็ทอผ้าต่อทันที หญิงสาวในสมัยก่อนส่วนใหญ่ไม่เคยมีความคิดว่าตนเองต้องเรียนหนังสือและหางานอื่นทำ แต่จุดมุ่งหมายของอนาคตคือต้องหัดทอผ้าให้ได้ ให้เป็นเพื่อยึดเป็นอาชีพเลี้ยงตนเอง เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปลูกหลานของคนในชุมชนแม้ยังคงเห็นการทอผ้าอยู่ตลอดแต่ไม่มีความสนใจที่จะเรียนรู้การทอผ้าเนื่องจากมีกิจกรรมอื่นให้ทำในยามว่างเว้นจากการเรียน ดังนั้นในปัจจุบันบ้านหนองเจือกจึงมีการสอนการทอผ้าให้แก่เด็กนักเรียนในโรงเรียน โดยสมาชิกกลุ่มทอผ้าจะหมุนเวียนกันไปสอนตามชั่วโมงกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดให้ภายใต้ความหวังว่าหากการทอผ้าสามารถยึดเป็นอาชีพที่มีรายได้ดีในอนาคตอย่างเช่นที่เป็นอยู่เยาชนรุ่นหลังจะยังคงสนใจสืบทอดอาชีพนี้ไม่ให้สูญหายไปจากชุมชน

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1. บรรยาย
2. ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองตามใบงานที่ 1
3. สัมภาษณ์ภูมิปัญญาตามใบงานที่ 1
4. สะท้อนผลความสำคัญ

การวัดและประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้า
 - 1.1 การประเมินความก้าวหน้า
 - 1.2 การสัมภาษณ์
2. ประเมินผลรวม
 - 2.1 ทำแบบทดสอบ
 - 2.2 สะท้อนผล

เรื่องที่ 2 ความสำคัญของผ้าฝ้ายทอมือ

สาระสำคัญ

1. ด้านวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อวิถีการแต่งกาย มีการทอผ้าฝ้ายใช้เป็นเครื่องนุ่งห่มในชีวิตประจำวัน และในงานเทศกาลและพิธีสำคัญต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิต และภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ ซึ่งชาวบ้านหนองเงือกยังคงรักษาธรรมดั่งเดิม เอาไว้

2. ด้านเศรษฐกิจ การทอผ้าฝ้ายทอมือ และการย้อมสีฝ้ายด้วยวัตถุดิบจากธรรมชาติแต่เดิมการทอผ้าฝ้ายทอมือมีไว้ใช้ในครัวเรือน แต่ปัจจุบันสามารถทอเป็นสินค้าที่สร้างรายได้เสริมให้กับในครัวเรือนได้

ผลการเรียนที่คาดหวัง

1. อธิบายความสำคัญของผ้าฝ้ายทอมือ ด้านวัฒนธรรม และเศรษฐกิจได้
2. ตระหนักถึงความสำคัญของผ้าฝ้ายทอมือ

ขอบข่ายเนื้อหา

1. ด้านวัฒนธรรม ในชีวิตประจำวันประชาชนในเขตชุมชนบ้านหนองเงือกดำเนินชีวิตใช้ผ้าในชีวิตประจำวันโดยเฉพาะ ผ้าฝ้ายทอมือนำมาใช้นุ่งห่มเป็นเสื้อผ้า ผ้าถุง ผ้าปูที่นอน ปลอกหมอน ผ้าคลุมเตียง ผ้าปูโต๊ะ เสื้อ และนำผ้าฝ้ายมาเป็นตุ๊กตาร่มองค์พระประธาน สบง อาสนะในพิธีสำคัญทางศาสนา และพิธีตามขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมของท้องถิ่น อาทิ งานบวช งาน แต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น นอกจากนี้ การใช้ผ้าฝ้ายทอมือของชุมชนยัง สะท้อนอัตลักษณ์ของความเป็นคนชุมชนบ้านหนองเงือก และเป็นเอกลักษณ์ ของคนในชุมชนบ้านหนองเงือก ดังภาพประกอบ 1-2

ภาพประกอบ 1 การแต่งกายชุดผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติในงานประเพณีสืบสานตำนานผ้าฝ้ายงามบ้านหนองเงือก

ภาพประกอบ 2 การแต่งกายชุดผ้าฝ้ายทอมือใช้ในงานต่างๆ

2. ด้านเศรษฐกิจ จากการสัมภาษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวน 5 คน ได้ให้ข้อมูลความสำคัญของผ้าฝ้ายทอมือ ด้านเศรษฐกิจไว้ดังนี้ ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวยองซึ่งยังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมแบบดั้งเดิมเก่าแก่ไว้ โดยเฉพาะความโดดเด่นทางเอกลักษณ์ของผ้าเป็นลายเกล็ดเต่าที่ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษมานานนับ 200 ปี เป็นลายโบราณใช้สีย้อมผ้าจากวัสดุธรรมชาติ ด้วยศาสตร์และศิลป์แห่งการทอผ้าของชาวบ้านหนองเงือก ที่ได้รับการสืบทอดการทอผ้าฝ้ายและกรรมวิธีการผลิต จนปัจจุบันได้มีการพัฒนารูปแบบสีสันทน ลวดลายให้ทันสมัยเป็นสินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองจากผ้าฝ้ายที่โดดเด่นและแตกต่างจากชุมชนอื่น ๆ ในปัจจุบันนอกจากจะมีการทอขายเป็นผืนขนาดใหญ่แล้ว ยังมีการประดิษฐ์ให้เป็นของใช้ผลิตภัณฑ์ต่างๆ อีกด้วย เช่น เสื้อผ้า กระเป๋า รองเท้า ผ้าคลุมเตียง ฯลฯ รวมทั้งมีกลุ่มที่ทำเชิงพาณิชย์มากขึ้น มีการส่งออกมาขึ้นในปัจจุบันสามารถทอเป็นสินค้าที่สร้างรายได้เสริมในครัวเรือน ให้กับคนในชุมชน

3. สรุปลผ้าฝ้ายทอมือ เป็นวิถีและภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ ชุมชนบ้านหนองเงือกยังคงรักษา วัฒนธรรมดั้งเดิมเอาไว้โดยเฉพาะศิลปะในการทอผ้าเพื่อใช้สอยในครัวเรือน ทั้ง เสื้อผ้าและเครื่องใช้ ด้านเศรษฐกิจ ในปัจจุบันสามารถทอเป็นสินค้าที่สร้างรายได้เสริมในครัวเรือน

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1. บรรยาย
2. ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองตามใบงานที่ 2
3. สัมภาษณ์ภูมิปัญญาตามใบงานที่ 2

4. สะท้อนผลความสำคัญ

การวัดและประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้า
 - 1.1 การสังเกต
 - 1.2 การสัมภาษณ์
2. ประเมินผลรวม
 - 2.1 ทำแบบทดสอบ
 - 2.2 สะท้อนผล

เรื่องที่ 3 วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า

สาระสำคัญ

1. วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทอผ้า
2. ลักษณะเครื่องมือทอผ้า

ผลการเรียนที่คาดหวัง

เลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ในการทอผ้าได้

ขอบข่ายเนื้อหา

วัสดุอุปกรณ์สำหรับใช้ในการทอผ้า

วัตถุดิบที่ใช้การทอผ้า

เส้นฝ้าย

อุปกรณ์และเครื่องมือมีดังนี้

อีด ใช้สำหรับแยกเมล็ดฝ้ายออกจากดอกฝ้าย (อีดฝ้าย)

ก้งปดฝ้าย (ก้งตีดฝ้าย) ใช้สำหรับตีดดอกฝ้ายให้ฟูเป็นปุย

ก้งกว้าง ใช้สำหรับใส่เส้นด้าย

เป้ปัด ใช้สำหรับรวมเส้นฝ้าย

ก้งปั่นฝ้าย (ก้งผัดหลอด) ใช้สำหรับปั่น(ผัด)หลอดฝ้าย

เป็ฝ้าย ใช้สำหรับนำเส้นฝ้ายออกจากวงปั่นฝ้าย (เป็ฝ้าย)

จักรกวักฝ้าย ใช้สำหรับกวักฝ้ายเพื่อไปปั่นเครือ

กวัก ใช้สำหรับม้วนเส้นฝ้ายเพื่อไปทำเส้นยืน

บันไดลิง ใช้สำหรับเรียงเส้นฝ้ายเพื่อกำหนดสี
และลายตามที่ต้องการ

เฟื่อขอ ใช้สำหรับกำหนดความยาว ความกว้าง
ลดลายของผ้าที่จะทอ

กระสวย ใช้สำหรับพุ่งเส้นฝ้าย

หลอด ใช้สำหรับม้วนเส้นฝ้ายใส่กระสวยเป็นเส้นพุ่ง

ฟันหวี (ฟัน) ใช้สำหรับเรียงเส้นยืน

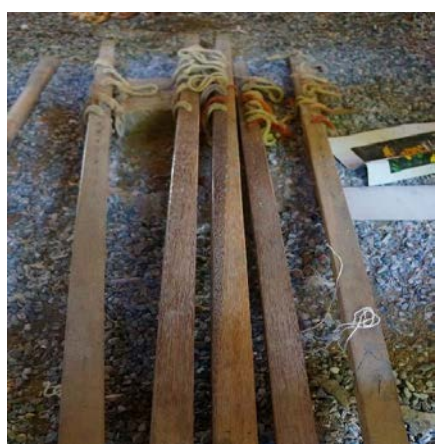
เขา (ตะกอล) ใช้สำหรับสอดเส้นยืนและสลับเส้นยืนกับเส้นพุ่ง

ก๊ี่ ใช้สำหรับทอผ้าฝ้ายให้เป็นผืน

ฟันปลา ใช้สำหรับขยายเส้นฝ้ายไม่ให้พันกัน

ไม้เหยียบ ใช้สำหรับยกเขา(ตะกอล)เพื่อสลับเส้นยืน ในการทอ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

1. บรรยาย
2. ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
3. สัมภาษณ์ภูมิปัญญา

การวัดผลประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้า
 - 1.1 การสัมภาษณ์
 - 1.2 การสังเกต
2. การประเมินผลรวม
 - 2.1 ทำแบบสัมภาษณ์

เรื่องที่ 4 การย้อมสีฝ้ายธรรมชาติ

สาระสำคัญ

1. วัตถุดิบจากธรรมชาติที่ใช้ในการย้อม
2. การย้อมเส้นฝ้าย

ผลการเรียนที่คาดหวัง

อธิบายการใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติที่ใช้ในการย้อม และ การย้อมเส้นฝ้ายได้

ขอบข่ายเนื้อหา

วัตถุดิบในการย้อมสีผ้าฝ้าย

วัตถุดิบในท้องถิ่น

ใบเพกาให้สีเหลือง

ใบยูคาลิปตัสให้สีครีม

ใบหูกวางให้สีเขียวอ่อน

กะหล่ำปลีม่วงให้สีคราม

ก้ามมะพร้าวให้สีน้ำตาลอมชมพู

หญ้าสาบเสือให้สีเหลือง

วัตถุดิบต่างถิ่น

ครั้งให้สีชมพูอมม่วง

มะเกลือให้สีดำ

เปลือกมังคุดให้สีน้ำตาล

เปลือกเงาะให้สีแดงอมแดง

อุปกรณ์การย้อมผ้าฝ้าย

หม้อย้อมผ้าฝ้ายและเตาถ่าน

หม้อต้มเส้นฝ้าย

ฟืน

ไม้พาย

กระทะ

ถังน้ำ

น้ำค้าง

วิธีการย้อมผ้าฝ้าย

1. ซักเส้นฝ้ายเอาสิ่งสกปรกและไขออก

2. บีบให้หมาดและนำไปต้มหม้อน้ำสี

3. บีคให้หมดและนำไปซัก

4. ตากให้แห้ง

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. บรรยาย
2. ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
3. สัมภาษณ์ภูมิปัญญา

การวัดผลประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้า
 - 1.1 การสัมภาษณ์
 - 1.2 การสังเกต
2. การประเมินผลรวม
 - 2.1 ทำแบบสัมภาษณ์

เรื่องที่ 5 ลวดลายโบราณบ้านหนองเจือก

สาระสำคัญ

1. ลวดลายโบราณในอดีต
2. ลวดลายในปัจจุบัน

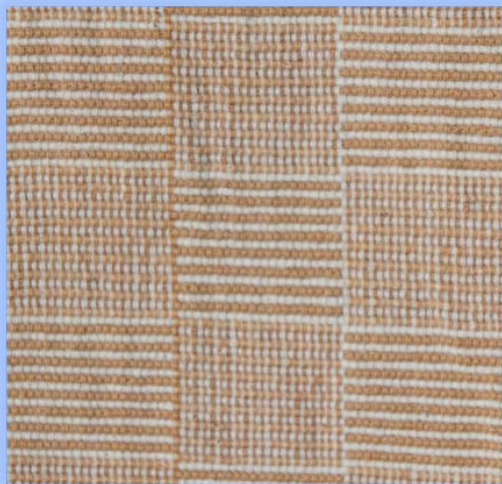
ผลการเรียนที่คาดหวัง

ผู้เรียนบอกลวดลายโบราณในอดีต และ ลวดลายปัจจุบันได้

ขอบข่ายเนื้อหา

ลวดลายผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก

ลวดลายโบราณดั้งเดิม

ลายเกล็ดเต่า

ลายดอกขอลายไทย

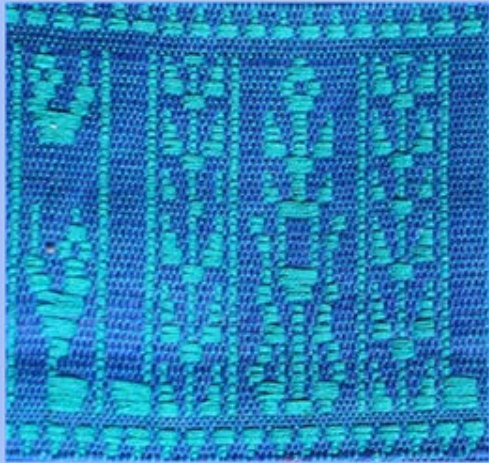
ลายบัวเครือ

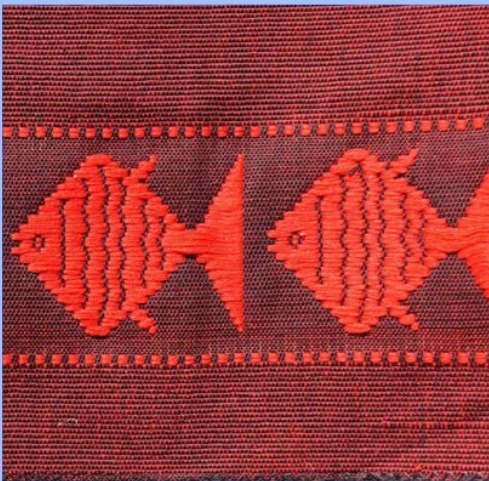
ลายดี

ลายช้าง

ลายนก

ลายปลา

ลายดอกแก้ว

ลายเต่า

ลายดอกจัน

ลายเขี้ยวหมา

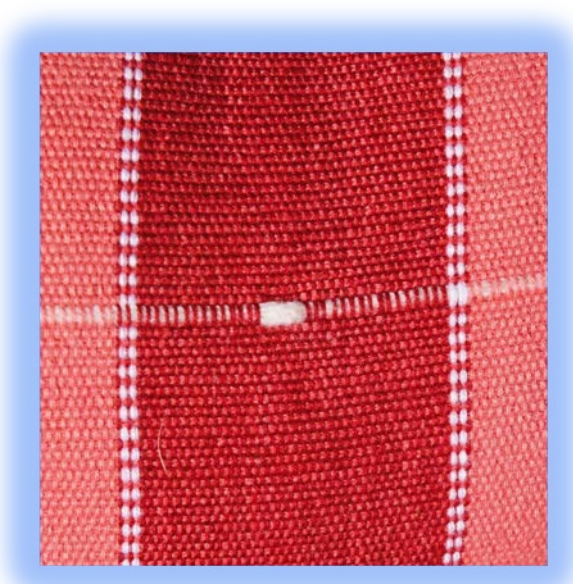
ลายเต่า

ลายงูลอย

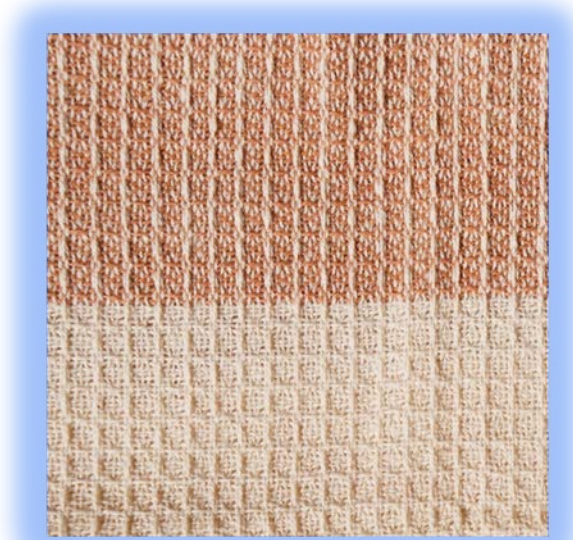

- ← ลายเขี้ยวหมา
- ← ลายดอกแก้วคู่
- ← ลายดอกแก้วเกว
- ← ลายดอกห้วแหวน
- ← ลายดอกเคะ

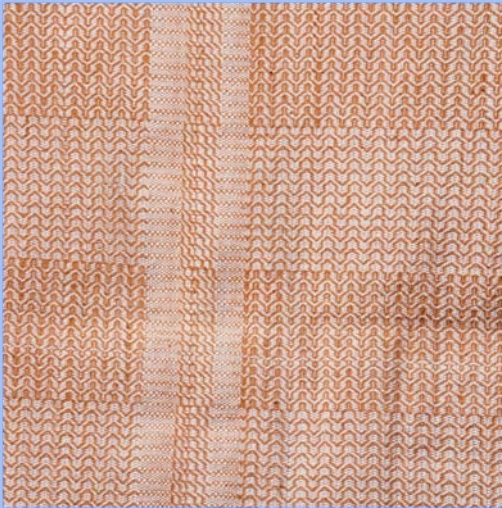
ลวดลายประยุกต์

ลายเมล็ดถั่ว

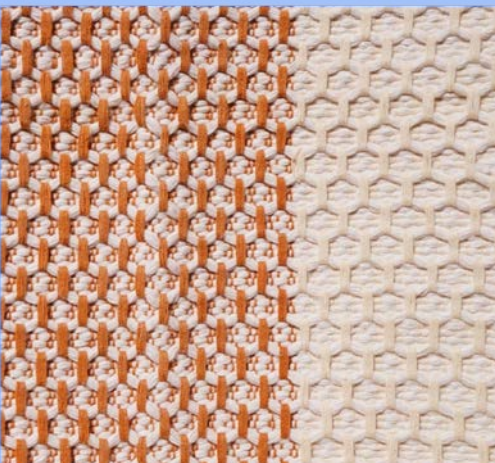
ลายดอกจอก

ลายหมากรุก

ลายขด

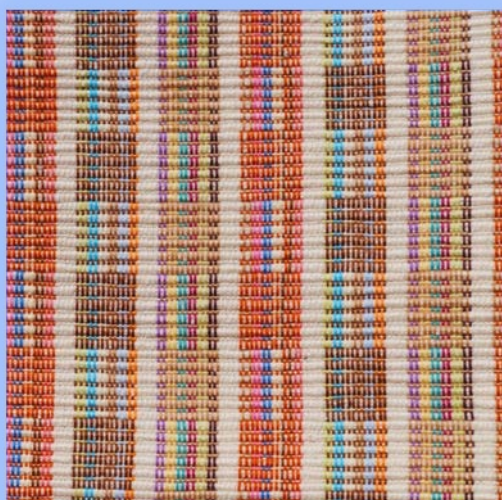
ลายรวงผึ้ง

ลายตัวหนอน

ลายธรรมชาติ

ลายเกล็ดเต่าประยุกต์

ลายเรขาคณิต

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. บรรยาย
2. ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
3. สัมภาษณ์ภูมิปัญญา

การวัดผลประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้า
 - 1.1 การสัมภาษณ์
 - 1.2 การสังเกต
2. การประเมินผลรวม
 - 2.1 ทำแบบสัมภาษณ์

เรื่องที่ 6 กระบวนการทอผ้าฝ้ายทอมือ

สาระสำคัญ

1. การเตรียม
- 2.การทอ

ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

ผู้เรียนสามารถอธิบายขั้นตอนการทอผ้าฝ้ายทอมือได้

ขอบข่ายเนื้อหา

วิธีการทอผ้าฝ้าย

1. นำฝ้ายเป็นใจมาคลี่ออกใส่กงกว้าง เพื่อนำไปพันใส่ปาหลูกักฝ้าย หรือปั่นใส่กระป๋อง

2. นำกระป๋องที่มีเส้นฝ้ายพันอยู่ไปเรียงตามลำดับ สี ของเส้นฝ้ายเส้นยืนตามลวดลายที่จะทอ โดยนำมาเรียงครั้งละประมาณ 40 กระป๋อง จะได้เส้นฝ้ายยืนครั้งละ 40 เส้น แล้วนำแต่ละเส้นไปคล้องกับบันไดลิง เพื่อให้เส้นฝ้ายพันกันและขึ้นเพื่อขอตอไป

3. นำฝ้ายเส้นยืนจากบันไดลิงมาขึ้นเฟือขอ ซึ่งเฟือขอจะทำหน้าที่เรียงฝ้ายเส้นยืนตามความยาวที่ต้องการ และทำการสลับเส้นยืนสำหรับใช้กับตะกอลั่นขึ้นเส้นลงด้านล่างของเฟือขอ เมื่อสิ้นสุดการเรียงเส้นฝ้ายจะนำแต่ละเส้นมาม้วนเพื่อให้เกิดลักษณะของการสลับเส้น สำหรับการทอยกเป็นเส้นขึ้นเส้นลงที่ด้านล่างขวาของเฟือขอ

4. นำกลุ่มฝ้ายเส้นยืนจากเฟือขอมาขึ้นก็ แล้วกลีฝ้ายเส้นยืนตามที่ได้กำหนดไว้ โดยใช้ฟันปลาเป็นตัวช่วยในการสาวเส้นฝ้ายแต่ละกลุ่มเส้นออกห่างกัน เส้นด้ายในการทอหลายหนึ่ง เพื่อแยกเส้นด้ายในการนำไปสับฝ้ายกับเขา(ตะกอ)และฟันหวี(ฟืม)

5. หากทอหลายเดิมที่เคยทอมา ก็จะนำฝ้ายเส้นยืนใหม่มาต่อกับเส้นฝ้ายหรือเชิงชายที่ตัดมาจากการทอครั้งก่อนที่เรียกว่า "เครือ" เมื่อทอผ้าเสร็จแล้ว ช่างทอจะตัดผ้าที่ทอแล้วออกจากที่ โดยคงเหลือเชิงชายจากการทอให้ติดอยู่กับตะกอและฟืมเพื่อเป็นต้นแบบของลายหากจะมีการทอหลายนั้นในครั้งต่อไป เพื่อให้การสับต่อลายทำได้ง่ายขึ้น เพราะถ้าไม่เก็บไว้ การเริ่มต้นขึ้นลายใหม่จะมีความยากลำบากมาก ดังนั้นช่างทอจึงต้องเก็บลายไว้ทุกเครือ

6. หลังจากการสืบลายแล้ว สามารถเริ่มกระบวนการ ทอได้ โดยการเหยียบไม้เหยียบเพื่อยกเขาฟิมขึ้นลง แล้วพุ่งกระสวยสอดเข้าไปในช่องว่างระหว่างเส้นอื่น ให้เส้นพุ่งพุ่งไปขัดกับเส้นอื่น และใช้ฟิมกระทบเส้นพุ่งให้อัดเรียงกันแน่น แล้วใช้เท้าเหยียบไม้เหยียบให้ตะกอเส้นอื่นสลับขึ้นลง และพุ่งกระสวยกลับไปกลับมาขัดกับเส้นอื่น ทำซ้ำก็จะได้ผ้าทอเป็นม้วน

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้การสอน

1. บรรยาย
2. ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
3. สัมภาษณ์ภูมิปัญญา
4. ทดลองปฏิบัติ

การวัดผลประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้า
 - 1.1 การสัมภาษณ์
 - 1.2 การสังเกต
2. การประเมินผลรวม
 - 2.1 ทำแบบสัมภาษณ์

เรื่องที่ 7 การแปรรูปผ้าฝ้ายทอมือ

สาระสำคัญ

การแปรรูปผ้าฝ้ายทอมือมีการนำลวดลายโบราณมาประยุกต์ให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความทันสมัยแต่ยังคงอนุรักษ์ลวดลายโบราณเดิมไว้ และ มีการปรับปรุงลวดลายให้ทันสมัยนำไปแปรรูปเป็น ผลิตภัณฑ์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การทำรองเท้า ปอดอกหมอน ผ้าปูโต๊ะ กล่องใส่ทิชชู เป็นต้น

ผลการเรียนที่คาดหวัง

ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการออกแบบแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือได้

ขอบข่ายเนื้อหา

ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพ

สรุป การแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือ สามารถที่จะนำผ้าฝ้ายทอมือประยุกต์พัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น การตัดชุดทำงาน ผ้าถุง ชุดผ้าปูโต๊ะและปลอกหมอนลายโบราณ ร่มผ้าฝ้ายนาโน ชุดหุ้มเบาะรถโดยใช้ผ้าฝ้ายทอมือ กระเป๋า เป็นต้น

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

1. บรรยาย
2. ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง
3. สัมภาษณ์ภูมิปัญญา
4. ให้ผู้เรียน ร่วมเสนองานการออกแบบจากผ้าฝ้ายทอมือ

การวัดผลประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้า
 - 1.1 การสัมภาษณ์
 - 1.2 การสังเกต
2. การประเมินผลรวม
 - 2.1 ผลงาน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการดำเนินงาน

โครงการวิจัยการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนวัตถุประสงค์ เพื่อทบทวนทุนเดิมกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนเพื่อทบทวนสถานการณ์ และปัจจัย/เงื่อนไขที่ส่งผลต่อการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ บ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนและเพื่อหาแนวทางการพัฒนา การอนุรักษ์ และการสืบสานภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้าย ที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ บ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

ทบทวนทุนเดิมกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

กระบวนการเป็นการสืบค้นประวัติศาสตร์ชุมชน ประวัติกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ประวัติผ้าฝ้ายทอมือ วิธีการทอผ้าฝ้าย การย้อมผ้าฝ้าย ลวดลายที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น การฟื้นฟูพัฒนาและอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทอผ้าฝ้ายทอมือของท้องถิ่น ที่จะส่งผลให้เด็กเยาวชน สมาชิกในชุมชนได้เกิดความตระหนัก เห็นคุณค่า ให้ความสำคัญและรักษาภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่นบ้านหนองเจือก ให้คงอยู่คู่กับชุมชนไม่ให้เลือนหายไปกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ ที่นิยมการแต่งตัวตามค่านิยมของชาวต่างชาติในระยະที่หนึ่งเป็นการชี้แจงทำความเข้าใจการดำเนินโครงการวิจัย การสืบค้นและรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการรวบรวมข้อมูล ทั้งจากข้อมูลหลักฐานในชุมชน จากคำบอกเล่าของภูมิปัญญา จากผู้ที่ชุมชนให้ความนับถือ การสัมภาษณ์เชิงลึกการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดมข้อมูลจากผู้รู้และผู้เกี่ยวข้องโดยเน้นให้เด็ก เยาวชน นักศึกษาได้เข้ามาเรียนรู้ร่วมกับทีมนักวิจัย

บ้านหนองเจือกมีประวัติความเป็นมาว่า 200 ปี ตามประวัติที่ได้มีการถอดความมาจากอักษรธรรมล้านนา ช่วงปี พ.ศ. 2348-2356 ผู้คนอพยพจากเมืองของประเทศพม่าเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำทาเขตอำเภอป่าซาง มีชาวของ 5 ครอบครัวจากบ้านม่อน เมืองของพม่าเข้ามาตั้งรกรากปักฐานอยู่ ณ บ้านหนองเจือกในปัจจุบัน โดย 3 ครอบครัวตั้งบ้านเรือนอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน และตั้งชื่อว่า “บ้านม่อน” (ปัจจุบันรวมอยู่ใน “ค้อบ้านโน”) ตามชื่อหมู่บ้านเดิมของตนในเมืองของในช่วงแรกนั้น บ้านม่อนถือเป็นศูนย์กลางของหมู่บ้าน มีการสร้าง “โอบบ้าน” ตามแบบพิธีคนของล้านนา อีก 1 ครอบครัวตั้งอยู่ที่บ้านรัวนา อยู่นอกบ้านรัวนาทิศตะวันตกของวัด (ปัจจุบันเรียกว่า “ค้อป่ามะหุ้ง”) อีก 1 ครอบครัวตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกของวัดตรงบริเวณตลาดสดในปัจจุบัน (ปัจจุบันเรียกว่า “ค้อบ้านหลวง”) แต่เดิม 5 ครอบครัวต่างเรียกชื่อบ้านของตนตามที่ตั้งขึ้น ซึ่งแต่ละบ้านชื่อไม่เหมือนกัน

ถัดออกไปไม่ไกลทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านมีหนองน้ำซึ่งมีน้ำไหลออกมาจากตาน้ำตลอดทั้งปี ชาวบ้านเรียกว่า “หนองอกรู” เป็นต้นกำเนิดของลำน้ำเหมืองชื่อ “น้ำเหมืองกลาง” จากคำบอกเล่าสืบต่อกันมา และตำนานในสมุดพิบศากกล่าวว่าบริเวณหนองน้ำแห่งนี้ มีเงือกตัวหนึ่งขนาดเท่าตัวคนมักผุดขึ้นมาและเคยจูดลากเอาวัวเป็นๆ ของชาวบ้านที่ปล่อยเลี้ยงไว้แถวนั้นจมหายลงไป ด้วยเหตุนี้ต่อมาบุคคลทั้ง 5 ครอบครัวจึงพร้อมใจกันเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ใหม่ว่า “บ้านบวเกือก” (บว แปลว่า หนอง) และเรียกอย่างเป็นทางการว่า “บ้านหนองเงือก” ปัจจุบันบ้านหนองเงือกประกอบด้วยค้อบ้านย่อย (หมวดหรือปึกบ้าน) 7 ค้อ

ยังมีเรื่องเล่าเป็นนิทานของชุมชนที่เล่าสืบต่อกันอีกว่ามีหญิงสาวแปลกหน้าจากหมู่บ้านจูดกลุ่ น้อยไปขอยืมฟืมทอผ้าจากบ้านเหล่าซึ่งอยู่ต่างตำบล บอกว่าจะนำเอามาทอผ้าที่หนองเงือกมีคนสงสัย จึงแอบตามมา หญิงคนดังกล่าว เมื่อมาถึงหนองน้ำได้หายตัวไป ในปัจจุบันยังมีคนบอกเล่าว่าในคืนเดือนเพ็ญจะได้ยินเสียงทอผ้างดังมาจากหนองน้ำและในปีน้ำมากจนท่วมหนองน้ำจะมีเสียงร้องของผู้หญิงดังมาให้ได้ยิน บริเวณหนองน้ำจึงถือเป็นเสมือนสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้านที่ผู้คนให้ความเคารพยำเกรงไม่กล้าเข้าไปล่วงล้ำ ทำให้ยังคงมีต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่เต็ม เป็นสถานที่ให้ความร่มเย็นในหมู่บ้าน

ผู้หญิงชาวบ้านในบ้านหนองเงือกจะมีความสามารถติดตัวมาตั้งแต่เด็กคือการทอผ้าฝ้าย ซึ่งสมัยก่อนต้องเดินทางไกลเพื่อไปนำฝ้ายมาทอเป็นผืนและนำไปจำหน่าย โดยตลาดที่นิยมในสมัยนั้นเป็นลายสามสอย (สามรอย) ต่อมาในตัวอำเภอป่าซางมีโรงงานทอผ้าตั้งขึ้นในได้มีการจ้างแรงงานทอผ้าเป็นจำนวนมาก ผู้หญิงในบ้านหนองเงือกจึงไปนำฝ้ายมาทอที่บ้าน เมื่อทอเสร็จก็จะนำไปส่งให้กับโรงงานทอผ้าอีกที ทำให้คนในชุมชนมีรายได้เสริมนอกเหนือจากการทำการเกษตร และบ้านแทบทุกหลังจะต้องมีกี่ทอผ้าไว้ประจำบ้าน

จากการที่มีโรงงานทอผ้าเกิดขึ้น ทำให้มีคนในบ้านหนองเงือกบางคนเห็นช่องที่ที่จะทอผ้าเพื่อจำหน่ายเองบ้าง โดยอาศัยความรู้ ความชำนาญมีอยู่เป็นทุนเดิมผสมผสานกับสิ่งที่ได้พบเห็นการทำธุรกิจจากเจ้าของร้านค้า จึงเปิดกิจการทอผ้าขึ้น ทำให้มีรายได้เป็นกอบเป็นกำ ผลผลิตผ้าที่ผลิตขึ้นจะเป็นถุงย่าม ต่อมาเจ้าหน้าที่รัฐได้เข้ามาสนับสนุน ส่งเสริมให้เงินทุน วัสดุอุปกรณ์ในการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์ประเภทอื่นอีกหลากหลายชนิด ผ้าฝ้ายทอมือจึงได้รับความนิยมเรื่อยมา จนในปี 2546 มีการคัดสรรสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ดีเด่นกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกโดยมีนางชื่นชม สุขร่งช้าง เป็นประธาน ได้นำผ้าปูโต๊ะที่ผลิตจากผ้าฝ้ายทอมือเข้าร่วมการคัดสรรได้รับคัดเลือกเป็นสินค้า 4 ดาวในระดับจังหวัด

กลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเงือก โดยนางชื่นชม สุขร่งช้าง เป็นกลุ่มทอผ้าฝ้ายที่มีการรวมตัวของผู้หญิงในหมู่บ้านจำนวน 21 คน เพื่อประกอบอาชีพการทอผ้าฝ้ายทอมือที่ย้อมสีจากวัตถุดิบจากธรรมชาติ และเป็นอาชีพเสริมให้กับแม่บ้านที่เป็นสมาชิกกลุ่มฯ การผลิตผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มฯ จะเน้นกรรมวิธีและขั้นตอนที่ได้รับการสืบสาน สืบทอดมาจากบุพการี เป็นวิธีการทอผ้าแบบดั้งเดิมโดย

ใช้แรงงานคนเป็นหลักตั้งแต่การปลูกต้นฝ้าย การเก็บดอกฝ้าย การทำเส้นฝ้าย การย้อมเส้นฝ้ายด้วย วัตถุดิบจากธรรมชาติและการทอผ้าฝ้าย ในบางครั้งเส้นฝ้ายของกลุ่มฯ มิใช่เพียงพอ จำเป็นต้องไปซื้อ เส้นฝ้ายจากแหล่งอื่นมาทดแทนการทอผ้าฝ้ายแบบดั้งเดิมจะต้องใช้ความสามารถ ความรู้ความชำนาญ ที่สั่งสมมานานประกอบกับการใช้สมาธิในการทอตลอดลาย ใช้ความเพียรพยายามในการทอผ้าฝ้ายให้ เป็นผืน มีความอดทนที่จะนั่งทอผ้าเป็นเวลานานๆ มีศรัทธา ความตั้งใจและภูมิใจในภูมิปัญญาที่ ถ่ายทอดความรู้ความชำนาญในการทอผ้าเพื่อใช้ประกอบอาชีพ มีรายได้เสริมให้ครอบครัวผลิตภัณฑ์ ของกลุ่มฯ มีทั้งผ้าฝ้ายที่ทอเป็นผืน ผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากผ้าฝ้ายทอมือที่มีรูปแบบหลากหลาย และ กลุ่มฯ ได้รับการสั่งซื้อผ้าฝ้ายทอมือและย้อมสีจากวัตถุดิบจากธรรมชาติจากประเทศญี่ปุ่นเป็นประจำ และมีการสั่งซื้อจากลูกค้าในประเทศอีกหลายราย

ลวดลายผ้าฝ้ายในชุมชนบ้านหนองเจือกมีมากมายหลากหลายลวดลายที่มีการคิดค้นของภูมิ ปัญญาโดยการสังเกตจากสิ่งแวดล้อมรอบตัว แล้วนำมาลองถักทอจนเกิดเป็นลวดลายที่สวยงาม จาก การทอตลอดลายเพื่อความสวยงามในการสวมใส่ของผู้หญิงในสมัยก่อน มาเป็นการทอเพื่อการค้า และ มีการพัฒนารูปแบบลวดลายออกไปอีกหลากหลาย ลวดลายของผ้าฝ้ายที่กลุ่มฯ นำมาทอมีหลากหลาย ลวดลาย แต่ที่เป็นที่นิยม คือ ลายเกล็ดเต่า ที่เป็นเอกลักษณ์ของบ้านหนองเจือก แต่ยังมีลวดลายดั้งเดิม ที่ภูมิปัญญาได้คิดค้นและถักทอเพื่อความสวยงามอีกมากแต่ไม่มีการนำมาทอเพื่อการค้า เนื่องจากต้อง ใช้ระยะเวลาในการทอที่นาน ไม่ทันต่อการสั่งซื้อของลูกค้า ซึ่งในปัจจุบันได้สูญหายไปพร้อมกับภูมิ ปัญญาและกาลเวลาที่ล่วงเลยไป ทำให้มีลวดลายดั้งเดิมหลงเหลืออยู่ไม่มาก และคนรุ่นใหม่ละเลย มรดกของชุมชน

ทางกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก โดยนางชื่นชม สุขรุ่งช้าง โรงเรียนบ้านหนองเจือก และชุมชนคนบ้านหนองเจือก ได้เกิดความวิตกและตระหนักถึงการสูญหายที่เกิดขึ้น ทำให้มี โครงการวิจัยการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้า ฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอลำพูน จังหวัดลำพูน โดยมีการประชุมผู้นำชุมชน สมาชิกกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก และชาวบ้านในชุมชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของผ้าฝ้าย ทอมือ ปัจจุบันได้มีการสอนการทอผ้าในโรงเรียนบ้านหนองเจือก มีการเปิดศูนย์การเรียนรู้ที่บ้านนาง ชื่นชม สุขรุ่งช้าง ประธานกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก มีการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยว ผู้ที่ สนใจการทอผ้าฝ้ายได้รู้จักการทอผ้าแบบดั้งเดิม และมีการนำลวดลายโบราณดั้งเดิมกลับมาถักทอใหม่ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ลวดลายดั้งเดิมและจำหน่ายเผยแพร่สู่ประชาชนทั่วไป

ข้อมูลด้านลวดลายของผ้าฝ้ายในชุมชนบ้านหนองเจือก จากการสืบค้น สอบถาม สัมภาษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น กลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเจือก ทราบว่า แต่เดิมลวดลายของผ้าฝ้ายบ้าน หนองเจือกมีมากมายหลากหลายลวดลาย ซึ่งแต่ละคน แต่ละพื้นที่จะมีลวดลายเฉพาะและมีความ สวยงามแตกต่างกัน แต่ตามขนบธรรมเนียม ประเพณีและความเชื่อ หากมีผู้เสียชีวิตจะต้องนำเสื้อผ้า

เผาตามไปด้วย ทำให้ลวดลายผ้าฝ้ายสูญหายไปและไม่มีการสืบทอดการทอลวดลาย ปัจจุบันมีลวดลายเท่าที่สามารถสืบค้นได้ แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ลวดลายดั้งเดิม และลวดลายประยุกต์ ลวดลายดั้งเดิมที่สามารถรวบรวมได้มีทั้งสิ้น 14 ลาย ได้แก่ ลายเกล็ดเต่า ลายดอกจัน ลายเขี้ยวหมา ลายงูลอย ลายเต่า ลายดอกแก้ว ลายดอกกะ ลายดอกหัวเหวน ลายดอกบัวเครือ ลายคี่ ลายช้าง ลายนก ลายปลาและลายบัวโคม ลวดลายประยุกต์ที่สามารถรวบรวมได้มีทั้งสิ้น 8 ลาย ได้แก่ ลายเกล็ดเต่าประยุกต์ ลายรวงผึ้ง ลายรวงผึ้งใหญ่ ลายตัวหนอน ลายดอกจอก ลายเรขาคณิต ลายเม็ดถั่ว ลายธรรมชาติ

การนำหลักพุทธธรรมไปประยุกต์ใช้ก็เป็นอีกวิธีการหนึ่งของหลักการบูรณาการ ที่จะนำไปสู่การสืบสาน อนุรักษ์ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องกับการเป็นพุทธศาสนิกชน ที่จำเป็นต้องนำหลักธรรมทางศาสนาไปประยุกต์ใช้ให้เกิดเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ในการทำงาน ในด้านต่าง ๆ ซึ่งตามหลักพระพุทธศาสนามีองค์หนึ่งซึ่งมีหน้าที่ในการเผยแผ่คำสอนทางศาสนา เรียกว่า อ.ป.ต. หมายถึง หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ซึ่งมีหน้าที่หลัก 8 ด้าน ดังนี้ คือ 1) ศิลธรรมและวัฒนธรรม 2) สุขภาพอนามัย 3) สัมมาชีพ 4) สันติสุข 5) ศึกษาสงเคราะห์ 6) สาธารณสงเคราะห์ 7) กตัญญูกตเวทีตาธรรม และ 8) สามัคคีธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานด้านสัมมาอาชีพ ซึ่งมีการเน้นการใช้หลักธรรม ด้านความซื่อสัตย์สุจริต 3 ประการเช่น กายสุจริต วาจาสุจริต และมโนสุจริตสำหรับหลักการทำงานที่ต้องอาศัยหลักธรรม พละ 5 ในการดำเนินการทำงาน ก่อให้เกิดเป็นผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพดังกล่าวแล้วนั้น ก็ถือเป็นหลักธรรมที่จำเป็นในการนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ผู้ดำเนินการวิจัยได้เสนอแนะแก่กลุ่มผ้าทอมือบ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เพื่อทราบแนวทางการทำงาน การอนุรักษ์ส่งเสริม ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันมีคุณค่าและเป็นการศึกษาถึงบทบาททำที่ในด้านการนำเอาหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักพละ 5 มาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการทำงาน คือการทอผ้าด้วยมือครั้งนี้ จนทำให้ทราบถึงการทำงานหรือการทอผ้าด้วยมือที่นำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้นั้น จึงทำให้งานดังกล่าวเกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลยิ่ง ๆ ขึ้นไป

สถานการณ์ และปัจจัย/เงื่อนไขต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

1. ถึงแม้กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกโดยนางชื่นชม สุขร่องช้าง จะได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ แต่ก็ยังประสบปัญหาด้านการตลาด ไม่สามารถขยายตลาดได้เท่าที่ควร เนื่องจากในชุมชนมีผู้ประกอบการหลายรายตั้งโรงงานผลิตผ้าฝ้ายที่ทอด้วยเครื่องจักร ใช้สีเคมีย้อมผ้าฝ้ายในปริมาณมาก ทำให้ต้นทุนต่ำ จำหน่ายราคาถูก รูปแบบผลิตภัณฑ์จะ

เหมือนกันทุกราย แต่ผู้ประกอบการจะมีความสามารถ ความรู้ ความคล่องตัวในการติดต่อหาตลาดใหม่ๆ สมาชิกกลุ่มฯ จะเป็นชาวบ้านที่ไม่มีความรู้ด้านการตลาด ไม่มีความรู้ในการแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการบริหารจัดการ ไม่สามารถหาตลาดเพื่อระบายผลิตภัณฑ์ที่คงค้างออกไปได้ ผลิตภัณฑ์มีราคาถูกแต่มีต้นทุนการผลิตที่สูง สมาชิกได้ค่าตอบแทนที่ต่ำ

2. ปัญหาด้านการตลาด เนื่องจากสินค้าด้านนี้ยังไม่มีตลาดที่ดี บางครั้งการขายสินค้าไม่ได้จำนวนมาก และบางครั้งทางกลุ่มก็ไม่ได้รับงานที่สั่งเข้ามาให้ผลิต เนื่องจากศูนย์ของกลุ่มมีแต่ที่ป่าเขาเท่านั้น กลุ่มต้องหาตลาดออกไปจำหน่ายสินค้าเอง จึงต้องพึ่งทางราชการให้เข้ามาช่วยหาสถานที่ให้ ซึ่งบางครั้งส่งผลกระทบต่อสมาชิกในเรื่องรายได้ที่จะได้รับหากทอดผ้ากับกลุ่ม ทำให้สมาชิกในกลุ่มจึงต้องทำอาชีพอื่นควบคู่ไปด้วย

3. กลุ่มทอดผ้าจะถูกตัดราคาจากผู้ค้ารายอื่นๆ เนื่องจากผู้ผลิตรายอื่นสามารถลดต้นทุนการผลิตไปโดยการลดคุณภาพของฝ้ายลง อีกทั้งยังไม่ต้องหักรายได้บางส่วนเข้ากลุ่ม แม้จะมีการตั้งเครือข่ายเป็นการทำให้ราคาของสินค้ามีมาตรฐาน ดังนั้นทางกลุ่มจึงต้องอธิบายกับลูกค้าถึงจำนวนเงินส่วนต่างที่มากขึ้น ซึ่งลูกค้าบางคนก็เข้าใจ และต้องการได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพดีกว่า

4. สมาชิกบางรายไม่ป้อนงานเข้ากลุ่มแต่ทำให้ผู้ประกอบการ เนื่องจากบางครั้งกลุ่มไม่มีงานให้ ดังนั้นในช่วงแรกๆ สมาชิกจึงไม่ทอดผ้าให้กับกลุ่ม และบางคนไม่กล้าเข้ากลุ่มเนื่องจากไม่แน่ใจว่าจะมีงานให้ตลอด

5. ปัญหาไม่มีผู้สืบทอด จากการสังเกต ไม่เห็นเด็กรุ่นใหม่สนใจกับการทอดผ้าเท่าใด เนื่องจากมีการศึกษา และ เมื่อจบแล้วก็จะไปทำงานตามนิคมอุตสาหกรรม หรือเข้าไปทำงานกรุงเทพฯ แต่หากถามว่าคนเหล่านั้นสามารถทำได้ไหม ก็สามารถทำได้ แต่ยังมีทางเลือกอื่นอยู่ ดังนั้นจึงเป็นที่น่าเป็นห่วงว่าหากหมดรุ่นนี้แล้วจะหาคนมาสืบทอดได้น้อยเต็มที

แนวทางการอนุรักษ์การพัฒนาและสืบสานภูมิปัญญาทอดผ้าฝ้ายที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

1. ร่วมกันอนุรักษ์โดยกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกร่วมกับโรงเรียนบ้านหนองเงือก จัดหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการสืบสานการทอดผ้าฝ้ายทอมือ โดยสมาชิกในกลุ่มได้รับเชิญให้เป็นครูพิเศษสอนการทอดผ้าฝ้ายที่โรงเรียนบ้านหนองเงือก และเปิดโอกาสให้ผู้สนใจเข้ามาศึกษาการทอดผ้าที่กลุ่ม และส่งเสริมให้มีการสืบสานภูมิปัญญาที่มีคุณค่าหรือมีความสำคัญต่อชุมชนแต่กำลังจะหายไปให้คงอยู่ต่อไป กลุ่มฯ มีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่น จุลกฐิน จะมีชาวบ้านมาร่วมแรงร่วมใจกันทอดผ้าให้เสร็จภายในวันเดียวและนำไปทอดกฐิน ไม่ว่าจะเป็นอังสะ รัดประคด อาสนะ สายคล้องบาตร ปลอกหมอน แต่เดิมจะเริ่มตั้งแต่การปั่นฝ้าย เรื่อยไปจนถึงการย้อม การตากและนำไปทอดกฐิน ชาวบ้านจะเป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด ปัจจุบันถึงแม้ขั้นตอนจะลดน้อยลง เหลือเพียงทางวัด

เตรียมเส้นฝ้ายที่ย้อมสีเหลืองสำเร็จมาแล้ว ชาวบ้านเตรียมก็เพื่อทำการทอภายในบริเวณวัด แต่ชาวบ้านในชุมชนก็ยังคงอนุรักษ์ประเพณีนี้ไว้อย่างเหนียวแน่น และกลุ่มฯ จะทอดูถวายให้วัดเพื่อประดับภายในงานโดยไม่คิดมูลค่าโดยสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน และสามารถสร้างรายได้แก่คนในชุมชนได้ รวมทั้งจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ชุมชนมีความภาคภูมิใจและเห็นความสำคัญต้องการสร้างคุณค่าให้ปรากฏและสืบสานให้คงอยู่ต่อไป

2. ร่วมกันรื้อฟื้น พื้นฟูเอกลักษณ์ของผ้าฝ้ายทอมือที่มีความสวยงามของท้องถิ่นที่ถูกกลืนเลือนไปให้กลับมามีความสำคัญ มีความสวยงามอีกครั้ง โดยกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกนำลวดลายโบราณที่บรรพบุรุษได้คิดค้น ถักทอให้มีความสวยงามและถ่ายทอดความรู้ให้กลับมาทอใหม่ ลงบนผืนผ้าฝ้ายที่ย้อมสีด้วยวัตถุดิบจากธรรมชาติ เพิ่มความสวยงามให้กับผ้าฝ้าย เกิดความแตกต่างจากผลิตภัณฑ์ที่มีจำหน่ายในชุมชน และเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ สามารถนำไปแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ได้หลากหลายมากยิ่งขึ้น และเป็นการทบทวนความรู้ ความชำนาญที่ได้รับการถ่ายทอดกันมา สะท้อนความเป็นตัวตนของชุมชนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และถ่ายทอดให้กับคนรุ่นใหม่ และรุ่นต่อไปได้รับรู้ถึงประวัติของชุมชนตนเอง

3. พัฒนาและประยุกต์ผ้าฝ้ายทอมือที่กลุ่มฯ ผลิตได้ มีรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ไม่แตกต่างกับผู้ประกอบการรายอื่น ขาดสิ่งจูงใจที่จะทำให้ผู้บริโภคเกิดความสนใจในตัวผลิตภัณฑ์นั้น ประกอบกับการแข่งขันด้านราคา ทำให้มูลค่าผลิตภัณฑ์ไม่สอดคล้องกับค่าแรงและภูมิปัญญา กลุ่มฯ จึงนำลวดลายโบราณมาถักทอใหม่ ลงบนผืนผ้าฝ้าย มีการนำลวดลายหลายๆ แบบมาทอร่วมกัน นำไปตัดเย็บเป็นผ้าถุง ผ้าซิ่น เกิดความสวยงาม แตกต่างจากผ้าถุง ผ้าซิ่นที่มีขายในพื้นที่ มีการทอลวดลายออกมาเป็นแถบเพื่อนำไปเย็บติดกับเสื้อหรือเครื่องนุ่งห่มอื่นๆ ได้ มีการติดต่อประสานงานกับผู้ค้าในกรุงเทพมหานครเพื่อทำการออกแบบและจำหน่ายกระเป๋าลักษณะต่างๆ โดยใช้ผ้าฝ้ายทอมือลายเก๋เด็ด่าที่มีชื่อเสียงของบ้านหนองเงือก และกลุ่มฯ ได้รับความร่วมมือกับนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตลำพูน และนักศึกษาจากศูนย์บริการวิชาการภาคเหนือ มหาวิทยาลัยธนบุรี ในการออกแบบผลิตภัณฑ์โดยใช้ผ้าฝ้ายทอมือ แสดงผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบโดยนักศึกษา เช่น เสื้อสูท เสื้อเชิ้ต ชุดทำงานผู้หญิง โคมไฟ กระเป๋าถือ ผ้าห่มเบาะรถยนต์ ผ้าห่มพวงมาลัยรถยนต์ ร่มนาโน เป็นต้น เป็นการผสมผสานระหว่างอดีตกับปัจจุบัน ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่และเป็นแนวทางให้กับกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกนำไปผลิตเพื่อจำหน่าย

4.การจัดการความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การสร้างความรู้ คือ ส่งเสริมให้กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ได้ศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มทักษะความรู้และความสามารถพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ได้ในอนาคต การจัดเก็บความรู้ คือ ให้เจ้าหน้าที่ของเทศบาลตำบลแม่แรง เป็นผู้รวบรวมจัดเก็บองค์ความรู้ที่ได้ศึกษามาบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่นในกระบวนการทอผ้าฝ้ายทอมือ การทอลายโบราณ การย้อมสีธรรมชาติ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาของผู้ที่สนใจและให้ผู้บริหารท้องถิ่นพิจารณาให้ส่งเสริมต่อไป การเผยแพร่ความรู้ คือ ให้เทศบาลตำบลแม่แรง จัดทำโครงการเผยแพร่ความรู้ให้กับ

นักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจในพื้นที่ ตำบลแม่แรง บ้านหนองเจือก ได้ตระหนักและให้ความสำคัญในการเรียนรู้ และ อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันดีงาม ซึ่งควรแก่การรักษาไว้ให้คงอยู่สืบไป การใช้ความรู้ มีแนวทางคือ การใช้ความรู้และประสบการณ์ที่ตนเองได้เรียนรู้จากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย และจากการได้ไปศึกษาดูงานในหลายๆพื้นที่ นำมาประยุกต์ปรับใช้กับกระบวนการทอผ้าฝ้ายทอมือ การย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ ให้มีคุณภาพ เป็นที่ต้องการของตลาด ได้รับการรับรองมาตรฐานเป็นสินค้า OTOP ระดับห้าดาว ต่อไป

5.การอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรจัดให้มีการกระตุ้นหรือประกวดผลิตภัณฑ์ผลงานจากการทอ ผ้าฝ้ายทอมือ จากผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติให้มีคุณภาพมากขึ้น เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนหันมาให้ความสำคัญกับงานหัตถกรรมการทอผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติให้มากขึ้น และส่งเสริมให้ ช่างผู้มีฝีมือเกิดการแข่งขันทางด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการออกแบบลวดลาย และรักษาคุณภาพผ้าฝ้ายทอมือซึ่งเป็นผ้าฝ้ายแท้ และเป็นเอกลักษณ์ผ้าฝ้ายทอมือที่ย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มให้สม่ำเสมอ รวมทั้งสร้างขวัญกำลังใจให้กับสมาชิกกลุ่มทอผ้าฝ้ายทอมือ ด้วยการย้อมสีธรรมชาติ และประชาชนทั่วไป เด็ก เยาวชน นักศึกษา ที่ให้ความสนใจในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ด้วยการจัดกิจกรรมร่วมกันในชุมชน เพื่อความสามัคคี และความผูกพันให้เกิดขึ้นในชุมชน

6. ประกาศยกย่องเชิดชูผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ครูภูมิปัญญาผ้าฝ้ายทอมือในชุมชน ผู้มีผลงานดีเด่นในชุมชนทางด้านวัฒนธรรม คนดีศรีสังคม เป็นต้น โดยยกย่องเชิดชูเกียรติทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ เพื่อเป็นขวัญและกำลังใจให้ผู้ทรงภูมิปัญญาเหล่านี้ พร้อมทั้งจะเผยแพร่และถ่ายทอดภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นการรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

7. จัดการด้านการคุ้มครองลิขสิทธิ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นมรดกทางปัญญา จึงควรมีการคุ้มครองลิขสิทธิ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้เป็นมรดกของท้องถิ่น การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นควรประชาสัมพันธ์ให้ชุมชน และประชาชนมีความรู้ความเข้าใจ เพื่อสร้างความร่วมมือในการธำรงรักษาไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชุมชนสืบต่อไป

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่า กระบวนการทำงานด้านการทอผ้ายังมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลาหลายปี ซึ่งชุมชนและผู้ประกอบอาชีพกลุ่มผ้าทอมือบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ยังตระหนัก ถึงความสำคัญในด้านการอนุรักษ์สืบสานตลอดถึงมีแนวคิดส่งเสริมงานหัตถกรรมผ้าฝ้ายทอมือนี ให้เป็นที่รู้จักและยอมรับยกย่องถึงคุณภาพงานผ้าฝ้ายทอมือมาได้ถึงทุกวันนี้ อีกทั้งนอกจากจะเป็นการรณรงค์ ส่งเสริม อนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมผ้าฝ้ายทอมือในเชิงรักษาไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมอันเป็นภูมิปัญญาอันดีมานี้ไว้แล้วเพื่อให้สืบสานไปถึงอนุชนรุ่นหลังก็ยังเป็นการส่งเสริมอาชีพรายได้ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน ระดับตำบลอำเภอและระดับจังหวัด

อีกด้วยจึงนับได้ว่าเป็นการสร้างชื่อเสียง สร้างรายได้ สร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดขึ้นกับชุมชนและสังคมอย่างน่ายกย่องชื่นชม

เห็นว่ากลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก มีความพร้อม ทั้งด้านกำลังคน วัสดุอุปกรณ์ และกำลังความคิด ที่จะสานสร้างงานผ้าฝ้ายทอมือ และความพร้อมด้านจิตใจของกลุ่มสมาชิกผ้าทอมือบ้านหนองเจือก ที่มีความตระหนักความรักในอาชีพ ที่สืบสานต่อเนื่องไม่ให้สูญหายไปจากหมู่บ้าน นอกจากนั้น ทีมผู้วิจัยจึงได้รับทราบว่ากลุ่มประชาชนที่ประกอบอาชีพผ้าฝ้ายทอมือนั้น หลักการทำงานยังได้ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในการทำงานดังกล่าว เช่นหลักพอ 5 อันได้แก่ 1) เกิดจากความศรัทธา ความเชื่อ ถ้าไม่มีความเชื่อ ในสิ่งที่ถ่ายทอดมาและยังคงยืนยันหยั่งว่าสิ่งเหล่านี้ยังคงอยู่ เชื่อว่าเกิดมาจากใจ ถ้าไม่มีใจรักไม่สามารถสืบทอดสืบสานมาได้ เชื่อมั่นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นมรดกสืบทอดมาตั้งแต่โบราณถ้าไม่สืบทอดมันก็จะหายไป อีกอันหนึ่งคือเชื่อในวิถีชีวิต ความเชื่อในวิถีชีวิตเป็นการดำรงอยู่คู่กับวิถีชีวิตบ้านหนองเจือก ถึงแม้ผ้าฝ้ายทอมือในปัจจุบันมันอาจจะไม่มีความนิยมชมชอบมากนักแต่มันเป็นการถ่ายทอดบทเรียนว่าครั้งหนึ่งบ้านหนองเจือกมีวิถีชีวิตกับผ้าทอ และปัจจุบันก็ยังมียู่ และยังสอดคล้องกับวิถีชีวิตทางพระพุทธศาสนา นอกจากผ้าฝ้ายทอมือผลิตบูรณาการให้กับพระภิกษุสามเณร แต่เชื่อว่าในอดีตการที่จะทอผ้าฝ้ายได้มันถูกถ่ายทอดมาทางประเพณีวัฒนธรรม ทางพระพุทธศาสนา เช่นการทอดกฐิน การทอดกฐินการที่จะทอผ้าเป็นผ้าไตรจีวรได้ ต้องใช้อาศัยความศรัทธา และอาศัยระยะเวลาดังนั้นความเชื่อ หรือกำลังศรัทธานั้นจึงเป็นทุนเบื้องต้นที่จะก่อให้เกิดการริเริ่มสร้างสรรค์ การลงมือปฏิบัติ รวมถึงความตระหนักเห็นคุณค่างานที่ได้กระทำในที่สุดก็จะนำไปสู่การอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ้าทอมืออันเป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษ เพื่อสืบสานสิ่งดีซึ่งประกอบด้วยคุณค่าและสิ่งดีงามนี้ไว้สู่อุชนรุ่นหลังต่อไป 2) วิริยะ ความพากเพียรพยายาม มีความอดทน เช่นร้อยเส้นยืน พันกว่าเส้น กว่าที่จะร้อยได้ต้องอาศัยความเพียร ความอดทน ในปัจจุบันตีค่าเป็นอะไร ความอดทนยุคปัจจุบัน ทำงานเพื่อหวังอะไร เพื่อหวังกำไร เพื่อหวังเงิน แต่ทางกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกไม่ได้บอกเลยว่าหวังกำไรหวังอย่างเดียวคือหวังมูลค่าที่ถูกถ่ายทอดมาจากผ้าทอ เช่น ผูกเส้นยืน สามพันเส้น ตีค่าเป็นเงินดียวแต่ตีค่าเป็นจิตวิญญาณมันมีมูลค่ามาก นี่คือการเพียร ถ้าไม่มีความเพียรไม่มีความอดทน ก็ไม่เหลือผ้าฝ้ายทอมือมาจนถึงทุกวันนี้ในพุทธศาสนา สุภาษิตบทหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า **วิริเยน ทุกข มจฺ จนฺติ** แปลว่า บุคคลจะล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร ซึ่งตรงนี้มี ความหมายที่จะบูรณาการสู่การทำงานที่จะบรรลุความสำเร็จได้ ไม่ว่าจะเป็นงานอะไรก็ตาม ถ้าหากมีความเพียรพยายามแล้ว ก็จะทำให้งานบรรลุความสำเร็จ เหมือนกลุ่มผ้าทอมือบ้านหนองเจือกนี้ก็เช่นกันที่ได้รับความสำเร็จลุล่วง มีผลงานทอผ้าดีๆ จนเป็นที่ประจักษ์แก่สังคม และสืบสานงานผ้าฝ้ายทอมือมาถึงทุกวันนี้ก็ล้วนเกิดจากความเพียรพยายามทั้งสิ้น 3) สติ คือความระลึกได้ ซึ่งหมายถึงการระลึกถึงคุณค่า ความสำคัญ ของงานทอผ้าที่มีมาแต่อดีตรุ่นบรรพบุรุษ ปู่ย่า ตายาย และก่อให้เกิดการระลึกรู้จักคิดที่จะให้งานผ้าฝ้ายทอมือนี้อาจได้สืบทอดถึงอนุชนรุ่นหลัง โดยได้มีการถ่ายทอดให้ชั้นหยัดอยู่ได้ จากการพิจารณา การวิเคราะห์ เชื่อว่าอีก

สองร้อยปีที่ผ่านมาผ้าฝ้ายทอมือ จะไม่ใช่ลายนี้แต่ว่ามันถูกถ่ายทอดจากการใช้วัฒนธรรม ภาษาบ้านเรา เรียกว่า ของใหม่ก่อนเอาของเก่าก่อนละ ของใหม่กับของเก่าเมื่อมาตั้งรวมการพี่น้องกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ ใช้สดีแล้วเอาของใหม่ของเก่า มาพิจารณาวิเคราะห์แล้วเกิดการบูรณาการให้เกิดผลงานชิ้นใหม่ ก่อนให้เกิดงานผ้าทอมือที่ทันสมัย และทรงคุณค่ารักษาไว้ซึ่งคุณค่านี้ต่อไป 4) สมาน คือความมุ่งมั่น การทำงานทุกอย่างต้องอาศัยหลักสมาน ผลที่ดีก็คืองานที่ออกมาจะก่อให้เกิดเป็นผลงานที่ดี ประณีตละเอียดอ่อน สวยงาม นอกจากนั้นการทำงานที่ประกอบด้วยสมานจะทำให้การทำงาน ปลอดภัยไม่เกิดอุบัติเหตุขณะทำงานนั้นด้วย เช่นกับการการสืบสานงานผ้าทอมือก็เช่นกันถ้าไม่มีความมุ่งมั่น ไม่มีความตั้งใจจะสืบสานไม่ได้ ถ้าจะสืบสานจะดีค่าเป็นมูลค่าของเงินไม่ได้ เกิดมาจากการมุ่งมั่น อดทน อาศัยเหตุผล และการทำงานของกลุ่มนำถึงความพอดีเหมาะสมกับเวลา สถานที่ และศักยภาพของตน ไม่หักโหม เมื่อเหนื่อยก็พักผ่อน รู้จักประหยัคค้อม ใช้จ่ายตามความจำเป็น ซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น ดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายแต่ต้องใส่ใจหน้าที่ ด้วยเหตุนี้ทางกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกจึงดำเนินธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสมาชิกกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือมีคุณภาพชีวิตที่ดีมีความสุขตามอัตภาพ 5) ปัญญา คือความรู้ความเข้าใจ ความแตกฉาน ในสิ่งที่กระทำ เป็นคุณสมบัติที่ทำให้มองเห็นปัญหาอุปสรรค และด้วยกำลังแห่งปัญญาก็จะทำให้เห็นทางในการแก้ไขปัญหา และนำไปสู่การทำงานที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลต่อไป ถ้าจะถามว่าสองร้อยกว่าปีที่ผ่านมาการทอผ้าฝ้ายเป็นลักษณะอย่างไร จะตอบยาก แต่สิ่งที่จะตอบได้คือปัญญา คือความรู้ ปัญญาเป็นจุดประเด็นของการสืบสาน การบริหารจัดการความรู้ นอกจาก ได้รับการถ่ายทอด สืบทอดกันมา สองร้อยกว่า ปีก็เกิดจากปัญญาจัดการความรู้ถ่ายทอดสืบทอดมาให้คงอยู่ได้ และทางกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกมีการร่วมกันหาแนวทางการแก้ไขปัญหาว่างงานและรายได้ที่ลดลง กลุ่มทอผ้าจึงรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินธุรกิจทอผ้าขึ้น ใช้ความรู้ความสามารถในการทอผ้าฝ้ายทอมือ ที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ประกอบกับการดำเนินการมีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำการบริหารงานภายในกลุ่ม อีกทั้งได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ทั้งในด้านการสาธิต การฝึกอบรม สร้างชื่อเสียง สร้างรายได้เพิ่มขึ้นให้แก่กลุ่ม และยังเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญา และวัฒนธรรมการทอผ้าให้แก่เยาวชนรุ่นหลังได้ตระหนักถึงความสำคัญของผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกอีกด้วย

ข้อค้นพบจากการดำเนินงานวิจัย

การทำงานโครงการวิจัย ทำให้ได้รู้ข้อมูลของชุมชนมากขึ้น รู้จักผ้าฝ้ายทอมือ ขั้นตอนการทอผ้าฝ้าย ขั้นตอนการย้อมเส้นฝ้ายด้วยวัตถุดิบจากธรรมชาติ การแปรรูปผลิตภัณฑ์และการนำเอาลวดลายดั้งเดิมกลับมาทอขึ้นใหม่อีกครั้ง เพื่อไม่ให้สูญหายไปกับกาลเวลา

ทีมวิจัยได้เรียนรู้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากขึ้น จากการทบทวนถึงข้อดีข้อเสียและผลที่กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกได้รับ พบว่า ผ้าฝ้ายทอมือและลวดลายที่ภูมิปัญญาเคยคิดค้นและถัก

ทอลงผืนผ้าฝ้าย มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะชุมชน มีการใช้ฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ มีความสวยงามอ่อนช้อย แต่เมื่อเวลาเปลี่ยนไป ความนิยมในการแต่งตัวเปลี่ยนไป การทอลวดลายดั้งเดิมเริ่มลดน้อยลง มีการพัฒนาลวดลายอื่นเพื่อความสะดวกรวดเร็วในการทอผ้าฝ้าย ลวดลายดั้งเดิมจึงถูกลืมไปเป็นเวลาเกือบ 30 ปี กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกได้นำเอาลวดลายดั้งเดิมกลับมาทอขึ้นใหม่ และยังคงอนุรักษ์ลายดั้งเดิมไว้ รวมทั้งมีการย้อมผ้าฝ้ายด้วยวัตถุดิบจากธรรมชาติ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาหลายรุ่น โดยการนำเปลือกไม้ ใบไม้ ผลไม้ ผัก หนุ่ย พืชชนิดต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นสร้างความสนใจให้กับผู้ที่พบเห็นและซื้อหากลับบ้าน ทำให้สร้างรายได้ให้กับกลุ่มฯ ได้อีกทางหนึ่ง และกลุ่มฯ จะนำลวดลายอื่นที่เป็นลวดลายดั้งเดิมที่มีความสวยงามกลับมาทอและจัดจำหน่ายต่อไป

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน โดยการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักละ5 มาประยุกต์ใช้ ให้งานเกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผลต่อไป ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นเป็นการศึกษาวิจัยการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนพบว่าผ้าทอมือมีความสำคัญ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช้านานจึงควรค่าแก่การอนุรักษ์ ส่งเสริมให้สืบทอดต่ออนุชนรุ่นหลังแนวทางอนุรักษ์ควรมีการประชาสัมพันธ์การคิดค้นหาลวดลายใหม่ ๆ ประดิษฐ์สร้างสรรค์ผลงานผ้าทอมือให้มีคุณภาพ เป็นที่สนใจของผู้พบเห็น หรือด้านการตลาด ควรหาเพิ่มเพื่อไม่ให้งานผ้าทอมือนี้อพยพหายไป

2. การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ต.แม่แรง อ.ป่าซาง จ.ลำพูน ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเน้นการสัมภาษณ์ผู้แก่ผู้เฒ่า และกลุ่มประชากรที่ประกอบอาชีพผ้าฝ้ายทอมือประเด็นการศึกษาครั้งนี้ก่อให้เกิดความรู้มากมาย และการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับการทำงาน ดังนั้นกลุ่มทอผ้ากลุ่ม ต่าง ๆ สามารถนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปประยุกต์ใช้เพื่อให้งานหัตถกรรมผ้าทอมือมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลสืบไป

3. การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการแนวทางการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาผ้าทอมือ เป็นการศึกษาและนำเสนอหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายโดยปกติแล้วก็ใช้หลักธรรมเป็นพื้นฐานในการทำงานอยู่เดิม แต่เพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จึงต้องอาศัยหลักธรรมที่เข้ามาแล้วอย่างต่อเนื่องยิ่งๆขึ้นไปการทำงานจะทำให้เราเห็นถึงจุดเด่นจุดด้อยของการใช้ธรรมะ และการไม่ใช้ธรรมะซึ่งอาจจะมีความแตกต่างด้านคุณภาพของงานดังนั้นการศึกษาวิจัย

ครั้งนี้ จึงเป็นการเสริมสร้างให้เกิดการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมผ้าทอมือ โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการประยุกต์ใช้ให้งานผ้าทอมือเกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลต่อไป

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน

การทำงานวิจัย หรือทำงานเชิงเอกสารกับชาวบ้านนั้น เป็นเรื่องที่ยากลำบาก เนื่องจากไม่มีการจดบันทึกข้อมูล เอกสาร หลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษร ต้องใช้วิธีการสัมภาษณ์ สอบถามจากผู้คนในชุมชน การเก็บข้อมูลต่าง ๆ จึงไม่ครอบคลุมแม้ทางโครงการพยายามประสานทางอาจารย์ นักวิชาการในชุมชนลงมาเป็นที่วิจัย แต่ด้วยภาระหน้าที่ ทำให้ไม่ค่อยมีเวลาในการลงมาทำงานวิจัย น้อย่างจริงจัง รวมทั้งประสบการณ์ด้านงานวิจัยของทีมวิจัยเอง

ทีมวิจัย ทั้งด้านภาระหน้าที่ของแต่ละคน อายุทีมวิจัยส่วนใหญ่เป็นผู้มีอายุ ช่วงแรกจึงเป็นการพยายามสร้างความเข้าใจในกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น การให้ความสำคัญกับการเก็บข้อมูล โดยการดึงเด็กเยาวชน และนักศึกษา เข้ามาร่วมกิจกรรม แต่ด้วยยังขาดทักษะความรู้จึงทำให้ได้ข้อมูลไม่ครบถ้วน ทำให้ภาระหน้าที่หลักจึงเป็นของหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นหลัก ทำให้รายงานออกมาค่อนข้างช้า

รวมทั้งช่วงเวลาทั้งประเพณี กิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มฯ และช่วงฤดูการผลิตและการเก็บเกี่ยว ทำให้การดำเนินการมีส่วนร่วมของชุมชนเข้ามาร่วมเรียนรู้ค่อนข้างยาก แต่โครงการพยายามปรับเปลี่ยนกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมายและระยะเวลาให้ได้มากที่สุด

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นงานวิจัยโดยชุมชน ถือว่าเป็นงานใหม่ของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ซึ่งที่ผ่านมาทางกลุ่ม มีนักวิชาการ กลุ่มบุคคลผู้สนใจ นักเรียน นักศึกษา เข้ามาศึกษาดูงาน แต่ทางกลุ่มฯ เป็นเพียงผู้ให้ข้อมูล เท่านั้น ดังนั้นการที่ ทางกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกได้ลงมือทำงานวิจัยเอง เพื่อ ทางกลุ่มฯ และ คนในชุมชนวิจัยได้ประโยชน์ที่แท้จริงจากงานวิจัยเป็นเรื่องที่ดี แต่ทางกลุ่มฯ เองยังขาดประสบการณ์ต้องมีพี่เลี้ยงคอยหนุนเสริมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ จึงทำให้โครงการนี้สามารถดำเนินการถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้และเป็นประโยชน์กับกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ และ ชุมชนจริง ๆ

ข้อคิดเห็นของนางสาวศุภรณิษฐ์ เล็กสุทธิ(หัวหน้าโครงการ)

กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกมองเห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ได้นำความรู้ความชำนาญในการทอผ้าฝ้ายมาประกอบอาชีพเพื่อมีรายได้ในการดำรงชีวิต แต่เป็นการทอผ้าฝ้ายด้วยรูปแบบที่ไม่แตกต่างจากผู้ประกอบการรายอื่นในพื้นที่ ทำให้โอกาสในการจำหน่ายสินค้ามีไม่มาก มีจุดเด่นเพียงใช้กรรมวิธีธรรมชาติ ไม่พึ่งพาเครื่องจักรและสีสังเคราะห์ จึงมีเพียงกลุ่มเป้าหมายที่มีความนิยมความเป็นธรรมชาติเท่านั้น แต่เมื่อได้

ให้ความร่วมมือกับทีมวิจัย มีการนำเสนอแนวความคิดในการนำลวดลายโบราณที่ภูมิปัญญาท้องถิ่น
เคยคิดค้นขึ้นแต่ถูกลืมเลือนไปหลายสิบปี นำกลับมารื้อฟื้นใหม่ นำกลับมาทอลงผืนผ้าเพื่อให้เกิด
ความแตกต่างจากผู้ประกอบการรายอื่นในพื้นที่และเป็นการสร้างมูลค่าและคุณค่าให้กับผ้าฝ้ายทอมือ
เพิ่มมากขึ้น เป็นแรงกระตุ้นให้กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกมีช่องทางการจัดจำหน่าย การแปรรูป
ผลิตภัณฑ์ มีการร่วมแรงร่วมใจในชุมชนและคิดที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับการถ่ายทอดให้
คงอยู่ สร้างชื่อเสียงและสร้างอาชีพสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยการติดต่อประสานงานกับหน่วยงาน
ภาครัฐในการขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical indication GI) เพื่อให้ภูมิปัญญา
ท้องถิ่นได้อยู่คู่กับชุมชนตลอดไป

ข้อคิดเห็นของทีมวิจัยกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก

ทีมวิจัยได้เรียนรู้ คือ

1. การนำลวดลายโบราณที่ถูกลืมเลือนหลายสิบปีมาถักทอขึ้นมาใหม่ เป็นการรื้อฟื้นนำสิ่งเก่า
มาใช้ใหม่และฟื้นฟูให้เป็นที่นิยมของคนทั่วไป เป็นการสร้างมูลค่าและคุณค่าของผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้น
2. เป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการทอผ้าแบบดั้งเดิมโดยใช้แรงคน การย้อมสีจาก
วัตถุดิบจากธรรมชาติ ไม่เป็นการสร้างมลภาวะให้กับสิ่งแวดล้อม และเป็นแหล่งความรู้ให้กับนักเรียน
นักศึกษาและผู้สนใจทั่วไป
3. การนำลวดลายโบราณมาถักทอลงบนผืนผ้า ซึ่งแต่ละผืนจะมีลวดลายที่ไม่ซ้ำกัน เป็นการ
สร้างเอกลักษณ์ให้กับผ้าที่ทอและสามารถสร้างมูลค่าให้กับผ้าฝ้ายทอมือมากกว่าผ้าฝ้ายที่ทอจาก
เครื่องจักรและใช้สีสังเคราะห์
4. กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกมีการระบายสินค้าเดิมที่ติดค้างไว้ และหันมาผลิต
ลวดลายผ้าฝ้ายให้หลากหลายและเพียงพอต่อความต้องการของลูกค้า รวมทั้งมีการวางแผนการผลิต
และแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ดึงดูดความสนใจของลูกค้าได้
5. ทีมวิจัยต้องการให้ชุมชนได้เห็นคุณค่าของผ้าฝ้ายทอมือและการย้อมสีด้วยวัตถุดิบจาก
ธรรมชาติ และต้องการให้ชุมชนร่วมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการถ่ายทอดความรู้ให้กับคนรุ่น
ต่อไปได้สืบทอดการทอผ้า การย้อมสี การทอลวดลาย การสวมใส่ชุดผ้าฝ้ายและสร้างจิตสำนึกให้
ลูกหลานสืบต่อไป

ข้อคิดเห็นจากผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองเจือก (นางเพ็ญพรรณ แสงเนตร)

จากการที่โรงเรียนได้นำคณะครูและนักเรียนเข้าร่วมงานวิจัย โครงการสืบสานภูมิปัญญา
ท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก นั้นเพราะ
มองเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาในท้องถิ่น การทอผ้าฝ้ายทอมือที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านหนอง
เจือก ส่งเสริมให้นักเรียนได้ร่วมกันเรียนรู้ อนุรักษ์ และร่วมกันสืบทอด การทอผ้าฝ้ายทอมือที่เป็น

เอกลักษณ์ของชุมชนบ้านหนองเจือกและงานวิจัยจะช่วยส่งเสริมให้โครงการ อนุรักษ์ สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ของชุมชนให้คงอยู่ต่อไป

ข้อคิดเห็นของตัวแทนทีมวิจัย นักเรียน นักศึกษา

สิ่งที่ได้รับจากการร่วมงานวิจัยโครงการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก

1. ได้เรียนรู้ประสบการณ์การทำงานเป็นทีม
2. ได้ทักษะในการทำวิจัย
3. ได้เห็นความพยายาม ความอดทน ความมีสมาธิในการทอผ้าแต่ละชิ้นงาน
4. ได้ร่วมกันคิด ร่วมกันออกแบบให้กับทางกลุ่ม ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ๆ และทำให้มีทัศนคติที่ดีต่อการทำวิจัย
5. ได้ทักษะวิธีการทำงานวิจัย

ความประทับใจ สิ่งประทับใจ ได้แก่

1. ได้รับความรู้เกี่ยวกับผ้าฝ้ายทอมือ
2. ได้เห็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการคิดค้นลวดลายที่มีความสวยงาม
3. ได้มีส่วนร่วมในการออกแบบผลิตภัณฑ์
4. มีความประทับใจในความสำเร็จของงาน
5. ภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการร่วมฟื้นฟู อนุรักษ์ และสืบสานวัฒนธรรมด้านผ้าฝ้ายทอมือ

สรุปผลที่ได้จากการร่วมโครงการวิจัย

นักเรียน นักศึกษา

1. ได้รับความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาบ้านหนองเจือก วิถีชีวิตของชุมชน การทอผ้าฝ้ายทอมือ การย้อมสีธรรมชาติของเส้นฝ้าย และ ลวดลายโบราณที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านหนองเจือก
2. ได้ร่วมกิจกรรมในการฝึกปฏิบัติทดลองทอผ้า การย้อมสี และ ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม
3. ได้เรียนรู้วิธีการทำงานเป็นหมู่คณะ ประสบการณ์การทำงานเป็นทีม มีการสร้างระบบความสามัคคี
4. ได้เรียนรู้กับภูมิปัญญา ทำให้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาในชุมชน ส่วนภูมิปัญญาก็เห็นคุณค่าของตนเองและเกิดความภาคภูมิใจ

5. ได้ความรู้ทักษะในการทำวิจัย
6. เกิดความภาคภูมิใจเมื่องานสำเร็จ มีทัศนคติที่ดีต่อวัฒนธรรมอันดีงามของบรรพบุรุษ
7. เกิดความศรัทธา เห็นคุณค่า และ ให้ความสำคัญในการร่วมกันอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบสาน วัฒนธรรม ด้าน การทอผ้าฝ้ายทอมือ ที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านหนองเงือก

โรงเรียน และสถานศึกษา

1. มีหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษา ในด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน เพราะได้รับการ พัฒนาด้านกระบวนการวิจัย
2. โรงเรียน และ สถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีในการอนุรักษ์ และ ร่วมสืบสาน วัฒนธรรมในด้าน การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมกลุ่มผ้า ฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก

แนวทางการเปลี่ยนแปลงหลังจากได้ร่วมโครงการวิจัย

หลังจากการได้ร่วมโครงการวิจัยของทุกฝ่าย สิ่งที่เกิดขึ้นได้แก่

1. นักเรียน นักศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชนให้ความสนใจ และตระหนักถึงคุณค่าของการสืบสานภูมิ ปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือของตน
2. ทุกฝ่าย ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญ และให้ความร่วมมือในการฟื้นฟูวัฒนธรรม ของชุมชนทุกด้าน
3. ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ได้รับการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์จนเป็น ที่รู้จัก และสร้างอาชีพเสริมให้กับทางกลุ่มผ้าฝ้าย และคนในหมู่บ้านหนองเงือก
4. คนในชุมชนเกิดความรักและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนและมีความพร้อมที่จะช่วยกัน อนุรักษ์ สืบสาน และ พัฒนา ให้คงอยู่และสืบทอดสู่ลูกหลานต่อไป

ทางกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก ขอขอบคุณสถาบันวิจัยหรือศูนย์ ที่เป็นพี่เลี้ยงที่ดีคอย ให้คำแนะนำและเป็นกำลังใจให้การดำเนินงานวิจัยคืบหน้าสู่ความสำเร็จ ขอขอบคุณสำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณ จนทำให้การดำเนินงานของทีมวิจัย ประสบผลสำเร็จตามจุดประสงค์ของโครงการในที่สุด ถึงแม้จะใช้ระยะเวลามากและค่อนข้างช้า เนื่องจากการฟื้นฟู การทอผ้าฝ้ายทอมือ ลายโบราณ และการข้อมลืธรรมชาติ ได้เกือบสูญหายไปจาก ชุมชนให้กลับคืนมา ต้องอาศัยเวลา และความจริงใจในการฟื้นฟู เพื่อให้คนในชุมชนได้ตระหนักและ เห็นคุณค่าของสิ่งที่ได้รับการฟื้นฟู

บรรณานุกรม

จาริตา หินเขาว์,กันยารัตน์ สุขวิชกุล และคณะ kucon.lib.ku.ac.th/Fulltext/KC4807002.pdf (เข้าถึง

ข้อมูล 3 พฤษภาคม 2556

ชาลิสา วัฒนะโชติ. (ข่าว สวท.ลาพูน) (ออนไลน์). แหล่งที่มา

<http://region3.prd.go.th/ct/news/viewnews.php?ID=130402194023>

นิตินุรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์. โครงการพลังแผ่นดิน : กรณีศึกษาด้านธุรกิจ

ชุมชน (ออนไลน์). แหล่งที่มา :

pattanathai.nesdb.go.th/PTFweb/Interesting_menu/.../Rbusiness.doc

ยุทธศักดิ์ สุกสร .โอกาสและผลกระทบของ OTOP กับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

(AEC).(ออนไลน์). แหล่งที่มา <http://www.sme.go.th/Lists>

[EditorInput/DispF.aspx?List=15dca7fb-bf2e-464e-97e5-440321040570&ID=1760](http://www.sme.go.th/Lists/EditorInput/DispF.aspx?List=15dca7fb-bf2e-464e-97e5-440321040570&ID=1760)

วันทนี นัชศรีคำ (2550)Research&Repository:งานวิจัย องค์ความรู้ คลังปัญญามหาวิทยาลัย

เทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี<http://www.research.rmutt.ac.th/archives/4254>(เข้าถึงข้อมูล 3

พฤษภาคม 2556)

ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ <http://www.oknation.net/blog/AAd/2008/01/03/entry-1>(เข้าถึงข้อมูล 25

เมษายน 2556)

สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.โครงการวิจัยการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อพัฒนา

กลุ่มผลิตผ้าฝ้ายทอมือด้วย. การจัดการความรู้ในการผลิตผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายทอมือ

กรณีศึกษา : กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ. บ้านดอนหลวง ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

(ออนไลน์). แหล่งที่มา : [www.research.cmru.ac.th/2012/ris/.../arc/NRCT-5-MGT-5-53-](http://www.research.cmru.ac.th/2012/ris/.../arc/NRCT-5-MGT-5-53-FULL.pdf)

[FULL.pdf](http://www.research.cmru.ac.th/2012/ris/.../arc/NRCT-5-MGT-5-53-FULL.pdf) .

สำนักบริการเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. บ้านหนองเงือกลำพูน หมู่บ้านวัฒนธรรม

ชาวอง.(ออนไลน์). แหล่งที่มา :

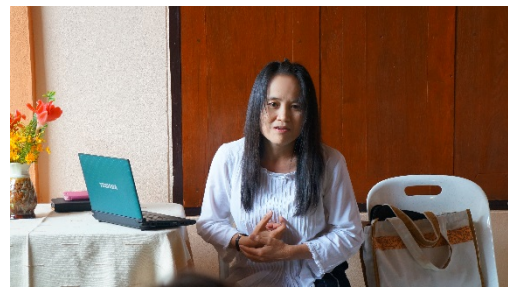
<http://www.lannacorner.net/lanna2008/article/article.php?type=A&ID=636>(อ้างใน

www.chiangmainews.co.th)

เอกวินิต พรหมรักษา(อ้างใน โทมัส วงศ์อนันต์ และอภิชา ประกอบแสง).(2555)

ภาคผนวก

ภาพกิจกรรมการจัดเวทีชี้แจงและสร้างความเข้าใจจากการดำเนินโครงการวิจัยในชุมชน

ภาพกิจกรรมการรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก โดยนักวิจัย นักเรียน และ นักศึกษา

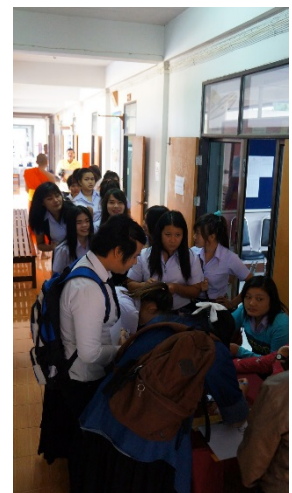

ภาพกิจกรรมแลกเปลี่ยนความคิด ระดมสมอง และหาแนวทางอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนา โดย
นักวิจัย ชุมชน ผู้บริหารโรงเรียน อาจารย์ และนักศึกษามหาวิทยาลัยธนบุรี (ศูนย์วิทยาลัยเทคโนโลยี
หมู่บ้านครูภาคเหนือลำพูน)

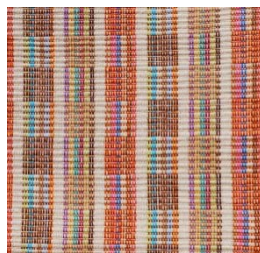
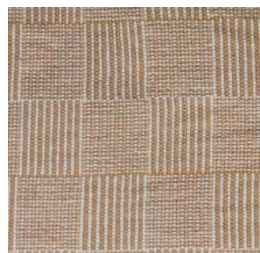
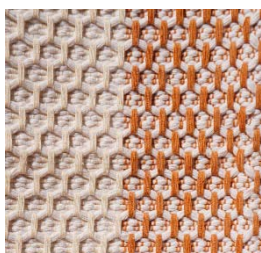
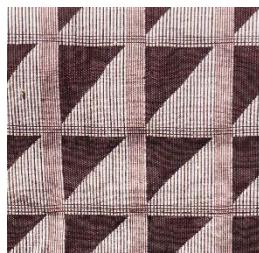

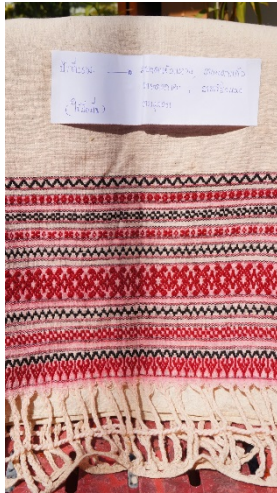
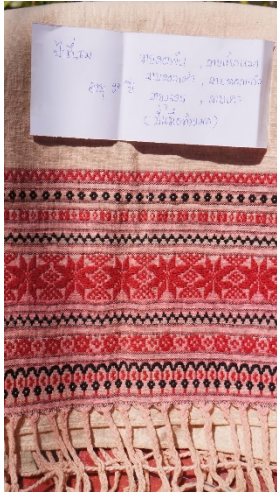
ภาพกิจกรรมเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ วิเคราะห์สาเหตุ ปัญหา สถานการณ์ปัจจุบัน และ หาแนวทางอนุรักษ์ พัฒนา สืบสานภูมิปัญญาผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม ร่วมกับนักวิจัย ผู้นำชุมชน ผู้บริหารโรงเรียนบ้านหนองเงือก รองผู้อำนวยการมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คณาจารย์ นักเรียน นักศึกษา

ภาพกิจกรรมสำรวจลายผ้า วิธีการทอผ้า แหล่งวัตถุดิบ เด็กเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสำรวจ
ข้อมูล

ภาพกิจกรรมกลุ่มทอผ้าฝ้ายทอมือร่วมกิจกรรมออกร้านแสดงสินค้า และผลิตภัณฑ์ที่นักศึกษาร่วมกัน
ออกแบบให้กับกลุ่ม ร่วมกับชุมชนในงาน สืบสานตำนานผ้างามหนองเงือก

นักศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย(วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน)

ร่วมเดินแบบใส่ชุดผ้าฝ้ายทอมือ ของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจี๊ยก

ภาพกิจกรรมการออกงาน ช่วงความมั่นคงด้านอาหารเพื่อสุขภาวะคนลำพูน วันที่ 10-11 กันยายน
2557 ณ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเชิงสะพาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

ภาพกิจกรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือกร่วมกับโรงเรียนบ้านหนองเงือกในการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนโครงการสืบสานภูมิปัญญาผ้าฝ้ายทอมือให้นักเรียนในโรงเรียนบ้านหนองเงือก

ภาพกิจกรรมการอนุรักษ์พื้นฟูภูมิปัญญาเดิมทั้งการซ่อมด้วยสืธรรมชาติและการทอผ้า สืบสานลาย
ดั้งเดิมการถ่ายทอดให้กับนักศึกษา นักเรียนจากการปฏิบัติจริง

ภาพกิจกรรมการสรุปบทเรียนการดำเนินงานโครงการวิจัย (คืนข้อมูล)

การสร้างความตระหนัก รณรงค์ ส่งเสริมให้ใส่ผ้าฝ้ายทอมือให้เป็นเอกลักษณ์ และการหา
แนวทางการพัฒนากลุ่มเป็นศูนย์เรียนรู้กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือกให้กับนักเรียน นักศึกษาและ
ผู้ที่สนใจ “สืบสานตำนานฮีตสอยเรียงร้อยถิ่นผ้าฝ้ายทอมือเลื่องลือประเพณีล้านนา”

ภาพกิจกรรม “สืบสานตำนานฮีตสอยเรียงร้อยถิ่นผ้าฝ้ายทอมือเลื่องลือประเพณีล้านนา”

ภาพกิจกรรมการโชว์ผลิตภัณฑ์กลุ่มผ้าฝ้ายทอมือ ยกระดับผลิตภัณฑ์ โดยการร่วมกันออกแบบ
โดยกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือและนักศึกษา

ภาพกิจกรรม นักศึกษาเดินแฟชั่นโชว์ผ้าฝ้ายทอมือ
 โดยการออกแบบของ นักศึกษามหาวิทยาลัยธนบุรี(ศูนย์ลำพูน)

ภาพกิจกรรม การออกแบบชุดผ้าฝ้ายทอ กระเป๋าร่มนาโนผ้าฝ้ายทอมือ
ชุดผ้าคลุมเบาะรถยนต์ผ้าฝ้ายทอมือ

ภาพกิจกรรม ร่วมเสวนา “สืบสานฮีตขอยเรียงร้อยถิ่นผ้าฝ้ายทอมือลือเลื่องประเพณีล้านนา” โดย นักวิจัยกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ผู้นำชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐและ เอกชน และ ตัวแทนนิสิต นักศึกษา

ภาพกิจกรรมการนำเสนอข้อมูลให้กับชุมชน

ภาพกิจกรรมกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ร่วมงาน สืบสานตำนานผ้าฝ้ายงามหนองเจือก ครั้งที่ 9
โดยมีนักศึกษา เข้าร่วมกิจกรรม

ยกระดับภูมิปัญญาผ้าทอย้อมสีธรรมชาติ สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์

(RDG56N0026 งานวิจัยสู่การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ)

ภูมิปัญญาการทอผ้าที่เป็นการทอผ้าแบบดั้งเดิมนั้นยังมีข้อจำกัดหลายอย่าง โดยเฉพาะผ้าทอที่มีกระบวนการย้อมสีจากวัสดุธรรมชาติของภูมิปัญญาแบบดั้งเดิม ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ต่อสุขภาพทั้งผู้ผลิตและผู้ใช้ การย้อมผ้ายังเป็นกระบวนการที่ยุ่งยากมากกว่าการใช้สีย้อมผ้าจากสารเคมี ทั้งยังทำให้สีตกง่าย สีซีดไม่สดใส และไม่หลากหลายจึงยังเป็นที่นิยมเฉพาะคนบางกลุ่ม เท่านั้น ถึงแม้จะมีข้อจำกัดอยู่หลายอย่างแต่ก็ยังมีกลุ่มคนที่ยังสนใจในการทอผ้าแบบดั้งเดิมและยังมีการอนุรักษ์รักษาภูมิปัญญานี้ไว้ ซึ่งก็ยังมีข้อกังวลว่าภูมิปัญญาเหล่านี้จะสูญหายไปถ้าหากไม่มีการนำมาพัฒนาปรับปรุง หรือเกิดการสืบทอด

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ให้การสนับสนุนโครงการวิจัยการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นผ้าฝ้ายทอมือที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรมของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนจากการดำเนินโครงการวิจัยในการทบทวนภูมิปัญญาการทอผ้าของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเจือก ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูนพบว่าองค์ความรู้ของสมาชิกกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือที่มีอยู่และได้รับการสืบทอดกันมาอย่างช้านานทั้งใน

รูปแบบลวดลายของผ้า ผลิตภัณฑ์ และการย้อมสีโดยใช้วัสดุจากธรรมชาติ ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้ยังขาดการนำมาใช้ได้อย่างกว้างขวาง เนื่องจากผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือของกลุ่มฯ ยังไม่เป็นที่นิยมของผู้คน โดยทั่วไปอย่างกว้างขวางสาเหตุเพราะผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติ

เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีสีสันทึบไม่สดใส สีตก ผลิตภัณฑ์ก็ยังเป็นรูปแบบเดิม ๆ อยู่ รวมถึงผู้ซื้อส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยเห็นความสำคัญต่อลวดลายความงดงามแบบดั้งเดิม

นางสาวศรณนิตย์ เล็กสุทธิ หัวหน้าโครงการวิจัย และอาจารย์ผู้สอนในรายวิชาการจัดการผลิตภัณฑ์และตราสินค้าของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาการจัดการคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยธนบุรี

ศูนย์การศึกษาภาคเหนือลำพูน ได้นำเอาผ้าทอมือย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มผ้าฝ้ายทอมือบ้านหนองเงือก มาเป็นโจทย์ให้นักศึกษาได้คิดค้นในการยกระดับคุณค่าของผ้าทอมือด้วยการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้เกิดมูลค่ามากขึ้น

ซึ่งจากผลการดำเนินกิจกรรมของนักศึกษาดังกล่าวสามารถออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติ จนสามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์โดยได้นำเสนอผลงานในงานสัปดาห์งานผ้าฝ้ายหนองเงือก ครั้งที่ 8 เมื่อวันที่ 11-12 เมษายน 2557 ทำให้ผลิตภัณฑ์ได้เป็นที่ชื่นชอบของผู้มาเที่ยวชมงาน จนเกิดการสั่งซื้อผลิตภัณฑ์จากผู้ใช้ และผู้ประกอบการ ทั้งในรูปแบบของผลิตภัณฑ์ และ ลวดลายผ้าโบราณ ที่ไม่ได้มีการทอมานานแล้ว เช่น ลายเกล็ดเต่า นำมาจัดทำเป็นโคมไฟจากผ้าฝ้ายทอมือ ชุดผ้าฝ้ายที่ออกแบบตามยุคสมัย กระเป๋าใส่ไอแพด การนำมาประยุกต์ตัดเป็นผ้าถุงเพิ่มมูลค่าจากเดิมขายราคา 350 บาท เป็น 790 บาท เป็นต้น นอกจากนี้ทำให้สมาชิกกลุ่มสามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์จากเดิมมากขึ้นแล้ว ยังทำให้เห็นคุณค่าของผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติ รวมถึงการนำเอาลายผ้าโบราณกลับมาฟื้นฟูและสร้างค่านิยมขึ้นมาใหม่

วันเพ็ญ พรินทรากุล

ผู้ประสานงาน ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

ทำเนียบนักวิจัย

ชื่อ	นางชื่นชม สุรรองช้าง
วัน/เดือน/ปีเกิด	11 เมษายน 2495
ที่อยู่	15 หมู่ 5 ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
อาชีพ	ทอผ้า เกษตรกร
หน้าทำงาน	ประธานกลุ่ม กลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเงือก

ชื่อ	ที่ร้อยตรี อิทธิเดช ยุक्तานนท์
วัน/เดือน/ปีเกิด	26 ธันวาคม 2514
ที่อยู่	12/23 หมู่ 3 ตำบลสันกลาง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่
หน้าทำงาน	นักวิจัยอิสระ

ชื่อ นายสมจิตร เล็กสุทธี
วัน/เดือน/ปีเกิด 28 กรกฎาคม 2485
ที่อยู่ 182 หมู่ 4 ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน 51000
หน้าทำงาน ข้าราชการบำนาญ , อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย(วิทยาลัยสงฆ์
ลำพูน) , ผู้ทรงคุณวุฒิองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน (กจจ. ลำพูน) , อนุกรรมการบริหารบุคคล
มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ (อนุกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ)

ชื่อ	นางฟองจันทร์ สุทธิพงษ์
วัน/เดือน/ปีเกิด	1 กุมภาพันธ์ 2513
ที่อยู่	244/5 หมู่ 5 ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
อาชีพ	ทอผ้า เกษตรกร
หน้าทำงาน	รองประธานกลุ่ม กลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเงือก

ชื่อ	นางสาวพัฒนา พงษ์ดา
ที่อยู่	22 หมู่ 5 ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
อาชีพ	ทอผ้า เกษตรกร
หน้าทำงาน	เลขานุการ กลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเงือก

ชื่อ นางสาวอำพร อุ่นอินตะ
วัน/เดือน/ปีเกิด 5 มิถุนายน 2503
ที่อยู่ 69/1 หมู่ 5 ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัด ลำพูน
อาชีพ เกษตรกร ทอผ้า
หน้าทำงาน เจริญญีกกลุ่มผ้าฝ้ายบ้านหนองเจือก

ชื่อ นางวันเพ็ญ ศรีกอก
ที่อยู่ 76/1 หมู่ 5 ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
อาชีพ ทอผ้า เกษตรกร
หน้าทำงาน ฝ้ายจัดซื้อกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเจือก วิทยากรสอนนักเรียนเรื่องการทอ
ผ้าฝ้ายด้วยมือ โรงเรียนบ้านหนองเจือก วิทยากรชุมชน โครงการหลวง

ชื่อ นางสุพิน วัชรียง
วัน/เดือน/ปีเกิด 22 ตุลาคม 2498
ที่อยู่ 154 หมู่ 5 ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัด ลำพูน
อาชีพ ทอผ้า , เกษตรกร
หน้าทำงาน ฝ้ายผลิตกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเจือก

ชื่อ นางเพลินจิตร ศรีกอก
ที่อยู่ 97/1 หมู่ 5 ตำบลแม่แรง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
อาชีพ ทอผ้าฝ้าย เกษตรกร
หน้าทำงาน ฝ้ายการตลาดกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเจือก

ชื่อ นางเกียงคำ รัตนพงษ์^{*}
วัน/เดือน/ปีเกิด 29 ตุลาคม 2496
ที่อยู่ 160 หมู่ 5 ตำบลแม่แรง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
อาชีพ ทอผ้าฝ้าย เกษตรกร
หน้าทำงาน ฝ้ายปฏึกมกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเจือก

ชื่อ	นางวงเดือน โป่งใจ
วัน/เดือน/ปีเกิด	27 พฤษภาคม 2511
ที่อยู่	10 หมู่ 5 ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
อาชีพ	ทอผ้าฝ้าย เกษตรกร
หน้าที่งาน	ประชาสัมพันธ์กลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเงือก

ชื่อ	นางบุญทอง มูลชีพ
วัน/เดือน/ปีเกิด	9 ตุลาคม 2499
ที่อยู่	128 หมู่ 5 ตำบลแม่แรง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
อาชีพ	ทอผ้าฝ้าย เกษตรกร
หน้าที่งาน	ฝ่ายตรวจสอบกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเงือก

ชื่อ	นางศรีนวล จองจันทร์ยอง
วัน/เดือน/ปีเกิด	10 มิถุนายน 2489
ที่อยู่	60 หมู่ 5 ตำบลแม่แรง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
อาชีพ	ทอผ้าฝ้าย เกษตรกร
หน้าที่งาน	สมาชิกกลุ่มผ้าฝ้ายบ้านหนองเงือก

ชื่อ	นางวันเพ็ญ มาหวัน
วัน/เดือน/ปีเกิด	15 ธันวาคม 2505
ที่อยู่	56 หมู่ 5 ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
อาชีพ	ทอผ้าฝ้าย เกษตรกร
หน้าที่งาน	สมาชิกกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเงือก

ชื่อ	นางบุปผา ลิทธิบัว
ที่อยู่	22 หมู่ 5 ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
อาชีพ	ทอผ้าฝ้าย เกษตรกร
หน้าที่งาน	สมาชิกกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเงือก

ชื่อ	นางลัดดา จอมวงศ์
วัน/เดือน/ปีเกิด	14 มิถุนายน 2493
ที่อยู่	20/1 หมู่ 5 ตำบลแม่แรง อำเภอบำรุง จังหวัดลำพูน
อาชีพ	ทอผ้าฝ้าย เกษตรกร
หน้าที่งาน	สมาชิกกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเงือก

ชื่อ	นางยุพิน อินทะ
ที่อยู่	4/1 หมู่ 5 ตำบลแม่แรง อำเภอบำรุง จังหวัด ลำพูน
อาชีพ	ทอผ้าฝ้าย เกษตรกร
หน้าที่งาน	สมาชิกกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเงือก

ชื่อ	นางพิสมัย จันทร์ศิริ
ที่อยู่	2/3 หมู่ 5 ตำบลแม่แรง อำเภอบำรุง จังหวัด ลำพูน
อาชีพ	ทอผ้า เกษตรกร
หน้าที่งาน	สมาชิกกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเงือก

ชื่อ	นายสมศักดิ์ จินนา
วัน/เดือน/ปีเกิด	24 มกราคม 2513
ที่อยู่	18 หมู่ 5 ตำบลแม่แรง อำเภอเมือง จังหวัด ลำพูน
อาชีพ	เกษตรกร ทอผ้าฝ้าย
หน้าที่งาน	สมาชิกกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเงือก

ชื่อ	นางจันทร์หอม ขาวอินทร์
วัน/เดือน/ปีเกิด	14 กันยายน 2485
ที่อยู่	155/1 หมู่ 5 ตำบลแม่แรง อำเภอบำรุง จังหวัดลำพูน
อาชีพ	เกษตรกร ทอผ้าฝ้าย
หน้าที่งาน	สมาชิกกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเงือก

ชื่อ นางนิตยา คำสุข
 ที่อยู่ 157 หมู่ 5 ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
 อาชีพ เกษตรกร ทอผ้าฝ้าย
 หน้าที่งาน สมาชิกกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเงือก

ชื่อ นางเครือวัลย์ ตุงคำ
 วัน/เดือน/ปีเกิด 4 กรกฎาคม 2509
 ที่อยู่ 230/1 หมู่ 5 ตำบลแม่แรง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
 อาชีพ เกษตรกร ทอผ้าฝ้าย
 หน้าที่งาน สมาชิกกลุ่มทอผ้าฝ้ายบ้านหนองเงือก

ชื่อ พระมหาไกรสร โชติปัญโญ
 ที่อยู่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย(วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน)
 หน้าที่งาน อาจารย์ หัวหน้าฝ่ายวางแผนและวิชาการมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย(วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน)

ชื่อ นายเสน่ห์ ใจสิทธิ์
 วัน/เดือน/ปีเกิด 29 ธันวาคม 2516
 ที่อยู่ 131/1 หมู่ที่ 10 ตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
 หน้าที่งาน หัวหน้าสาขาวิชารัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 (วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน)

ชื่อ นายประเด่น แบนปิง
 ที่อยู่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย(วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน)
 หน้าที่งาน หัวหน้าวิชาหลักสูตรและการสอนมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 (วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน)

ประวัติหัวหน้าโครงการ

ชื่อ นางสาวศรณนิตย์ เล็กสุทธิ

ที่อยู่ 182 หมู่ 4 ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน 51000

สัญชาติ : ไทย ศาสนา : พุทธ

เบอร์โทร 08-1138-3179

การศึกษา

พ. ศ 2539 Payap university

Bachelor Degree in Business Administration

พ.ศ 2546 Payap university

Bachelor Degree in Master of Business Administration

ประสบการณ์การทำงาน

พ.ศ. 2547 – 2549 - อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

พ.ศ. 2551 ถึง ปัจจุบัน - อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยธนบุรี (ศูนย์เทคโนโลยีหมู่บ้านครูลำพูน

- เป็นผู้ประเมินคุณภาพมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานรับรองมาตรฐานคุณภาพ

การศึกษา (องค์กรมหาชน) สมศ. (หัวหน้าทีมประเมิน)

- อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน

- ผู้จัดการ B.T. Ecommerce ธุรกิจการให้บริการเขียน เว็บไซต์โดยวิธีการใช้สื่อ

อิเล็กทรอนิกส์ผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (การตลาดอิเล็กทรอนิกส์)

การอบรม

- การอบรมพัฒนาความรู้ทักษะการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ และ อินเทอร์เน็ต
- อบรมเรื่องกระบวนการสอน การทำแฟ้มสะสมผลงาน และ การประกันคุณภาพ
- อบรมการผลิตมัลติมีเดียเพื่อการศึกษาด้วย Authornware
- ผ่านการอบรมการเป็นผู้ประเมินอภิมานภายใน คุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานรับรองคุณภาพมาตรฐานการศึกษา (องค์กรมหาชน) สมศ.
- ผ่านการอบรมการเป็นผู้ประเมินอภิมานภายใน สำนักงานรับรองคุณภาพมาตรฐานการศึกษา (องค์กรมหาชน) สมศ.